

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับภาวะผู้นำครูและการพัฒนาภาวะผู้นำครูในการจัดการเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง นำเสนอตามลำดับ ดังนี้ ตอนที่ 1 หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ตอนที่ 2 การจัดการเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ตอนที่ 3 การพัฒนาภาวะผู้นำครู ตอนที่ 4 การวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมและตอนที่ 5 บริบทโรงเรียนบ้านหนองแวง ดังรายละเอียดการนำเสนอตามลำดับ ดังต่อไปนี้

ตอนที่ 1 หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

1. ความหมายของหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง
2. ความสำคัญของหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง
3. แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการศึกษาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจ

พอเพียง

4. การนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในสถานศึกษา

ตอนที่ 2 การจัดการเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

1. แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้
2. การจัดการเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง
3. องค์ประกอบการจัดการเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจ

พอเพียง

ตอนที่ 3 การพัฒนาภาวะผู้นำครู

1. ภาวะผู้นำ
2. ภาวะผู้นำครู
3. การพัฒนาภาวะผู้นำครูในการจัดการเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของ

เศรษฐกิจพอเพียง

4. แนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำครูในการจัดการเรียนรู้ตามหลักปรัชญา

ของเศรษฐกิจพอเพียง

ตอนที่ 4 การวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

ตอนที่ 5 บริบทโรงเรียนบ้านหนองแวง

ตอนที่ 1 หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระราชทานไว้เพื่อเป็นแนวทางการดำเนินชีวิตและประพฤติปฏิบัติตนของประชาชนทุกระดับเพื่อการดำรงชีวิตในสังคมอย่างพอเพียง เท่าทันและเป็นสุข การศึกษาจึงต้องพัฒนาผู้เรียนให้มีความรอบรู้มีทักษะที่พร้อมรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของสังคมและวัฒนธรรมจากโลกภายนอก โดยยึดหลักความพอประมาณที่เป็นความพอดีที่ไม่น้อยเกินไปและไม่มากเกินไปโดยไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น มีการตัดสินใจที่มีเหตุผลโดยพิจารณาจากเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้องตลอดจนคำนึงถึงผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการกระทำนั้นๆ อย่างรอบคอบและมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว ซึ่งเป็นการเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงด้านต่างๆ ที่จะเกิดขึ้นโดยคำนึงถึงความเป็นไปได้ของสถานการณ์ต่างๆ ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคตทั้งใกล้และไกล โดยใช้ความรู้เกี่ยวกับวิชาการต่างๆ ที่เกี่ยวข้องอย่างรอบด้านมีความรอบคอบที่จะนำความรู้เหล่านั้นมาพิจารณาให้เชื่อมโยงกัน เพื่อประกอบการวางแผนและความระมัดระวังในขั้นปฏิบัติมีความตระหนักในคุณธรรม มีความซื่อสัตย์สุจริต อดทน พากเพียรและใช้สติปัญญาในการดำเนินชีวิต ผู้วิจัยในฐานะผู้บริหารจัดการศึกษาในสถานศึกษาได้ตระหนักถึงความสำคัญของหลักการดังกล่าวจึงได้ศึกษาเอกสาร ตำราและแนวคิด ทฤษฎีหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและนำเสนอตามลำดับ ดังนี้

1. ความหมายของหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

แผนพัฒนาการศึกษากระทรวงศึกษาธิการ (2560, หน้า 12) ได้ให้นิยามไว้ว่า ความพอเพียงประกอบด้วย 3 คุณลักษณะ ได้แก่ ความพอประมาณ คือความพอดีที่ไม่น้อยเกินไปและไม่มากเกินไป ความมีเหตุมีผล คือการตัดสินใจโดยการพิจารณาจากเหตุปัจจัยและคำนึงถึงผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นอย่างรอบคอบ การมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี คือการเตรียมพร้อมรับผลกระทบและความเปลี่ยนแปลงที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคต ส่วน จิรายุ อิศรางกูร ณ อยุธยาและปรียานุช ธรรมปิยา (2557, หน้า 10-12) ได้กล่าวว่า “... เศรษฐกิจพอเพียง เป็นทั้งหลักคิดและแนวทางปฏิบัติตนของแต่ละบุคคลและองค์กรใน

ทุกระดับ โดยคำนึงถึง 3 หลักการ ได้แก่ 1) ความพอประมาณกับศักยภาพของตนเองและสถานะแวดล้อมตามความเป็นจริง 2) ความมีเหตุมีผลบนพื้นฐานความถูกต้อง และ 3) การมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัวเองคือไม่ประมาทในการดำรงชีวิตที่ต้องประสพกับความเปลี่ยนแปลงต่างๆ ตลอดเวลาควบคู่ไปกับการมีคุณธรรมเป็นพื้นฐานของจิตใจและการดำเนินชีวิตคือความสามารถรู้จักแยกแยะผิดชอบชั่วดี ละอายที่จะทำชั่วเกรงกลัวต่อผลการกระทำที่ไม่ถูกต้องตามทำนองครองธรรมใช้สติปัญญาพิจารณาไตร่ตรองอย่างรอบคอบ...”

สอดคล้องกับ ปรียานุช ธรรมปิยา (2558. หน้า 3-43) ได้สรุปว่า เศรษฐกิจพอเพียงเป็นหลักคิดและหลักปฏิบัติในการดำเนินชีวิต หมายถึง หลักพอประมาณ มีเหตุผลและมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีบนพื้นฐานจิตใจที่มีคุณธรรม และใช้ความรู้อย่างรอบรู้ รอบคอบ ระมัดระวังเพื่อให้ชีวิตสมดุลและพร้อมรับการเปลี่ยนแปลงในด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมภายใต้ 2 เงื่อนไข 3 ห่วง 4 มิติ และเป็นปรัชญาชี้แนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชน จนถึงระดับรัฐ ที่ทุกคนทุกประเทศสามารถนำไปใช้ในทุกกิจกรรมทุกสาขาอาชีพและทุกระดับ เพื่อให้เกิดการพัฒนาที่สมดุล มั่นคงและยั่งยืน

ส่วนสำนักงานขับเคลื่อนการพัฒนาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (สำนักงานนายกรัฐมนตรี, 2557, หน้า 2) กล่าวว่า หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง คือการมีภูมิคุ้มกัน พร้อมรับการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรม และความสมดุลในชีวิต ครอบครัว ชุมชนและประเทศ

เศรษฐกิจพอเพียง เป็นปรัชญาชี้ถึงแนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนทุกระดับตั้งแต่ระดับครอบครัว ชุมชน จนถึงระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนาและการบริหารประเทศให้ดำเนินไปในทางสายกลาง โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจให้ก้าวทันต่อโลกยุคโลกาภิวัตน์

และกระทรวงศึกษาธิการ (2550, หน้า 24-25) กล่าวว่า ความพอเพียงประกอบด้วย 3 คุณลักษณะ ดังนี้

1. ความพอประมาณ หมายถึง ความพอดีที่ไม่น้อยเกินไปและไม่มากเกินไป โดยไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น เช่น การผลิตและการบริโภคที่อยู่ในระดับพอประมาณ มีหลักของความพอประมาณ (พอดี) 5 ประการ ดังนี้ 1) พอดีด้านจิตใจ คือ เข้มแข็งมีจิตสำนึกที่ดี เอื้ออาทร ประณีประนอมนึกถึงประโยชน์ส่วนรวม 2) พอดีด้านสังคม คือ ช่วยเหลือเกื้อกูล รู้รักสามัคคี สร้างความเข้มแข็งให้กับครอบครัวและชุมชน 3) พอดี

ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม คือ รู้จักใช้และจัดการอย่างฉลาดและรอบคอบ และเกิดความยั่งยืนสูงสุด 4) พอดีด้านเทคโนโลยี คือ รู้จักใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมและสอดคล้องต่อความต้องการเป็นประโยชน์ ต่อสภาพแวดล้อมและเกิดประโยชน์ต่อส่วนรวม และพัฒนาจากภูมิปัญญาชาวบ้านก่อน 5) พอดีด้านเศรษฐกิจ คือ เพิ่มรายได้ลดรายจ่าย ดำรงชีวิตอย่างพอควร พออยู่พอกินสมควรตามอัตภาพและฐานะของตน

2. ความมีเหตุผล หมายถึง การตัดสินใจเกี่ยวกับระดับของความพอเพียงนั้นจะต้องเป็นไปอย่างมีเหตุผล โดยพิจารณาจากเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนคำนึงถึงผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการกระทำนั้นๆ อย่างรอบคอบ มีหลักของความมีเหตุผล คือ 1) ยึดความประหยัด ตัดทอนค่าใช้จ่ายในทุกด้าน ลดความฟุ่มเฟือยในการดำรงชีพ 2) ยึดถือการประกอบอาชีพด้วยความถูกต้อง สุจริต แม้จะตกอยู่ในภาวะขาดแคลนในการดำรงชีพ 3) ละเลิกการแก่งแย่งผลประโยชน์และแข่งขันในทางการค้าขาย ประกอบอาชีพแบบต่อสู้กันอย่างรุนแรง 4) ไม่หยุดนิ่งที่จะหาทางในชีวิตให้พ้นจากความทุกข์ยาก 5) ปฏิบัติตนในแนวทางที่ดี ลดเลิกสิ่งชั่วกิเลสให้หมดสิ้นไปไม่ก่อความชั่วให้ เป็นเครื่องทำลายตนเอง ทำลายผู้อื่น พยายามเพิ่มพูนรักษาความดีที่มีอยู่ให้คงงามสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

3. การมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัวเอง หมายถึง การเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงในด้านต่างๆ ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคตทั้งใกล้และไกล มีหลักของการมีภูมิคุ้มกัน ดังนี้ 1) มีความรู้ รอบคอบและระมัดระวัง 2) มีคุณธรรม ซื่อสัตย์ สุจริต ขยัน อดทนและแบ่งปัน สอดคล้องกับถวัลย์ มาศจรัส (2550, หน้า 34-35) ได้ให้คำนิยามไว้ว่า ความพอเพียงจะต้องประกอบด้วย 3 คุณลักษณะพร้อมๆ กัน ดังนี้ 1) ความพอประมาณ หมายถึง ความพอดีที่ไม่น้อยเกินไปและไม่มากเกินไป โดยไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น เช่น การผลิต การบริโภคที่อยู่ในระดับพอประมาณ 2) ความมีเหตุผล หมายถึง การตัดสินใจเกี่ยวกับระดับของความพอเพียงจะต้องเป็นไปอย่างมีเหตุผล โดยพิจารณาจากเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนคำนึงถึงผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการกระทำนั้นๆ อย่างรอบคอบและ 3) การมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัวเอง หมายถึง การเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงด้านต่างๆ ที่จะเกิดขึ้นโดยคำนึงถึงความเป็นไปได้ของสถานการณ์ต่างๆ ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคตทั้งใกล้และไกล

นอกจากนี้ความหมายเศรษฐกิจพอเพียงมุ่งมองของชุมชน ซึ่งเกิดจากการกลั่นกรองข้อคิดเห็นจากการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและประสบการณ์ของผู้นำชุมชน ซึ่งเป็นผู้ปฏิบัติจริงในพื้นที่ความหมายของเศรษฐกิจพอเพียงแบ่งออกเป็น 3 ระดับ ดังนี้

1. ระดับจิตสำนึก คือ ความตระหนักถึงการใช้ชีวิตอย่างพอดี ประกอบสัมมาอาชีพหาเลี้ยงตนเองได้อย่างถูกต้อง ไม่เบียดเบียนผู้อื่น โดยยึดมั่นหลักการ 3 ประการ คือ 1) ใช้ชีวิตบนพื้นฐานของการรู้จักตนเอง 2) การคิดพึ่งพาตนเองและพึ่งพาซึ่งกันและกัน 3) การใช้ชีวิตอย่างพอเพียง

2. ระดับปฏิบัติ การนำหลักการของเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการปฏิบัติใน 4 ชั้น คือ ชั้นแรก ต้องพึ่งตนเองได้ในระดับครอบครัว มีการบริหารจัดการอย่างพอดี และประหยัดไม่ฟุ่มเฟือย ชั้นที่สอง พัฒนาตนเองให้สามารถ “อยู่ได้อย่างพอเพียง” ดำเนินชีวิตโดยยึดทางสายกลาง ชั้นที่สาม “อยู่ร่วมกันอย่างเอื้ออาทร” ชั้นสุดท้าย “อยู่ดี ยิ่งขึ้นด้วยการเรียนรู้” คือ รู้จักพัฒนาตนเอง เรียนรู้จากธรรมชาติและประสบการณ์ในโลกกว้างของตนเอง แลกเปลี่ยนร่วมกับผู้อื่น สืบทอด เรียนรู้ พัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นให้เป็นสังคมที่มั่นคง ยั่งยืนตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง โดยใช้คุณธรรมและวัฒนธรรมเป็นตัวนำ

3. ระดับปฏิเวธ (ผลจากการปฏิบัติ) คือ สมาชิกในแต่ละชุมชนได้พัฒนาชีวิตของตนเองให้ดีขึ้น พึ่งพาตนเองได้อย่างมีความสุขทั้งทางกายและทางใจ ดำเนินชีวิตได้ไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น ไม่มีภาระหนี้สิน สามารถหาปัจจัย 4 มาเลี้ยงตนเองได้โดยมีส่วนเหลือออกมของครอบครัว (กรมการพัฒนาชุมชน, 2548, หน้า 20)

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยดังกล่าว สรุปได้ว่า หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เป็นหลักคิดและหลักปฏิบัติในการดำเนินชีวิตตามแนวทางสายกลาง ภายใต้อุดมคติ 3 ห่วง 4 มิติ คือ หลักพอประมาณ มีเหตุผลและมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีบนพื้นฐานจิตใจที่มีคุณธรรม และใช้ความรู้รอบรู้ รอบคอบ ระมัดระวังเพื่อให้ชีวิตสมดุลและพร้อมรับการเปลี่ยนแปลงในด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมที่ทุกคนสามารถนำไปใช้ในทุกระดับทุกสาขาอาชีพและทุกระดับเพื่อให้เกิดการพัฒนาที่สมดุล มั่นคงและยั่งยืน

2. ความสำคัญของหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง มิได้เน้นเฉพาะการเกษตรเท่านั้น แต่ครอบคลุมไปถึงการดำเนินชีวิต การประกอบกิจการของภาคธุรกิจ การค้าระหว่างประเทศ หรือแม้แต่การดำเนินงานของภาครัฐเพื่อที่จะสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจให้ประเทศชาติ ภายใต้อำนาจหน้าที่สำคัญ ดังนี้

2.1 ใช้ทางสายกลาง โดยเน้นการดำเนินชีวิตหรือการดำเนินงานในลักษณะไม่เร่งรัดหรือเชิงซ้าจนเกินไป มีความพอดี ถ้าเป็นเศรษฐกิจพอเพียงระดับบุคคล จะคำนึงถึงความสามารถในการดำรงชีวิตได้อย่างไม่เดือดร้อน กำหนดความเป็นอยู่อย่างประมาณตนตามอัตภาพไม่หลงใหลกระแสวัตถุนิยม มีอิสระ เสรีภาพที่จะไม่พัวพันการอยู่กับสิ่งใด เป็นการสร้างพื้นฐานความมั่นคงในการดำรงชีวิต ทำให้สามารถพึ่งพาตนเองได้ ถ้าเป็นเศรษฐกิจพอเพียงระดับประเทศจะคำนึงถึงความสามารถของชุมชน เมือง ภูมิภาค ประเทศในการผลิตสินค้าและบริการทุกชนิดเพื่อเลี้ยงสังคมนั้นๆ โดยพยายามหลีกเลี่ยงที่จะต้องพึ่งพาปัจจัยต่างๆ ที่เราไม่ได้เป็นเจ้าของ

2.2 ให้ความสำคัญกับความพอประมาณ โดยยึดหลักความมีเหตุผล การตัดสินใจควรใช้เหตุผลและตั้งอยู่บนพื้นฐานของความไม่ประมาท ใช้สติปัญญา พิจารณาเรื่องราวต่างๆ ไม่หลงใหลกระแสวัตถุนิยม นำไปสู่การใช้จ่ายเกินตัวหรือการใช้งานไม่คุ้มค่าขาดประสิทธิภาพ

2.3 ให้ความสำคัญกับการเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจคนในชาติให้มีความพอเพียงด้านวัตถุ และด้านจิตใจเป็นการสร้างจิตสำนึกเกี่ยวกับจริยธรรม คุณธรรม และความซื่อสัตย์สุจริตของคนในประเทศให้รู้จักคำว่า “พอ” เพื่อขจัดความโลภให้น้อยลง จะได้มีความสุขทั้งกายและใจ ไม่เบียดเบียนผู้อื่น ไม่ก่อความวุ่นวายให้แก่สังคมส่วนรวม

เศรษฐกิจพอเพียงมีวัตถุประสงค์ให้มนุษย์รู้จักการพึ่งพาตนเองให้มากที่สุด รู้จักพอเพียงรู้จักช่วยเหลือซึ่งกันและกันในด้านต่างๆ ดังนี้

1. ด้านจิตใจ ยึดหลัก “ตนเป็นที่พึ่งแห่งตน” โดยจิตสำนึกที่ดีต่อตนเอง ประเทศชาติ มีเมตตา เอื้ออาทร ประณีประนอม เห็นประโยชน์ส่วนรวมเป็นที่ตั้ง รู้จักสามัคคี

2. ด้านสังคม โดยให้แต่ละชุมชนช่วยเหลือเกื้อกูลกัน มีการเชื่อมโยงให้เป็นเครือข่ายชุมชนที่เข้มแข็ง เพื่อให้มีการกระจายรายได้ที่ดีขึ้น มีการแก้ปัญหาต่างๆ

ที่เกิดขึ้นในทุกๆ ด้านอันจะทำให้เศรษฐกิจโดยรวมของประเทศเติบโตอย่างมีเสถียรภาพ และมีความมั่นคง

3. ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม คำนึงถึงการใช้และการจัดการทรัพยากรอย่างชาญฉลาดพร้อมทั้งหาทางเพิ่มมูลค่า โดยยึดหลักการของความยั่งยืน

4. ด้านเทคโนโลยี ควรมีการผสมผสานเทคโนโลยีสมัยใหม่กับภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อจะได้นำมาใช้เป็นเทคโนโลยีในการประกอบธุรกิจอุตสาหกรรมขนาดกลางและขนาดย่อมที่สอดคล้องกับความต้องการของประชาชน และสภาพแวดล้อมของประเทศ

5. ด้านเศรษฐกิจ ควรให้ความสำคัญแก่การประหยัด ตัดทอนค่าใช้จ่ายที่ไม่จำเป็นทุกด้านลดการฟุ่มเฟือยฟุ้งเฟ้อ โดยยึดหลักพออยู่ พอกิน พอใช้ เพื่อหลีกเลี่ยงการก่อหนี้ที่ไม่มีผลตอบแทนที่คุ้มค่าและพยายามลดความเสี่ยงในด้านต่างๆ เช่น การลงทุนการพนัน การเก็งกำไร เป็นต้น

จากความสำคัญดังกล่าวจะเห็นได้ว่า แนวคิดสำคัญของหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 ทรงมีพระราชดำรัส ชี้แนะแนวทางการดำเนินชีวิตแก่พสกนิกรชาวไทยมาโดยตลอดนานกว่า 30 ปี ตั้งแต่ พ.ศ. 2517 ก่อนเกิดวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจ ภายหลังได้ทรงเน้นย้ำแนวทางการแก้ไขปัญหาเพื่อให้รอดพ้น ดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคง ยั่งยืน ภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ และความเปลี่ยนแปลงต่างๆ (ทองทิพภา วีริยะพันธ์. 2550, หน้า 12-13)

ถวัลย์ มาศจรัส (2550, หน้า 34-35) ได้กล่าวถึง การพัฒนาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมีหลักพิจารณาอยู่ 5 ส่วน ดังนี้

1. กรอบแนวคิด เป็นปรัชญาที่ชี้แนะแนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติตนในทางที่ควรจะเป็น มีพื้นฐานมาจากวิถีชีวิตดั้งเดิมของสังคมไทยสามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้ตลอดเวลา เป็นการมองโลกเชิงระบบที่เปลี่ยนแปลงอยู่เสมอมุ่งเน้นการรอดพ้นจากภัยวิกฤตเพื่อความมั่นคง และความยั่งยืนของการพัฒนา

2. คุณลักษณะ เศรษฐกิจพอเพียงสามารถนำมาประยุกต์ใช้กับการปฏิบัติตนได้ในทุกระดับ โดยเน้นการปฏิบัติตนบนทางสายกลางและการพัฒนาอย่างเป็นขั้นตอน

3. คำนิยาม ความพอเพียงจะต้องประกอบด้วย 3 คุณลักษณะ
พร้อมๆ กัน ดังนี้ 1) ความพอประมาณ หมายถึง ความพอดีที่ไม่น้อยเกินไปและไม่มากเกินไป โดยไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น เช่น การผลิต การบริโภคที่อยู่ในระดับ
พอประมาณ 2) ความมีเหตุผล หมายถึง การตัดสินใจเกี่ยวกับระดับของความพอเพียง
จะต้องเป็นไปอย่างมีเหตุผล โดยพิจารณาจากเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนคำนึงถึงผลที่
คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการกระทำนั้นๆ อย่างรอบคอบ 3) การมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว หมายถึง
การเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงด้านต่างๆ ที่จะเกิดขึ้นโดย
คำนึงถึงความเป็นไปได้ของสถานการณ์ต่างๆ ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคตทั้งใกล้และไกล

4. เงื่อนไขการตัดสินใจและการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ให้อยู่ในระดับ
พอเพียงนั้น ต้องอาศัยทั้งความรู้ และคุณธรรมเป็นพื้นฐาน กล่าวคือ 1) เงื่อนไขความรู้
ประกอบด้วยความรู้เกี่ยวกับวิชาการต่างๆ ที่เกี่ยวข้องอย่างรอบด้าน ความรอบคอบ
ที่จะนำความรู้มาพิจารณาใช้ให้เชื่อมโยงกัน ประกอบการวางแผนและความระมัดระวังใน
ขั้นปฏิบัติ และ 2) เงื่อนไขคุณธรรม ที่จะต้องเสริมสร้างประกอบด้วย มีความตระหนักใน
คุณธรรม มีความซื่อสัตย์สุจริต มีความอดทน มีความเพียรใช้สติปัญญาในการดำเนินชีวิต
แนวทางปฏิบัติและผลที่คาดว่าจะได้รับจากการนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมา
ประยุกต์ใช้ คือ การพัฒนาที่สมดุลและยั่งยืนพร้อมรับต่อการเปลี่ยนแปลงในทุกด้าน

เงื่อนไขที่สำคัญ ต้องอาศัยทั้งเงื่อนไขคุณธรรม หลักวิชาการและเงื่อนไข
ชีวิตเป็นพื้นฐาน อัมพล กิตติอำพล (2552, หน้า 18-19) ได้กล่าวไว้ ดังนี้

1. เงื่อนไขคุณธรรม เสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชาติให้มีความ
ซื่อสัตย์สุจริต รู้รักสามัคคี ไม่โลภ ไม่ตระหนี่และรู้จักแบ่งปันให้ผู้อื่น

2. เงื่อนไขหลักวิชา อาศัยความรู้ รอบคอบ ระมัดระวังอย่างยิ่ง
ในการนำวิชาการต่างๆ มาใช้วางแผนและดำเนินการทุกขั้นตอน

3. เงื่อนไขชีวิต ดำเนินด้วยความอดทน มีความเพียร มีสติและปัญญา
บริหารจัดการ การใช้ชีวิตโดยใช้หลักวิชาการและคุณธรรมเป็นแนวทางพื้นฐาน

จากการศึกษา สรุปได้ว่า แนวคิดสำคัญหลักปรัชญาของเศรษฐกิจ
พอเพียง คือ การพัฒนาที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของทางสายกลางและความไม่ประมาท ภายใต้
องค์ประกอบ 3 ด้าน คือ ด้านความพอประมาณ ด้านความมีเหตุผล ด้านการสร้าง
ภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี และเงื่อนไข 3 เงื่อนไข คือ เงื่อนไขคุณธรรม เงื่อนไขความรู้ เงื่อนไข
ชีวิต เพื่อใช้เป็นแนวทางการวางแผนการตัดสินใจและการปฏิบัติที่นำไปสู่การพัฒนา

คุณภาพชีวิต เศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมที่สมดุลมั่นคงและยั่งยืน

3. แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการศึกษาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจ

พอเพียง

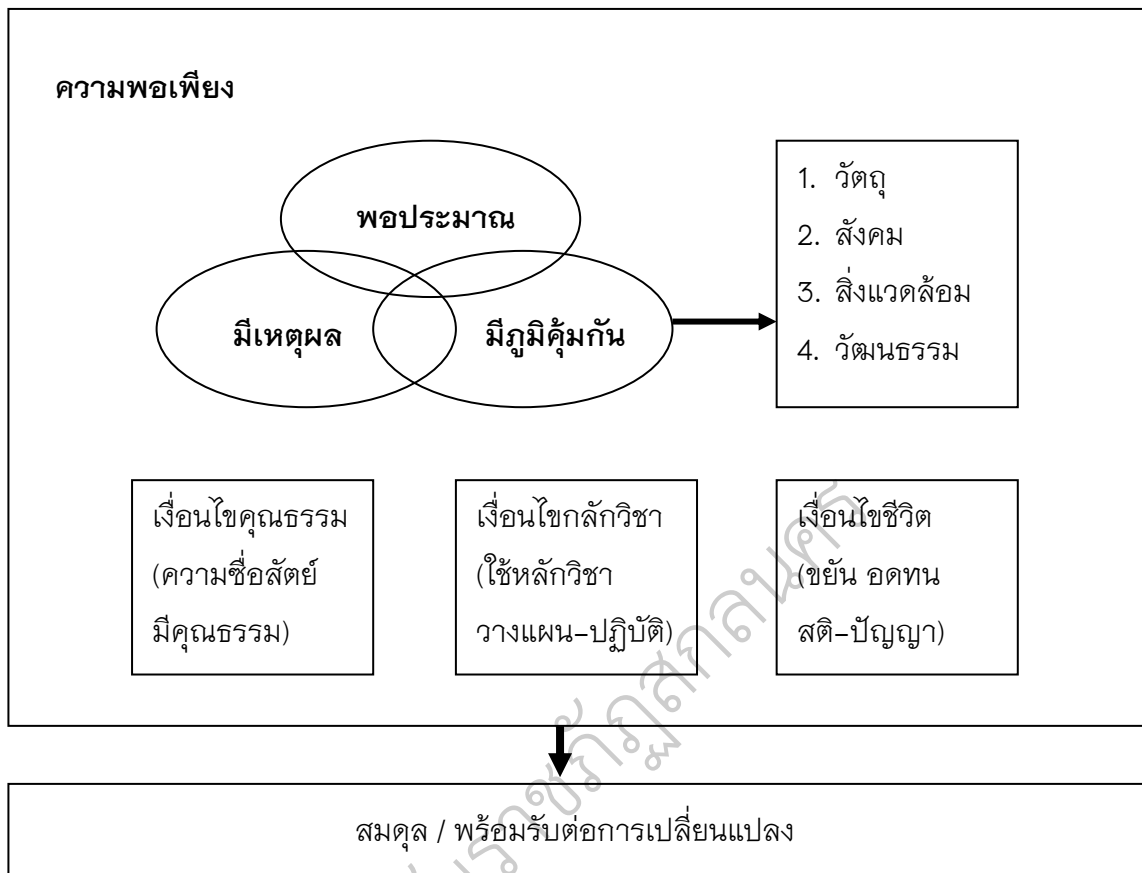
3.1 แนวคิดสำคัญของหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงมีพระราชดำรัส ชี้แนะแนวทางการดำเนินชีวิตแก่พสกนิกรชาวไทยมาโดยตลอดนานกว่า 30 ปี ตั้งแต่ พ.ศ. 2517 ก่อนเกิดวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจ ภายหลังจากได้ทรงเน้นย้ำแนวทางการแก้ไขปัญหาเพื่อให้รอดพ้น ดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคง ยั่งยืน ภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ และความเปลี่ยนแปลงต่างๆ (ทองทิพภา วิริยะพันธุ์, 2550, หน้า 12-13) ; ถวัลย์ มาศจรัส (2550, หน้า 34-35) ได้กล่าวถึง การพัฒนาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมีหลักพิจารณาอยู่ 5 ส่วน ดังนี้

1. กรอบแนวคิด เป็นปรัชญาที่ชี้แนะแนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติตนในทางที่ควรจะเป็น มีพื้นฐานมาจากวิถีชีวิตดั้งเดิมของสังคมไทยสามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้ตลอดเวลา เป็นการมองโลกเชิงระบบที่เปลี่ยนแปลงอยู่เสมอมุ่งเน้นการรอดพ้นจากภัยวิกฤตเพื่อความมั่นคง และความยั่งยืนของการพัฒนา
2. คุณลักษณะ เศรษฐกิจพอเพียงสามารถนำมาประยุกต์ใช้กับการปฏิบัติตนได้ในทุกระดับ โดยเน้นการปฏิบัติตนบนทางสายกลางและการพัฒนาอย่างเป็นขั้นตอน
3. คำนิยาม ความพอเพียงจะต้องประกอบด้วย 3 คุณลักษณะ พร้อมๆ กัน ดังนี้ 1) ความพอประมาณ หมายถึง ความพอดีที่ไม่น้อยเกินไปและไม่มากเกินไป โดยไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น เช่น การผลิต การบริโภคที่อยู่ในระดับพอประมาณ 2) ความมีเหตุผล หมายถึง การตัดสินใจเกี่ยวกับระดับของความพอเพียงจะต้องเป็นไปอย่างมีเหตุผล โดยพิจารณาจากเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนคำนึงถึงผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการกระทำนั้นๆ อย่างรอบคอบ 3) การมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว หมายถึง การเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงด้านต่างๆ ที่จะเกิดขึ้นโดยคำนึงถึงความเป็นไปได้ของสถานการณ์ต่างๆ ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคตทั้งใกล้และไกล ภายใต้เงื่อนไขการตัดสินใจและการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ให้อยู่บนระดับพอเพียงนั้นต้องอาศัยทั้งความรู้และคุณธรรมเป็นพื้นฐานกล่าวคือ เงื่อนไขความรู้ ประกอบความรู้เกี่ยวกับวิชาการต่างๆ ที่เกี่ยวข้องอย่างรอบด้าน ความรอบคอบที่จะนำความรู้มาพิจารณาใช้ให้

เชื่อมโยงกันประกอบการวางแผนและความระมัดระวังในชั้นปฏิบัติและเงื่อนไขคุณธรรม
 ที่จะต้องเสริมสร้างประกอบด้วย มีความตระหนักในคุณธรรม มีความซื่อสัตย์สุจริต
 มีความอดทน มีความเพียรใช้สติปัญญาในการดำเนินชีวิตตามแนวทางปฏิบัติและผลที่
 คาดว่าจะได้รับจากการนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ คือ การพัฒนาที่
 สมดุลและยั่งยืนพร้อมรับต่อการเปลี่ยนแปลงในทุกด้าน เงื่อนไขที่สำคัญ ต้องอาศัยทั้ง
 เงื่อนไขคุณธรรม หลักวิชาการและเงื่อนไขชีวิตเป็นพื้นฐาน ซึ่ง อัมพล กิตติอำพล
 (2552, หน้า 18-19) ได้กล่าวไว้ ดังนี้

1. เงื่อนไขคุณธรรม เสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชาติให้มี
 ความซื่อสัตย์สุจริต รู้รักสามัคคีไม่โลภ ไม่ตระหนี่และรู้จักแบ่งปันให้ผู้อื่น
2. เงื่อนไขหลักวิชา อาศัยความรู้รอบรู้ รอบคอบ ระมัดระวังอย่าง
 ยี่งในการนำวิชาการต่างๆ มาใช้วางแผนและดำเนินการทุกขั้นตอน
3. เงื่อนไขชีวิต ดำเนินด้วยความอดทน มีความเพียร มีสติและ
 ปัญญาบริหารจัดการ การใช้ชีวิตโดยใช้หลักวิชาการและคุณธรรมเป็นแนวทางพื้นฐาน
 สรุปลงเป็นกรอบความคิดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ปรากฏดังภาพประกอบ 2 ดังนี้

ภาพประกอบ 2 กรอบความคิดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

ที่มา : เกษม วัฒนชัย, 2552, หน้า 70

จากการศึกษา สรุปได้ว่า แนวคิดสำคัญหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง คือ การพัฒนาที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของทางสายกลางและความไม่ประมาท ภายใต้ องค์ประกอบ 3 ด้าน คือ ด้านความพอประมาณ ด้านความมีเหตุผล ด้านการสร้าง ภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี และเงื่อนไข 3 เงื่อนไข คือ เงื่อนไขคุณธรรม เงื่อนไขความรู้ เงื่อนไข ชีวิต เพื่อใช้เป็นแนวทางการวางแผนการตัดสินใจและการปฏิบัติที่นำไปสู่การพัฒนา คุณภาพชีวิต เศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมที่สมดุลมั่นคงและยั่งยืน

3.2 แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการศึกษาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจ พอเพียงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560-2579) (2560, หน้า 1-6) ได้กล่าวถึง การพัฒนาประเทศไทยท่ามกลางปัญหาท้าทายหลากหลายที่เป็น อุปสรรคสำคัญสำหรับการพัฒนาประเทศในระยะยาว ก็เป็นที่ตระหนักร่วมกันทุกภาคส่วน ว่าการพัฒนาประเทศไปสู่การเป็นประเทศที่พัฒนาแล้ว มีความมั่นคง มั่งคั่งและยั่งยืนใน

ระยะยาวได้นั้น ประเทศต้องเร่งพัฒนาปัจจัยพื้นฐานเชิงยุทธศาสตร์ในทุกด้านได้แก่การเพิ่มการลงทุนเพื่อการวิจัยและพัฒนา การพัฒนาวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและนวัตกรรม ซึ่งต้องดำเนินการควบคู่กับการเร่งยกระดับทักษะฝีมือแรงงานกลุ่มที่กำลังจะเข้าสู่ตลาดแรงงานและกลุ่มที่อยู่ในตลาดแรงงานปัจจุบันให้สอดคล้องกับสาขาการผลิตและบริการเป้าหมาย และการเปลี่ยนแปลงด้านเทคโนโลยี รวมถึงการพัฒนาคนในภาพรวมให้เป็นผู้ที่สมบูรณ์ในทุกช่วงวัยที่สามารถบริหารจัดการการเปลี่ยนแปลงที่เป็นสภาพแวดล้อมการดำเนินชีวิตได้อย่างดีโดยเฉพาะอย่างยิ่งการพัฒนาทุนมนุษย์จากการยกระดับคุณภาพการศึกษา การเรียนรู้ การพัฒนาทักษะและยกระดับคุณภาพบริการสาธารณสุขให้ทั่วถึงในทุกพื้นที่ พร้อมทั้งต้องส่งเสริมบทบาทสถาบันทางสังคมในการกล่อมเกลาสรางคนดี มีวินัย มีค่านิยมที่ดีและมีความรับผิดชอบต่อสังคม พร้อมทั้งมุ่งเน้นพัฒนาเชิงพื้นที่และเพิ่มศักยภาพทางเศรษฐกิจให้สูงขึ้นภายใต้การใช้มาตรฐานด้านสิ่งแวดล้อม ลักษณะการใช้ที่ดิน การจัดระเบียบผังเมืองและความปลอดภัยตามเกณฑ์เมืองน่าอยู่ที่เหมาะสมเพื่อกระจายโอกาสทางเศรษฐกิจและสังคมให้ทั่วถึงและเป็นรากฐานการสร้างเศรษฐกิจและรายได้จากพื้นที่เศรษฐกิจใหม่มากขึ้น ซึ่งจะช่วยลดความเหลื่อมล้ำภายในสังคมไทยลงและในขณะเดียวกันก็เป็นการสร้างขีดความสามารถในการแข่งขันจากการพัฒนาเมืองให้น่าอยู่ เป็นพื้นที่เศรษฐกิจใหม่ทั้งในและตามแนวจุดชายแดนหลัก ซึ่งหลักการสำคัญของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 12 (พ.ศ.2560-2564) การพัฒนาประเทศในระยะแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 12 จะมุ่งบรรลุเป้าหมายในระยะ 5 ปี ที่จะสามารถต่อยอดในระยะต่อไปเพื่อให้บรรลุเป้าหมายการพัฒนาระยะยาวตามยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี โดยยึด “หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” ต่อเนื่องมาตั้งแต่แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9 เพื่อให้เกิดการบูรณาการการพัฒนาในทุกมิติอย่างสมเหตุสมผล มีความพอประมาณ และมีระบบภูมิคุ้มกันและการบริหารจัดการความเสี่ยงที่ดี ซึ่งเป็นเงื่อนไขจำเป็นสำหรับการพัฒนาที่ยั่งยืนโดยมุ่งเน้นการพัฒนาคนให้มีความเป็นคนที่สมบูรณ์ สังคมไทยเป็นสังคมคุณภาพ สร้างโอกาสและมีที่ยืนให้กับทุกคนในสังคมได้ดำเนินชีวิตที่ดีมีความสุขและอยู่ร่วมกันอย่างสมานฉันท์ ในขณะที่ระบบเศรษฐกิจของประเทศจะเจริญเติบโตอย่างต่อเนื่องมีคุณภาพ และมีเสถียรภาพ การกระจายความมั่งคั่งอย่างทั่วถึงและเป็นธรรม เป็นการเจริญเติบโตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม รักษาความหลากหลายทางชีวภาพ ชุมชนวิถีชีวิต ค่านิยม ประเพณีและวัฒนธรรม

สาระสำคัญของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ พ.ศ. 2560-2564 (แผนพัฒนาการศึกษากระทรวงศึกษาธิการ. 2559, หน้า 13) โดยสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ได้จัดทำแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560-2564) สำหรับใช้เป็นแผนพัฒนาประเทศไทยในระยะ 5 ปี ซึ่งเป็นการแปลงยุทธศาสตร์ชาติ ระยะ 20 ปีสู่การปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรมเพื่อเตรียมความพร้อมและวางรากฐานในการยกระดับประเทศให้เป็นประเทศที่พัฒนาแล้ว มีความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน ด้วยการพัฒนาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งการพัฒนาประเทศในระยะของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560-2564) ได้กำหนดสาระสำคัญไว้ดังนี้

วิสัยทัศน์

มุ่งสู่การเปลี่ยนผ่านประเทศไทยจากประเทศที่มีรายได้ปานกลางไปสู่ประเทศที่มีรายได้สูง มีความมั่นคงและยั่งยืน สังคมอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข และนำไปสู่การบรรลุวิสัยทัศน์ระยะยาว “มั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน”

หลักการ

1. น้อมนำและประยุกต์ใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ในทุกมิติการพัฒนาอย่างบูรณาการบนทางสายกลาง มีความพอประมาณ มีเหตุผลและมีระบบภูมิคุ้มกันที่ดี
2. คำนึงถึงการพัฒนาที่ยั่งยืนโดยให้คนเป็นศูนย์กลาง เพื่อสร้างความมั่นคงของชาติและเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมและการบริหารจัดการ
3. มุ่งเสริมสร้างกลไกในการพัฒนาประเทศทั้งกลไกที่เป็นกฎหมายและกฎ ระเบียบต่างๆ เพื่อให้เอื้อต่อการขับเคลื่อนพัฒนาในทุกระดับควบคู่กับการพัฒนากลไกในรูปแบบของคณะกรรมการในการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ระดับประเทศและระดับพื้นที่

วัตถุประสงค์

1. เพื่อให้คนไทยทุกช่วงวัยมีทักษะความรู้ความสามารถ สามารถพัฒนาตนเองได้ต่อเนื่องตลอดชีวิต
2. เพื่อให้ระบบเศรษฐกิจมีโครงสร้างที่เข้มแข็ง มีเสถียรภาพ แข่งขันได้ยั่งยืน

3. เพื่อรักษาทุนธรรมชาติและคุณภาพสิ่งแวดล้อมสู่ความสมดุลของระบบนิเวศน์
4. เพื่อสร้างความมั่นคงภายในประเทศ ป้องกันและลดผลกระทบจากภัยคุกคามข้ามชาติ
5. เพื่อให้การทำงานเชิงบูรณาการในลักษณะเชื่อมโยงระหว่างหน่วยงานที่ยึดหน้าที่และพื้นที่ ทำให้ภาครัฐมีประสิทธิภาพและปราศจากคอร์รัปชัน

ยุทธศาสตร์

มีการกำหนดยุทธศาสตร์แห่งรัฐ ดังนี้ 1) ยุทธศาสตร์การเสริมสร้างและพัฒนาศักยภาพทุนมนุษย์ 2) ยุทธศาสตร์การสร้างความเป็นธรรมและความเหลื่อมล้ำในสังคม 3) ยุทธศาสตร์การสร้างความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจและแข่งขันได้อย่างยั่งยืน 4) ยุทธศาสตร์การเติบโตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน 5) ยุทธศาสตร์ความมั่นคงแห่งชาติเพื่อการพัฒนาประเทศสู่ความมั่งคั่งและยั่งยืน 6) ยุทธศาสตร์การบริหารจัดการในภาครัฐ การป้องกันการทุจริตประพฤติมิชอบและธรรมาภิบาลในสังคมไทย 7) ยุทธศาสตร์การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและระบบโลจิสติกส์ 8) ยุทธศาสตร์การพัฒนาวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี วิจัยและนวัตกรรม 9) ยุทธศาสตร์การพัฒนาภาค เมืองและพื้นที่เศรษฐกิจ และ 10) ยุทธศาสตร์ความร่วมมือระหว่างประเทศเพื่อการพัฒนา

เป้าหมายรวม

- 1) คนไทยมีลักษณะเป็นคนไทยที่สมบูรณ์ สามารถเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง มีความเป็นพลเมือง ตื่นรู้ทำประโยชน์ต่อส่วนรวม เป็นนวัตกรรมสร้างสรรค์ทางสังคม มีความสุขทั้งมิติทางกาย ใจ สังคมและจิตวิญญาณ มีวิถีชีวิตที่พอเพียง มีความเป็นไทยและมีความสามารถเชิงการแข่งขันในเวทีโลกได้อย่างมีศักดิ์ศรี
- 2) ความเหลื่อมล้ำทางรายได้และความยากจนลดลง เศรษฐกิจฐานรากมีความเข้มแข็ง ประชาชนทุกคนมีโอกาสเข้าถึงทรัพยากร การประกอบอาชีพและบริการทางสังคมที่มีคุณภาพอย่างทั่วถึงและเป็นธรรม
- 3) ระบบเศรษฐกิจมีความเข้มแข็งและแข่งขันได้ โครงสร้างเศรษฐกิจปรับตัวสู่เศรษฐกิจฐานบริการและดิจิทัล เน้นอุปสงค์การผลิตมีผู้ประกอบการรุ่นใหม่ และมีผู้ประกอบการขนาดกลางและขนาดเล็กที่เข้มแข็ง มีการลงทุนในการผลิตและบริการฐานความรู้ขั้นสูงใหม่ๆ โดยกระจายฐานการผลิตและการให้บริการสู่ภูมิภาคเพื่อลดความ

เหลื่อมล้ำ โดยเศรษฐกิจไทยมีอัตราการขยายตัวเฉลี่ยร้อยละ 5 ต่อปี และมีปัจจัยสนับสนุน อาทิ ระบบโลจิสติกส์ พลังงานและการลงทุนวิจัยและพัฒนา

4) ทูทางธรรมชาติและคุณภาพสิ่งแวดล้อมสามารถสนับสนุนการเติบโตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม มีความมั่นคงทางอาหาร พลังงานและน้ำ

5) มีความมั่นคงในเอกราชและอธิปไตย สังคมปลอดภัย สามัคคี สร้างภาพลักษณ์ที่ดีและเพิ่มความเชื่อมั่นของนานาชาติต่อประเทศไทย ความขัดแย้งทางอุดมการณ์และความคิดในสังคมลดลง ปัญหาอาชญากรรมลดลง ปริมาณความสูญเสียจากภัยโจรสลัดและการลักลอบขนส่งสินค้าและการค้ามนุษย์ลดลง มีความพร้อมในการปกป้องประชาชนจากการก่อการร้ายและภัยพิบัติทางธรรมชาติ

6) มีระบบบริหารจัดการภาครัฐที่มีประสิทธิภาพ ทันสมัย โปร่งใส ตรวจสอบได้กระจายอำนาจและมีส่วนร่วมจากประชาชน ลดปัญหาคอร์รัปชัน การใช้จ่ายภาครัฐต้องมีประสิทธิภาพสูงและมีบุคลากรที่มีความรู้ ความสามารถและปรับตัวให้ทันกับยุคดิจิทัลเพิ่มขึ้น

แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560-2579 ได้กำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนา ด้านการศึกษาไว้ในยุทธศาสตร์ที่ 5 การจัดการศึกษาเพื่อสร้างเสริมคุณภาพชีวิตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม ดังนี้ ภาวการณ์ของภูมิภาคและโลกที่ต้องเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศและปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม ส่งผลให้ทุกประเทศต้องเร่งศึกษา เรียนรู้ และปรับตัวให้พร้อมเผชิญหน้ากับสภาพวิกฤตด้านต่างๆ ที่จะเกิดขึ้น ทั้งจากการผันแปรของธรรมชาติและจากการกระทำของมนุษย์ พร้อมทั้งเร่งปลูกฝังเจตคติและความตระหนักในการพัฒนาหรือเติบโตบนคุณภาพชีวิต ที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมของประชาชน ปลูกจิตสำนึกและความรับผิดชอบในการกระทำ มีคุณธรรม จริยธรรมและน้อมนำแนวคิดตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่การปฏิบัติในการดำเนินชีวิต โดยในยุทธศาสตร์ 20 ปี ได้ให้ความสำคัญในเรื่องการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างมีประสิทธิภาพ สามารถรับมือกับภัยพิบัติและการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ ทั้งในระดับประเทศและพื้นที่ และการนำประเทศไทยไปสู่สังคมคาร์บอนต่ำและการเติบโตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมพร้อมกับการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม และการนำแนวคิดตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่การปฏิบัติ

ในการดำเนินการให้บรรลุเป้าหมายการเติบโตบนคุณภาพชีวิตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมและการสร้างเสริมคุณธรรม จริยธรรม จำเป็นอย่างยิ่งที่ภาคการศึกษาต้องเข้า

มา มีบทบาทสำคัญในการให้ความรู้ ทักษะ สร้างทัศนคติและความตระหนักแก่ผู้เรียนและคนทุกช่วงวัยในเรื่องความสำคัญของการพัฒนาและเติบโตในสังคมที่รับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อม สามารถปรับตัวในโลกที่มีการเปลี่ยนแปลงทางธรรมชาติอย่างรวดเร็วและรุนแรง มีคุณธรรม จริยธรรมและรับผิดชอบต่อตนเอง และนำแนวคิดตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่การปฏิบัติในการดำเนินชีวิต พร้อมทั้งเสริมสร้างศักยภาพของบุคลากรด้านการวิจัยและพัฒนานวัตกรรมและเทคโนโลยี ที่สามารถปรับตัวได้ในสภาพอากาศที่เปลี่ยนแปลงและการเติบโตบนคุณภาพชีวิตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม (สำนักงานเลขาธิการกระทรวงศึกษาธิการ. 2560, หน้า 126)

นอกจากนี้รัฐบาลได้จัดแถลงนโยบายโดยคณะรัฐมนตรี (2560, หน้า 6-7) ในด้านการศึกษาและเรียนรู้ การทะนุบำรุงศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรม ซึ่งรัฐบาลจะนำการศึกษา ศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรม ความภาคภูมิใจในประวัติศาสตร์และความเป็นไทยมาใช้สร้างสังคมให้เข้มแข็งอย่างมีคุณภาพและคุณธรรมควบคู่กันไป ดังนี้

1. จัดให้มีการปฏิรูปการศึกษาและการเรียนรู้ โดยให้ความสำคัญทั้งการศึกษาในระบบและการศึกษาทางเลือกไปพร้อมกัน เพื่อสร้างคุณภาพของคนไทยให้สามารถเรียนรู้ พัฒนาตนได้เต็มศักยภาพ ประกอบอาชีพและดำรงชีวิตได้โดยมีความใฝ่รู้ และทักษะที่เหมาะสม เป็นคนดีมีคุณธรรม สร้างเสริมคุณภาพการเรียนรู้ โดยเน้นการเรียนรู้เพื่อสร้างสัมมาชีพในพื้นที่ ลดความเหลื่อมล้ำ และพัฒนากำลังคนให้เป็นที่ต้องการเหมาะสมกับพื้นที่ ทั้งในด้านการเกษตร อุตสาหกรรม และธุรกิจบริการ

2. ในระยะเฉพาะหน้า จะปรับเปลี่ยนการจัดสรรงบประมาณสนับสนุนการศึกษาให้สอดคล้องกับความจำเป็นของผู้เรียนและลักษณะพื้นที่ของสถานศึกษา ปรับปรุงและบูรณาการระบบการกู้ยืมเงินเพื่อการศึกษาให้มีประสิทธิภาพ เพื่อเพิ่มโอกาสแก่ผู้ยากจนหรือด้อยโอกาส จัดระบบการสนับสนุนให้เยาวชนและประชาชนทั่วไปมีสิทธิเลือกบริการการศึกษาทั้งในระบบ โรงเรียนและนอกโรงเรียน โดยจะพิจารณาจัดให้มีคู่มือการศึกษาเป็นแนวทางหนึ่ง

3. ให้องค์กรภาคประชาสังคม ภาคเอกชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและประชาชนทั่วไปมีโอกาสร่วมจัดการศึกษาที่มีคุณภาพและทั่วถึง และร่วมในการปฏิรูปการศึกษาและการเรียนรู้ กระจายอำนาจการบริหารจัดการศึกษาสู่สถานศึกษา เขตพื้นที่การศึกษา และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นตามศักยภาพและความพร้อม โดยให้สถานศึกษาสามารถเป็นนิติบุคคลและบริหารจัดการได้อย่างอิสระและคล่องตัวขึ้น

4. พัฒนาคอนเทนต์ช่วงวัยโดยส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต เพื่อให้สามารถมีความรู้และทักษะใหม่ที่สามารถประกอบอาชีพได้หลากหลายตามแนวโน้มการจ้างงานในอนาคต ปรับกระบวนการเรียนรู้และหลักสูตรให้เชื่อมโยงกับภูมิสังคม โดยบูรณาการความรู้และคุณธรรมเข้าด้วยกันเพื่อให้เอื้อต่อการพัฒนาผู้เรียนทั้งในด้านความรู้ ทักษะ การใฝ่เรียนรู้ การแก้ปัญหา การรับฟังความเห็นผู้อื่น การมีคุณธรรม จริยธรรม และความเป็นพลเมืองดี โดยเน้นความร่วมมือระหว่างผู้เกี่ยวข้องทั้งในและนอกโรงเรียน

5. ส่งเสริมอาชีวศึกษาและการศึกษาระดับวิทยาลัยชุมชน เพื่อสร้างแรงงานที่มีทักษะโดยเฉพาะโรงเรียน ท้องถิ่นที่มีความต้องการแรงงาน และพัฒนาคุณภาพมาตรฐานการศึกษาให้เชื่อมโยงกับมาตรฐานวิชาชีพ

6. พัฒนาระบบการผลิตและพัฒนาครูที่มีคุณภาพและมีจิตวิญญาณของความเป็นครู เน้นครูผู้สอนให้มีวุฒิตรงตามวิชาที่สอน นำเทคโนโลยีสารสนเทศและเครื่องมือที่เหมาะสมมาใช้ในการเรียนการสอนเพื่อเป็นเครื่องมือช่วยครูหรือเพื่อการเรียนรู้ด้วยตนเอง เช่น การเรียนทางไกล การเรียนโดยระบบอิเล็กทรอนิกส์ เป็นต้น รวมทั้งปรับระบบการประเมินสมรรถนะที่สะท้อนประสิทธิภาพการจัดการเรียนการสอนและการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนเป็นสำคัญ

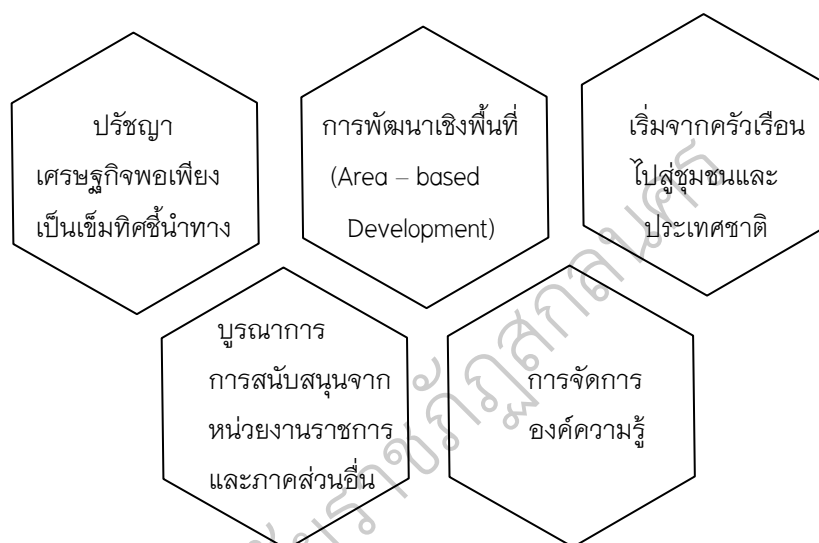
7. ทะนุบำรุงและอุปถัมภ์พระพุทธศาสนาและศาสนาอื่นๆ สนับสนุนให้องค์กรทางศาสนามีบทบาทสำคัญในการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม ตลอดจนพัฒนาคุณภาพชีวิต สร้างสันติสุขและความปรองดอง สมานฉันท์ในสังคมไทยอย่างยั่งยืน และมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมตามความพร้อม

8. อนุรักษ์ ฟื้นฟูและเผยแพร่มรดกทางวัฒนธรรม ภาษาไทยและภาษาถิ่น ภูมิปัญญาท้องถิ่น รวมทั้งความหลากหลายของศิลปวัฒนธรรมไทย นำไปสู่การสร้างความสัมพันธ์อันดีในระดับประชาชน ระดับชาติ ระดับภูมิภาค และระดับนานาชาติ ตลอดจนเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจให้แก่ประเทศ

9. สนับสนุนการเรียนรู้ภาษาต่างประเทศ วัฒนธรรมของประเทศเพื่อนบ้านและวัฒนธรรมสากล และการสร้างสรรค์งานศิลปะและวัฒนธรรมที่เป็นสากล เพื่อเตรียมเข้าสู่เสาหลักวัฒนธรรมของประชาคมอาเซียนและเพื่อการเป็นส่วนหนึ่งของประชาคมโลก

10. ปลุกฝังค่านิยมและจิตสำนึกที่ดี รวมทั้งสนับสนุนการผลิตสื่อคุณภาพเพื่อเปิดพื้นที่สาธารณะให้เยาวชนและประชาชนได้มีโอกาสแสดงออกอย่างสร้างสรรค์

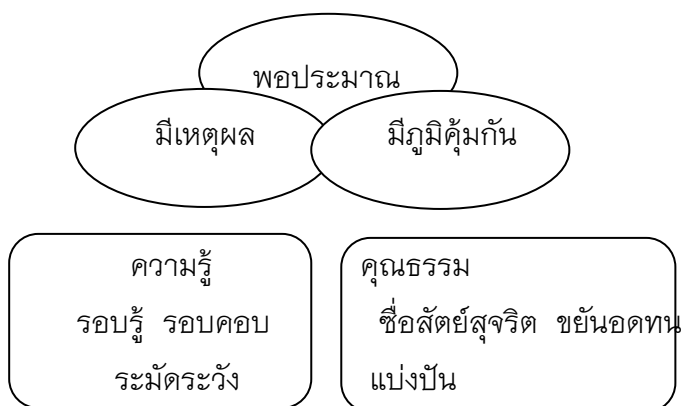
แผนยุทธศาสตร์การบูรณาการการขับเคลื่อนการพัฒนาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง พ.ศ. 2557-2560 (2557, หน้า 2-5) ได้กล่าวถึงแนวทางการขับเคลื่อนการพัฒนาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไว้ ดังนี้

ภาพประกอบ 3 แนวคิดพื้นฐานในการขับเคลื่อนพัฒนา
ที่มา; สำนักงานขับเคลื่อนการพัฒนาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง. (2557, หน้า2)

1. หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง คือ การมีภูมิคุ้มกัน พร้อมรับต่อการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรม และความสมดุลในชีวิต ครอบครัว ชุมชน และประเทศ ดังภาพประกอบ 4

ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

ภาพประกอบ 4 ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

ที่มา ; สำนักงานขับเคลื่อนการพัฒนาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (2557, หน้า 2)

2. การพัฒนาเชิงพื้นที่ (area-based approach) คือ การบริหารจัดการที่ลงไปทำกระบวนการในพื้นที่เป้าหมาย การสร้างกระบวนการเรียนรู้ของทุกหน่วยงาน และชุมชนให้ “ระเบิดจากข้างใน” ร่วมกันเรียนรู้และสร้างความเข้าใจในสาเหตุของปัญหา และหาแนวทางแก้ด้วยตนเองก่อน

3. การ “ทำตามลำดับขั้น” คือ การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานทางธรรมชาติ ได้แก่ การปรับปรุงแหล่งน้ำ ดิน ปัจจัยการผลิตด้านการประกอบอาชีพและการบริหารจัดการในลักษณะกลุ่ม/กองทุน โดยจัดสรรผลประโยชน์ให้ทั่วถึงเป็นธรรม โดยเริ่มจากความพอเพียง ดังนี้

3.1 ระดับครัวเรือน ให้ชาวบ้านมีอาหารกินตลอดปี ลดรายจ่ายไม่กู้หนี้ยืมสินเพิ่มการสร้างรายได้ภาคเกษตร ได้แก่ ปศุสัตว์ พืชหลังนา ประมง ปศุสัตว์ และนอกภาคเกษตร ได้แก่ หัตถกรรม

3.2 ระดับชุมชน รวมกลุ่มและแบ่งปันการใช้ทรัพยากรร่วมกัน เพื่อลดต้นทุนการผลิตสร้างรายได้ โดยการเพิ่มผลผลิต โครงสร้างพื้นฐานการผลิตระดับชุมชน เช่น โรงสีข้าว ลานตากข้าว ระบบประปาชุมชน ฯลฯ

3.3 ระดับพื้นที่และภูมิภาค ศูนย์กลางวิสาหกิจชุมชน มีแผนการผลิต การแปรรูปและการตลาด ระบบการขนส่งเพื่อสนับสนุนระบบการผลิตระดับครัวเรือนและชุมชน (Supply Chain)

3.4 ระดับประเทศ กำหนดเป็นนโยบาย ระเบียบกฎหมายเพื่อเอื้อต่อการทำงานการกำกับดูแล การสนับสนุนงบประมาณ ตลอดจนโครงสร้างพื้นฐานให้สอดคล้องกับความต้องการของเครือข่ายในแต่ละภูมิภาค

4. บูรณาการสนับสนุนจากหน่วยงานราชและภาคส่วนอื่น การร่วมคิด ร่วมวางแผนร่วมลงมือปฏิบัติ โดยการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วน ทั้งภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคประชาชน ภาคเอกชน สถาบันการศึกษา องค์กรไม่แสวงหากำไร สถาบันการเงิน/แหล่งทุน ให้มาร่วมแก้ไขปัญหาในเรื่องใหญ่ที่ทุกคนพื้นที่เห็นว่าต้องการแก้ไข และจะสำเร็จได้ด้วยความร่วมมือของคนในพื้นที่ในลักษณะทำไปปรับไป เรียนรู้ไป เพื่อพัฒนารูปแบบและกลไกการทำงานที่เอื้อต่อการแก้ปัญหา

5. การจัดการความรู้และพัฒนาคน มีหมวดหมู่การจัดเก็บฐานข้อมูล และความรู้ประกอบด้วย อาชีพ ปัจจัยการผลิต ทรัพยากร โครงสร้างพื้นฐานการผลิต การบริหารจัดการ โดยการรวบรวม วิเคราะห์ สังเคราะห์ เปรียบเทียบ และสกัดความรู้จากการพัฒนาพื้นที่ จัดทำเป็นระบบสารสนเทศเพื่อการตัดสินใจ (DSSI) และคลังความรู้ใช้แนวทาง/เทคนิคการทำงานรูปแบบใหม่ที่มีประสิทธิภาพสูงขึ้นเพื่อถ่ายทอดให้แก่บุคคลทุกระดับ และการฝึกอบรมที่ได้มาตรฐาน

ยุทธศาสตร์การขับเคลื่อน

ในการขับเคลื่อนแผนยุทธศาสตร์การบูรณาการขับเคลื่อนการพัฒนาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (พ.ศ. 2557-2560) มียุทธศาสตร์ คือ “บูรณาการการขับเคลื่อนการพัฒนาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของทุกภาคส่วน” โดยมียุทธศาสตร์ที่ต้องบูรณาการการปฏิบัติงานร่วมกันรวม 7 ด้าน ดังนี้

ยุทธศาสตร์ที่ 1 ส่งเสริมการขับเคลื่อนการพัฒนาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในภาคการเกษตรและชนบท เน้นพื้นที่ (Area Approach) เป็นหลัก โดยบูรณาการทำงานในพื้นที่เพื่อรับทราบปัญหาและความต้องการที่แท้จริงของเกษตรกร ประชากรชุมชนหรือหมู่บ้านต่างๆ ซึ่งจะดำเนินการร่วมกันทุกภาคส่วน ทั้งภาครัฐ ภาคชุมชน และภาควิชาการ เพื่อสร้างกระบวนการเรียนรู้ให้ประชาชนในพื้นที่ทราบปัญหาและความต้องการที่แท้จริงของตนเอง โดยใช้เครื่องมือต่างๆ เช่น บัญชีครัวเรือน ข้อมูลชุมชน ข้อมูลน้ำ และความต้องการการใช้น้ำ เพื่อนำไปสู่การจัดทำแผนชุมชน หรือแผนพัฒนาเชิงพื้นที่และกำหนดพื้นที่เป้าหมายโดยแบ่งพื้นที่ออกเป็นกลุ่ม มีเป้าหมายรวมอยู่ที่ 25% ของหมู่บ้านในประเทศ มีการนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้

ยุทธศาสตร์ที่ 2 ส่งเสริมการขับเคลื่อนการพัฒนาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในภาคการศึกษา มุ่งพัฒนาการจัดการศึกษาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อปลูกฝังให้เด็กเยาวชนและประชาชน มีคุณลักษณะอยู่อย่างพอเพียง การพัฒนาแบบอย่างที่เป็นเลิศ การพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงด้านการพัฒนาหลักสูตรปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในวิชาชีพครู การพัฒนาคุณภาพการจัดการเรียนรู้เพื่อปลูกฝังปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในระดับปฐมวัยและสร้างเครือข่ายแหล่งเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในระดับพื้นที่

ยุทธศาสตร์ที่ 3 ส่งเสริมการขับเคลื่อนการพัฒนาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในภาคธุรกิจ บริการ การท่องเที่ยว อุตสาหกรรมและผู้ประกอบการ รายย่อย มุ่งส่งเสริมและสนับสนุนให้ธุรกิจภาคเอกชน อุตสาหกรรม และผู้ประกอบการ รายย่อย ดำเนินธุรกิจตามแนวทางหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โดยการพัฒนาเครื่องมือสนับสนุน การสร้างความรู้ความเข้าใจการสร้างภาคีเครือข่ายให้เกิดการขับเคลื่อนอย่างมีประสิทธิภาพ รวมทั้งสนับสนุนให้ภาคธุรกิจเอกชน อุตสาหกรรมและผู้ประกอบการที่มีความพร้อมในการเข้าไปมีส่วนร่วมจัดกิจกรรมการพัฒนาในชุมชนต่างๆ ตามบริบทของแต่ละพื้นที่

ยุทธศาสตร์ที่ 4 ส่งเสริมการขับเคลื่อนการพัฒนาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงด้านการต่างประเทศ มุ่งเผยแพร่องค์ความรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวให้แก่ประเทศต่างๆ มีความเข้าใจในหลักปรัชญาเป็นอย่างดี และสามารถนำไปปรับใช้ในประเทศนั้นๆ ได้อย่างเหมาะสม เพื่อเสริมสร้างความสัมพันธ์และสร้างความร่วมมือเพื่อการพัฒนาระหว่างประเทศในด้านต่างๆ

ยุทธศาสตร์ที่ 5 เพิ่มบทบาทการประชาสัมพันธ์ในเชิงรุก เพื่อเผยแพร่หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่สาธารณชนในวงกว้าง มุ่งให้หน่วยงานการประชาสัมพันธ์และสื่อสารมวลชนสามารถประชาสัมพันธ์สร้างความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้อง เพื่อส่งเสริมการน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปสู่ภาคปฏิบัติ ทั้งภายในประเทศและต่างประเทศ รวมทั้งการประชาสัมพันธ์เผยแพร่ข้อมูลข่าวสารผลการพัฒนาหรือการขับเคลื่อนการพัฒนาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของทุกยุทธศาสตร์ และของภาคส่วนต่างๆ ให้สาธารณชนได้รับทราบในวงกว้าง

ยุทธศาสตร์ที่ 6 การพัฒนาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงด้านความมั่นคง มุ่งบูรณาการการขับเคลื่อนระหว่างกองทัพกับหน่วยงานอื่นๆ

เพื่อให้สามารถนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้ในการแก้ไขปัญหาให้ประชาชนในพื้นที่ได้อย่างบรรลุวัตถุประสงค์ โดยเฉพาะประชาชนในพื้นที่ตามแนวบริเวณชายแดน ซึ่งมีผลต่อความมั่นคง เพื่อส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชนให้ดีขึ้น มีรายได้เพิ่มขึ้น มีรายจ่ายลดลง อันจะนำมาซึ่งความมีเสถียรภาพด้านความมั่นคงในภาพรวมของประเทศ

ยุทธศาสตร์ที่ 7 สร้างกลไกการบริหารจัดการ ในการขับเคลื่อนหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปสู่ภาคปฏิบัติให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด เพื่อให้การพัฒนาตามปรัชญาของ เศรษฐกิจพอเพียงในทุกด้าน มีการบูรณาการปฏิบัติร่วมกัน โดยมีการจัดตั้งศูนย์ปฏิบัติการร่วมขึ้นในสำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี เพื่อขับเคลื่อนการบูรณาการการพัฒนาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โดยเป็นศูนย์กลางการประสานติดตาม และส่งเสริมการปฏิบัติงานของหน่วยงานต่างๆ มีการเชื่อมโยงและสนับสนุนกันและกัน มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และข้อมูลระหว่างกัน

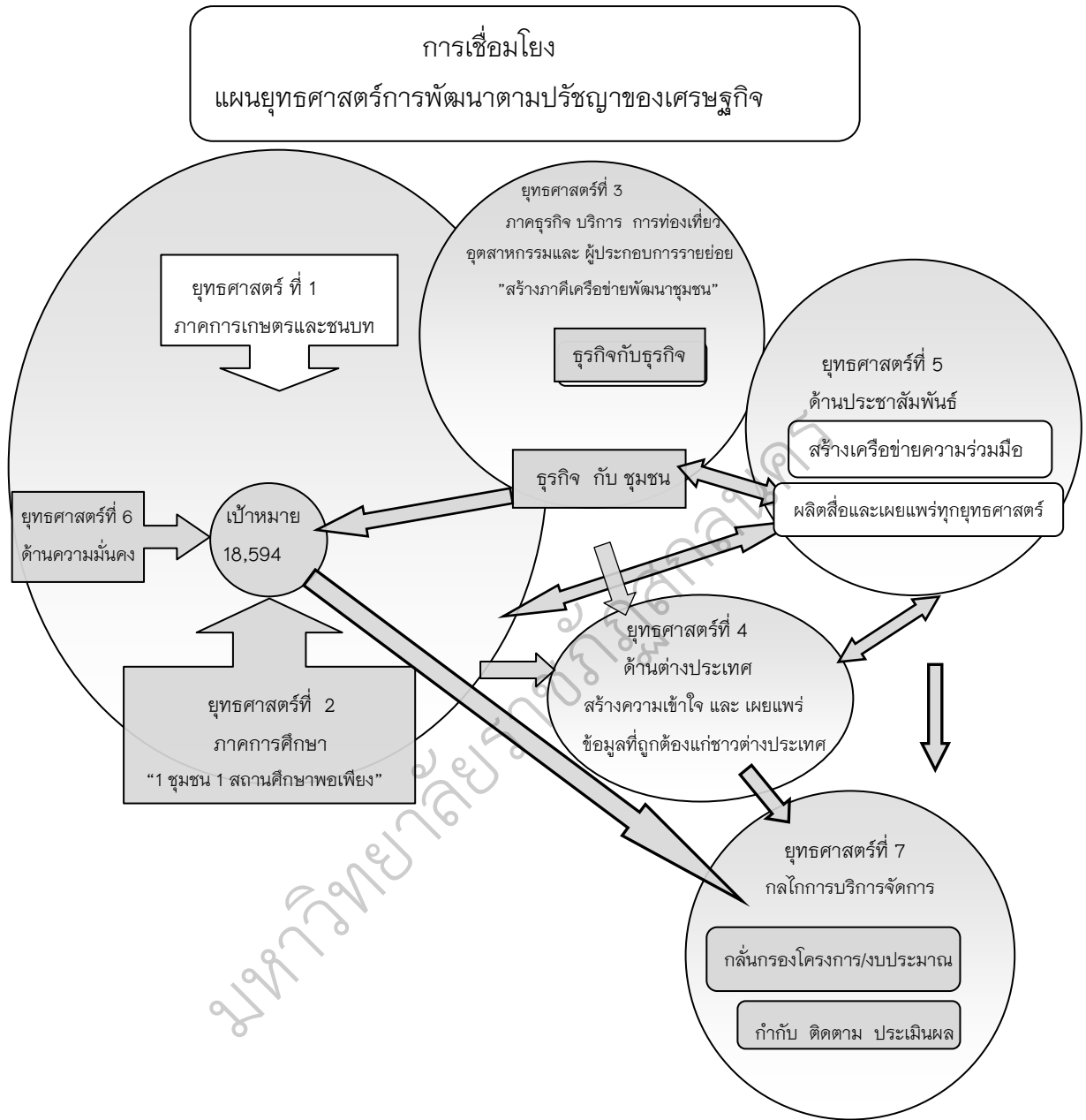
นอกจากนี้ แผนยุทธศาสตร์การบูรณาการการขับเคลื่อนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง พ.ศ. 2557-2560 (สำนักนายกรัฐมนตรี, 2557; หน้า 6-7) ได้กล่าวถึงความเชื่อมโยงของแต่ละยุทธศาสตร์ในการดำเนินโครงการ ในพื้นที่ตามเป้าหมายทั้ง 7 ด้าน จะมีความเชื่อมโยงกัน

การขับเคลื่อนการพัฒนาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในยุทธศาสตร์ต่างๆ ทั้ง 7 ยุทธศาสตร์ มีคณะกรรมการอำนวยการการขับเคลื่อนการพัฒนาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงซึ่งมีนายกรัฐมนตรีหรือรองนายกรัฐมนตรีหรือรัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี ที่นายกรัฐมนตรีมอบหมายเป็นประธาน และมีหัวหน้าส่วนราชการที่เกี่ยวข้อง ผู้ทรงคุณวุฒิร่วมเป็นกรรมการ เพื่อปฏิบัติหน้าที่ในการกำหนดนโยบาย ระเบียบ หลักเกณฑ์และแนวทางในการขับเคลื่อน ส่งเสริม สนับสนุน ควบคุม กำกับ และติดตามผลการดำเนินงานของทุกยุทธศาสตร์ให้บรรลุผลตามเป้าประสงค์ที่กำหนดไว้ โดยมีสำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรีในฐานะหน่วยงานกลาง ในการประสานการขับเคลื่อนการพัฒนา

การขับเคลื่อนการพัฒนาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ในยุทธศาสตร์ทั้ง 7 ด้าน จะมีการดำเนินงานในลักษณะการบูรณาการการทำงานร่วมกัน เพื่อให้สอดรับและประสานกันโดยยึดพื้นที่เป้าหมาย จำนวน 18,954 ชุมชน เป็นเป้าหมายในการดำเนินงาน โดยยุทธศาสตร์ที่ 1 จะมุ่งเน้นที่ภาคการเกษตรและชนบท โดยการสร้าง

กระบวนการให้เกิดความคิดหรือความต้องการที่แท้จริงในการนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้และสร้างกระบวนการเรียนรู้ เพื่อให้การดำเนินการที่เป็นรูปธรรม ยุทธศาสตร์ที่ 2 จะดำเนินการในพื้นที่เพื่อพัฒนาการจัดการศึกษาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและปลูกฝังให้เด็กเยาวชนและประชาชน มีการดำรงชีพอยู่อย่างพอเพียง และพัฒนาหลักสูตรปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในวิชาชีพครู พัฒนาคุณภาพการจัด กิจกรรมเพื่อปลูกฝังปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงตั้งแต่ระดับปฐมวัย ตลอดจนสร้าง เครือข่ายแหล่งเรียนรู้ ซึ่งในการดำเนินการจะประสานและร่วมกันดำเนินการกับเจ้าภาพ หลักในยุทธศาสตร์ที่ 6 ที่รับผิดชอบหมู่บ้านตามแนวชายแดนและในเขตความมั่นคง ซึ่งจะ ส่งผลต่อยอดไปยังยุทธศาสตร์ที่ 3-5 ในการส่งเสริมสนับสนุนผลิตภัณฑ์ชุมชนสู่ภาคธุรกิจ และต่างประเทศ ตลอดจนการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ความหมายของหลักปรัชญาของ เศรษฐกิจพอเพียงและผลสำเร็จจากการดำเนินการตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ต่ออารยะประเทศทั่วโลก ดังภาพประกอบ 5

มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี

ภาพประกอบ 5 การเชื่อมโยงแผนยุทธศาสตร์การขับเคลื่อน
ตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

ที่มา ; สำนักงานขับเคลื่อนการพัฒนาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (2557, หน้า 6)

4. การนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในสถานศึกษา

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2559, หน้า 15) ได้กล่าวถึงจัดทำแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560-2574 เพื่อใช้เป็นยุทธศาสตร์ระยะยาวสำหรับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาของประเทศทั้งที่อยู่ในกระทรวงศึกษาธิการและนอกกระทรวงศึกษาธิการได้นำไปใช้เป็นกรอบแนวทางในการพัฒนาการศึกษาและเรียนรู้สำหรับพลเมืองทุกช่วงวัยตั้งแต่แรกเกิดจนตลอดชีวิต โดยจุดมุ่งหมายที่สำคัญของแผนคือการมุ่งเน้นการประกันโอกาสและความเสมอภาคทางการศึกษา และการศึกษาเพื่อการมีงานทำและสร้างงานได้ ภายใต้บริบทเศรษฐกิจและสังคมของประเทศและของโลกที่ขับเคลื่อนด้วยนวัตกรรมและความคิดสร้างสรรค์ รวมทั้งความเป็นพลวัตเพื่อให้ประเทศไทยก้าวข้ามกับดักประเทศที่มีรายได้ปานกลางไปสู่ประเทศที่พัฒนาแล้วซึ่งภายใต้กรอบแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560-2574 ได้กำหนดสาระสำคัญสำหรับบรรลุเป้าหมายของการพัฒนาการศึกษาภายใน 5 ประการ ได้แก่ การเข้าถึง (Access) ความเท่าเทียม (Equity) คุณภาพ (Quality) ประสิทธิภาพ (Efficiency) และตอบโจทย์บริบทที่เปลี่ยนแปลง (Relevancy) ในระยะ 15 ปีข้างหน้า ดังนี้

1. วิสัยทัศน์

ให้ความสำคัญกับการสร้างระบบการศึกษาที่มีคุณภาพและประสิทธิภาพเพื่อเป็นกลไกหลักของการพัฒนาศักยภาพและขีดความสามารถของมนุษย์และรองรับการศึกษา การเรียนรู้และความท้าทายที่เป็นพลวัตของโลกศตวรรษที่ 21

2. หลักการ

2.1 รัฐมีหน้าที่จัดการให้พลเมืองทุกคนได้รับการศึกษาที่มีคุณภาพและประสิทธิภาพ เพื่อเป็นกลไกหลักของการพัฒนาศักยภาพและขีดความสามารถที่มีอยู่ในตัวตนของแต่ละบุคคลให้เต็มตามศักยภาพ จากการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในสังคม

2.2 รัฐจะประกันโอกาสและความเสมอภาคในการเข้าถึงบริการการศึกษาที่มีคุณภาพและมาตรฐานตามศักยภาพและความสามารถของแต่ละบุคคล

2.3 แยกบทบาท อำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบของรัฐในฐานะผู้กำกับนโยบายและแผน ผู้กำกับการศึกษา ผู้ประเมินการศึกษา ผู้ส่งเสริมสนับสนุนและผู้จัดการศึกษาออกจากกัน

2.4 รัฐพึงปฏิบัติต่อสถานศึกษาภายใต้กฎกติกา ระเบียบ วิธีปฏิบัติที่เป็นมาตรฐานเดียวกัน

2.5 ทุกภาคส่วนของสังคม ซึ่งเป็นผู้ได้รับประโยชน์ทั้งทางตรงและทางอ้อมจากการได้รับการศึกษาของพลเมืองต้องมีส่วนร่วมระดมทุน และร่วมรับภาระค่าใช้จ่ายเพื่อการศึกษา

2.6 สถานศึกษาต้องบริหารและจัดการที่แสดงความรับผิดชอบ (Accountability) ต่อคุณภาพและมาตรฐานของบริการการศึกษาที่ให้แก่ผู้เรียน

2.7 รัฐจะกำหนดกรอบทิศทางทางการพัฒนากำลังคน จำแนกตามระดับ ประเภทการศึกษา คณะ สาขาวิชาที่สนองตอบต่อความต้องการของตลาดแรงงาน และการพัฒนาประเทศ

2.8 หลักสูตร กระบวนการจัดการเรียนการสอนต้องมีความยืดหยุ่นหลากหลาย สนองตอบความต้องการของผู้เรียน ทั้งผู้ที่อยู่ในวัยเรียนและผู้ที่อยู่ในวัยกำลังทำงาน

3. ยุทธศาสตร์

3.1 ยุทธศาสตร์การพัฒนาหลักสูตร การเรียนการสอน กระบวนการเรียนรู้ การวัดและประเมินผล

3.2 ยุทธศาสตร์ยกระดับคุณภาพและมาตรฐานวิชาชีพครู คณาจารย์และบุคลากรทางการศึกษา

3.3 ยุทธศาสตร์ผลิตและพัฒนาากำลังคน การวิจัยและนวัตกรรม รองรับความต้องการของตลาดแรงงาน และเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศ

3.4 ยุทธศาสตร์พัฒนาระบบข้อมูลสารสนเทศ และเทคโนโลยีดิจิทัล

3.5 ยุทธศาสตร์พัฒนาคุณภาพคนทุกช่วงวัยและการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้

3.6 ยุทธศาสตร์พัฒนาระบบบริหารจัดการและการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของทุกภาคส่วน

3.7 ยุทธศาสตร์พัฒนาระบบการเงินเพื่อการศึกษา

4. เป้าหมาย

4.1 ระบบการศึกษาที่มีคุณภาพและประสิทธิภาพ สามารถเป็นกลไกในการพัฒนาศักยภาพและขีดความสามารถของทุนมนุษย์ (Productivity) ที่ตอบสนอง

ความต้องการของตลาดแรงงานและการพัฒนาประเทศ เพื่อให้ประเทศสามารถก้าวข้ามกับดักของประเทศที่มีรายได้ปานกลางไปสู่ประเทศที่พัฒนาแล้วอย่างยั่งยืน ภายใต้พลวัตของโลกศตวรรษที่ 21

4.2 ประชากรทุกช่วงวัยสามารถเข้าถึงโอกาสและความเสมอภาคทางการศึกษาและการเรียนรู้จากระบบการศึกษาที่มีความยืดหยุ่น หลากหลาย และตอบสนองความต้องการของผู้เรียนเพื่อยกระดับชนชั้นของสังคมภายใต้ระบบเศรษฐกิจฐานความรู้ (knowledge Based Economy) ที่เอื้อต่อการสร้างสังคมแห่งปัญญาและการสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ ที่ประชาชนสามารถแสวงหาความรู้และเรียนรู้ได้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต

4.3 ผู้เรียนแต่ละระดับการศึกษา ได้รับการพัฒนาขีดความสามารถเต็มตามศักยภาพที่มีอยู่ในตัวเองของแต่ละบุคคล และมีคุณลักษณะนิสัยที่พึงประสงค์ มีองค์ความรู้ที่สำคัญและทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 รวมทั้งทักษะการดำรงชีวิตและทักษะความรู้ความสามารถและสมรรถนะในการปฏิบัติงานที่ตอบสนองความต้องการของตลาดแรงงานและการพัฒนาประเทศ

4.4 ภาคการศึกษามีทรัพยากรและทุนที่เพียงพอสำหรับการจัดการศึกษาที่มีคุณภาพ มาตรฐาน จากการมีส่วนร่วมในการระดมทุนและการระดมทุนเพื่อการศึกษาจากทุกภาคส่วนในสังคม ผ่านการเสียภาษีตามสิทธิและหน้าที่ของพลเมือง การบริจาค และการร่วมรับภาระค่าใช้จ่ายทางการศึกษา

4.5 สถานศึกษามีระบบบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพ ด้วยคุณภาพและมาตรฐานระดับสากล สามารถให้บริการที่ตอบสนองความต้องการบริบทเชิงพื้นที่ ระดับประเทศและระดับภูมิภาคในฐานะที่เป็นศูนย์กลางของการบริการด้านการศึกษาในภูมิภาคอาเซียน (Hub for Education) และเป็นภาคเศรษฐกิจหนึ่งของระบบเศรษฐกิจของประเทศและของภูมิภาคที่สร้างรายได้ให้กับประเทศไทย

รัฐบาลได้น้อมนำหลักปรัชญาพระราชทาน “เศรษฐกิจพอเพียง” ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมาประยุกต์ใช้ในการบริหารจัดการพัฒนาประเทศ โดยกำหนดในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มาตรา 76 และมาตรา 83 (1) และกำหนดเป็นกลยุทธ์ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9, 10, 11 และ 12 ด้วย ซึ่งกระทรวงศึกษาธิการได้กำหนดนโยบายในการขับเคลื่อนปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่สถานศึกษา เริ่มตั้งแต่ปี พ.ศ. 2554 เป็นต้นมา โดยมีขอบข่ายการ

ขับเคลื่อนสู่สถานศึกษา ในการดำเนินการด้านสถานศึกษาแบบอย่างการจัดกิจกรรมการเรียนรู้และการบริหารจัดการตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง(สถานศึกษาพอเพียง) มีของข่ายในการดำเนินการ 5 ด้าน 17 องค์ประกอบ 62 ตัวชี้วัด คือ 1) ด้านการบริหารจัดการสถานศึกษา 2) ด้านหลักสูตรและการจัดการเรียนรู้ 3) ด้านการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน 4) ด้านพัฒนาบุคลากรของสถานศึกษาและ 5) ด้านผลลัพธ์ ภาพความสำเร็จ นอกจากนี้หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2551 ได้กำหนดคุณลักษณะที่พึงประสงค์ข้อที่ 5 ในจำนวน 8 ข้อ คือ “อยู่อย่างพอเพียง”

กระทรวงศึกษาธิการเป็นหน่วยงานหลักที่รับผิดชอบการจัดการด้านศึกษา เพื่อพัฒนาเยาวชนและประชาชนคนไทยให้มีความสมดุลทั้งด้านร่างกาย ภูมิปัญญา คุณธรรม มีจิตสำนึกในความเป็นพลเมืองเมืองไทยและพลเมืองโลก จากวิกฤตปัญหาของชาติทางด้านเศรษฐกิจและสังคมโดยสำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ (2559 หน้า 23-24) ได้ดำเนินการขับเคลื่อนเพื่อให้เป็นไปตามเป้าประสงค์ ในการพัฒนาการจัดการศึกษาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อปลูกฝังให้เด็ก เยาวชนและประชาชน มีคุณลักษณะ “อยู่อย่างพอเพียง” กระทรวงศึกษาธิการจึงได้นำแนวทางการทรงงานของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 มาปรับใช้โดยการสร้างกลไกการดำเนินงานขึ้นมารองรับ เพื่อผลักดันภารกิจครั้งนี้ คือ “คณะกรรมการขับเคลื่อนปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงภาคการศึกษา” และ “คณะทำงานขับเคลื่อนปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่สถานศึกษา” โดยมีบทบาทหน้าที่ในการ 1) ประสานแผนการดำเนินงานขับเคลื่อนหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่สถานศึกษาของทุกหน่วยงานให้เป็นไปในทิศทางเดียวกันอย่างมีประสิทธิภาพ 2) ส่งเสริมและสนับสนุนการพัฒนาสถานศึกษาให้เป็นสถานศึกษาพอเพียงและพัฒนาสถานศึกษาพอเพียงสู่การเป็นศูนย์การเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงด้านการศึกษา ดำเนินงานให้บรรลุวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่กำหนดไว้ 3) กำหนดแนวทางการประเมินสถานศึกษาพอเพียงให้ได้มาตรฐาน 4) ติดตาม ประเมินผล การดำเนินการขับเคลื่อนปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่สถานศึกษาให้บรรลุเป้าหมายตามยุทธศาสตร์และแผนที่กำหนดไว้อย่างมีประสิทธิภาพ และเพื่อให้การดำเนินงานมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น จึงจัดตั้งศูนย์ขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียงของกระทรวงศึกษาธิการขึ้น โดยให้อยู่ในการกำกับ ดูแลของสำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ เพื่อทำหน้าที่ดังนี้

1. จัดทำแผน/ยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงด้านการศึกษา
 2. ดำเนินงานตามแผนงาน โครงการ ภายใต้ยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่สถานศึกษา
 3. ประสานงานกลางการขับเคลื่อนหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงด้านการศึกษา ในภาพรวมของกระทรวงศึกษาธิการและส่งเสริมสนับสนุนให้เครือข่ายเข้ามามีส่วนร่วมทั้งองค์กรภาครัฐและภาคีเครือข่ายภาคเอกชน
 4. พัฒนาการองค์ความรู้เพื่อสนับสนุนการขับเคลื่อนปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงด้านการศึกษา รวมทั้งจัดทำคู่มือ/แนวปฏิบัติและการผลิตสื่อต่างๆ
 5. จัดทำระบบข้อมูลสารสนเทศ เพื่อใช้เชื่อมโยงเครือข่ายและเผยแพร่ประชาสัมพันธ์การขับเคลื่อนปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงด้านการศึกษา
 6. ศึกษา วิจัย และพัฒนา การน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปจัดการศึกษา
 7. ติดตาม ประเมินผลขององค์กร หน่วยงานด้านการขับเคลื่อนปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่สถานศึกษาและรายงานผลต่อกระทรวงศึกษาธิการ
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานเป็นหน่วยงานในสังกัดกระทรวงศึกษาธิการที่รับผิดชอบในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน มีสถานศึกษาในสังกัดกระจายทั่วประเทศ ตระหนักเห็นความสำคัญอย่างยิ่งในการพัฒนาผู้เรียนให้เกิดกระบวนการคิด ปลูกฝังการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง จึงได้กำหนดเป็นจุดเน้นที่สำคัญ โดยกำหนดในกลยุทธ์ที่ 2 ปลูกฝังคุณธรรม ความสำนึกในความเป็นชาติไทย และวิถีชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อเป็นกรอบแนวทางให้หน่วยงานและสถานศึกษาในสังกัดใช้เป็นแนวทางในการขับเคลื่อนสู่สถานศึกษา ซึ่งมีระบบการกำกับติดตามการดำเนินงานระบุชัดเจนในคำรับรองการปฏิบัติราชการ อีกทั้งนวัตกรรมการจัดการศึกษา แนวทางการจัดการเรียนรู้ โรงเรียนมาตรฐานสากล (World-Class Standard School) ได้กำหนดในสาระการเรียนรู้สู่ความเป็นโรงเรียนมาตรฐานสากล สาระการเรียนรู้โลกศึกษา (Global Education) คือ เรียนรู้ถิ่นฐาน สืบสานวิถีไทย มองไกลศึกษาโลก สืบโชคชะตามนุษย์ ซึ่งล้วนแล้วแต่เป็นการประยุกต์หลักคิดจากปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในการพัฒนาผู้เรียนทั้งสิ้น ที่สำคัญอีกประการหนึ่ง คือนโยบายในการปฏิรูปการศึกษารอบที่ 2 (พ.ศ. 2552 – 2561) การปฏิรูปการศึกษาใน

ทศวรรษที่ 2 (พ.ศ. 2552 – 2561) เป็นการปฏิรูปใน 4 ประเด็น ประกอบด้วย พัฒนาคุณภาพคนไทยยุคใหม่ พัฒนาคุณภาพครูยุคใหม่ พัฒนาคุณภาพสถานศึกษาและแหล่งเรียนรู้ยุคใหม่ และพัฒนาคุณภาพการบริหารจัดการใหม่

จากการดำเนินการที่ผ่านมากระทรวงศึกษาธิการได้ประเมินสถานศึกษาแบบอย่าง การจัดกระบวนการเรียนการสอนและการบริหารจัดการตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อเป็นแบบอย่างในการขยายเครือข่ายการขับเคลื่อนหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่สถานศึกษาอื่น โดยความร่วมมือของโครงการวิจัยเศรษฐกิจพอเพียงสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ และมูลนิธิสยามกัมมาจล สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานจึงมุ่งเน้นที่จะพัฒนาสถานศึกษาในสังกัดให้สามารถผ่านการประเมินเป็นสถานศึกษาพอเพียง และกำหนดแนวทางให้สถานศึกษาดำเนินการพัฒนาตนเอง และน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่การจัดการเรียนรู้ในสถานศึกษาบรรลุผลสำเร็จอย่างมีคุณภาพต่อไป ซึ่งมีองค์ประกอบในการดำเนินการ ดังนี้

1. ด้านการบริหารจัดการสถานศึกษา มี 4 องค์ประกอบ 14 ตัวบ่งชี้ ประกอบด้วย

องค์ประกอบที่ 1 นโยบาย มี 4 ตัวบ่งชี้ ดังนี้

ตัวบ่งชี้ที่ 1 มีนโยบายน้อมนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาขับเคลื่อนในสถานศึกษา และบูรณาการในแผนปฏิบัติการประจำปี

ตัวบ่งชี้ที่ 2 ดำเนินการตามนโยบาย และแผนปฏิบัติการประจำปี ที่น้อมนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาขับเคลื่อนในสถานศึกษา

ตัวบ่งชี้ที่ 3 ติดตามผลการดำเนินการตามนโยบายและแผนปฏิบัติการประจำปี ที่น้อมนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาขับเคลื่อนในสถานศึกษา

ตัวบ่งชี้ที่ 4 นำผลการติดตามมาพัฒนา นโยบาย/แผนงาน/โครงการ ขับเคลื่อนปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในสถานศึกษา

องค์ประกอบที่ 2 วิชาการ มี 4 ตัวบ่งชี้ ดังนี้

ตัวบ่งชี้ที่ 5 มีแผนงาน/โครงการ/กิจกรรม ด้านวิชาการที่ส่งเสริมการบูรณาการหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่การเรียนรู้

ตัวบ่งชี้ที่ 6 ดำเนินการตาม แผนงาน/โครงการ/กิจกรรม ด้านวิชาการที่ส่งเสริมการบูรณาการหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่การเรียนรู้

ตัวบ่งชี้ที่ 7 ติดตามผล แผนงาน/โครงการ/กิจกรรม ด้าน
วิชาการที่ส่งเสริมการบูรณาการหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่การเรียนรู้

ตัวบ่งชี้ที่ 8 นำผลการติดตามไปพัฒนา แผนงาน/โครงการ/
กิจกรรม ด้านวิชาการที่ส่งเสริมการบูรณาการหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่การ
เรียนรู้

องค์ประกอบที่ 3 งบประมาณ มี 4 ตัวบ่งชี้ ดังนี้

ตัวบ่งชี้ที่ 9 มีการวางแผนการบริหารจัดการงบประมาณ
ของสถานศึกษาที่สอดคล้องกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

ตัวบ่งชี้ที่ 10 ดำเนินการตามแผนงบประมาณของ
สถานศึกษาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

ตัวบ่งชี้ที่ 11 ติดตามผลการดำเนินงานตามแผน
งบประมาณของสถานศึกษาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

ตัวบ่งชี้ที่ 12 นำผลการติดตามมาพัฒนาและปรับปรุง การ
บริหารจัดการงบประมาณตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

องค์ประกอบที่ 4 บริหารทั่วไป มี 2 ตัวบ่งชี้ ดังนี้

ตัวบ่งชี้ที่ 13 บริหารอาคารสถานที่และจัดการแหล่งเรียนรู้
ในสถานศึกษา ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

ตัวบ่งชี้ที่ 14 ประสานสัมพันธ์กับชุมชนให้มีส่วนร่วมในการ
จัดกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างคุณลักษณะอยู่อย่างพอเพียงของผู้เรียน

2. ด้านหลักสูตรและการจัดการเรียนรู้ มี 4 องค์ประกอบ 14
ตัวบ่งชี้ ประกอบด้วย

องค์ประกอบที่ 1 หน่วยการเรียนรู้ปรัชญาของเศรษฐกิจ
พอเพียง มี 3 ตัวบ่งชี้ดังนี้

ตัวบ่งชี้ที่ 1 มีหน่วยการเรียนรู้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจ
พอเพียง ตามมาตรฐานการเรียนรู้

ตัวบ่งชี้ที่ 2 มีการนิเทศ/ติดตาม/ประเมินผล การนำหน่วย
การเรียนรู้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้

ตัวบ่งชี้ที่ 3 มีการศึกษา/วิเคราะห์/วิจัย เพื่อพัฒนาการจัด
กิจกรรมการเรียนรู้หน่วยการเรียนรู้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

องค์ประกอบที่ 2 การบูรณาการหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่กิจกรรมการเรียนรู้ มี 4 ตัวบ่งชี้ ดังนี้

ตัวบ่งชี้ที่ 4 มีแผนจัดการเรียนรู้ที่บูรณาการหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในกลุ่มสาระการเรียนรู้ต่างๆ ตามมาตรฐานการเรียนรู้

ตัวบ่งชี้ที่ 5 คุณภาพของแผนจัดการเรียนรู้ที่บูรณาการหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในกลุ่มสาระการเรียนรู้ต่างๆ

ตัวบ่งชี้ที่ 6 จัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่บูรณาการหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในกลุ่มสาระการเรียนรู้ต่างๆ

ตัวบ่งชี้ที่ 7 ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่บูรณาการหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

องค์ประกอบที่ 3 สื่อและแหล่งเรียนรู้เกี่ยวกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง มี 3 ตัวบ่งชี้ ดังนี้

ตัวบ่งชี้ที่ 8 จัดหา/ผลิต/ใช้/เผยแพร่ สื่อการเรียนรู้เพื่อบูรณาการหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้

ตัวบ่งชี้ที่ 9 จัดทำ/พัฒนา/เผยแพร่ แหล่งเรียนรู้ในสถานศึกษาเพื่อสนับสนุนการเรียนรู้ เกี่ยวกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

ตัวบ่งชี้ที่ 10 ใช้แหล่งเรียนรู้/ภูมิปัญญาท้องถิ่นในชุมชน ที่เสริมสร้างการพัฒนาคุณลักษณะอยู่อย่างพอเพียงของผู้เรียน

องค์ประกอบที่ 4 การวัดและประเมินผลการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง มี 4 ตัวบ่งชี้ ดังนี้

ตัวบ่งชี้ที่ 11 จัดทำเครื่องมือ และ วัดและประเมินผลที่หลากหลาย และสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการจัดกิจกรรมการเรียนรู้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

ตัวบ่งชี้ที่ 12 ใช้วิธีการวัดผลและประเมินผลที่หลากหลาย และสอดคล้องกับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่บูรณาการหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

ตัวบ่งชี้ที่ 13 รายงานผลการประเมิน และนำมาปรับปรุง/พัฒนา การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่บูรณาการหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

ตัวบ่งชี้ที่ 14 จัดแสดง/เผยแพร่/ประกวด/แลกเปลี่ยนเรียนรู้ ผลงานของผู้เรียน ที่เกิดจากการนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้

3. ด้านการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน มี 3 องค์ประกอบ 15 ตัวบ่งชี้ ประกอบด้วย

องค์ประกอบที่ 1 การแนะแนวและระบบดูแลช่วยเหลือผู้เรียน มี 5 ตัวบ่งชี้ ดังนี้

ตัวบ่งชี้ที่ 1 มีแผนงานแนะแนว เพื่อสนับสนุนการดำเนินชีวิตที่สอดคล้องกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

ตัวบ่งชี้ที่ 2 จัดกิจกรรมแนะแนวให้ผู้เรียนได้รู้จักการวางแผนชีวิตของตนเองได้อย่างสอดคล้องกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

ตัวบ่งชี้ที่ 3 มีระบบดูแลช่วยเหลือผู้เรียนให้สามารถแก้ปัญหาและพัฒนาตนเองได้อย่างสอดคล้องกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

ตัวบ่งชี้ที่ 4 ติดตามผล การจัดกิจกรรมแนะแนว และระบบดูแลช่วยเหลือผู้เรียน ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

ตัวบ่งชี้ที่ 5 นำผลการติดตามมาใช้พัฒนาการจัดกิจกรรมแนะแนว และระบบดูแลช่วยเหลือผู้เรียน ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

องค์ประกอบที่ 2 กิจกรรมนักเรียน มี 6 ตัวบ่งชี้ ดังนี้

ตัวบ่งชี้ที่ 6 มีแผนงาน/โครงการส่งเสริมกิจกรรมนักเรียน เพื่อให้ผู้เรียน“อยู่อย่างพอเพียง”

ตัวบ่งชี้ที่ 7 จัดกิจกรรมลูกเสือ /เนตรนารี /ยุวกาชาด หรือผู้บำเพ็ญประโยชน์ สอดคล้องกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

ตัวบ่งชี้ที่ 8 ส่งเสริมให้มีการจัดตั้งชุมนุม/ชมรม ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

ตัวบ่งชี้ที่ 9 มีการประยุกต์ใช้ ภูมิปัญญาท้องถิ่น/วัฒนธรรม/หลักคำสอน ทางศาสนา ในการจัดกิจกรรมนักเรียนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

ตัวบ่งชี้ที่ 10 ติดตามผลการจัดกิจกรรมนักเรียนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

ตัวบ่งชี้ที่ 11 นำผลการติดตามมาปรับปรุง/พัฒนา กิจกรรม
นักเรียนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

องค์ประกอบที่ 3 กิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์
มี 4 ตัวบ่งชี้ ดังนี้

ตัวบ่งชี้ที่ 12 มีกิจกรรมเพื่อส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้เรียนเกิด
จิตอาสา และมีส่วนร่วมในกิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์ ตามหลักปรัชญาของ
เศรษฐกิจพอเพียง

ตัวบ่งชี้ที่ 13 ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหา หรือพัฒนา
สถานศึกษา/ชุมชน ด้านเศรษฐกิจหรือสังคมหรือสิ่งแวดล้อมหรือวัฒนธรรม ตามหลัก
ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

ตัวบ่งชี้ที่ 14 ติดตามผลการดำเนินกิจกรรม เพื่อสังคมและ
สาธารณประโยชน์ ของผู้เรียน ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

ตัวบ่งชี้ที่ 15 นำผลการติดตามมา ปรับปรุง/พัฒนา
การดำเนินกิจกรรม เพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์ ของผู้เรียน ตามหลักปรัชญาของ
เศรษฐกิจพอเพียง

4. ด้านพัฒนาบุคลากรของสถานศึกษา มี 2 องค์ประกอบ 7

ตัวบ่งชี้ ประกอบด้วย

องค์ประกอบที่ 1 การพัฒนาบุคลากรตามหลักปรัชญาของ
เศรษฐกิจพอเพียง มี 4 ตัวบ่งชี้ ดังนี้

ตัวบ่งชี้ที่ 1 มีแผนงาน/โครงการพัฒนาบุคลากรของ
สถานศึกษาเพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจ และตระหนักในคุณค่าของหลักปรัชญาของ
เศรษฐกิจพอเพียง

ตัวบ่งชี้ที่ 2 มีการจัดการประชุม อบรม สัมมนาศึกษาดูงาน
แหล่งเรียนรู้ต่างๆ เพื่อส่งเสริมการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ในการ
ดำเนินชีวิตและปฏิบัติการหน้าที่

ตัวบ่งชี้ที่ 3 ส่งเสริมให้บุคลากรแสวงหาความรู้เกี่ยวกับ
หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง อย่างสม่ำเสมอ

ตัวบ่งชี้ที่ 4 จัดกิจกรรมส่งเสริมการดำเนินชีวิตและการ
ปฏิบัติการหน้าที่ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง แก่บุคลากรของสถานศึกษา

องค์ประกอบที่ 2 การติดตามและขยายผล มี 3 ตัวบ่งชี้ ดังนี้
 ตัวบ่งชี้ที่ 5 ติดตามผลการดำเนินโครงการ/กิจกรรมพัฒนาบุคลากร เพื่อส่งเสริมการดำเนินชีวิตและปฏิบัติภารกิจหน้าที่ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

ตัวบ่งชี้ที่ 6 นำผลการติดตามมาปรับปรุง/พัฒนาการดำเนินโครงการ/กิจกรรมพัฒนาบุคลากร เพื่อส่งเสริมการดำเนินชีวิตและปฏิบัติภารกิจหน้าที่ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

ตัวบ่งชี้ที่ 7 ขยายผลและเผยแพร่ ผลการดำเนินชีวิตและปฏิบัติภารกิจหน้าที่ของบุคลากรตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

5. ด้านผลลัพธ์/ภาพความสำเร็จ มี 4 องค์ประกอบ 12 ตัวบ่งชี้ ประกอบด้วย

องค์ประกอบที่ 1 สถานศึกษา มี 1 ตัวบ่งชี้ ดังนี้

ตัวบ่งชี้ที่ 1 คุณลักษณะของสถานศึกษาพอเพียง

องค์ประกอบที่ 2 ผู้บริหารสถานศึกษา มี 1 ตัวบ่งชี้ ดังนี้

ตัวบ่งชี้ที่ 2 คุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษาพอเพียง

องค์ประกอบที่ 3 บุคลากรของสถานศึกษา มี 5 ตัวบ่งชี้ ดังนี้

ตัวบ่งชี้ที่ 1 บุคลากรของสถานศึกษามีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

ตัวบ่งชี้ที่ 2 บุคลากรจัดการทรัพยากรและดำเนินชีวิตด้านเศรษฐกิจอย่างสอดคล้องกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

ตัวบ่งชี้ที่ 3 บุคลากรอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคม ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และสามารถเป็นแบบอย่างที่ดีในการปฏิบัติตนเพื่อส่วนรวมและสาธารณประโยชน์

ตัวบ่งชี้ที่ 4 บุคลากรรู้จักใช้และจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ได้อย่างสมดุลและพร้อมรับการเปลี่ยนแปลงต่างๆ

ตัวบ่งชี้ที่ 5 บุคลากรดำเนินชีวิตอย่างมีฐานรากทางวัฒนธรรม และพร้อมรับการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมจากกระแสโลกาภิวัตน์

องค์ประกอบที่ 4 ผู้เรียน มี 5 ตัวบ่งชี้ ดังนี้

ตัวบ่งชี้ที่ 1 ผู้เรียนมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงตามมาตรฐานการเรียนรู้หลักเศรษฐกิจพอเพียง ของแต่ละระดับชั้นปีการศึกษา

ตัวบ่งชี้ที่ 2 ผู้เรียนปฏิบัติตนให้ดำเนินชีวิตได้อย่างสมดุลและพร้อมรับต่อการเปลี่ยนแปลงในด้านวัตถุ/เศรษฐกิจ

ตัวบ่งชี้ที่ 3 ผู้เรียนปฏิบัติตนให้ดำเนินชีวิตได้อย่างสมดุลและพร้อมรับการเปลี่ยนแปลงในด้านสังคม

ตัวบ่งชี้ที่ 4 ผู้เรียนปฏิบัติตนให้ดำเนินชีวิตได้อย่างสมดุลและพร้อมรับการเปลี่ยนแปลงในด้านสิ่งแวดล้อม

ตัวบ่งชี้ที่ 5 ผู้เรียนปฏิบัติตนให้ดำเนินชีวิตได้อย่างสมดุลและพร้อมรับการเปลี่ยนแปลงในด้านวัฒนธรรม

จากการศึกษาแนวคิดทฤษฎีและหลักการเกี่ยวกับการนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่สถานศึกษานั้น มีองค์ประกอบและแนวทางการดำเนินการขับเคลื่อนสู่สถานศึกษาโดยการบูรณาการสู่การจัดการจัดการและการเรียนรู้ในสถานศึกษาให้เกิดความยั่งยืน ดังนี้ 1) องค์ประกอบด้านการบริหารจัดการศึกษา ประกอบด้วย ด้านนโยบาย ด้านวิชาการ ด้านงบประมาณ และด้านบริหารทั่วไป 2) องค์ประกอบด้านหลักสูตรและการจัดการเรียนรู้ ประกอบด้วย หน่วยการเรียนรู้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง การบูรณาการหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่กิจกรรมการเรียนรู้ สื่อและแหล่งเรียนรู้เกี่ยวกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ 3) องค์ประกอบด้านกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ประกอบด้วย การแนะแนวและระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน กิจกรรมนักเรียน และกิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์ 4) องค์ประกอบด้านพัฒนาบุคลากรของสถานศึกษา ประกอบด้วย การพัฒนาบุคลากรตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง การติดตามและขยายผล และ 5) องค์ประกอบด้าน ผลลัพธ์และภาพความสำเร็จ ประกอบด้วย ด้านสถานศึกษา ผู้บริหารสถานศึกษา บุคลากรของสถานศึกษา และด้านผู้เรียน

ตอนที่ 2 การจัดการเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

1. แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้

การจัดการเรียนรู้สำหรับนักเรียนในศตวรรษที่ 21 นั้น ครูผู้สอนจำเป็นต้องใช้วิธีการจัดการเรียนรู้ที่หลากหลายในการพัฒนานักเรียนให้มีความรู้ ความสามารถและทักษะต่างๆ โดยมุ่งเน้นการจัดการเรียนรู้ที่ให้ความสำคัญกับนักเรียนโดยฐานความเชื่อที่ว่านักเรียนเป็นผู้สร้างสรรค์ความรู้ด้วยตนเองจากการปฏิบัติจริง ดังนั้นในการจัดการเรียนรู้ในชั้นเรียนนั้นครูผู้สอนจึงต้องให้ความสำคัญกับการสร้างความรู้ด้วยตนเองอย่างเหมาะสมกับพัฒนาการตามวัย ความสนใจและความสามารถของนักเรียนด้วยเหตุนี้ สื่อ นวัตกรรม การเรียนการสอนจึงเป็นเครื่องมือสำคัญในการส่งเสริมและสนับสนุนการจัดการเรียนรู้เพื่อให้นักเรียนมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับสิ่งที่เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพภายใต้การเลือก ออกแบบหรือพัฒนาสื่อ นวัตกรรมให้เหมาะสมกับนักเรียนเป็นสำคัญ

นอกจากนี้ได้มีนักการศึกษาให้แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้ไว้หลายท่าน ซึ่งผู้วิจัยได้รวบรวมจากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

1.1 การจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดของ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 และฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2545 (2546) มี ดังนี้

1.1.1 จัดกระบวนการเรียนรู้โดยยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ

1.1.2 จัดสาระและกิจกรรมให้สอดคล้องกับความสนใจ ความถนัด ความต้องการและสภาพของผู้เรียนจัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง ฝึกปฏิบัติจริง โดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล

1.1.3 จัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นความสำคัญทั้งด้านความรู้ คุณธรรมและกระบวนการเรียนรู้

1.1.4 จัดการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นได้ทุกเวลา ทุกสถานที่ สามารถใช้กระบวนการวิจัยเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้

1.1.5 จัดการเรียนรู้เพื่อให้ผู้เรียนได้รับการพัฒนาตนเองจากเทคโนโลยีอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ

1.1.6 ฝึกทักษะกระบวนการคิด การจัดการ การเผชิญสถานการณ์ และการประยุกต์ความรู้มาใช้เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหา

1.2 การจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดของสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2549, หน้า 49) ได้ให้หลักแนวคิดเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้ตามแนวปฏิรูปการศึกษาไว้ ดังนี้

1.2.1 เป็นกระบวนการทางปัญญาที่พัฒนาบุคคลอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต

1.2.2 สามารถเรียนรู้ได้ทุกเวลา ทุกสถานที่

1.2.3 เป็นกระบวนการเรียนรู้ที่มีความสุขบูรณาการเนื้อหาสาระตามความเหมาะสม

1.2.4 เป็นกระบวนการที่มีทางเลือกและมีแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลายน่าสนใจ

1.2.5 เป็นกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน และมุ่งประโยชน์ของผู้เรียนเป็นสำคัญ

1.3 การจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดของสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (2550) ได้กำหนดเกี่ยวกับแนวการจัดการเรียนการสอนของครูตามมาตรฐานด้านการจัดการเรียนรู้ ดังนี้

1.3.1 การจัดการเรียนการสอนอย่างหลากหลายเหมาะสมกับธรรมชาติและสนองความต้องการของผู้เรียน

1.3.2 มีการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่กระตุ้นให้ผู้เรียนรู้จักคิด วิเคราะห์ คิดสังเคราะห์ คิดแก้ปัญหาและตัดสินใจ

1.3.3 มีการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่กระตุ้นให้ผู้เรียนรู้จักศึกษาหาความรู้ แสวงหาคำตอบและสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง

1.3.4 มีการนำภูมิปัญญาท้องถิ่น เทคโนโลยี และสื่อที่เหมาะสมมาประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียนการสอน

1.3.5 มีการจัดกิจกรรมเพื่อฝึกและส่งเสริมคุณธรรมและจริยธรรมของผู้เรียน

1.3.6 มีการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้ผู้เรียนได้รับการพัฒนาสุนทรียภาพอย่างครบถ้วน ทั้งด้านดนตรี ศิลปะและกีฬา

1.3.7 ส่งเสริมความเป็นประชาธิปไตย การทำงานร่วมกับผู้อื่นและรับผิดชอบต่อกลุ่มผู้ร่วมงาน

1.3.8 มีการประเมินพัฒนาการของผู้เรียนด้วยวิธีการหลากหลายและ
ต่อเนื่อง

1.3.9 มีการจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนรักสถานศึกษาของตน
และมีความกระตือรือร้น

1.4 การจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดของ ทิศนา ขัมมณี (2553, หน้า 378)
ประกอบด้วย 1) วางแผนการเรียนการสอน 2) ออกแบบการเรียนการสอน 3) การจัดการ
เรียนการสอน 4) การใช้วิธีการสอน เทคนิคการสอน 5) รูปแบบการสอน ระบบการสอน
6) สื่อการสอนและ 7) การประเมินผลการเรียนการสอน

1.5 การจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดของชนาธิป พรกุล (2552, หน้า 4)
มีดังนี้

1.5.1 การจัดทำหน่วยการเรียนรู้ กำหนดการสอน แผนการจัดการ
เรียนรู้ระดับหน่วยการเรียนรู้

1.5.2 ทักษะการคิดและขั้นตอนการคิด

1.5.3 ขั้นตอนการวางแผนการจัดการเรียนรู้ทั้งก่อนและหลังการเขียน
แผนการเรียนรู้

1.5.4 การออกแบบการสอน และการเลือกกิจกรรมการเรียนรู้

1.6 การจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดของหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้น
พื้นฐาน พุทธศักราช 2551 (2553, หน้า 12) ประกอบด้วย

1.6.1 จัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

1.6.2 จัดการเรียนรู้ที่คำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล

1.6.3 จัดการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับการพัฒนาทางสมอง

1.6.4 การจัดการเรียนรู้ที่เน้นคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยมที่พึง
ประสงค์

1.6.5 ใช้สื่อการเรียนรู้ แหล่งเรียนรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศูนย์การ
เรียนรู้

1.6.6 จัดระบบสารสนเทศ เครือข่ายการเรียนรู้

1.7 การจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดของอาภรณ์ ใจเที่ยง (2550, หน้า 84)
ประกอบด้วย 1) เกมเพลงนำมาใช้ 2) ให้เล่นิทานให้สนุก 3) ปลุกใจให้คิด 4) ไม่เกาะติดใน
ห้องเรียน 5) ผลัดเปลี่ยนเวียนรายงาน 6) บูรณาการทุกวิชา 7) สรรหาสื่อหลากหลาย

8) เลิกบรรยายให้ปฏิบัติ 9) จัดตามหลัก Child centered

1.8 การจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดสำนักงานเลขาธิการคุรุสภา (2549, หน้า 84) มีดังนี้ 1) ทฤษฎีการเรียนรู้และการสอน 2) รูปแบบการเรียนรู้และการพัฒนา รูปแบบการเรียนการสอน 3) การออกแบบและการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ 4) การบูรณาการเนื้อหาในกลุ่มสาระการเรียนรู้ 5) การบูรณาการการเรียนรู้แบบเรียนรวม 6) เทคนิคและวิทยาการจัดการเรียนรู้ 7) การใช้และผลิตสื่อ และการพัฒนานวัตกรรมในการเรียนรู้ 8) การจัดการเรียนรู้แบบยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ 9) การประเมินผลการเรียนรู้

1.9 การจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดของ กษมา วรวรรณ ณ อยุธยา (2550, หน้า 39) ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาการจัดการเรียนรู้ ดังนี้

1.9.1 ด้านการพัฒนาบทบาทในการจัดการเรียนรู้ของครู ประกอบด้วย 1) ปรับบทบาทการจัด คือ เป็นผู้ชี้แนะ (Adviser) เป็นผู้กระตุ้น จัดสิ่งเร้า ให้คำปรึกษาเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนการสอน จากการถ่ายทอดความรู้ (Teacher Teaching) เป็นผู้อำนวยความสะดวก (Facilitator) การเรียนรู้ เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ จัดกิจกรรมที่หลากหลายให้ผู้เรียนเลือกตามความถนัดและความสนใจ 2) ครูและผู้เรียนมีบทบาทร่วมกัน (Co-ordinator) ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ กระตุ้นให้ผู้เรียนอยากค้นหาความรู้ด้วยตนเอง เปิดโอกาสให้ผู้เรียนรู้จักตนเองว่าเขาคือใครและรู้จักคิดว่าทำอย่างไรจึงจะได้เรียนรู้

1.9.2 ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ประกอบด้วย

1.9.2.1 จัดกิจกรรมการเรียนรู้ เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้เต็มตามศักยภาพ มีความสมดุล ความพอดีระหว่างความเป็นคนดี คนเก่ง และมีความสุข ด้วยการพัฒนาได้อย่างครอบคลุมในสิ่งต่อไปนี้ 1) MQ (Morality Quotient) ระดับคุณธรรม จริยธรรม ได้แก่ มีความรับผิดชอบ เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม ปฏิบัติตามหลักธรรมของแต่ละศาสนา 2) IQ (Intellectual Quotient) ระดับเชาว์ปัญญา ได้แก่ การมีจินตนาการ สามารถคิดริเริ่ม คิดเป็น ทำเป็น แก้ปัญหาเป็น 3) AQ (Adversity Quotient) ระดับความสามารถในการเผชิญปัญหาที่ไม่เคยพบมาก่อนสามารถฟันฝ่าอุปสรรค และประสบความสำเร็จได้ด้วยตนเอง 4) TQ (Technology Quotient) ระดับความสามารถในการใช้เทคโนโลยี เพื่อแสวงหาความรู้และสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง 5) EQ (Emotional Quotient) ระดับพัฒนาการด้านอารมณ์ เพื่อให้ดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข

1.9.2.2 วิธีการสอนเน้นกระบวนการมากกว่าเนื้อหา ให้ผู้เรียนมีอิสระในการแสวงหาความรู้ ความคิด ด้วยการลงมือปฏิบัติจริง ให้ผู้เรียนได้แสดงความสามารถทางปัญญาในการทำความเข้าใจกับเรื่องต่างๆ ทำทนายให้ผู้เรียนเกิดความคิดใหม่ที่ต่างไปจากเดิมและสามารถหาเหตุผลอธิบายความคิดของตนเองได้

1.9.2.3 ใช้วิธีการสอนที่เน้นการคิด สืบค้น เปิดโอกาสให้ผู้เรียนสืบค้นจากข้อมูลและใช้ความคิดเพื่อสรุปความรู้ต่างๆ นั่นคือ ครูจะต้องกระตุ้นผู้เรียนให้คิดตั้งคำถามหรือการอภิปรายเพื่อนำไปสู่การกระตุ้นให้สนใจ ใฝ่รู้ รวบรวมข้อมูล ข้อเท็จจริง ตรวจสอบข้อมูล วิเคราะห์ ตีความและหาข้อสรุป

1.9.2.4 ใช้วิธีการสอนที่เน้นให้ผู้เรียนใช้กระบวนการคิดวิเคราะห์และการสรุปองค์ความรู้แบบองค์รวม (Holistic Thinking) ไม่แยกส่วนด้วยการจัดการเรียนรู้ที่บูรณาการ เชื่อมโยงเรื่องราวและแนวความคิดของสิ่งที่เรียนรู้ในห้องเรียนกับวิถีชีวิต

1.9.2.5 ใช้การออกแบบการจัดการเรียนรู้ที่บูรณาการทั้งเนื้อหาสาระกระบวนการเรียนรู้และคุณธรรม โดยยึดธรรมชาติของผู้เรียน เพื่อสนองวิธีการเรียนรู้ที่แตกต่างกันของผู้เรียนและธรรมชาติของวิชาด้วยกิจกรรมที่หลากหลาย ใช้สื่อการเรียนรู้ที่หลากหลายเชื่อมโยงธรรมชาติ แหล่งเรียนรู้ สถานการณ์จริง ระบบสารสนเทศให้ผู้เรียนได้ศึกษาค้นคว้า ทดลอง สัมผัส

1.9.3 ด้านการวัดและประเมินผล

1.9.3.1 เน้นการประเมินผลที่เอื้อให้เกิดการเรียนรู้ เป็นการทดสอบเพื่อดูพัฒนาการของผู้เรียนว่าอยู่ในระดับใด มีความสามารถหรือมีจุดเด่นที่ควรได้รับการส่งเสริมในด้านใด จุดอ่อนที่ควรแก้ไขอยู่ตรงไหน

1.9.3.2 สามารถออกแบบการวัดและประเมินผลผู้เรียนได้ครอบคลุมทุกด้าน

1.9.3.3 เน้นการใช้ข้อสอบอัตนัยเชิงวิเคราะห์ ซึ่งจะช่วยกระตุ้นให้ผู้เรียนเข้าใจในเนื้อหาวิชาที่เรียนและมีการถ่ายทอดความคิดอย่างเป็นระบบและประยุกต์ใช้อย่างสร้างสรรค์

1.9.4 ด้านการจัดบรรยากาศหรือสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้

1.9.4.1 สร้างบรรยากาศหรือสภาพแวดล้อมทั้งในและนอกห้องเรียนที่จูงใจและเสริมแรงให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้

1.9.4.2 สร้างทางเลือกการเรียนรู้ที่หลากหลายให้ผู้เรียนได้มีโอกาสได้เลือกทำกิจกรรมหรือเรียนรู้ตามความสนใจ

1.9.4.3 สร้างบรรยากาศในขณะที่เรียนให้สนุก มีความสุขให้ผู้เรียนรู้สึกว่าการเรียนเป็นเรื่องง่ายให้ผู้เรียนเป็นตัวเอกในการเรียน มีครูเป็นผู้ช่วย

1.9.4.4 จัดชั้นเรียนให้ผู้เรียนมีโอกาสทำกิจกรรมร่วมกันได้แลกเปลี่ยนประสบการณ์และความคิดเห็นระหว่างกัน

1.9.5 ด้านบุคลิกภาพ

ครูผู้นำการเปลี่ยนแปลงในการปฏิรูปการเรียนรู้ควรเป็นบุคคลที่มีบุคลิกภาพดี และมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี ใช้คำพูดและการแสดงออกที่เป็นกัลยาณมิตร พร้อมทั้งจะขยายเครือข่ายการจัดการเรียนรู้สู่เพื่อนครูด้วยกันและใช้ระบบที่มงานในการพัฒนาการเรียนรู้ของผู้เรียน

1.10 การจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดของ Carter (1990, หน้า 96) ประกอบด้วย

1.10.1 ครูเตรียมการสอนทั้งเนื้อหาและวิธีการที่ผสมผสานภูมิปัญญาท้องถิ่นและความรู้สากล

1.10.2 ครูจัดสิ่งแวดล้อม และบรรยากาศที่ปลุกเร้า จูงใจและเสริมแรงให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้เต็มตามศักยภาพ

1.10.3 ครูเข้าใจและเอาใจใส่นักเรียนเป็นรายบุคคล และแสดงความเมตตาต่อนักเรียนอย่างทั่วถึง

1.10.4 ครูจัดกิจกรรม และสถานการณ์ให้นักเรียนได้แสดงออกอย่างสร้างสรรค์

1.10.5 ครูส่งเสริมให้นักเรียนฝึกคิด ฝึกทำ และฝึกปรับปรุงตนเอง

1.10.6 ครูส่งเสริมกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้จากกลุ่ม พร้อมทั้งสังเกตส่วนดีและปรับปรุงส่วนด้อยของผู้เรียน

1.10.7 ครูใช้สื่อการสอนเพื่อฝึกการคิด การแก้ปัญหา และค้นพบความรู้

1.10.8 ครูใช้แหล่งเรียนรู้ที่หลากหลาย และเชื่อมโยงประสบการณ์กับชีวิตจริงโดยร่วมมือกับชุมชน

1.10.9 ครูปลูกฝังระเบียบวินัย ค่านิยมและคุณธรรมตามวิถีวัฒนธรรม

1.10.10 ครูประเมินตนเองอยู่เสมอ ตลอดจนสังเกตและประเมินพัฒนาการของนักเรียนอย่างต่อเนื่อง

1.11 การจัดการเรียนรู้ตามแนวคิด ของ Du Brin (1998, page 46) ประกอบด้วย 1) การตั้งความคาดหวังกับนักเรียนไว้สูง 2) การสอนโดยยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ 3) การให้ความสำคัญในการพัฒนาทางวิชาการของตนเอง 4) การใช้ข้อมูลเป็นฐานในการประเมินความก้าวหน้าของนักเรียนที่นอกเหนือจากใช้เกณฑ์อื่นๆ 5) การแสดงพฤติกรรมสำคัญของผู้นำในการเอื้ออำนวยความสะดวก (Facilitating) 6) การร่วมปรับปรุง (Improving) และการส่งเสริมความก้าวหน้าทางวิชาการของนักเรียน

1.12 การจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดของ ชาญชัย อาจิณสมภาร (2550, หน้า 49) มีดังนี้ 1) กระตุ้นและส่งเสริมให้ผู้เรียนให้รู้จักการแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง 2) การเป็นผู้นำทางวิชาการ 3) การบริหารจัดการชั้นเรียน 4) เป็นผู้ที่มีวิสัยทัศน์ 5) แสดงออกด้วยพฤติกรรมเชิงรุก 6) กล้าตัดสินใจ และ 7) ยอมรับและเห็นความสำคัญประโยชน์และความต้องการของผู้เรียนเป็นสำคัญ

1.13 การจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดของ สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา (2553, หน้า 108-109) มีดังนี้ 1) ศึกษาทำความเข้าใจหลักสูตรแกนกลาง การศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 และการออกแบบการจัดการเรียนรู้ 2) จัดทำหน่วยการเรียนรู้ แผนการจัดการเรียนรู้ โดยเน้นความรู้ ทักษะกระบวนการที่สอดคล้องตามมาตรฐานการเรียนรู้ ตัวชี้วัด คุณลักษณะอันพึงประสงค์และสมรรถนะสำคัญของผู้เรียน 3) วิเคราะห์ผู้เรียนเป็นรายบุคคล พร้อมนำข้อมูลมาใช้ในการออกแบบการเรียนรู้ และจัดการเรียนรู้ที่มุ่งตอบสนองความต้องการของผู้เรียน ตามความแตกต่างของผู้เรียน และพัฒนาการทางสมองเพื่อพัฒนาศักยภาพของผู้เรียนให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ 4) จัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญด้วยวิธีการที่หลากหลายเพื่อให้บรรลุเป้าหมายของหลักสูตร 5) จัดบรรยากาศและสภาพแวดล้อมทั้งภายในและภายนอกห้องเรียนให้เอื้อต่อการเรียนรู้ 6) จัดเตรียมและใช้สื่อการเรียนรู้ต่างๆ ตลอดจนภูมิปัญญาท้องถิ่นเทคโนโลยี และแหล่งเรียนรู้ในชุมชนได้อย่างเหมาะสมกับการเรียนรู้ของผู้เรียน 7) ประเมินผลการ

เรียนรู้ของผู้เรียนด้วยวิธีการต่างๆ อย่างหลากหลาย ทั้งนี้มุ่งเน้นการประเมินผลการเรียนรู้ตามสภาพจริงเป็นสำคัญ เน้นการมีส่วนร่วมของผู้เรียนและผู้ปกครอง ตลอดจนความสอดคล้องกับธรรมชาติวิชาและพัฒนาการของผู้เรียน 8) นำผลการประเมินผู้เรียนมาใช้เพื่อสอนซ่อมเสริมและพัฒนาผู้เรียนตลอดจนปรับปรุงการจัดกิจกรรมการสอนของตนเองอย่างเป็นระบบและ 9) ใช้กระบวนการวิจัยในชั้นเรียน เพื่อพัฒนากระบวนการจัดการเรียนรู้อย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง

จากศึกษาแนวคิดดังกล่าว สรุปได้ว่า การจัดการเรียนรู้ หมายถึง พฤติกรรมการแสดงออกของครูในด้านความรู้ ความสามารถประสบการณ์ ทักษะและความเชี่ยวชาญในการบริหารจัดการเรียนรู้ที่เป็นเชิงประจักษ์และเป็นที่ยอมรับจากผู้บริหาร เพื่อนครูผู้ปกครองและชุมชนโดยมีเป้าหมายเพื่อส่งเสริม พัฒนาการเรียนรู้ของผู้เรียนตามธรรมชาติอย่างเต็มศักยภาพ

2. การจัดการเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

การน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่การจัดการเรียนรู้ในสถานศึกษาเป็นหนึ่งในนโยบายสำคัญของชาติที่ได้กำหนดไว้ตั้งแต่ในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 สืบเนื่องกันมาจนถึงปัจจุบันในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560–2564) เป็นนโยบายสำคัญของคณะรัฐมนตรีและของกระทรวงศึกษาธิการที่จะร่วมพลังสำคัญในการขับเคลื่อนปรัชญาพระราชทานตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่การจัดการเรียนรู้อย่างยั่งยืนในสถานศึกษาและสังคมไทยสืบไป

หลักการความจำเป็นที่สถานศึกษาจะต้องจัดทำหลักสูตรเศรษฐกิจพอเพียงนั้นขึ้นอยู่กับดุลยพินิจของผู้บริหาร ครู คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน และคณะกรรมการเครือข่ายผู้ปกครองนักเรียน ร่วมกันพิจารณาว่าจะต้องดำเนินการจัดทำหลักสูตรเศรษฐกิจพอเพียงเพิ่มเติมอีกหรือไม่ ถวัลย์ มาศจรัส (2550, หน้า 83) และ ปรียานุช พิบูลสรารุช (2550, หน้า 4–7) กล่าวได้สอดคล้องกันว่า แม้ในหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน ในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม มีการกำหนดสาระการเรียนรู้เรื่องปรัชญาพระราชทานเศรษฐกิจพอเพียงไว้ในกลุ่มสาระการเรียนรู้ดังกล่าวแล้วก็ตามแต่กระทรวงศึกษาธิการก็ต้องดำเนินการจัดทำหน่วยการเรียนรู้บูรณาการปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงขึ้นมาให้สถานศึกษาได้น้อมนำหลักปรัชญาพระราชทานสู่การจัดการเรียนรู้ต่อไป

การจัดระบบการเรียนรู้ เพื่อเป็นการปลูกฝังหลักคิดตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โดยการจัดการเรียนการสอนที่บูรณาการในหลักคิดในทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้และทุกระดับชั้น และเพื่อเป็นการบ่มเพาะอุปนิสัยพอเพียงผ่านในกิจกรรมการเรียนรู้ที่หลากหลาย ดังนี้

1. การจัดการเรียนการสอนที่บูรณาการหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โดยมีการจัดทำหลักสูตร หน่วยการเรียนรู้บูรณาการหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามแผนการจัดการเรียนรู้ที่บูรณาการหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในกลุ่มสาระการเรียนรู้ วิศวกรรม แห่่งเรียนรู้และฐานการเรียนรู้ โดยพบว่ามีจัดการเรียนการสอนที่บูรณาการหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในลักษณะต่างๆ ดังนี้

1.1 การบูรณาการในกลุ่มสาระการเรียนรู้

1.2 การบูรณาการข้ามกลุ่มสาระการเรียนรู้ (สหวิทยาการ) โดยจัดทำหน่วยการเรียนรู้ / โครงการ 1 เรื่องหนึ่งระดับชั้นที่บูรณาการทั้ง 8 กลุ่มสาระการเรียนรู้ หรือใช้กิจกรรมโครงการและฐานการเรียนรู้

1.3 การบูรณาการแบบสอดแทรกในกลุ่มสาระการเรียนรู้

1.4 เน้นการถอดบทเรียนตามหลัก 3 ห่วง 2 เงื่อนไข 4 มิติ เพื่อวิเคราะห์หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง จากกิจกรรมต่างๆ ที่นักเรียนทำหรือกิจกรรมการใช้ชีวิตประจำวันของนักเรียน

2. สื่อ แหล่งเรียนรู้ ฐานการเรียนรู้ โดยเป็นแหล่งเรียนรู้ที่มีอยู่แล้วตามธรรมชาติ หรือมีอยู่ในชุมชนหรือท้องถิ่น หรือเป็นฐานการเรียนรู้ อันเป็นแหล่งที่ให้ความรู้ที่โรงเรียนสร้างขึ้นเพื่อใช้ในการจัดการเรียนรู้ตามหลักสูตร โดยบูรณาการเข้ากับกลุ่มสาระการเรียนรู้ต่างๆ เพื่อให้ให้นักเรียนได้ฝึกคิด ฝึกปฏิบัติจริงตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

3. การจัดกิจกรรมโรงเรียนหรือกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน เพื่อให้มีการฝึกทักษะการปฏิบัติ ทักษะการคิดวิเคราะห์ ทักษะชีวิตและอาชีพพื้นฐานที่เสริมสร้าง และสนับสนุนให้เกิดการเรียนรู้ที่บ่มเพาะอุปนิสัยพอเพียง จนเกิดเป็นกิจวัตรประจำในวิถีชีวิตของแต่ละบุคคล ประกอบด้วย

3.1 กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน โดยการจัดกิจกรรม โครงการพัฒนาผู้เรียนของแต่ละสถานศึกษานั้นมีความหลากหลาย ซึ่งมีความแตกต่างกันไปตามบริบทของ

แต่ละสถานศึกษา ในระดับประถมศึกษาจะเน้นกิจกรรมที่เสริมสร้างอุปนิสัยที่พอเพียง โดยให้นักเรียนได้ฝึกคิด (โดยครูตั้งคำถาม) และฝึกปฏิบัติจริงและนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน สำหรับในระดับมัธยมศึกษาจะเน้นกิจกรรมที่สร้างกระบวนการเรียนรู้ การคิดวิเคราะห์ อย่างมีเหตุผล ผ่านการวางแผนและการถอดบทเรียนตามหลัก 3 ห่วง 2 เงื่อนไข 4 มิติ และการนำไปสู่การปฏิบัติในชีวิตประจำวันโดยกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนมี คุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และมีความสมดุลและ พร้อมรับการเปลี่ยนแปลงใน 4 มิติ และมีกิจกรรมที่เสริมสร้างทักษะชีวิต และการพัฒนา อาชีพให้กับนักเรียน ซึ่งเป็นกิจกรรมที่เน้นให้นักเรียนได้ลงมือปฏิบัติจริงและสามารถ นำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้

3.2 กิจกรรมพัฒนาบุคลากรของสถานศึกษาเพื่อให้บุคลากรได้เพิ่ม องค์ความรู้เกี่ยวกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและนำมาประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติ หน้าที่และดำเนินชีวิตได้อย่างต่อเนื่อง รวมทั้งได้พัฒนาความเชี่ยวชาญในการจัดการเรียนรู้ ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โดยมีการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ดังนี้ 1) จัดให้มี กระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และประสบการณ์อันเป็นกระบวนการจัดการความรู้ (Knowledge Management :KM) ของโรงเรียน 2) จัดให้ครูและบุคลากรได้เข้ารับการอบรม ทั้งภายในและภายนอกโรงเรียน รวมทั้งจัดให้มีการศึกษาดูงาน เพื่อเพิ่มพูนความรู้ 3) ส่งเสริมให้ครูได้เป็นวิทยากร และโค้ชหรือพี่เลี้ยงเพื่อสร้างทักษะการถ่ายทอดและเผยแพร่ ความรู้เกี่ยวกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและประสบการณ์ในการทำงานให้กับ ผู้ปกครองและชุมชนตลอดจนหน่วยงานอื่นๆ ที่มาศึกษาดูงาน และ 4) สนับสนุนให้ครูแกน นำที่ได้รับการอบรมมาถ่ายทอดและต่อยอดให้กับครูทุกคนในโรงเรียนและดำเนินการ พัฒนาครูใหม่ ด้วยการจัดประชุมปฏิบัติการให้ความรู้ความเข้าใจในการออกแบบการ จัดการเรียนรู้บูรณาการหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (ศาลินา บุญเกื้อและนนท กกาญจน์ ชินประห์ชัย. มปป, หน้า 10-12) นอกจากนี้ยังกล่าวถึงภาพความสำเร็จของการ จัดการศึกษาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง คือผลการดำเนินการตาม กระบวนการขับเคลื่อนหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่สถานศึกษา 5 ด้าน ประกอบด้วย 1) ด้านการบริหารจัดการ 2) ด้านหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอน 3) ด้านกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน 4) ด้านกิจกรรมพัฒนาบุคลากรและ 5) ด้านการสร้าง เครือข่ายและขยายผล และพบว่ามึระดับความสำเร็จของการจัดการศึกษาตามหลัก ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ดังนี้ 1) คุณภาพของผู้เรียน ประกอบด้วย ผลสัมฤทธิ์

ทางการเรียน สมรรถนะสำคัญของผู้เรียน ได้แก่ การใช้ทักษะชีวิต การคิด การแก้ปัญหา การใช้เทคโนโลยีและการสื่อสาร และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียน ได้แก่ รักชาติ ศาสน์ กษัตริย์ รักความเป็นไทย การมีสุขภาพกายสุขภาพจิตที่ดี 2) การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นภายในโรงเรียน และ 3) การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในชุมชน

คณะกรรมการบูรณาการเศรษฐกิจพอเพียงสู่การเรียนการสอน (2558, หน้า 4) ได้กล่าวถึงแนวทางการนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปปรับใช้ในโรงเรียน ในด้านหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอนของครู ดังนี้

1. ด้านหลักสูตรการเรียนการสอน ประกอบด้วย การจัดทำรายวิชาเพิ่มเติม หลักสูตรท้องถิ่น ที่สอดคล้องกับสภาพและความต้องการโดยใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและ การกำหนดรายวิชา
2. ด้านการเรียนการสอน ประกอบด้วย การจัดทำหน่วยการเรียนรู้ แผนการเรียนรู้ หรือสื่อการเรียนรู้ที่บูรณาการหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง
3. ด้านแหล่งเรียนรู้/ฐานการเรียนรู้ ประกอบด้วย การสร้างบรรยากาศที่ส่งเสริมการเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โดยการพัฒนาและจัดการแหล่งเรียนรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในสถานศึกษา
4. ด้านการพัฒนาผู้เรียน ซึ่งมีลักษณะของกิจกรรม ดังนี้ 1) ต่อยอดหรือพัฒนากิจกรรมที่สอดคล้องกับภูมิสังคม หรือบริบท 2) ดำเนินการหลักโดยผู้เรียนด้วยความสมัครใจโดยมีครูช่วยสนับสนุน 3) ผู้เรียนใช้หลักคิด หลักปฏิบัติที่สอดคล้องกับหลักวิชาการอย่างสมเหตุสมผล 4) มีการวางแผนอย่างรอบคอบ คำนึงถึงความเสี่ยงต่างๆ และ 5) ส่งเสริมการเรียนรู้แบบคุณธรรมสอดคล้องกับผลการวิจัยของ ศร. 5 ประการ (ปริญญช ธรรมปิยา, 2558, หน้า 26-27) ดังนี้

1. การเตรียมความพร้อมของบุคลากร โดยเฉพาะอย่างยิ่งการดูแลช่วยเหลือนักเรียนให้พร้อมที่จะเรียนรู้ ทั้งสุขภาพกาย สุขภาพจิต สติปัญญาเพื่อให้ผู้เรียนมีภูมิคุ้มกันที่ดีในชีวิตและพร้อมที่จะเรียนรู้อย่างมีความสุข
2. ระบบการเรียนรู้ เพื่อปลูกฝังหลักคิดเศรษฐกิจพอเพียง การจัดการเรียนการสอนที่บูรณาการหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในทุกสาระการเรียนรู้ทุกชั้นปี และบ่มเพาะอุปนิสัยพอเพียงผ่านกิจกรรมการเรียนรู้ที่หลากหลาย เหมาะสมกับวัยและบริบทของโรงเรียน

3. กิจกรรมนักเรียนและกิจกรรมโรงเรียน เพื่อให้มีการฝึกปฏิบัติที่เสริมหนุนระบบเรียนรู้ที่บ่มเพาะอุปนิสัย “พอเพียง” เช่น การมีฐานการเรียนรู้ต่างๆ แหล่งเรียนรู้ทั้งในและนอกโรงเรียน กิจกรรม ชุมนุม ชมรม กิจกรรมเสริมสร้างวินัย สามัคคี จิตอาสา บำเพ็ญประโยชน์ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของบุคลากร จนเป็นกิจวัตรเพื่อให้เกิดการพัฒนาและช่วยเหลือกัน

4. การเปลี่ยนแปลงที่เห็นได้ชัด เช่น การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมวิถีชีวิต เข้าสู่เส้นทาง “พอเพียง” ของผู้บริหาร ครู นักเรียน ผู้ปกครอง ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่สูงขึ้นสภาพแวดล้อมของโรงเรียนน่าอยู่ ความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างทุกกลุ่มในโรงเรียน รวมถึงพ่อแม่ผู้ปกครองและชุมชน

5. มีศักยภาพในการขยายผลอย่างคุณภาพและประสิทธิภาพ เช่น การจัดการคณะศึกษาดูงานโดยไม่ให้กระทบการจัดการเรียนการสอน การขยายเครือข่าย การเป็นพี่เลี้ยง เป็นต้น

หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นเรื่องของแนวคิดในการพัฒนาคนให้มีคุณภาพชีวิตที่ดี ครูผู้สอนจึงเป็นบุคคลสำคัญในการนำแนวคิดดังกล่าวมาใช้ในการจัดการเรียนการสอน ซึ่งสามารถดำเนินการได้ตามแนวทาง ดังนี้ (เปรมวดี ศรีธนพล. 2550, หน้า 74-77)

1. ผู้บริหารควรจัดสภาพแวดล้อมและสร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้ในเรื่องปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อหล่อหลอมให้ผู้เรียนนำหลักดังกล่าวไปใช้ในการดำเนินชีวิต

2. ส่งเสริมครูผู้สอนให้มีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงอย่างถ่องแท้ เมื่อเข้าใจแล้วจะเป็นแบบอย่างที่ดีให้แก่เด็กได้ และขณะเดียวกันครูผู้สอนจะต้องรู้จักเลือกรับข้อมูลต่างๆ และการต่อยอดองค์ความรู้หมั่นศึกษาเพิ่มพูนความรู้ รู้จักแก้ไขปัญหาประเมินความรู้และสถานการณ์ตลอดเวลา เพื่อเตรียมความพร้อมที่จะรับมือกับสภาพและผลจากการเปลี่ยนแปลงมิติต่างๆ ได้อย่างรอบคอบและระมัดระวัง

3. ครูผู้สอนสอดแทรกแนวคิดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเข้าเป็นส่วนหนึ่งของหลักสูตรและกลุ่มสาระการเรียนรู้ต่างๆ โดยเฉพาะกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม เพื่อสอนให้ผู้เรียนรู้จักการใช้ชีวิตได้อย่างสมดุลตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง

4. แนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสามารถเริ่มต้นและปลูกฝังได้โดยผ่านการทำกิจกรรมต่างๆ ในโรงเรียน เช่น การเริ่มต้นสอนจากกิจกรรมเล็กๆ จากตัวผู้เรียนแต่ละคนให้ได้ก่อน เช่น การเก็บขยะ การประหยัดพลังงาน การทำบัญชีรายรับ-รายจ่ายแบบง่ายๆ จากนั้นจึงขยายผลไปสู่กิจกรรมที่ต้องร่วมปฏิบัติกับผู้อื่น เช่น กิจกรรมรักษาสีสิ่งแวดล้อมในโรงเรียนการกำจัดขยะในโรงเรียนหรือการสำรวจทรัพยากรของชุมชน เป็นต้น ทั้งนี้เพื่อให้เด็กได้เรียนรู้และเข้าใจถึงความเชื่อมโยงระหว่างปัจจัยที่ตนเองมีต่อสิ่งแวดล้อมภายนอกทั้ง 4 ด้าน คือ ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม ด้านสิ่งแวดล้อม และด้านวัฒนธรรม

5. การสร้างองค์ความรู้ให้เกิดขึ้นในตัวผู้เรียน โดยการปฏิบัติ เช่น การวาดภาพ เขียนเรียงความ ทำรายงาน การจัดทำป้ายนิเทศ การจัดนิทรรศการ การรณรงค์เชิญชวน ัญเชิญบทพระราชานิพนธ์ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เช่น พระมหาชนก นายอินทร์ผู้ปิดทองหลังพระ มาเพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้โดยผู้สอนร่วมคิดกับผู้เรียนจัดกิจกรรมต่างๆ เช่น การแสดงละคร การใช้บทบาทสมมุติ จากนั้นครูผู้สอนและผู้เรียนร่วมกันสรุปหลักคุณธรรมที่ได้จากบทพระราชานิพนธ์ พร้อมทั้งส่งเสริมให้ผู้เรียนนำไปปฏิบัติในชีวิตประจำวัน

6. การนำผู้เรียนไปทัศนศึกษา ณ สถานที่ซึ่งเป็นที่ตั้งของโครงการพระราชดำริเพื่อเรียนรู้ ซึ่งแนวทางในการแก้ปัญหาและพัฒนาการใช้ทรัพยากรธรรมชาติให้ถูกต้องและยั่งยืนของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทั้งนี้ด้วยพระเมตตาที่มีต่อประชาชนชาวไทยในการที่จะยกระดับให้มีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีสมบูรณ์ จากนั้นครูผู้สอนสรุปให้ผู้เรียนได้ทราบถึงความเสียสละประโยชน์ส่วนตัวเพื่อประโยชน์ส่วนรวม

7. การศึกษาเรียนรู้และการสืบทอดความรู้ในสาขาวิชาชีพต่างๆ จากภูมิปัญญาไทย รู้จักรากเหง้าประวัติศาสตร์ความเป็นมาของตนเอง ครอบครัว สังคม และประเทศชาติ รวมทั้งการเข้าใจถึงความเป็นสากลและสามารถดำรงตนอยู่ได้ท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงต่างๆ

การน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในสถานศึกษาจะดำเนินการไปได้ด้วยดีนั้น จะต้องเกิดจากจิตสำนึกของผู้บริหาร ครูผู้สอน ชุมชนและผู้เรียนและต้องไม่เป็นการสั่งการ ควรจะเป็นการเปิดโอกาสให้ผู้ปฏิบัติได้ทำจากจิตใจที่เห็นคุณค่า มีความศรัทธา เกิดการเรียนรู้ร่วมกัน ทำเป็นขั้นตอนและขยายเครือข่ายเพื่อให้ต่อเนื่อง ยั่งยืน ที่สำคัญครูผู้สอนจะต้องรู้จักนำมาบูรณาการในการจัดการเรียนการสอนกับ

กลุ่มสาระการเรียนรู้ให้ผู้เรียนได้เห็นถึงความเชื่อมโยง 4 มิติ คือ เศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรม ซึ่งความเป็นองค์รวมจะเกิดขึ้นได้ ครูผู้สอนจะต้องใช้ความรู้ และคุณธรรมเป็นปัจจัยในการขับเคลื่อนเพื่อให้เกิดรูปธรรม

กระทรวงศึกษาธิการ (2550, หน้า 39) ได้กำหนดนโยบายการขับเคลื่อนปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่สถานศึกษา เพื่อให้สถานศึกษานำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ให้เกิดผลในทางปฏิบัติในทุกระดับได้อย่างมีประสิทธิภาพ และมีประสิทธิผล เกิดการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ในการดำรงชีวิตบนพื้นฐานของหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงอย่างต่อเนื่อง ดังนี้

1. ด้านการจัดกระบวนการเรียนการสอนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ประกอบด้วย 1) หลักสูตรและการจัดการเรียนการสอนและ 2) การจัดการกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน

2. ด้านการบริหารจัดการตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ประกอบด้วย 1) การบริหารจัดการสถานศึกษา 2) การพัฒนาบุคลากรของสถานศึกษา

นอกจากนี้การจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นการจัดกระบวนการเรียนการสอนและการบริหารการจัดการเรียนรู้ด้านหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอนและด้านการจัดการกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนโดยยึดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้รวมทั้งกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้และปลูกฝังให้ผู้เรียนมีคุณลักษณะอันพึงประสงค์อยู่อย่างพอเพียง สอดคล้องกับหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ได้ให้หลักการสำคัญในการจัดการเรียนรู้ไว้ ดังนี้

1. การจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ เป็นการจัดการเรียนรู้ที่ยึดหลักการว่า ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ได้โดยการจัดวิธีการเรียนรู้ให้เหมาะสมกับความสามารถของแต่ละคนให้ สามารถพัฒนาตนเองได้ การจัดการเรียนรู้ควรเป็นสิ่งที่มีความหมายต่อผู้เรียน ผู้เรียนมีความสุขในการเรียนรู้ ลงมือศึกษาค้นคว้า คิดแก้ปัญหา และลงมือปฏิบัติจริง

2. การจัดการเรียนรู้ที่คำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคลเพื่อวางรากฐานชีวิตให้เจริญงอกงามอย่างสมบูรณ์ มีพัฒนาการสมวัยอย่างสมดุล ทั้งร่างกาย อารมณ์ สังคม สติปัญญาส่งเสริมให้ผู้เรียนได้ค้นพบและแสดงออกถึงศักยภาพของตนเอง ครูควรมีข้อมูลนักเรียนเป็นรายบุคคลเพื่อวางแผนการพัฒนาตามศักยภาพของนักเรียน

3. การจัดการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับพัฒนาการทางสมอง เน้นให้ผู้เรียนได้รับการพัฒนาเหมาะสมกับการทำงานของสมอง เชื่อมโยงวงจรสมอง พัฒนาทางอารมณ์ ทำให้ผู้เรียนมีจินตนาการ ความคิดสร้างสรรค์ ทำงานและอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุขโดยใช้ประสบการณ์ตรงที่เป็นรูปธรรมปรากฏในชีวิตจริงตามธรรมชาติ เป็นเครื่องมือของการจัดการเรียนรู้

4. การจัดการเรียนรู้ที่เน้นคุณธรรมจริยธรรม จัดการเรียนรู้ที่บูรณาการคุณธรรม จริยธรรม การรับรู้ การยอมรับ เห็นคุณค่าและพัฒนาอย่างต่อเนื่องจนเป็นนิสัยที่ดี

สรุปได้ว่า การจัดการเรียนรู้ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 เป็นการจัดการเรียนรู้ที่ยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล สถานศึกษาจะต้องมีระบบบริหารจัดการที่มีคุณภาพ จัดบรรยากาศให้เอื้อต่อการเรียนรู้ นำไปสู่การพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้ มีคุณธรรม จริยธรรม มีทักษะชีวิตที่จำเป็นต่อการดำรงอยู่อย่างพอเพียง สามารถปรับตัวต่อสภาพเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม วัฒนธรรมได้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์การพัฒนาผู้เรียน ให้เป็นคนดีมีปัญญา มีความสุข มีศักยภาพในการศึกษาต่อ การประกอบอาชีพ การเรียนรู้จากการฝึกปฏิบัติจริง ส่วนปริญานุช พิบูลสรวาฐ (2550, หน้า 3-4) ได้สรุปแนวทางการจัดการเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไว้ ดังนี้

1. การจัดสภาพแวดล้อมและบรรยากาศในการเรียนรู้ ประกอบด้วย

- 1) การจัดสภาพแวดล้อมทั่วไปทางกายภาพ ได้แก่ อาคารสถานที่ ห้องเรียน สถานที่อำนวยความสะดวกอื่น บริเวณรอบๆ โรงเรียนและสภาพแวดล้อมทั่วไป ให้นักเรียนคุ้นเคยกับบรรยากาศและสภาวะแวดล้อม จนกระทั่งกลายเป็นกิจนิสัย มีระเบียบวินัย ความยั่งยืนของธรรมชาติ นำไปสู่ค่านิยมการใฝ่หาความรู้ การระวังรักษาและพัฒนาให้สิ่งแวดล้อมอยู่ในสภาพที่ดีไปยาวนาน
- 2) การสร้างบรรยากาศในการเรียน การจัดสภาพแวดล้อมทางกายภาพส่งเสริมบรรยากาศในการเรียนรู้ บรรยากาศในชั้นเรียนที่ดี มีความสุข นำไปสู่ความรัก ศรัทธาความเชื่อมั่นระหว่างครูและนักเรียน ความรับผิดชอบต่อนตนเอง รับผิดชอบต่อกลุ่ม เอื้ออาทร ซื่อสัตย์ ความพากเพียร ความอดทน ส่งเสริมกระบวนการคิด เลือกแนวทางการตัดสินใจ การใช้เหตุผล ส่งเสริมความสัมพันธ์อันดี ซึ่งจะนำไปสู่การสร้างนิสัยให้คุ้นเคยกับค่านิยมตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

2. การจัดการเรียนการสอน การนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปสู่กระบวนการเรียนรู้ในโรงเรียน ดังนี้ 1) การจัดหลักสูตรสถานศึกษา ควรกำหนดคุณลักษณะอันพึงประสงค์โดยใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เป็นฐานการคิดจัดทำสาระที่สอดคล้องกับสภาพผู้เรียนและท้องถิ่น 2) การจัดหน่วยการเรียนรู้ โดยบูรณาการปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเข้าไปในหน่วยการเรียนรู้ทุกชั้นและทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้หรือจัดทำเป็นหน่วยการเรียนรู้เฉพาะเรื่อง

3. การจัดกิจกรรมสร้างเสริมคุณธรรม ปลูกฝัง สร้างเสริมลักษณะนิสัยที่สอดคล้องกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง กิจกรรมเสริมเนื้อหาสาระตามหลักสูตร กิจกรรมประจำวัน ประจำสัปดาห์ หรือกิจกรรมประจำปี ควรเป็นกิจกรรมที่มุ่งปลูกฝังให้สัมผัสกับลักษณะนิสัยของความพอเพียง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล การคิดใคร่ครวญถึงผลที่เกิดขึ้นจากการกระทำต่างๆ ความซื่อสัตย์ พากเพียรพยายาม ความอดทน ความรอบรู้ รอบคอบ ความระมัดระวัง รักในสิ่งแวดล้อมและท้องถิ่น เป็นการสร้างพื้นฐานจิตใจ คู่กันกับหลักของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

4. การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ข้อมูลสารสนเทศคือ การจัดการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับกระแสโลกาภิวัตน์ การเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของข้อมูลสารสนเทศ อันเป็นพื้นฐานการเตรียมพร้อมให้ประเทศไทยรวมถึงคนไทยทุกคนได้รับการพัฒนาเรียนรู้ร่วมกัน ในการรู้จักเลือกข้อมูลที่เป็นประโยชน์ และสามารถพัฒนาตามสภาพบรรยากาศแวดล้อม ความพร้อมของสังคมไทยด้วยความพอดี มิใช่ลอกเลียนแบบรับเอามาใช้กับสังคมไทยอย่างไม่รู้เป้าหมาย

ส่วนสำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ (อ้างถึงใน พิมพ์กา ธรรมสิทธิ์ (2552, หน้า 82-94) ได้สรุปแนวทางการพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ดังนี้

1. การพัฒนาหลักสูตร สถานศึกษาควรมีการพัฒนาหรือบูรณาการเนื้อหาสาระปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเข้าไปในหลักสูตรสถานศึกษา ดังนี้

1.1 นำคุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาพิจารณาปรับปรุง หรือเพิ่มเติมวิสัยทัศน์ เป้าหมายและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียนในหลักสูตร

1.2 กลุ่มสาระการเรียนรู้และกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ปรับปรุงหรือเพิ่มเติมมาตรฐานการเรียนรู้ช่วงชั้น ให้สอดคล้องกับวิสัยทัศน์ เป้าหมายและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

1.3 กลุ่มสาระการเรียนรู้และกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ปรับปรุงหรือเพิ่มเติมหรือจัดทำสาระการเรียนรู้ หน่วยการจัดการเรียนรู้และแผนการจัดการเรียนรู้ตามลำดับเพื่อพัฒนาผู้เรียนให้เป็นตามมาตรฐานการเรียนรู้

2. การจัดการเรียนการสอน สถานศึกษาควรจัดสาระการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตของผู้เรียน เน้นกระบวนการคิดวิเคราะห์ เพื่อนำไปสู่การปฏิบัติจริงอย่างเหมาะสม ในชีวิตประจำวัน ดังนี้

2.1 จัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นการฝึกทักษะกระบวนการคิดวิเคราะห์ การจัดการ การเผชิญสถานการณ์ การแก้ปัญหาที่เริ่มจากชีวิตประจำวันและเชื่อมโยงสู่ครอบครัว สังคมประเทศชาติ

2.2 จัดกระบวนการเรียนรู้ โดยเน้นการทดลอง การปฏิบัติจริงทั้งในสถานศึกษาและแหล่งเรียนรู้นอกสถานศึกษาในรูปแบบโครงงาน การศึกษารายบุคคล การทำงานกลุ่ม

2.3 วัดและประเมินผลการเรียนรู้ให้ครอบคลุมทั้ง 3 ด้าน ได้แก่ ด้านความรู้ (Knowledge) ด้านทักษะ (Process) และด้านคุณลักษณะอันพึงประสงค์ (Attribute)

3. การจัดบรรยากาศและสภาพแวดล้อมในสถานศึกษา สถานศึกษาจัดบรรยากาศให้เอื้อต่อการเรียนรู้ ดังนี้

3.1 จัดอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อมที่เน้นความร่มรื่น ประโยชน์ใช้สอยเป็นแหล่งเรียนรู้ อนุรักษ์สืบสานทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม ศิลปวัฒนธรรม สถาปัตยกรรมของท้องถิ่นและภูมิปัญญาไทย

3.2 กำหนดระเบียบ ธรรมเนียมปฏิบัติในสถานศึกษา ที่ส่งเสริมระเบียบวินัย เคารพธรรมเนียมปฏิบัติ กฎ กติกาสังคมร่วมกัน

3.3 ส่งเสริมพัฒนาบรรยากาศด้านคุณธรรม จริยธรรม

3.4 ส่งเสริมการแสวงหาความรู้ และการเผยแพร่ความรู้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง การจัดนิทรรศการ การแข่งขันการใช้เทคโนโลยี

3.5 ส่งเสริมการปฏิบัติตนเป็นแบบอย่าง

3.6 จัดโครงการ กิจกรรมส่งเสริมการปฏิบัติตนและการดำรงชีวิตตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

3. องค์ประกอบการจัดการเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

จากการศึกษาแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้และการจัดการเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ได้มีนักการศึกษาให้แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไว้หลายท่าน ซึ่งผู้วิจัยได้รวบรวมและศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

1. การจัดการเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวคิดของสำนักงานเลขาธิการคุรุสภา (2549, หน้า 84) มีดังนี้ 1) ทฤษฎีการเรียนรู้และการสอน 2) รูปแบบการเรียนรู้และการพัฒนารูปแบบการเรียนการสอน 3) การออกแบบและการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ 4) การบูรณาการเนื้อหาในกลุ่มสาระการเรียนรู้ 5) การบูรณาการการเรียนรู้แบบเรียนรวม 6) เทคนิคและวิทยาการจัดการเรียนรู้ 7) การใช้และผลิตสื่อ และการพัฒนานวัตกรรมในการเรียนรู้ 8) การจัดการเรียนรู้แบบยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ 9) การประเมินผลการเรียนรู้
2. การจัดการเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวคิดของศาสตินา บุญเกิด และนันทกาญจน์ ชินประหัตษ์ (มปป, หน้า 10-12) สรุปได้ 5 ด้านดังนี้ 1) ด้านการบริหารจัดการ 2) ด้านหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอน 3) ด้านกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน 4) ด้านกิจกรรมพัฒนาบุคลากร และ 5) ด้านการสร้างเครือข่ายและขยายผล
3. การจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดของกษมา วรวรรณ ณ อยุธยา (2550, หน้า 39) ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาการจัดการเรียนรู้ ดังนี้

3.1 ด้านการพัฒนาบทบาทในการจัดการเรียนรู้ของครู ประกอบด้วย

- 1) ปรับบทบาทการจัด คือ เป็นผู้ชี้แนะ (Adviser) เป็นผู้กระตุ้น จัดสิ่งเร้า ให้คำปรึกษา เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนการสอน จากการถ่ายทอดความรู้ (Teacher Teaching) เป็นผู้อำนวยความสะดวก (Facilitator) การเรียนรู้ เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ จัดกิจกรรมที่หลากหลายให้ผู้เรียนเลือกตามความถนัดและความสนใจ 2) ครูและผู้เรียนมีบทบาทร่วมกัน (Co-ordinator) ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ กระตุ้นให้ผู้เรียนอยากค้นหาความรู้ด้วยตนเอง เปิดโอกาสให้ผู้เรียนรู้จักตนเองว่าต้องการอะไรและรู้จักคิดว่าทำอย่างไรจึงจะได้เรียนรู้

3.2 ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ประกอบด้วย

3.2.1 จัดกิจกรรมการเรียนรู้ เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้เต็มตาม

ศักยภาพ มีความสมดุล ความพอดีระหว่างการเป็นคนดี คนเก่ง และมีความสุข ด้วยการพัฒนาได้อย่างครอบคลุมในสิ่งต่อไปนี้ 1) MQ (Morality Quotient) ระดับคุณธรรม จริยธรรม ได้แก่ มีความรับผิดชอบ เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม ปฏิบัติตามหลักธรรมของแต่ละศาสนา 2) IQ (Intellectual Quotient) ระดับเชาว์ปัญญา ได้แก่ การมีจินตนาการ สามารถคิดริเริ่ม คิดเป็น ทำเป็น แก้ปัญหาเป็น 3) AQ (Adversity Quotient) ระดับความสามารถในการเผชิญปัญหาที่ไม่เคยพบมาก่อนสามารถฟันฝ่าอุปสรรค และประสบความสำเร็จได้ด้วยตนเอง 4) TQ (Technology Quotient) ระดับความสามารถในการใช้เทคโนโลยี เพื่อแสวงหาความรู้และสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง 5) EQ (Emotional Quotient) ระดับพัฒนาการด้านอารมณ์ เพื่อให้ดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข

3.2.2 วิธีการสอนเน้นกระบวนการมากกว่าเนื้อหา ให้ผู้เรียนมี

อิสระในการแสวงหาความรู้ ความคิด ด้วยการลงมือปฏิบัติจริง ให้ผู้เรียนได้แสดงความสามารถทางปัญญาในการทำความเข้าใจกับเรื่องต่างๆ ทำท่ายให้ผู้เรียนเกิดความคิดใหม่ที่ต่างไปจากเดิมและสามารถหาเหตุผลอธิบายความคิดของตนเองได้

3.2.3 ใช้วิธีการสอนที่เน้นการคิด สืบค้น เปิดโอกาสให้ผู้เรียน

สืบค้นจากข้อมูลและใช้ความคิดเพื่อสรุปความรู้ต่างๆ นั่นคือ ครูจะต้องกระตุ้นผู้เรียนให้คิด ตั้งคำถามหรือการอภิปรายเพื่อนำไปสู่การกระตุ้นให้สนใจ ใฝ่รู้ รวบรวมข้อมูล ข้อเท็จจริง ตรวจสอบข้อมูล วิเคราะห์ ตีความและหาข้อสรุป

3.2.4 ใช้วิธีการสอนที่เน้นให้ผู้เรียนใช้กระบวนการคิด วิเคราะห์

และการสรุปองค์ความรู้แบบองค์รวม (Holistic Thinking) ไม่แยกส่วนด้วยการจัดการเรียนรู้ที่บูรณาการ เชื่อมโยงเรื่องราวและแนวความคิดของสิ่งที่เรียนรู้ในห้องเรียนกับวิถีชีวิต

3.2.5 ใช้การออกแบบการจัดการเรียนรู้ที่บูรณาการทั้งเนื้อหา

สาระกระบวนการเรียนรู้และคุณธรรม โดยยึดธรรมชาติของผู้เรียน เพื่อสนองวิธีการเรียนรู้ที่แตกต่างกันของผู้เรียนและธรรมชาติของวิชาด้วยกิจกรรมที่หลากหลาย ใช้สื่อการเรียนรู้ที่หลากหลายเชื่อมโยงธรรมชาติ แหล่งเรียนรู้ สถานการณ์จริง ระบบสารสนเทศให้ผู้เรียนได้ศึกษาค้นคว้า ทดลอง สัมผัส

3.3. ด้านการวัดและประเมินผล

3.3.1 เน้นการประเมินผลที่เอื้อให้เกิดการเรียนรู้ เป็นการทดสอบเพื่อดูพัฒนาการของผู้เรียนว่าอยู่ในระดับใด มีความสามารถหรือมีจุดเด่นที่ควรได้รับการส่งเสริมในด้านใด จุดอ่อนที่ควรแก้ไขอยู่ตรงไหน

3.3.2 สามารถออกแบบการวัดและประเมินผลผู้เรียนได้ครอบคลุมทุกด้าน

3.3.3 เน้นการใช้ข้อสอบอัตนัยเชิงวิเคราะห์ ซึ่งจะช่วยกระตุ้นให้ผู้เรียนเข้าใจในเนื้อหาวิชาที่เรียนและมีการถ่ายทอดความคิดอย่างเป็นระบบและประยุกต์ใช้อย่างสร้างสรรค์

3.4 ด้านการจัดบรรยากาศหรือสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้

3.4.1 สร้างบรรยากาศหรือสภาพแวดล้อมทั้งในและนอกห้องเรียนที่จูงใจและเสริมแรงให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้

3.4.2 สร้างทางเลือกการเรียนรู้ที่หลากหลายให้ผู้เรียนได้มีโอกาสได้เลือกทำกิจกรรมหรือเรียนรู้ตามความสนใจ

3.4.3 สร้างบรรยากาศในขณะที่เรียนให้สนุก มีความสุข ให้ผู้เรียนรู้สึกว่า การเรียนเป็นเรื่องง่ายให้ผู้เรียนเป็นตัวเอกในการเรียน มีครูเป็นผู้ช่วย

3.4.4 จัดชั้นเรียนให้ผู้เรียนมีโอกาสทำกิจกรรมร่วมกันได้แลกเปลี่ยนประสบการณ์และความคิดเห็นระหว่างกัน

3.5 ด้านบุคลิกภาพ

ครูผู้นำการเปลี่ยนแปลงในการปฏิรูปการเรียนรู้ควรเป็นบุคคลที่มีบุคลิกภาพดี และมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี ใช้คำพูดและการแสดงออกที่เป็นกัลยาณมิตรพร้อมที่จะขยายเครือข่ายการจัดการเรียนรู้สู่เพื่อนครูด้วยกันและใช้ระบบที่มงานในการพัฒนาการเรียนรู้ของผู้เรียน

4. การจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดของ ชาญชัย อาจิณสมอาจารย์ (2550, หน้า 49) มีดังนี้ 1) กระตุ้นและส่งเสริมให้ผู้เรียนให้รู้จักการแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง 2) การเป็นผู้นำทางวิชาการ 3) การบริหารจัดการชั้นเรียน 4) เป็นผู้มีวิสัยทัศน์ 5) การแสดงออกด้วยพฤติกรรมเชิงรุก 6) กล้าตัดสินใจ และ 7) ยอมรับและเห็นความสำคัญประโยชน์และความต้องการของผู้เรียนเป็นสำคัญ

5. การจัดการเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวคิดของ ฤทธิชัย มาศจารย์ (2550, หน้า 83) กล่าวว่า การจัดระบบการเรียนรู้ เพื่อเป็นการปลูกฝังหลักคิดตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โดยการจัดการเรียนการสอนที่บูรณาการในหลักคิดในทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้และทุกระดับชั้น และเพื่อเป็นการบ่มเพาะอุปนิสัยพอเพียงผ่านในกิจกรรมการเรียนรู้ที่หลากหลาย ดังนี้

5.1 การจัดการเรียนการสอนที่บูรณาการหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โดยมีการจัดทำหลักสูตร หน่วยการเรียนรู้บูรณาการหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามแผนการจัดการเรียนรู้ที่บูรณาการหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในกลุ่มสาระการเรียนรู้ โครงงาน แหล่งเรียนรู้และฐานการเรียนรู้ โดยพบว่ามีการจัดการเรียนการสอนที่บูรณาการหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในลักษณะต่างๆ ดังนี้

5.1.1 การบูรณาการในกลุ่มสาระการเรียนรู้

5.1.2 การบูรณาการข้ามกลุ่มสาระการเรียนรู้ (สหวิทยาการ) โดยจัดทำหน่วยการเรียนรู้ / โครงงาน 1 เรื่องหนึ่งระดับชั้นที่บูรณาการทั้ง 8 กลุ่มสาระการเรียนรู้ หรือใช้กิจกรรมโครงงานและฐานการเรียนรู้

5.1.3 การบูรณาการแบบสอดแทรกในกลุ่มสาระการเรียนรู้

5.1.4 เน้นการถอดบทเรียนตามหลัก 3 ห่วง 2 เงื่อนไข 4 มิติ เพื่อวิเคราะห์หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง จากกิจกรรมต่างๆ ที่นักเรียนทำ หรือกิจกรรมการใช้ชีวิตประจำวันของนักเรียน

5.2 สื่อ แหล่งเรียนรู้ ฐานการเรียนรู้ โดยเป็นแหล่งเรียนรู้ที่มีอยู่แล้วตามธรรมชาติ หรือมีอยู่ในชุมชนหรือท้องถิ่น หรือเป็นฐานการเรียนรู้ อันเป็นแหล่งที่ให้ความรู้ที่โรงเรียนสร้างขึ้นเพื่อใช้ในการจัดการเรียนรู้ตามหลักสูตร โดยบูรณาการเข้ากับกลุ่มสาระการเรียนรู้ต่างๆ เพื่อให้นักเรียนได้ฝึกคิด ฝึกปฏิบัติจริงตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

5.3 การจัดกิจกรรมโรงเรียนหรือกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน เพื่อให้มีการฝึกทักษะการปฏิบัติ ทักษะการคิดวิเคราะห์ ทักษะชีวิตและอาชีพพื้นฐานที่เสริมสร้าง และสนับสนุนให้เกิดการเรียนรู้ที่บ่มเพาะอุปนิสัยพอเพียง จนเกิดเป็นกิจวัตรประจำในวิถีชีวิตของแต่ละบุคคล ประกอบด้วย

5.3.1 กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน โดยการจัดกิจกรรม โครงการพัฒนาผู้เรียนของแต่ละสถานศึกษานั้นมีความหลากหลาย ซึ่งมีความแตกต่างไปตามบริบทของแต่ละสถานศึกษา ในระดับประถมศึกษาจะเน้นกิจกรรมที่เสริมสร้างอุปนิสัยที่พอเพียง โดยให้นักเรียนได้ฝึกคิด (โดยครูตั้งคำถาม) และฝึกปฏิบัติจริงและนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน สำหรับในระดับมัธยมศึกษาจะเน้นกิจกรรมที่สร้างกระบวนการเรียนรู้ การคิดวิเคราะห์ อย่างมีเหตุผล ผ่านการวางแผนและการถอดบทเรียนตามหลัก 3 ห่วง 2 เงื่อนไข 4 มิติ และการนำไปสู่การปฏิบัติในชีวิตประจำวันโดยกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และมีความสมดุลและพร้อมรับการเปลี่ยนแปลงใน 4 มิติ และมีกิจกรรมที่เสริมสร้างทักษะชีวิต และการพัฒนาอาชีพให้กับนักเรียน ซึ่งเป็นกิจกรรมที่เน้นให้นักเรียนได้ลงมือปฏิบัติจริงและสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้

5.3.2 กิจกรรมพัฒนาบุคลากรของสถานศึกษาเพื่อให้บุคลากรได้เพิ่มองค์ความรู้เกี่ยวกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและนำมาประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติหน้าที่และดำเนินชีวิตได้อย่างต่อเนื่อง รวมทั้งได้พัฒนาความเชี่ยวชาญในการจัดการเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โดยมีการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ดังนี้ 1) จัดให้มีกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และประสบการณ์อันเป็นกระบวนการจัดการความรู้ (Knowledge Management :KM) ของโรงเรียน 2) จัดให้ครูและบุคลากรได้เข้ารับการอบรมทั้งภายในและภายนอกโรงเรียน รวมทั้งจัดให้มีการศึกษาดูงาน เพื่อเพิ่มพูนความรู้ 3) ส่งเสริมให้ครูได้เป็นวิทยากร และโค้ชหรือพี่เลี้ยงเพื่อสร้างทักษะการถ่ายทอดและเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและประสบการณ์ในการทำงานให้กับผู้ปกครองและชุมชนตลอดจนหน่วยงานอื่นๆ ที่มาศึกษาดูงาน และ 4) สนับสนุนให้ครูแกนนำที่ได้รับการอบรมมาถ่ายทอดและต่อยอดให้กับครูทุกคนในโรงเรียนและดำเนินการพัฒนาครูใหม่ ด้วยการจัดประชุมปฏิบัติการให้ความรู้ความเข้าใจในการออกแบบการจัดการเรียนรู้บูรณาการหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

6. การจัดการเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวคิดของ ปรียานุช ธรรมปิยา (2558, หน้า 26-27) ดังนี้

6.1 การเตรียมความพร้อมของบุคลากร โดยเฉพาะอย่างยิ่งการดูแลช่วยเหลือนักเรียนให้พร้อมที่จะเรียนรู้ ทั้งสุขภาพกาย สุขภาพจิต สติปัญญาเพื่อให้ผู้เรียนมีภูมิคุ้มกันที่ดีในชีวิตและพร้อมที่จะเรียนรู้อย่างมีความสุข

6.2 ระบบการเรียนรู้ เพื่อปลูกฝังหลักคิดเศรษฐกิจพอเพียง การจัดการเรียนการสอนที่บูรณาการ ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในทุกสาระการเรียนรู้ ทุกชั้นปี และปมเพาะอุปนิสัยพอเพียงผ่านกิจกรรมการเรียนรู้ที่หลากหลาย เหมาะสม กับวัยและบริบทของโรงเรียน

6.3 กิจกรรมนักเรียนและกิจกรรมโรงเรียน เพื่อให้มีการฝึกปฏิบัติที่เสริมหนุนระบบเรียนรู้ที่ปมเพาะอุปนิสัย “พอเพียง” เช่น การมีฐานการเรียนรู้ต่างๆ แหล่งเรียนรู้ทั้งในและนอกโรงเรียน กิจกรรม ชุมนุม ชมรม กิจกรรมเสริมสร้างวินัย สามัคคี จิตอาสา บำเพ็ญประโยชน์ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของบุคลากร จนเป็นกิจวัตรเพื่อให้เกิดการพัฒนาและช่วยเหลือกัน

6.4 การเปลี่ยนแปลงที่เห็นได้ชัด เช่น การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมวิถีชีวิต เข้าสู่เส้นทาง “พอเพียง” ของผู้บริหาร ครู นักเรียน ผู้ปกครอง ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่สูงขึ้นสภาพแวดล้อมของโรงเรียนน่าอยู่ ความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างทุกกลุ่มในโรงเรียน รวมถึงพ่อแม่ผู้ปกครองและชุมชน

6.5 มีศักยภาพในการขยายผลอย่างคุณภาพและประสิทธิภาพ เช่น การจัดการคณะศึกษาดูงานโดยไม่ให้กระทบการจัดการเรียนการสอน การขยายเครือข่าย การเป็นพี่เลี้ยง เป็นต้น

7. การจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดของ เปรมวดี ศรีธนพล (2550, หน้า 74-77)

7.1 ผู้บริหารควรจัดสภาพแวดล้อมและสร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้ในเรื่องปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อหล่อหลอมให้ผู้เรียนนำหลักดังกล่าวไปใช้ในการดำเนินชีวิต

7.2 ส่งเสริมครูผู้สอนให้มีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงอย่างถ่องแท้ เมื่อเข้าใจแล้วจะเป็นแบบอย่างที่ดีให้แก่เด็กได้ และขณะเดียวกันครูผู้สอนจะต้องรู้จักเลือกรับข้อมูลต่างๆ และการต่อยอดองค์ความรู้ ห้มันศึกษาเพิ่มพูนความรู้จักแก้ไขปัญหาประเมินความรู้และสถานการณ์ตลอดเวลา เพื่อเตรียมความพร้อมที่จะรับมือกับสภาพและผลจากการเปลี่ยนแปลงมิติต่างๆ ได้อย่างรอบคอบและระมัดระวัง

7.3 ครูผู้สอนสอดแทรกแนวคิดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเข้าเป็นส่วนหนึ่งของหลักสูตรและกลุ่มสาระการเรียนรู้ต่างๆ โดยเฉพาะกลุ่มสาระการ

เรียนรู้สังคมศึกษาศาสตร์และวัฒนธรรม เพื่อสอนให้ผู้เรียนรู้จักการใช้ชีวิตได้อย่างสมดุลตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง

7.4 แนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสามารถเริ่มต้นและปลูกฝังได้โดยผ่านการทำกิจกรรมต่างๆ ในโรงเรียน เช่น การเริ่มต้นสอนจากกิจกรรมเล็กๆ จากตัวผู้เรียนแต่ละคนให้ได้ก่อน เช่น การเก็บขยะ การประหยัดพลังงาน การทำบัญชีรายรับ-รายจ่ายแบบง่ายๆ จากนั้นจึงขยายผลไปสู่กิจกรรมที่ต้องร่วมปฏิบัติกับผู้อื่น เช่น กิจกรรมรักษาสีแกวดล้อมในโรงเรียนการกำจัดขยะในโรงเรียนหรือการสำรวจทรัพยากรของชุมชน เป็นต้น ทั้งนี้เพื่อให้เด็กได้เรียนรู้และเข้าใจถึงความเชื่อมโยงระหว่างปัจจัยที่ตนเองมีต่อสิ่งแวดล้อมภายนอกทั้ง 4 ด้าน คือ ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม ด้านสิ่งแวดล้อมและด้านวัฒนธรรม

7.5 การสร้างองค์ความรู้ให้เกิดขึ้นในตัวผู้เรียน โดยการปฏิบัติ เช่น การวาดภาพ เขียนเรียงความ ทำรายงาน การจัดทำป้ายนิเทศ การจัดนิทรรศการ การรณรงค์เชิญชวน อนุรักษ์พระราชนิพนธ์ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เช่น พระมหาชนก นายอินทร์ผู้ปิดทองหลังพระ มาเพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้โดยผู้สอนร่วมคิดกับผู้เรียนจัดกิจกรรมต่างๆ เช่น การแสดงละคร การใช้บทบาทสมมติ จากนั้นครูผู้สอนและผู้เรียนร่วมกันสรุปหลักคุณธรรมที่ได้จากบทพระราชนิพนธ์ พร้อมทั้งส่งเสริมให้ผู้เรียนนำไปปฏิบัติในชีวิตประจำวัน

7.6 การนำผู้เรียนไปทัศนศึกษา ณ สถานที่ซึ่งเป็นที่ตั้งของโครงการพระราชดำริเพื่อเรียนรู้ ซึ่งแนวทางในการแก้ปัญหาและพัฒนาการใช้ทรัพยากรธรรมชาติให้ถูกต้องและยั่งยืนของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทั้งนี้ด้วยพระเมตตาที่มีต่อประชาชนชาวไทยในการที่จะยกระดับให้มีชีวิตความเป็นอยู่ที่สมบูรณ จากนั้นครูผู้สอนสรุปให้ผู้เรียนได้ทราบถึงความเสียสละประโยชน์ส่วนตัวเพื่อประโยชน์ส่วนรวม

7.7 การศึกษาเรียนรู้และการสืบทอดความรู้ในสาขาวิชาชีพต่างๆ จากภูมิปัญญาไทย รู้จักรากเหง้าประวัติศาสตร์ความเป็นมาของตนเอง ครอบครัว สังคม และประเทศชาติ รวมทั้งการเข้าใจถึงความเป็นสากลและสามารถดำรงตนอยู่ได้ท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงต่างๆ

8. การจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดของ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 และฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2545 (2546) มีดังนี้

8.1 จัดกระบวนการเรียนรู้โดยยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ

8.2 จัดสาระและกิจกรรมให้สอดคล้องกับความสนใจ ความถนัด ความต้องการและสภาพของผู้เรียนจัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง ฝึกปฏิบัติจริง โดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล

8.3 จัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นความสำคัญทั้งด้านความรู้ คุณธรรม และกระบวนการเรียนรู้

8.4 จัดการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นได้ทุกเวลา ทุกสถานที่ สามารถใช้ กระบวนการวิจัยเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้

8.5 จัดการเรียนรู้เพื่อให้ผู้เรียนได้รับการพัฒนาตนเองจากเทคโนโลยี อย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ

8.6 ฝึกทักษะกระบวนการคิด การจัดการ การเผชิญสถานการณ์ และการประยุกต์ความรู้มาใช้เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหา

9. การจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดของหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้น พื้นฐาน พุทธศักราช 2551 (2553, หน้า 12) ประกอบด้วย 1) จัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียน เป็นสำคัญ 2) จัดการเรียนรู้ที่คำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล 3) จัดการเรียนรู้ที่ สอดคล้องกับการพัฒนาการทางสมอง 4) จัดการเรียนรู้ที่เน้นคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยม ที่พึงประสงค์ 5) ใช้สื่อการเรียนรู้ แหล่งเรียนรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศูนย์การเรียนรู้ 6) จัดระบบสารสนเทศ เครือข่ายการเรียนรู้

10. การจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดของชนาธิป พรกุล (2552, หน้า 4) มี ดังนี้ 1) การจัดทำหน่วยการเรียนรู้ กำหนดการสอน แผนการจัดการเรียนรู้ระดับหน่วยการ เรียนรู้ 2) ทักษะการคิดและขั้นตอนการคิด 3) ขั้นตอนการวางแผนการจัดการเรียนรู้ทั้ง ก่อนและหลังการเขียนแผนการเรียนรู้ 4) การออกแบบการสอน และการเลือกกิจกรรม การเรียนรู้

11. การจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดของทีศนา เขมมณี (2553, หน้า 378) มีดังนี้ 1) วางแผนการเรียนการสอน 2) ออกแบบการเรียนการสอน 3) การจัดการเรียน การสอน 4) การใช้วิธีการสอน เทคนิคการสอน 5) รูปแบบการสอน ระบบการสอน 6) สื่อการสอน และ 7) การประเมินผลการเรียนการสอน

12. การจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดของสำนักวิชาการและมาตรฐาน การศึกษา (2553, หน้า 108-109) มีดังนี้ 1) ศึกษาทำความเข้าใจหลักสูตรแกนกลาง การศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 และการออกแบบการจัดการเรียนรู้ 2) จัดทำ

หน่วยการเรียนรู้ แผนการจัดการเรียนรู้ โดยเน้นความรู้ ทักษะ กระบวนการที่สอดคล้อง ตามมาตรฐานการเรียนรู้ ตัวชี้วัด คุณลักษณะอันพึงประสงค์และสมรรถนะสำคัญของ ผู้เรียน 3) วิเคราะห์ผู้เรียนเป็นรายบุคคล พร้อมนำข้อมูลมาใช้ในการออกแบบการเรียนรู้ และจัดการเรียนรู้ที่มุ่งตอบสนองความต้องการของผู้เรียน ตามความแตกต่างของผู้เรียน และพัฒนาการทางสมองเพื่อพัฒนาศักยภาพของผู้เรียนให้บรรลุตามวัตถุประสงค์

4) จัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญด้วยวิธีการที่หลากหลายเพื่อให้บรรลุเป้าหมายของ หลักสูตร 5) จัดบรรยากาศและสภาพแวดล้อมทั้งภายในและภายนอกห้องเรียนให้เอื้อต่อ การเรียนรู้ 6) จัดเตรียมและใช้สื่อการเรียนรู้ต่างๆ ตลอดจนภูมิปัญญาท้องถิ่นเทคโนโลยี และแหล่งเรียนรู้ในชุมชนได้อย่างเหมาะสมกับการเรียนรู้ของผู้เรียน 7) ประเมินผลการ เรียนรู้ของผู้เรียนด้วยวิธีการต่างๆ อย่างหลากหลาย ทั้งนี้มุ่งเน้นการประเมินผลการเรียนรู้ ตามสภาพจริงเป็นสำคัญ เน้นการมีส่วนร่วมของผู้เรียนและผู้ปกครอง ตลอดจนความ สอดคล้องกับธรรมชาติวิชาและพัฒนาการของผู้เรียน 8) นำผลการประเมินผู้เรียนมาใช้ เพื่อสอนซ่อมเสริมและพัฒนาผู้เรียนตลอดจนปรับปรุงการจัดกิจกรรมการสอนของตนเอง อย่างเป็นระบบและ 9) ใช้กระบวนการวิจัยในชั้นเรียน เพื่อพัฒนากระบวนการจัดการ เรียนรู้อย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง

13. การจัดการเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงตาม แนวคิดของคณะทำงานบูรณาการเศรษฐกิจพอเพียงสู่การเรียนการสอน (2558, หน้า 4) ได้กล่าวถึงแนวทางการนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปปรับใช้ในโรงเรียนในด้าน หลักสูตรและการจัดการเรียนการสอนของครู ดังนี้

13.1 ด้านหลักสูตรการเรียนการสอน ประกอบด้วย การจัดทำ รายวิชาเพิ่มเติม หลักสูตรท้องถิ่น ที่สอดคล้องกับสภาพและความต้องการโดยใช้หลัก ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและ การกำหนดรายวิชา

13.2 ด้านการเรียนการสอน ประกอบด้วย การจัดทำหน่วยการเรียนรู้ แผนการเรียนรู้ หรือสื่อการเรียนรู้ที่บูรณาการหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

13.3 ด้านแหล่งเรียนรู้/ฐานการเรียนรู้ ประกอบด้วย การสร้าง บรรยากาศที่ส่งเสริมการเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โดยการพัฒนา และจัดการแหล่งเรียนรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในสถานศึกษา

13.4 ด้านการพัฒนาผู้เรียน ซึ่งมีลักษณะของกิจกรรม ดังนี้ 1) ต่อ ยอดหรือพัฒนากิจกรรมที่สอดคล้องกับภูมิสังคม หรือบริบท 2) ดำเนินการหลักโดยผู้เรียน

ด้วยความสมัครใจโดยมีครูช่วยสนับสนุน 3) ผู้เรียนใช้หลักคิด หลักปฏิบัติที่สอดคล้องกับหลักวิชาการอย่างสมเหตุสมผล 4) มีการวางแผนอย่างรอบคอบ คำนึงถึงความเสี่ยงต่างๆ และ 5) ส่งเสริมการเรียนรู้แบบคุณธรรม

14. การจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดของ Carter (1990, page 96)

ประกอบด้วย 1) ครูเตรียมการสอนทั้งเนื้อหาและวิธีการที่ผสมผสานภูมิปัญญาท้องถิ่นและความรู้สากล 2) ครูจัดสิ่งแวดล้อม และบรรยากาศที่ปลุกเร้า จูงใจและเสริมแรงให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้เต็มตามศักยภาพ 3) ครูเข้าใจและเอาใจใส่นักเรียนเป็นรายบุคคล และแสดงความเมตตาต่อนักเรียนอย่างทั่วถึง 4) ครูจัดกิจกรรม และสถานการณ์ให้นักเรียนได้แสดงออกอย่างสร้างสรรค์ 5) ครูส่งเสริมให้นักเรียนฝึกคิด ฝึกทำ และฝึกปรับปรุงตนเอง 6) ครูส่งเสริมกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้จากกลุ่ม พร้อมทั้งสังเกตส่วนดีและปรับปรุงส่วนด้อยของผู้เรียน 7) ครูใช้สื่อการสอนเพื่อฝึกการคิด การแก้ปัญหา และค้นพบความรู้ 8) ครูใช้แหล่งเรียนรู้ที่หลากหลาย และเชื่อมโยงประสบการณ์กับชีวิตจริงโดยร่วมมือกับชุมชน 9) ครูปลูกฝังระเบียบวินัย ค่านิยมและคุณธรรมตามวิถีวัฒนธรรม 10) ครูประเมินตนเองอยู่เสมอ ตลอดจนสังเกตและประเมินพัฒนาการของนักเรียนอย่างต่อเนื่อง

15. การจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดของ Du Brin (1998, page 46)

ประกอบด้วย 1) การตั้งความคาดหวังกับนักเรียนไว้สูง 2) การสอนโดยยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ 3) การให้ความสำคัญในการพัฒนาทางวิชาการของตนเอง 4) การใช้ข้อมูลเป็นฐานในการประเมินความก้าวหน้าของนักเรียนที่นอกเหนือจากใช้เกณฑ์อื่นๆ 5) การแสดงพฤติกรรมสำคัญของผู้นำในการเอื้ออำนวยความสะดวก (Facilitating) 6) การร่วมปรับปรุง (Improving) และ 7) การส่งเสริมความก้าวหน้าทางวิชาการของนักเรียน

16. การจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดของ Papagiannis and others. (1992, page 73-83) ดังนี้

1) สร้างความสัมพันธ์ที่ดีทั้งภายในโรงเรียนเองและระหว่างโรงเรียนกับชุมชน 2) สนับสนุนให้ครูนำศักยภาพของการเป็นภาวะผู้นำในหมู่เพื่อนร่วมงาน 3) การมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมและองค์กรอย่างมืออาชีพ 4) เขียนและพูดอย่างมีประสิทธิภาพ 5) มีความเชี่ยวชาญทั้งด้านความรู้และการจัดการเรียนการสอน 6) เป็นผู้ชี้้นำการพัฒนาหลักสูตรและสื่อการสอน 7) มีส่วนร่วมในการออกแบบและพัฒนาโรงเรียนตนเองและภายนอกสถานศึกษา 8) มีความคิดสร้างสรรค์พัฒนาโครงการและแผนงานทางการศึกษา และ 9) มีความสามารถในการฟัง กล่าวตัดสินใจในความขัดแย้งและมีทักษะในการอำนวยความสะดวกให้แก่กลุ่ม

จากการศึกษาแนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้ สามารถสรุปได้ว่าการจัดการเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ประกอบด้วยการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการ การจัดการเรียนรู้ที่เน้นทักษะกระบวนการคิด การออกแบบการเรียนรู้ การจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ การพัฒนาหลักสูตรการเรียนการสอน การสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ การจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้ การพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ การใช้สื่อเทคโนโลยีเพื่อการเรียนรู้และการวัดและประเมินผล การเรียนรู้ โดยใช้เกณฑ์การประเมินไม่น้อยกว่าร้อยละ 50 รายละเอียด ดังปรากฏตามตาราง 1

มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี

ตาราง 1 แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

นักการศึกษา/ แนวคิด ทฤษฎีภาวะผู้นำ ครู ในการจัดการ เรียนรู้	1. สำนักงานเลขาธิการคุรุสภา (2549)	2. ศาสตราจารย์ บุญเกิดและนันทกาญจน์ ชินประหัตย์	3. กษมา วรวรรณ ณ อยุธยา (2550)	4. กระทรวงศึกษาธิการ (2550)	5. สาขาวิชา ศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรเวศน์ (2550)	6. ถวัลย์ มาตจรัส (2550)	7. ปริญญา ชรรณปียา (2558)	8. เปรมวดี ศรีธมพล (2550)	9. สอน.ปลัดกระทรวงศึกษาธิการ (2552)	10. พ.ร.บ.การศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. (2545)	11. หลักสูตรการศึกษาศาสตรบัณฑิต (2551)	12. ชนาธิป พรกุล (2552)	13. ทิศนา เขมเมณี (2553)	14. สำนักวิชาการและมาตรฐานวิชาชีพ (2553)	15. คณะบูรณาการศึกษาศาสตร์ (2558)	16. Cater (1990)	17. DuBrin (1998 : 46)	18. Papagiannis and Others (1992)	ความถี่
องค์ประกอบ 1. การบูรณาการ การเรียนรู้	✓		✓	✓		✓	✓	✓		✓	✓			✓	✓				10
2. เทคนิค วิธีการ จัดการเรียนรู้	✓		✓						✓				✓			✓			5
3. การจัดการ เรียนรู้ที่เน้นผู้เรียน เป็นสำคัญ	✓				✓					✓	✓			✓			✓		6
4. การใช้สื่อ เทคโนโลยีและ แหล่งเรียนรู้	✓		✓	✓		✓	✓	✓	✓	✓	✓		✓	✓	✓	✓		✓	14
5. การพัฒนา นวัตกรรม การเรียนรู้	✓		✓																2
6. การออกแบบและ การจัด ประสบการณ์ การเรียนรู้	✓		✓						✓			✓	✓	✓				✓	7
7. การวัดและ ประเมินผล การเรียนรู้	✓		✓	✓				✓			✓		✓	✓		✓	✓		9

ตาราง 1 (ต่อ)

นักการศึกษา/ แนวคิด ทฤษฎีภาวะผู้นำ ครู ในการจัดการ เรียนรู้	1. สำนักงานเลขาธิการคุรุสภา (2549)	2. ศคส.นี้ บุญเกิดและหม่อมทกญจน์ ชินประทีปชัย	3. กษมา วรวรรณ ณ อยุธยา (2550)	4. กระทรวงศึกษาธิการ (2550)	5. ชาญชัย อัจฉินสมาจาร (2550)	6. อดิษฐ์ มาตจรัส (2550)	7. ปริญญา ชุภรณ์ปียา (2558)	8. เปรมวดี ศรีธนพล (2550)	9. สมนง ปลัดกระทรวงศึกษาธิการ (2552)	10. พ.ร.บ.การศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. (2545)	11. หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2551)	12. ชนาธิป พกรกุล (2552)	13. ทิตินา เขมมณี (2553)	14. สำนักวิชาการและมาตรฐานวิชาชีพ (2553)	15. คณะบูรณาการเศรษฐกิจพอเพียง (2558)	16. Cater (1990)	17. DuBrin (1998 : 46)	18. Papagiannis and Others (1992)	ความถี่
15. การจัดการ เรียนรู้ที่เน้นทักษะ กระบวนการคิด			✓	✓		✓	✓		✓	✓	✓	✓		✓	✓	✓			11
16. การบริหารจัดการ การศึกษา/การจัด ชั้นเรียน				✓	✓														2
17. การถอด บทเรียน						✓	✓												2
18. การแลกเปลี่ยน เรียนรู้							✓												1
19. การเป็น แบบอย่างที่ดี				✓				✓	✓										3
20. การใช้ กระบวนการวิจัย ในชั้นเรียน														✓					1

ผู้วิจัยได้วิเคราะห์องค์ประกอบหลักของการจัดการเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง จากเอกสารแนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พบว่าองค์ประกอบของการจัดการเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมี 5 องค์ประกอบ โดยเรียงตามลำดับจากข้อมูลด้านที่มีความถี่ระดับ 9 ขึ้นไป จะเห็นได้ว่าได้องค์ประกอบที่มีความสัมพันธ์สอดคล้องกันและนำมาเป็นองค์ประกอบในการศึกษาวิจัย

ต่อไป คือ องค์ประกอบย่อยที่ 1 การใช้สื่อ เทคโนโลยีและการจัดแหล่งเรียนรู้
 องค์ประกอบย่อยที่ 2 การพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมและคุณลักษณะอันพึงประสงค์
 องค์ประกอบย่อยที่ 3 การจัดการเรียนรู้ที่เน้นทักษะกระบวนการคิด องค์ประกอบย่อยที่ 4
 การจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการและองค์ประกอบย่อยที่ 5 การวัดและประเมินผลการ
 เรียนรู้ ดังนี้

1. การใช้สื่อ เทคโนโลยีและการจัดแหล่งเรียนรู้ หมายถึง
 กระบวนการส่งเสริมให้บุคลากรใช้สื่อและเทคโนโลยีในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ เพื่อ
 พัฒนาผู้เรียนให้เกิดการเรียนรู้อย่างรอบด้านจนเต็มตามศักยภาพและเป็นการเรียนรู้ที่มีความ
 ความยั่งยืน ซึ่งจะต้องมีความหลากหลาย เน้นสื่อที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนศึกษาค้นคว้าด้วย
 ตนเอง ผู้เรียนและครูผู้สอนสามารถจัดทำและพัฒนาขึ้นมาเองหรืออาจนำสื่อต่างๆ ที่มีอยู่
 รอบตัวและนำระบบสารสนเทศมาใช้ในการเรียนรู้โดยใช้วิจารณญาณในการเลือกใช้สื่อ
 เพื่อการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด ซึ่งประกอบด้วย 1) การใช้และ
 การผลิตสื่อและการพัฒนานวัตกรรมในการเรียนรู้ 2) ความสามารถในการใช้สื่อ
 เทคโนโลยีเพื่อแสวงหาความรู้และสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง 3) การใช้สื่อ แหล่งหรือที่
 อยู่ในชุมชนเรียนรู้ สถานการเรียนรู้โดยเป็นแหล่งเรียนรู้ที่มีอยู่ตามธรรมชาติ 4) จัดการ
 เรียนรู้ให้ผู้เรียนได้รับการพัฒนาตนเองจากเทคโนโลยีอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ 5) ใช้สื่อ
 แหล่งเรียนรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศูนย์การเรียนรู้และการจัดระบบสารสนเทศเครือข่ายการ
 เรียนรู้ 6) ส่งเสริมการแสวงหาความรู้และการเผยแพร่ความรู้ปรัชญาของเศรษฐกิจ
 พอเพียง การจัดการทรัพยากร การแข่งขันการใช้เทคโนโลยี 7) มีการใช้สื่อการสอนเพื่อ
 พัฒนาการคิด การแก้ปัญหาและการค้นพบความรู้ 8) เป็นผู้ชี้้นำการพัฒนาหลักสูตรและ
 สื่อการสอน 9) นำภูมิปัญญาท้องถิ่น เทคโนโลยีและสื่อที่เหมาะสมมาประยุกต์ใช้ในการ
 จัดการเรียนการสอน 10) ใช้สื่อการเรียนรู้ที่หลากหลายเชื่อมโยงธรรมชาติ แหล่งเรียนรู้
 สถานการณ์จริง ให้ผู้เรียนได้ศึกษาค้นคว้า ทดลองสัมผัสฝึกปฏิบัติจริง

2. การพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมและคุณลักษณะอันพึงประสงค์
 หมายถึง การส่งเสริมให้บุคลากรในหน่วยงานเป็นบุคคลตัวอย่างที่ดีตามองค์ประกอบและ
 ข้อบ่งชี้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ประกอบด้วย 1) การออกแบบการจัดการ
 เรียนรู้ จัดทำหน่วยการเรียนรู้ แผนการจัดการเรียนรู้ โดยเน้นความรู้ ทักษะ กระบวนการที่
 สอดคล้องตามมาตรฐานการเรียนรู้ ตัวชี้วัด คุณลักษณะอันพึงประสงค์และสมรรถนะ
 สำคัญของผู้เรียน 2) จัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นความสำคัญทั้งด้านความรู้ คุณธรรม

จริยธรรมและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ 3) มีการจัดกิจกรรมเพื่อฝึกและส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียน 4) ส่งเสริมความเป็นประชาธิปไตย การทำงานร่วมกับผู้อื่น และรับผิดชอบต่อกลุ่มผู้ร่วมงาน และมีความกระตือรือร้น 5) ส่งเสริมให้ผู้เรียนรักสถานศึกษาของตนเอง 6) มีการปลูกฝังระเบียบวินัย ค่านิยมและคุณธรรมตามวิถีวัฒนธรรม 7) จัดกระบวนการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับมาตรฐานการเรียนรู้ ตัวชี้วัดคุณลักษณะอันพึงประสงค์และสมรรถนะสำคัญของผู้เรียน 8) ออกแบบกระบวนการจัดการเรียนรู้ที่บูรณาการทั้งเชิงระบบ กระบวนการเรียนรู้และคุณธรรมโดยยึดธรรมชาติของผู้เรียน 9) จัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นความสำคัญทั้งด้านความรู้ คุณธรรมและกระบวนการเรียนรู้ 10) นำคุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาพิจารณาปรับปรุง หรือเพิ่มเติมวิสัยทัศน์ เป้าหมายและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียนในหลักสูตร 11) กำหนดระเบียบ ธรรมเนียมปฏิบัติในสถานศึกษา ที่ส่งเสริมระเบียบวินัย เคารพธรรมเนียมปฏิบัติ กฎ กติกาสังคมร่วมกัน 12) ส่งเสริมพัฒนาบรรยากาศด้านคุณธรรม จริยธรรม 13) กิจกรรมนักเรียนและกิจกรรมโรงเรียน เพื่อให้มีการฝึกปฏิบัติที่เสริมหนุนระบบเรียนรู้ที่ปมเพาะอุปนิสัย “พอเพียง” เช่น การมีฐานการเรียนรู้ต่างๆ แหล่งเรียนรู้ทั้งในและนอกโรงเรียน กิจกรรม ชุมนุม ชมรม กิจกรรมเสริมสร้างวินัย สามัคคี จิตอาสา บำเพ็ญประโยชน์ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของบุคลากร จนเป็นกิจวัตรเพื่อให้เกิดการพัฒนาและช่วยเหลือกัน 14) จัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนปรับปรุงหรือเพิ่มเติมมาตรฐานการเรียนรู้ช่วงชั้น ให้สอดคล้องกับวิสัยทัศน์ เป้าหมายและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง 15) การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมวิถีชีวิต เข้าสู่เส้นทาง “พอเพียง” ของผู้บริหาร ครู นักเรียน ผู้ปกครอง ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่สูงขึ้นสภาพแวดล้อมของโรงเรียนนำอยู่ ความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างทุกกลุ่มในโรงเรียน รวมถึงพ่อแม่ผู้ปกครองและชุมชน 16) ระบบการเรียนรู้ เพื่อปลูกฝังหลักคิดเศรษฐกิจพอเพียง การจัดการเรียนการสอนที่บูรณาการปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในทุกสาระการเรียนรู้ ทุกชั้นปี และปมเพาะอุปนิสัยพอเพียงผ่านกิจกรรมการเรียนรู้ที่หลากหลาย เหมาะสมกับวัยและบริบทของโรงเรียน 17) ดูแลช่วยเหลือนักเรียนให้พร้อมที่จะเรียนรู้ ทั้งสุขภาพกาย สุขภาพจิต สติปัญญาเพื่อให้ผู้เรียนมีภูมิคุ้มกันที่ดีในชีวิตและพร้อมที่จะเรียนรู้ได้อย่างมีความสุข

3. การจัดการเรียนรู้ที่เน้นทักษะกระบวนการคิด หมายถึง การจัดการกิจกรรมการเรียนรู้ที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนฝึกทักษะการคิดและกระบวนการคิดต่างๆ ตาม

ความเหมาะสมกับพื้นฐานของผู้เรียน ซึ่งได้แก่ ทักษะการคิดขั้นพื้นฐาน ทักษะการคิดที่เป็นแกนหรือทักษะการคิดทั่วไป ทักษะการคิดขั้นสูง ผู้สอนและผู้เรียน หรือผู้เรียนและผู้เรียนมีการอภิปรายโต้ตอบกันเกี่ยวกับความคิดที่เกิดขึ้นในกระบวนการเรียนการสอน การออกแบบการจัดการเรียนรู้ จัดทำหน่วยการเรียนรู้ แผนการจัดการเรียนรู้ โดยเน้นความรู้ ทักษะ กระบวนการที่สอดคล้องตามมาตรฐานการเรียนรู้ ตัวชี้วัด คุณลักษณะอันพึงประสงค์และสมรรถนะสำคัญของผู้เรียน การวัดผลและประเมินผลการเรียนรู้ ให้เวลาแก่ผู้เรียนในการใช้ความคิด และแสดงความคิด อภิปรายแลกเปลี่ยนกระบวนการคิดที่เกิดขึ้นในกระบวนการเรียนรู้ และการจัดสภาพแวดล้อมและสร้างบรรยากาศที่เอื้ออำนวยต่อการคิด โดยส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้เรียนคิด ไม่ปิดกั้นความคิด ให้กำลังใจ เสริมแรงเมื่อผู้เรียนคิดได้ด้วยตนเอง ประกอบด้วย 1) จัดกิจกรรมการเรียนรู้เน้นกระบวนการมากกว่าเนื้อหา ให้ผู้เรียนมีอิสระในการแสวงหาความรู้ ความคิด ด้วยการลงมือปฏิบัติจริง 2) ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้แสดงความสามารถทางปัญญาในการทำความเข้าใจกับเรื่องต่างๆ ทำทนายให้ผู้เรียนเกิดความคิดใหม่ที่ต่างไปจากเดิมและสามารถหาเหตุผลอธิบายความคิดของตนเองได้ 3) ใช้วิธีการสอนที่เน้นการคิด สืบค้น เปิดโอกาสให้ผู้เรียนสืบค้นจากข้อมูลและใช้ความคิดเพื่อสรุปความรู้ต่างๆ 4) กระตุ้นผู้เรียนให้คิดตั้งคำถามหรือการอภิปรายเพื่อนำไปสู่การกระตุ้นให้สนใจ ใฝ่รู้ รวบรวมข้อมูล ข้อเท็จจริง ตรวจสอบข้อมูล วิเคราะห์ตีความและหาข้อสรุป 5) ใช้วิธีการสอนที่เน้นให้ผู้เรียนใช้กระบวนการคิด วิเคราะห์และการสรุปองค์ความรู้แบบองค์รวม (Holistic Thinking) ไม่แยกส่วนด้วยการจัดการเรียนรู้ที่บูรณาการ เชื่อมโยงเรื่องราวและแนวความคิดของสิ่งที่เรียนรู้ในห้องเรียนกับวิถีชีวิต 6) จัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้บรรลุวัตถุประสงค์ กระตุ้นให้ผู้เรียนอยากค้นหาด้วยตนเอง เปิดโอกาสให้ผู้เรียนรู้จักตนเองว่าเขาต้องการอะไร และรู้จักคิดว่าทำอย่างไรจึงจะได้เรียนรู้ 7) ให้ผู้เรียนมีอิสระในการแสวงหาความรู้ ความคิด ด้วยการลงมือปฏิบัติจริง ให้ผู้เรียนแสดงความสามารถทางปัญญาในการทำความเข้าใจกับเรื่องต่างๆ ทำทนายผู้เรียนเกิดความคิดใหม่ที่แตกต่างไปจากเดิมและสามารถหาเหตุผลอธิบายความคิดของตนเองได้ 8) เน้นกิจกรรมที่สร้างกระบวนการเรียนรู้ การคิดวิเคราะห์อย่างมีเหตุผล ผ่านการวางแผนและการถอดบทเรียนตามหลัก 3 ห่วง 2 เงื่อนไข 4 มิติ และการนำไปสู่การปฏิบัติในชีวิตประจำวันโดยกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และมีความสมดุลและพร้อมรับการเปลี่ยนแปลงใน 4 มิติ 9) กระตุ้นและส่งเสริมให้ผู้เรียนรู้จักการแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง ฝึกทักษะ

กระบวนการคิด การจัดการการเผชิญสถานการณ์และการประยุกต์ความรู้มาใช้เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหา 10) การจัดการเรียนรู้ สาระการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตของผู้เรียน เน้นกระบวนการคิดวิเคราะห์ เพื่อนำไปสู่การปฏิบัติจริงอย่างเหมาะสมในชีวิตประจำวัน เน้นการฝึกทักษะกระบวนการคิดวิเคราะห์ การจัดการ การเผชิญสถานการณ์ การแก้ปัญหาที่เริ่มจากชีวิตประจำวันและเชื่อมโยงสู่ครอบครัว สังคม ประเทศชาติ 11) จัดกระบวนการเรียนรู้ โดยเน้นการทดลอง การปฏิบัติจริงทั้งในสถานศึกษาและแหล่งเรียนรู้นอกสถานศึกษาในรูปแบบโครงการ การศึกษารายบุคคล การทำงานกลุ่ม 12) จัดกิจกรรม และสถานการณ์ให้นักเรียนได้แสดงออกอย่างสร้างสรรค์ ส่งเสริมให้นักเรียนฝึกคิด ฝึกทำ และฝึกปรับปรุงตนเอง 13) ส่งเสริมกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้จากกลุ่ม พร้อมทั้งสังเกตส่วนดีและปรับปรุงส่วนด้อยของผู้เรียน 14) ใช้สื่อการสอนเพื่อฝึกการคิด การแก้ปัญหา และค้นพบความรู้ 15) การออกแบบการจัดการเรียนรู้ จัดทำหน่วยการเรียนรู้ แผนการจัดการเรียนรู้ โดยเน้นความรู้ ทักษะ กระบวนการที่สอดคล้องตามมาตรฐานการเรียนรู้ ตัวชี้วัด คุณลักษณะอันพึงประสงค์และสมรรถนะสำคัญของผู้เรียน

4. การจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการ หมายถึง กระบวนการจัด

กิจกรรมการเรียนรู้ที่นำเอาเนื้อหา สาระ ความรู้ที่สอดคล้องและสัมพันธ์กันมาผสมผสานเข้าด้วยกัน เพื่อให้ผู้เรียนเกิดความรู้แบบองค์รวมและสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้ ประกอบด้วย 1) การออกแบบการจัดการเรียนรู้ที่บูรณาการทั้งเนื้อหา สาระ กระบวนการเรียนรู้และคุณธรรม โดยยึดธรรมชาติของผู้เรียน เพื่อสนองวิถีการเรียนรู้ที่แตกต่างกันของผู้เรียนและธรรมชาติของวิชาด้วยกิจกรรมที่หลากหลาย ใช้สื่อการเรียนรู้ที่หลากหลายเชื่อมโยงธรรมชาติ แหล่งเรียนรู้ สถานการณ์จริง ระบบสารสนเทศให้ผู้เรียนได้ศึกษาค้นคว้า ทดลอง สัมผัส 2) การบูรณาการแบบสอดแทรกในกลุ่มสาระการเรียนรู้ 3) เน้นการถอดบทเรียนตามหลัก 3 ห่วง 2 เงื่อนไข 4 มิติ เพื่อวิเคราะห์หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง จากกิจกรรมต่างๆ ที่นักเรียนทำ หรือกิจกรรมการใช้ชีวิตประจำวันของนักเรียน 4) ใช้สื่อ แหล่งเรียนรู้ ฐานการเรียนรู้ โดยเป็นแหล่งเรียนรู้ที่มีอยู่แล้วตามธรรมชาติ หรือมีอยู่ในชุมชนหรือท้องถิ่น หรือเป็นฐานการเรียนรู้ อันเป็นแหล่งที่ให้ความรู้ที่โรงเรียนสร้างขึ้นเพื่อใช้ในการจัดการเรียนรู้ตามหลักสูตร โดยบูรณาการเข้ากับกลุ่มสาระการเรียนรู้ต่างๆ เพื่อให้นักเรียนได้ฝึกคิด ฝึกปฏิบัติจริงตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง 5) ปลูกฝังหลักคิดเศรษฐกิจพอเพียง การจัดการเรียนการสอนที่บูรณาการ

ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในทุกสาระการเรียนรู้ ทุกชั้นปี และปมเพาะอุปนิสัยพอเพียง ผ่านกิจกรรมการเรียนรู้ที่หลากหลาย เหมาะสมกับวัยและบริบทของโรงเรียน 6) จัดบรรยากาศและสภาพแวดล้อมทั้งภายในและภายนอกห้องเรียนให้เอื้อต่อการเรียนรู้ 7) จัดเตรียมและใช้สื่อการเรียนรู้ต่างๆ ตลอดจนจรรยาบรรณปัญญาท้องถิ่นเทคโนโลยีและแหล่งเรียนรู้ในชุมชนได้อย่างเหมาะสมกับการเรียนรู้ของผู้เรียน 8) การศึกษาเรียนรู้และการสืบทอดความรู้ในสาขาวิชาชีพต่างๆ จากภูมิปัญญาไทย รู้จักรากเหง้าประวัติศาสตร์ความเป็นมาของตนเอง ครอบครัว สังคมและประเทศชาติ รวมทั้งการเข้าใจถึงความเป็นสากลและสามารถดำรงตนอยู่ได้ท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงต่างๆ 9) สอดแทรกแนวคิดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเข้าเป็นส่วนหนึ่งของหลักสูตรและกลุ่มสาระการเรียนรู้ต่างๆ โดยเฉพาะกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม เพื่อสอนให้ผู้เรียนรู้จักการใช้ชีวิตได้อย่างสมดุลตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง 10) การสร้างองค์ความรู้ให้เกิดขึ้นในตัวผู้เรียน โดยการปฏิบัติ เช่น การวาดภาพ เขียนเรียงความ ทำรายงาน การจัดทำป้ายนิเทศ การจัดนิทรรศการ การรณรงค์เชิญชวน อัญเชิญบทพระราชนิพนธ์ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เช่น พระมหาชนก นายอินทร์ผู้ปิดทองหลังพระ มาเพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้โดยผู้สอนร่วมคิดกับผู้เรียนจัดกิจกรรมต่างๆ 11) การออกแบบการจัดการเรียนรู้ จัดทำหน่วยการเรียนรู้ แผนการจัดการเรียนรู้ โดยเน้นความรู้ ทักษะ กระบวนการที่สอดคล้องตามมาตรฐานการเรียนรู้ ตัวชี้วัด คุณลักษณะอันพึงประสงค์และสมรรถนะสำคัญของผู้เรียน 12) วิเคราะห์ผู้เรียนเป็นรายบุคคล พร้อมนำข้อมูลมาใช้ในการออกแบบการเรียนรู้และจัดการเรียนรู้ที่มุ่งตอบสนองความต้องการของผู้เรียน ตามความแตกต่างของผู้เรียนและพัฒนาการทางสมองเพื่อพัฒนาศักยภาพของผู้เรียนให้บรรลุตามวัตถุประสงค์

5. การวัดและประเมินผลการเรียนรู้ หมายถึง เทคนิค วิธีการที่เป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการจัดการเรียนรู้ที่ต้องดำเนินการควบคู่กับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ในชั้นเรียนด้วยวิธีการที่หลากหลายและครอบคลุมครบทุกด้านเพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลเกี่ยวกับการเรียนรู้ของผู้เรียนหรือข้อมูลเกี่ยวกับผลการเรียนรู้โดยใช้ผลการประเมินเป็นข้อมูลสารสนเทศที่แสดงพัฒนาการความก้าวหน้าหรือผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียน ซึ่งผลการประเมินผลการเรียนรู้ของผู้เรียนจะเป็นบ่งชี้ให้เห็นถึงประสิทธิภาพในการจัดการเรียนรู้ของครูด้วย ประกอบด้วย 1) เน้นการประเมินผลที่เอื้อให้เกิดการเรียนรู้ เป็นการทดสอบเพื่อดูพัฒนาการของผู้เรียนว่าอยู่ในระดับใด มีความสามารถหรือมีจุดเด่นที่ควร

ได้รับการส่งเสริมในด้านใด จุดอ่อนที่ควรแก้ไขอยู่ตรงไหน 2) สามารถออกแบบการวัดและประเมินผลผู้เรียนได้ครอบคลุมทุกด้าน 3) เน้นการใช้ข้อสอบอัตนัยเชิงวิเคราะห์ ซึ่งจะช่วยกระตุ้นให้ผู้เรียนเข้าใจในเนื้อหาวิชาที่เรียนและมีการถ่ายทอดความคิดอย่างเป็นระบบและประยุกต์ใช้อย่างสร้างสรรค์ 4) ประเมินผลการเรียนรู้ของผู้เรียนด้วยวิธีการต่างๆ อย่างหลากหลาย ทั้งนี้มุ่งเน้นการประเมินผลการเรียนรู้ตามสภาพจริงเป็นสำคัญ เน้นการมีส่วนร่วมของผู้เรียนและผู้ปกครอง ตลอดจนความสอดคล้องกับธรรมชาติวิชาและพัฒนาการของผู้เรียน 5) นำผลการประเมินผู้เรียนมาใช้ในการสอนซ่อมเสริมและพัฒนาผู้เรียน ตลอดจนปรับปรุงการจัดกิจกรรมการสอนของตนเองอย่างเป็นระบบและ 6) ใช้กระบวนการวิจัยในชั้นเรียน เพื่อพัฒนากระบวนการจัดการเรียนรู้อย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง 7) วัดและประเมินผลการเรียนรู้ให้ครอบคลุมทั้ง 3 ด้าน ได้แก่ ด้านความรู้ (Knowledge) ด้านทักษะ (Process) และด้านคุณลักษณะอันพึงประสงค์ (Attribute) 8) การใช้ข้อมูลเป็นฐานในการประเมินความก้าวหน้าของนักเรียนที่นอกเหนือจากใช้เกณฑ์อื่นๆ

ตอนที่ 3 การพัฒนาภาวะผู้นำครู

1. ภาวะผู้นำ

1.1 ความหมายของภาวะผู้นำ

ภาวะผู้นำเป็นศาสตร์และศิลป์ที่จำเป็นและสำคัญยิ่งต่อนักบริหารหรือผู้นำที่จะนำองค์การไปสู่ความสำเร็จได้ มีนักการศึกษาหลายท่านได้ให้ความหมายของภาวะผู้นำ (Leadership) ว่าภาวะผู้นำ คือ ภาวะที่บุคคลที่มีความสามารถในการบังคับบัญชาบุคคลอื่นโดยได้รับการยอมรับและยกย่องจากบุคคลอื่น เป็นผู้ทำให้บุคคลอื่นไว้วางใจและให้ความร่วมมือ ความเป็นผู้นำเป็นผู้มีหน้าที่ในการอำนวยความสะดวกหรือสั่งการการบังคับบัญชา ประสานงานโดยใช้อำนาจหน้าที่ (Authority) เพื่อให้งานบรรลุผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์ และเป้าหมายที่ต้องการความเป็นผู้นำหมายถึงผู้ที่มีความสามารถในการใช้ศิลปะในการจูงใจผู้ใต้บังคับบัญชาให้ปฏิบัติงานที่ได้รับมอบหมายให้สำเร็จด้วยความเต็มใจ (เนตรพัฒนา ยาวีราช (2550, หน้า 7) ; วิเชียร วิทยุตม (2550, หน้า 3) ; สุเทพ พงศ์ศรีวัฒน์ (2550, หน้า 15) ส่วน สัมมา รณิธย์ (2553, หน้า 14) ; Robert and Christopher (2001, page 6) ; Raelin. (2003, page 6) ได้สรุปว่า ภาวะผู้นำ หมายถึงพฤติกรรมส่วนตัวของบุคคลหนึ่งที่จะชักนำกิจกรรมของกลุ่มให้บรรลุเป้าหมายร่วมกัน (Shared goal) หรือเป็นความสัมพันธ์ที่มีอิทธิพลระหว่างผู้นำ (Leaders) และผู้ตาม

(Followers) ซึ่งทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมายร่วมกัน (Shared purposes) หรือเป็นความสามารถที่จะสร้างความเชื่อมั่นและให้การสนับสนุนบุคคลเพื่อให้บรรลุเป้าหมายขององค์การ และ Sergiovanni and Moore (1989, page 213 ; Gardner, 1990, page 1) ให้ความหมายของภาวะผู้นำว่า เป็นกระบวนการโน้มน้าวใจ จูงใจของผู้นำให้ผู้ตามประพฤติปฏิบัติ ซึ่งส่งเสริมจุดประสงค์ของผู้นำหรือจุดประสงค์ร่วมกันของผู้นำกับผู้ตาม

นอกจากนี้ Lunenburg & Omstein (2000, page 113) ได้รวบรวมความหมายของคำว่า“ภาวะผู้นำ” จากนักการศึกษาหลายท่าน ไว้ดังนี้

1. ภาวะผู้นำเป็นกระบวนการใช้อิทธิพลของกลุ่มในการปฏิบัติงาน เพื่อให้บรรลุเป้าหมายและความสำเร็จ
2. ภาวะผู้นำ คือการเข้าไปมีอิทธิพลซึ่งนำทิศทาง การกระทำและการแสดงความคิดเห็น
3. ภาวะผู้นำเป็นอิทธิพลที่ก่อให้เกิดผลต่อองค์การ
4. ภาวะผู้นำเป็นการสร้างทีมงานที่ร่วมมือกันอย่างเหนียวแน่น เพื่อการบรรลุเป้าหมาย
5. ภาวะผู้นำเป็นการชักชวนผู้อื่นให้ปรับเปลี่ยนแนวคิดในเรื่องการเห็นผลประโยชน์ส่วนตนและยอมรับเป้าหมายของกลุ่มให้เป็นเป้าหมายของกลุ่มและเป็นเป้าหมายแต่ละคน
6. ภาวะผู้นำเป็นการชักชวนกลุ่มบุคคลอื่น เพื่อการบรรลุเป้าหมายร่วมกัน ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญมากต่อสวัสดิการของกลุ่ม

ส่วน Coyle (1997, page 12-14) ได้ทำการสรุปรวมคำจำกัดความของคำว่า ภาวะผู้นำจากนักวิชาการต่างๆ ที่แสดงลักษณะของภาวะผู้นำตามแนวคิดของนักวิชาการนั้นๆ พร้อมทั้งตั้งข้อสังเกตด้วยว่า ภาวะผู้นำนั้นมีความสำคัญเพราะมีคนฟังและยอมปฏิบัติตาม ดังนั้นผู้ตามก็มีความสำคัญด้วย หากไม่มีผู้ตามภาวะผู้นำก็จะไม่เกิด

สรุปได้ว่า ภาวะผู้นำ หมายถึง พฤติกรรมที่บุคคลสามารถใช้ศิลปะเพื่อจูงใจ โน้มน้าว ให้บุคคลหรือกลุ่มปฏิบัติตามแนวคิด ความคิดเห็น ความต้องการของตนด้วยความเต็มใจ ยินดีที่จะให้ความร่วมมือ ในอันที่จะก่อให้เกิดการกระทำกิจกรรมหรือการเปลี่ยนแปลง เพื่อก้าวนำไปสู่เป้าหมายและการบรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ร่วมกัน

1.2 ลักษณะภาวะผู้นำ

ลักษณะภาวะผู้นำ เป็นทฤษฎีดั้งเดิมที่เกิดขึ้นตั้งแต่ก่อนคริสตกาลจนถึงปี ค.ศ. 1940 เป็นการศึกษาค้นหาคุณลักษณะเฉพาะตัวหรือคุณลักษณะที่แตกต่างจากบุคคลทั่วไป เช่น ส่วนสูง น้ำหนัก ความร่าเริง สถิติปัญญา เป็นต้น โดยมีความเชื่อว่าคุณลักษณะเหล่านี้มีติดตัวผู้นำมาตั้งแต่กำเนิด ซึ่งสามารถจำแนกความแตกต่างระหว่างผู้นำกับบุคคลที่ไม่ใช่ผู้นำได้ ผลจากการศึกษาคุณลักษณะดังกล่าวจึงเกิดทฤษฎีมหาบุรุษยิ่งใหญ่ (Great Man Theories) โดยมีความเชื่อว่า การเป็นผู้นำเป็นผลมาจากพันธุกรรม เป็นสิ่งที่ติดตัวบุคคลมาตั้งแต่เกิดมีลักษณะเด่นพิเศษกว่าคนอื่นดังนั้นผู้นำที่ประสบความสำเร็จจะเป็นผู้ที่มีความสามารถเหนือบุคคลธรรมดา และจากการศึกษางานวิจัยตามทฤษฎีนี้ได้สรุปผลเกี่ยวกับลักษณะของผู้นำว่า จะต้องมียุทธศาสตร์ทางกายภาพ ลักษณะทางบุคลิกภาพ ลักษณะทางสังคมและลักษณะส่วนตัว (ทางสถิติปัญญา) ซึ่งเป็นคุณลักษณะที่ทำให้บุคคลบรรลุถึงความเป็นผู้นำและเป็นผู้นำที่มีประสิทธิภาพ

ในระยะต่อมาได้มีนักวิจัยคุณลักษณะผู้นำได้ค้นหาคุณลักษณะผู้นำที่มีประสิทธิภาพ ด้วยการออกแบบงานวิจัยที่ดีขึ้น มีการนำวิทยาการใหม่ๆ มาใช้ในการวิจัยทำให้การศึกษาคุณลักษณะของผู้นำก้าวหน้าไปไกล ผลของการวิจัยทำให้ค้นพบคุณลักษณะเฉพาะของผู้นำที่มีสัมพันธ์กับงานและประสิทธิผลของผู้นำ ในการศึกษาคุณลักษณะของผู้นำที่มีความโดดเด่นและแตกต่างไปจากผู้อื่น เป็นอีกแนวทางหนึ่งที่สามารถนำไปใช้ในการพัฒนาภาวะผู้นำให้มีศักยภาพในการบริหารจัดการองค์การให้บรรลุเป้าหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพโดยมีรายละเอียดของการศึกษาคุณลักษณะของผู้นำ ดังนี้ Stogdill (1981, page 73-97) ได้สังเคราะห์งานวิจัยพบว่า ผู้นำที่มีประสิทธิผลจะมีคุณลักษณะเหล่านี้ ได้แก่ การมีความรับผิดชอบ มีความมุ่งมั่นที่จะทำงานให้สำเร็จ มีความแข็งแรง มีความเพียรพยายาม รู้จักเสี่ยง มีความคิดริเริ่ม มีความเชื่อมั่นในตนเอง มีความสามารถที่จะจัดการกับความเครียด มีความสามารถที่จะมีอิทธิพลต่อคนอื่น และมีความสามารถที่จะประสานพลังทั้งหลายเพื่อการทำงานให้สำเร็จ ส่วน Kouzes and Posner (1987) ได้สรุปคุณลักษณะหรือการกระทำของผู้นำที่มีความเป็นเลิศไว้ 5 ประการ คือ

1. ทำทลายกระบวนการ (Challenge the Process) ผู้นำจะต้องนำทีมให้มุ่งการเพิ่มพูนความรู้ความชำนาญพิเศษตลอดเวลา ความท้าทายที่ชัดเจนที่สุดก็คือการใช้ทีมงานที่มีความร่วมมือกันในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ภายในองค์การ นอกจากนี้

ผู้นำยังต้องแสวงหาโอกาสที่จะเปลี่ยนสถานภาพประยุกต์ใช้นวัตกรรมใหม่ๆ เพื่อปรับปรุงองค์การ มีการทดลองและกล้าเสี่ยงพร้อมที่จะเผชิญกับความผิดพลาดและล้มเหลว

2. คลบ้นดาลภาพฝัน (Inspire a Shared Vision) คือการสร้างวิสัยทัศน์ร่วมที่ทีมหรือองค์การควรจะเป็น กำหนดพันธกิจที่ทุกคนรับรองและยอมรับ พร้อมทั้งเป้าประสงค์ที่สามารถชี้แนะทิศทางความพยายามของสมาชิก

3. ชยัันไถ่ถาม (Enable Others to Act) ผู้นำจะต้องพยายามสร้างความแข็งแกร่งให้กับผู้ตามด้วยการใช้อำนาจในการตัดสินใจ มีปฏิสัมพันธ์กับสมาชิกแบบเป็นกันเอง พร้อมทั้งรับผิชอบและตรวจสอบงานอย่างใกล้ชิด สม่่าเสมอ โดยใช้กระบวนการกลุ่มและเป็นรายบุคคลด้วยทักษะทางสังคม

4. ให้กำลังใจเป็นนิจ (Encourage the Heart) ผู้นำต้องแสวงหาวิธีการที่จะทำให้สมาชิกเพื่อนร่วมงานรู้สึกภาคภูมิใจในความสำเร็จของตนเอง จะช่วยกระตุ้นให้เกิดกำลังใจและตั้งใจทำงานต่อไป

5. พุดทำคิดเป็นแบบอย่าง (Model the Way) คือ “ทำตามทีสอนและสอนตามทีทำ” (Do what you Teach and Teach what you Do) ผู้นำต้องเป็นแบบอย่างที่ดีสำหรับผู้ร่วมงาน โดยการใช้วิธีการแห่งความร่วมมือและกล้าเสี่ยง เพื่อเพิ่มพูนความชำนาญทั้งด้านการงานและส่วนตัว

Frignon and Harry (1996, page 29–36) ได้กล่าวถึงคุณลักษณะของผู้นำ ซึ่งเป็นคุณลักษณะพิเศษที่มีคุณภาพเหนือผู้อื่น คุณลักษณะเหล่านี้เป็นการกำหนดพฤติกรรมผู้นำ ซึ่งจะต้องมีการแสดงออกอย่างมั่นคง ชัดเจน และมีความรับผิดชอบในการบริหารจัดการจะทำให้ประสบความสำเร็จมี 10 ประการ คือ

1. การควบคุมอารมณ์ให้มีความรู้สึกที่ระมัดระวังควบคุมอารมณ์ในที่สาธารณะและต้องตัดสินใจบนรากฐานของความเป็นจริงอย่างมีเหตุผล
2. ความสามารถในการปรับตัวในทุกสถานการณ์ไม่ว่าสิ่งแวดล้อมจะเปลี่ยนแปลงไปอย่างไร จะทำให้บรรลุความสำเร็จตามวิสัยทัศน์
3. ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ เป็นสิ่งที่ผู้นำจำเป็นต้องแสดงออกมาให้เห็นเพื่อแสดงความสามารถ วิสัยทัศน์และความคิดสร้างสรรค์ของผู้นำในอนาคต ซึ่งเป็นความแตกต่างระหว่างผู้นำกับผู้ตาม
4. ความกล้าหาญ มีจิตใจและอารมณ์กล้าหาญเผชิญหน้ากับอุปสรรคอันตรายความเจ็บปวดด้วยความตั้งใจแน่วแน่

5. ความเด็ดเดี่ยวและความเพียรพยายาม โดยแสดงความกล้าที่จะนำทีมและผู้ตามเมื่อต้องพบกับความยากลำบากในระหว่างการทำงาน เพื่อนำไปสู่เป้าหมายและวัตถุประสงค์สุดท้ายของการปฏิบัติงาน

6. พฤติกรรมด้านจริยธรรม จะเกี่ยวกับระบบค่านิยมและคุณธรรมพื้นฐานในฐานะของผู้นำ โดยเป็นตัวอย่างหรือแบบอย่างความซื่อตรงและความมั่นคง

7. การตัดสินใจด้วยวิจารณญาณ มีความสามารถตัดสินใจหรือแสดงความคิดเห็นที่ดีและมีทิศทางที่ถูกต้อง โดยตั้งอยู่บนพื้นฐานของความจริง ความรู้ และความเข้าใจ

8. ความอดทน แสดงให้เห็นความกล้าหาญของบุคคลได้เป็นอย่างดี โดยต้องมีความสามารถอดทนต่อสภาวะความตึงเครียดทั้งร่างกายและจิตใจการทำงานจนบรรลุความสำเร็จ

9. ความไว้วางใจได้ เป็นลักษณะพื้นฐานของภาวะผู้นำที่จะต้องแสดงให้บุคคลอื่นเกิดความเชื่อใจในคำพูด การกระทำด้วยความมั่นคงและความภักดี

10. ความปรารถนา เป็นลักษณะความปรารถนาอย่างแรงกล้าที่จะมุ่งไปให้ถึงความสำเร็จหรือความเป็นเจ้าของความจริงและผลสัมฤทธิ์นั้น ผู้นำที่ดีจะต้องมีความปรารถนาที่จะมุ่งไปสู่ความสำเร็จของวิสัยทัศน์ เช่นเดียวกับ Lussier and Achua (2001, page 37-40) ได้กล่าวถึงคุณลักษณะต่างๆ ของผู้นำที่มีประสิทธิผลประกอบด้วยคุณลักษณะ 9 ประการ คือ 1) ความมีอำนาจเหนือ 2) มีพลังสูง 3) ความมั่นใจในตนเอง 4) สถานการณ์ในการควบคุมตนเอง 5) ความมั่นคงทางอารมณ์ 6) ความซื่อตรง 7) ความมีสติปัญญา 8) ความยืดหยุ่นในการทำงาน 9) มีความเข้าใจความรู้ของผู้อื่น ส่วน Bennis and Nanus (1985, page 6-12) ได้สรุปบริบทหรือสภาพแวดล้อมที่เป็นคุณสมบัติพื้นฐานที่สำคัญสำหรับภาวะผู้นำประกอบด้วย 7 ประการ (7C_s) คือ

1. พันธสัญญา (Cmmitment) ผู้นำจะต้องมุ่งมั่นอุทิศทั้งกายและใจเพื่อการบรรลุเป้าหมายขององค์การ

2. ความสลับซับซ้อน (Complexity) เป็นสิ่งที่ผู้นำจะต้องตระหนักอยู่เสมอ ดังนั้นผู้นำจึงต้องเตรียมความพร้อม เพื่อให้สามารถจัดการอย่างมีประสิทธิภาพกับความสลับซับซ้อนต่างๆ ที่จะเกิดขึ้นทั้งภายในและภายนอกองค์การ

3. ความน่าเชื่อถือ (Credibility) ผู้นำจะถูกตรวจสอบโดยสังคมตลอดเวลา ดังนั้นผู้นำจึงจำเป็นต้องระมัดระวังตัว เพราะทุกอย่างที่เขากำหนดอยู่ในสายตาของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเสมอ

4. ความรู้ความสามารถ (Competence) ผู้นำจะต้องมีความรู้ความสามารถในเรื่องของการบริหารจัดการตลอดจนทักษะต่างๆ ที่จำเป็นต่อการปฏิบัติงาน

5. ความเชื่อมั่น (Confidence) ผู้นำควรมีความเชื่อมั่นต่อตนในการปฏิบัติงานและการตัดสินใจอย่างมีวิจารณญาณ

6. การติดต่อสื่อสาร (Communication) ในยุคแห่งข่าวสาร ข้อมูล ผู้นำต้องมีความสามารถในการบริหารจัดการข้อมูลต่างๆ ได้อย่างเหมาะสม รู้จักการติดต่อสื่อสารกับบุคคลในองค์กรและนอกองค์กร

7. การวิเคราะห์ชุมชน (Community) ผู้นำต้องมีความสามารถในการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมบริบทรอบๆ องค์กรตลอดจนต้องเรียนรู้และสามารถสร้างสัมพันธ์ที่ดีกับชุมชนด้วย นอกจากนี้ DuBrin (1998, page 25-37) ได้แบ่งประเภทคุณลักษณะบุคลิกภาพของผู้นำเป็น 2 กลุ่ม คือ

1. คุณลักษณะด้านบุคลิกทั่วไป เป็นคุณลักษณะซึ่งสามารถสังเกตได้ทั้งภายในและภายนอกงาน โดยจะสัมพันธ์กับความสำเร็จและความพอใจทั้งชีวิตการทำงานและชีวิตส่วนตัวได้แก่ ความเชื่อมั่นใจตนเอง การสร้างความไว้วางใจได้ ลักษณะที่เด่น เป็นคนกล้าแสดงออกต่อบุคคลอื่น การเป็นคนที่ไม่แสดงออกอย่างมีความเหมาะสม ความมั่นคงทางอารมณ์ ความกระตือรือร้น มีอารมณ์ขัน เป็นคนมีความเชื่ออาหารต่อผู้อื่น มีความอดทนสูงต่อความตึงเครียดและการรู้จักตนเองและมีวัตถุประสงค์ในการทำงาน

2. คุณลักษณะด้านบุคลิกภาพที่สัมพันธ์กับงานเป็นลักษณะด้านบุคลิกภาพที่แน่นอนของผู้นำที่มีประสิทธิผล และก่อให้เกิดความสำเร็จ ในการทำงานได้แก่ มีความคิดริเริ่ม มีความเข้าใจอารมณ์และความเห็นอกเห็นใจผู้อื่น มีความสามารถในการยืดหยุ่นและความสามารถในการปรับตัว สภาพการควบคุมภายในตนเอง ความกล้าหาญและความสามารถกลับคืนสู่สภาพเดิมและ Daft (1999 : 66) ได้แสดงลักษณะเฉพาะของผู้นำที่แตกต่างไปจากบุคคลอื่นไว้ 6 ลักษณะ คือ

1. ลักษณะทางกายภาพ ได้แก่ ความกระฉับกระเฉง กระปรี้กระเปร่า
2. ภูมิหลังทางสังคม ได้แก่ มีความรู้ได้รับการศึกษา และมีความสามารถในการปรับเปลี่ยน
3. สติปัญญาและความสามารถ ได้แก่ การตัดสินใจ วิจาร์ณญาณ ความรู้และทักษะการพูด
4. บุคลิกภาพ ได้แก่ ความกระตือรือร้น มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ความซื่อสัตย์ มีจริยธรรมและมีความเชื่อมั่นในตนเอง
5. ลักษณะที่สัมพันธ์กับงาน ได้แก่ มีการกระตุ้นที่จะนำไปสู่ความสำเร็จและความรับผิดชอบ มีความรับผิดชอบเพื่อให้งานบรรลุเป้าหมาย และการมุ่งมั่นในการทำงาน
6. ลักษณะทางสังคม ได้แก่ ความสามารถที่จะสร้างความร่วมมือ ให้การร่วมมือ ความเป็นที่นิยมชื่นชอบ มีชื่อเสียง ความสามารถด้านสังคม โดยเฉพาะทักษะในการติดต่อระหว่างบุคคล การมีส่วนร่วมในสังคมและรู้จักกาลเทศะ โดยมีความสามารถในการเจรจา

สรุปได้ว่า คุณลักษณะผู้นำโดยทั่วไปจะมีคุณลักษณะที่แตกต่างกันตามตำแหน่งหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายให้ปฏิบัติ ซึ่งนับว่าเป็นประโยชน์ต่อผู้นำองค์กรในการกำหนดแนวทางการสร้างและพัฒนาคุณลักษณะผู้นำที่สอดคล้องกับบทบาทและพฤติกรรมได้อย่างเหมาะสม เป็นการเพิ่มศักยภาพของผู้นำและเพิ่มประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานให้กับองค์กรหรือหน่วยงานได้เป็นอย่างดี นอกจากนี้ยังช่วยให้ผู้นำสามารถนำกลุ่มหรือองค์กรให้ประสบผลสำเร็จและบรรลุเป้าหมายขององค์กรได้ตามที่ต้องการ

2. ภาวะผู้นำครู

ครูเป็นผู้ปฏิบัติหน้าที่ในด้านการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้ได้รับการพัฒนาตามธรรมชาติอย่างเต็มตามศักยภาพ โดยคำนึงถึงความถนัด ความสนใจและความต้องการของผู้เรียนเป็นรายกรณี โรงเรียนเป็นหน่วยงานทางการศึกษามีความจำเป็นต้องจัดการพัฒนาครูให้มีคุณลักษณะที่เหมาะสมทั้งทางด้านความรู้ คุณธรรม จริยธรรมและคุณลักษณะอันพึงประสงค์เพื่อเป็นการสร้างภูมิแห่งการเรียนรู้ให้แก่ครู โดยเฉพาะอย่างยิ่งคุณลักษณะด้านภาวะผู้นำที่แต่ละคนย่อมมีความแตกต่างกัน ผู้วิจัยจึงนำเสนอรายละเอียดเกี่ยวกับภาวะผู้นำครูจากการวิเคราะห์แนวคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ ความหมาย

ของภาวะผู้นำ คุณลักษณะของภาวะผู้นำครูและองค์ประกอบภาวะผู้นำครู ดังนี้

2.1 ความหมายของภาวะผู้นำครู

จากการศึกษา และสังเคราะห์เอกสารและงานวิจัยเกี่ยวกับภาวะผู้นำครูซึ่งมีนักวิชาการได้ให้ความหมายของภาวะผู้นำครูไว้อย่างหลากหลาย York-Barr and Duke (2004, page 260) ได้สังเคราะห์งานวิจัยเกี่ยวกับภาวะผู้นำของครูและสรุปความหมายของภาวะผู้นำของครูที่พบไว้ 2 ประการ คือ ภาวะผู้นำของครูในแง่ผู้นำการเปลี่ยนแปลง คือครูที่มีความเชี่ยวชาญด้านการเรียนการสอน ใช้บทบาทของผู้นำเพื่อสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ท่ามกลางครูและครูผู้นำเพื่อให้เกิดการปรับปรุงและพัฒนาการเรียนการสอนในชั้นเรียนโดยมุ่งเน้นที่ความสำเร็จในการเรียนรู้ของผู้เรียน และภาวะผู้นำของครูในแง่ของการใช้พฤติกรรมผู้นำ คือ การที่ครูผู้นำใช้พฤติกรรมครูผู้นำทั้งแบบเป็นทางการและแบบไม่เป็นทางการ นอกจากนี้ยังมีนักวิชาการได้กล่าวถึงภาวะผู้นำครูว่า หมายถึงรูปแบบภาวะผู้นำที่ครูในระดับต่างๆ ในสถานศึกษามีโอกาสที่จะนำหรือเป็นผู้นำซึ่งภาวะผู้นำนั้นเป็นการสร้างสถานการณ์ทำให้บุคคลได้ปฏิบัติกิจกรรมหรือเรียนรู้ร่วมกัน ซึ่งสามารถสร้างหรือพัฒนาและทำให้เกิดความเข้าใจดีขึ้นเป็นการนำเพื่อให้สามารถบรรลุวัตถุประสงค์ที่ต้องการร่วมกัน เห็นได้ว่าภาวะผู้นำครูเป็นความคิดรวบยอดเกี่ยวกับชุดของพฤติกรรมและการกระทำที่เกิดขึ้นร่วมกัน นอกจากนี้ยังมีผู้ให้คำนิยามเกี่ยวกับ ภาวะผู้นำครูไว้ว่า เป็นลักษณะพฤติกรรมที่ครูได้แสดงออกตามบทบาทหน้าที่ในการปฏิบัติงานของครูในสถานศึกษาเกี่ยวกับการพัฒนาการจัดการเรียนรู้ โดยใช้บทบาทของผู้นำและบทบาทของครูเพื่อสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ เพื่อให้เกิดการปรับปรุงและพัฒนาการเรียนรู้อในชั้นเรียนโดยมุ่งเน้นที่ความสำเร็จในการเรียนรู้ของผู้เรียน สอดคล้องกับ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. 2553 ; Lieberman and Miller. 2004 ; Harris, A. and Muijs, D. 2005, page 13-27)

สรุปได้ว่า ภาวะผู้นำครู หมายถึง ลักษณะพฤติกรรมที่ครูได้แสดงออกตามบทบาทหน้าที่ในการปฏิบัติงานของครูในสถานศึกษาเกี่ยวกับการพัฒนาการจัดการเรียนรู้ โดยใช้บทบาทของผู้นำและบทบาทของครูเพื่อสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ เพื่อให้เกิดการปรับปรุงและพัฒนาการเรียนรู้อในชั้นเรียนโดยมุ่งเน้นที่ความสำเร็จในการเรียนรู้ของผู้เรียน

2.2 บทบาทและคุณลักษณะภาวะผู้นำครู

ภาวะผู้นำครู เป็นกระบวนการที่ครูใช้รูปแบบของอิทธิพลระหว่างผู้นำและสมาชิกในกลุ่ม หรือใช้อิทธิพลของตำแหน่งให้สมาชิกในกลุ่มปฏิบัติตาม เพื่อนำไปสู่การบรรลุเป้าหมายของกลุ่ม ซึ่งนับว่าเป็นกลไกที่สำคัญยิ่งต่อการพัฒนาการเรียนรู้ในสถานศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยสำนักพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษาได้ดำเนินการประเมินสมรรถนะครูในด้านคุณลักษณะของบุคคลเกี่ยวกับผลการปฏิบัติงานประกอบด้วย ความรู้ (knowledge) ทักษะ (Skills) ความสามารถ (Ability) และคุณลักษณะอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติงาน (Other Characteristics) ซึ่งเป็นคุณลักษณะเชิงพฤติกรรมที่ทำให้บุคลากรในองค์กรหรือหน่วยงานปฏิบัติงานได้ผลงานที่โดดเด่นกว่าคนอื่น ๆ จากความสำคัญของครูดังกล่าวข้างต้น ครูจำเป็นต้องได้รับการพัฒนาให้เกิดการเรียนรู้ การปรับกระบวนการทัศน์ ปรับเปลี่ยนวิธีการจัดการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับวิสัยทัศน์และเป้าหมายของโรงเรียนซึ่งหมายถึงจะต้องปรับเปลี่ยนวัฒนธรรมการเรียนรู้ ปรับเปลี่ยนวิธีการสอนจากการบอกความรู้ การนำความรู้สู่การเป็นวัฒนธรรมการเรียนรู้ใหม่

ข้อบังคับคุรุสภาว่าด้วยมาตรฐานวิชาชีพและจรรยาบรรณวิชาชีพ พ.ศ. 2548 (สำนักงานเลขาธิการคุรุสภา. 2549, หน้า 84) ได้กำหนดให้ผู้ประกอบวิชาชีพครูต้องมีมาตรฐาน วิชาชีพในมาตรฐานความรู้และประสบการณ์วิชาชีพเกี่ยวกับสาระความรู้และสมรรถนะของครูตามมาตรฐานความรู้ด้านการพัฒนาหลักสูตรและด้านการจัดการเรียนรู้ ดังนี้

1. การพัฒนาหลักสูตร

การพัฒนาหลักสูตร เป็นข้อบังคับที่กำหนดให้ผู้ประกอบวิชาชีพครูจะต้องมีความรู้และสมรรถนะตามมาตรฐานความรู้ด้านการพัฒนาหลักสูตร ดังนี้

1.1 สาระความรู้ ประกอบด้วย 1) ปรัชญา แนวคิดทฤษฎีการศึกษา 2) ประวัติความเป็นมาและระบบการจัดการศึกษาไทย 3) วิสัยทัศน์และแผนพัฒนาการศึกษาไทย 4) ทฤษฎีหลักสูตร 5) การพัฒนาหลักสูตร 6) มาตรฐานและมาตรฐานช่วงชั้นของหลักสูตร 7) การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาและ 8) ปัญหาและแนวโน้มในการพัฒนาหลักสูตร

1.2 สมรรถนะ ประกอบด้วย 1) สามารถวิเคราะห์หลักสูตร
2) สามารถปรับปรุงและพัฒนาหลักสูตรได้อย่างหลากหลาย 3) สามารถประเมินหลักสูตร
ได้ทั้งก่อนและหลังการใช้หลักสูตรและ 4) สามารถจัดทำหลักสูตร

2. การจัดการเรียนรู้

ข้อบังคับคุรุสภาว่าด้วยมาตรฐานวิชาชีพและจรรยาบรรณ
วิชาชีพ พ.ศ. 2548 (สำนักงานเลขาธิการคุรุสภา. 2549, หน้า 84) ได้กำหนดให้ผู้ประกอบ
วิชาชีพครูต้องมีมาตรฐานวิชาชีพในมาตรฐานความรู้และประสบการณ์วิชาชีพเกี่ยวกับ
สาระความรู้และสมรรถนะของครูตาม มาตรฐานความรู้ด้านการจัดการเรียนรู้ ดังนี้

2.1 สาระความรู้ ได้แก่ 1) ทฤษฎีการเรียนรู้และการสอน
2) รูปแบบการเรียนรู้และการพัฒนารูปแบบการเรียนการสอน 3) การออกแบบและการ
จัดประสบการณ์เรียนรู้ 4) การบูรณาการเนื้อหาในกลุ่มสาระการเรียนรู้ 5) การบูรณาการ
การเรียนรู้แบบเรียนรวม 6) เทคนิคและวิทยาการจัดการเรียนรู้ 7) การใช้และการผลิตสื่อ
และการพัฒนานวัตกรรมในการเรียนรู้ 8) การจัดการเรียนรู้แบบยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ
9) การประเมินผลการเรียนรู้

2.2 สมรรถนะ ได้แก่ 1) สามารถนำประมวลรายวิชามา
จัดทำแผนการเรียนรู้รายภาคและรายปี 2) สามารถออกแบบการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับวัย
ของผู้เรียน 3) สามารถเลือกใช้ พัฒนา สร้างสื่อ อุปกรณ์ที่ส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียน
4) สามารถจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียนและจำแนกระดับการเรียนรู้ของ
ผู้เรียนจากการประเมินผล

นอกจากนี้สำนักวิชาการและมาตรฐานวิชาชีพ (2553, หน้า 2)
ได้กำหนดสมรรถนะครูผู้สอน ในสังกัด ดังนี้

1. สมรรถนะหลัก (Core Competency) มี 5 สมรรถนะ คือ
1) การมุ่งผลสัมฤทธิ์ในการปฏิบัติงาน 2) การบริการที่ดี 3) การพัฒนาตนเอง
4) การทำงานเป็นทีม 5) จริยธรรมและจรรยาบรรณวิชาชีพครู

2. สมรรถนะประจำสายงาน (Functional Competency)
มี 6 สมรรถนะ คือ 1) การบริหารหลักสูตรและการจัดการเรียนรู้ 2) การพัฒนาผู้เรียน
3) การบริหารจัดการชั้นเรียน 4) การวิเคราะห์ สังเคราะห์ และการวิจัยเพื่อพัฒนาผู้เรียน
5) ภาวะผู้นำครู 6) การสร้างความสัมพันธ์และความร่วมมือกับชุมชนเพื่อการจัดการ
เรียนรู้

จากข้อกำหนดดังกล่าวข้างต้นเห็นได้ว่า สมรรถนะของครูผู้สอน เป็นหน้าที่หลักในการปฏิบัติงานตามตำแหน่งหน้าที่ของครูผู้สอนและ เป็นตัวชี้วัดหนึ่งในสมรรถนะประจำสายงาน หรือ ภาวะผู้นำครู ตามที่สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ได้กำหนดให้ครูผู้สอนทุกคนมีภาวะผู้นำครู ซึ่งสมรรถนะประจำสายงานนับว่าเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อการปฏิบัติงานของครูผู้สอนโดยตรง ในการจัดการเรียนรู้และการบริหารจัดการชั้นเรียนที่รับผิดชอบ ครูจะต้องใช้ภาวะผู้นำในการบริหารจัดการนักเรียนที่ตนสอนให้เป็นไปตามแนวทางการปฏิรูปการศึกษาที่เน้นการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน ซึ่งเป็นการส่งเสริมให้ครูมีส่วนร่วมและมีภาวะผู้นำในการตัดสินใจในการจัดการเรียนรู้มากยิ่งขึ้น

ส่วนสำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา (2553 หน้า 108-109) กล่าวถึงบทบาทของครูผู้สอนในการจัดการเรียนรู้ ดังนี้ 1) ศึกษาทำความเข้าใจหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 และการออกแบบการจัดการเรียนรู้ 2) จัดทำหน่วยการเรียนรู้ แผนการจัดการเรียนรู้ โดยเน้นความรู้ ทักษะ กระบวนการที่สอดคล้องตามมาตรฐานการเรียนรู้ ตัวชี้วัด คุณลักษณะอันพึงประสงค์และสมรรถนะสำคัญของผู้เรียน 3) วิเคราะห์ผู้เรียนเป็นรายบุคคล พร้อมนำข้อมูลมาใช้ในการออกแบบการเรียนรู้และจัดการเรียนรู้ที่มุ่งตอบสนองความต้องการของผู้เรียน ตามความแตกต่างของผู้เรียนและพัฒนาการทางสมองเพื่อพัฒนาศักยภาพของผู้เรียนให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ 4) จัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญด้วยวิธีการที่หลากหลายเพื่อให้บรรลุเป้าหมายของหลักสูตร 5) จัดบรรยากาศและสภาพแวดล้อมทั้งภายในและภายนอกห้องเรียนให้เอื้อต่อการเรียนรู้ 6) จัดเตรียมและใช้สื่อการเรียนรู้ต่างๆ ตลอดจนภูมิปัญญาท้องถิ่นเทคโนโลยีและแหล่งเรียนรู้ในชุมชนได้อย่างเหมาะสมกับการเรียนรู้ของผู้เรียน 7) ประเมินผลการเรียนรู้ของผู้เรียนด้วยวิธีการต่างๆ อย่างหลากหลาย ทั้งนี้มุ่งเน้นการประเมินผลการเรียนรู้ตามสภาพจริงเป็นสำคัญ เน้นการมีส่วนร่วมของผู้เรียนและผู้ปกครอง ตลอดจนความสอดคล้องกับธรรมชาติวิชาและพัฒนาการของผู้เรียน 8) นำผลการประเมินผู้เรียนมาใช้เพื่อสอนซ่อมเสริมและพัฒนาผู้เรียนตลอดจนปรับปรุงการจัดกิจกรรมการสอนของตนเองอย่างเป็นระบบ และ 9) ใช้กระบวนการวิจัยในชั้นเรียนเพื่อพัฒนากระบวนการจัดการเรียนรู้อย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ที่ได้กำหนดบทบาทของครูผู้สอน ไว้ คือ 1) ศึกษาวิเคราะห์ผู้เรียนเป็นรายบุคคลแล้วนำข้อมูลมาใช้ในการ

การวางแผนการจัดการเรียนรู้ที่ท้าทายความสามารถของผู้เรียน 2) กำหนดเป้าหมายที่ต้องการให้เกิดกับผู้เรียน ด้านความรู้และทักษะกระบวนการที่เป็นความคิดรวบยอด หลักการและความสัมพันธ์ รวมทั้งคุณลักษณะอันพึงประสงค์ 3) ออกแบบการเรียนรู้และจัดการเรียนรู้ที่ตอบสนองความแตกต่างระหว่างบุคคลและพัฒนาการทางสมองเพื่อ นำผู้เรียนไปสู่เป้าหมาย 4) จัดบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้ และดูแลช่วยเหลือผู้เรียนให้เกิดการเรียนรู้ 5) จัดเตรียมและเลือกใช้สื่อให้เหมาะสมกับกิจกรรม นำภูมิปัญญาท้องถิ่น เทคโนโลยีที่เหมาะสมมาประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียนรู้ 6) ประเมินความก้าวหน้าของผู้เรียนด้วยวิธีการที่หลากหลายเหมาะสมกับธรรมชาติของวิชาและระดับพัฒนาการของผู้เรียน 7) วิเคราะห์ผลการประเมินมาใช้ในการสอนซ่อมเสริมและพัฒนาผู้เรียนรวมทั้งปรับปรุงการจัดการเรียนรู้

นอกจากนี้ กษมา วรวรรณ ณ อยุธยา (2550, หน้า 42) กล่าวว่า ในห้องเรียน ครูต้องเป็นทั้งผู้สอนและเป็นผู้บริหาร เห็นได้จากการแสดงให้เห็นถึงบทบาทของครูในการเป็นครูผู้นำ (Teacher Leaders) ชัดเจนขึ้น เช่น บทบาทการเป็นที่เลี้ยง (Mentors) ให้กับครูใหม่ บทบาทผู้นำทีมงาน (Team Leaders) การเป็นผู้พัฒนาหลักสูตร (Curriculum Developers) และบทบาทการเป็นผู้ให้การพัฒนาแก่บุคลากรต่างๆ (Staff Development Providers) เป็นต้น จากการกำหนดบทบาทผู้นำของครูดังกล่าวนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อการพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษาของโรงเรียน โดยมีการกำหนดให้ครูมีภาวะผู้นำสูงขึ้นและเพียงพอที่จะดำเนินการในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาในด้านต่างๆ ให้สำเร็จ โดยบทบาทที่เกี่ยวข้องกับภาวะผู้นำครูในด้านกระบวนการตัดสินใจ (Decision Making Process) และด้านกระบวนการพัฒนาครูเพื่อเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลง

ชาญชัย อาจิณสมอาจารย์ (2550, หน้า 49) กล่าวว่า ครูควรมีลักษณะและพฤติกรรมในด้านการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพ ดังนี้ 1) กระตุ้นและส่งเสริมให้ผู้เรียนให้รู้จักการแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง 2) การเป็นผู้นำทางวิชาการ 3) การบริหารจัดการชั้นเรียน 4) เป็นผู้มีวิสัยทัศน์ 5) แสดงออกด้วยพฤติกรรมเชิงรุก 6) กล้าตัดสินใจ และ 7) ยอมรับและเห็นความสำคัญ ประโยชน์และความต้องการของผู้เรียนเป็นสำคัญ

อาภรณ์ ใจเที่ยง (2550, หน้า 84) ได้กล่าวถึงบทบาทครูในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยเปลี่ยนบทบาทจากการเป็นผู้ชี้แนะ ถ่ายทอดความรู้ ไปเป็นผู้ช่วยส่งเสริมและสนับสนุนผู้เรียนในการแสวงหาความรู้จากสื่อและแหล่งการเรียนรู้ต่างๆ

และเป็นผู้ให้ข้อมูลที่ถูกต้องแก่ผู้เรียน ดังนี้ 1) เป็นผู้จัดการ (Manager) เป็นผู้กำหนดบทบาทให้ผู้เรียนทุกคนมีส่วนร่วมทำกิจกรรม เป็นผู้มอบหมายงานหน้าที่ความรับผิดชอบ จัดการให้ทุกคนได้ทำงานที่เหมาะสมกับความสามารถและความสนใจ 2) เป็นผู้ร่วมทำกิจกรรม (An active participant) เข้าร่วมทำกิจกรรมในกลุ่มจริงๆ พร้อมทั้งให้ความคิดเห็นหรือเชื่อมโยงประสบการณ์ส่วนตัวของผู้เรียนขณะทำกิจกรรม 3) เป็นผู้ช่วยเหลือและแหล่งวิทยาการ (Helper and resource) คอยให้คำตอบเมื่อผู้เรียนต้องการความช่วยเหลือทางวิชาการซึ่งจะช่วยให้การเรียนรู้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น 4) เป็นผู้สนับสนุนและเสริมแรง (Supporter and encourager) สนับสนุนด้านสื่ออุปกรณ์หรือให้คำแนะนำที่ช่วยกระตุ้นให้ผู้เรียนสนใจเข้าร่วมกิจกรรมหรือฝึกปฏิบัติด้วยตนเอง และ 5) เป็นผู้ติดตามตรวจสอบ (Monitor) คอยติดตามตรวจสอบความถูกต้องของผลงานซึ่งอาจกระทำได้ทั้งก่อนและหลังการปฏิบัติกิจกรรมนั้นๆ นอกจากนี้ยังได้กล่าวถึงลักษณะของครูในด้านการจัดการเรียนรู้ว่าครูจำเป็นต้องมีบุคลิกภาพที่เหมาะสม และมีความสามารถในการจัดการเรียนรู้ ดังนี้

1. ด้านบุคลิกภาพ ประกอบด้วย 1) มีกิริยาวาจาที่เหมาะสม 2) อารมณ์ดี มีเมตตา 3) ใช้ภาษาแจ่มชัด 4) ขจัดความลำเอียง 5) หลีกเลียงการตำหนิ 6) หมั่นคิดริเริ่มสร้างสรรค์ 7) อารมณ์ขันแทรกสร้า 8) สร้างสัมพันธ์ฉันท์มิตร 9) ติดตามทันโลกเสมอ และ 10) ค้นให้เจอความสามารถเด็ก
2. ด้านการจัดการเรียนรู้ ประกอบด้วย 1) เกม เพลง นำมาใช้ 2) ให้เล่นิทานสนุก 3) ปลุกใจให้หมั่นคิด 4) ไม่เกาะติดในห้องเรียน 5) ผลัดเปลี่ยนเวียนรายงาน 6) บูรณาการทุกวิชา 7) สรรหาสื่อหลากหลาย 8) เลิกบรรยายให้ปฏิบัติ 9) จัดตามหลัก Child-Centered จากหลักการข้างต้นได้ว่า ครูเป็นบุคคลสำคัญอย่างยิ่งที่จะสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ให้เกิดแก่ผู้เรียน ครูจึงต้องมีทั้งศาสตร์ คือ ความรู้พื้นฐานในด้านต่างๆ มากพอ และมีศิลป์ คือ วิธีการจัดการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพและมีจิตสำนึกรักในวิชาชีพ รักในความเป็นครู รักในสิ่งที่ตนสอนและรักผู้เรียน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดหลักของ สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2552, หน้า 70) ที่ได้นำเสนอพฤติกรรมในด้านการจัดการเรียนรู้ของครูไว้ว่าครูควรมีพฤติกรรมในการจัดการเรียนรู้ในด้านต่างๆ ดังนี้ มีทักษะความสามารถ สติปัญญา ความคิด มีทัศนคติ ค่านิยมความพึงพอใจ ความสนใจ มีความเป็นนักวิชาการ คุณภาพของครู ลักษณะการปฏิบัติงาน ด้านบุคลิกภาพ มีจิตลักษณะ ความสัมพันธ์กับผู้อื่นพฤติกรรมด้านสุขภาพและภูมิหลังของครูและ Carter (1990, page 96) ได้สรุปเกี่ยวกับพฤติกรรมกรรมการจัดการเรียนรู้ของครูผู้สอนประถมศึกษา

เรียงตามลำดับขั้นเตรียมการ ขั้นดำเนินการสอน และขั้นประเมินผล ดังนี้

1. ครูเตรียมการสอนทั้งเนื้อหาและวิธีการที่ผสมผสานภูมิปัญญาท้องถิ่นและความรู้สากล
2. ครูจัดสิ่งแวดล้อม และบรรยากาศที่ปลูกเร้า จูงใจและเสริมแรงให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้เต็มตามศักยภาพ
3. ครูเข้าใจและเอาใจใส่นักเรียนเป็นรายบุคคล และแสดงความเมตตาต่อนักเรียนอย่างทั่วถึง
4. ครูจัดกิจกรรม และสถานการณ์ให้นักเรียนได้แสดงออกอย่างสร้างสรรค์
5. ครูส่งเสริมให้นักเรียนฝึกคิด ฝึกทำ และฝึกปรับปรุงตนเอง
6. ครูส่งเสริมกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้จากกลุ่ม พร้อมทั้งสังเกต ส่วนดีและปรับปรุงส่วนด้อยของผู้เรียน
7. ครูใช้สื่อการสอนเพื่อฝึกการคิด การแก้ปัญหา และค้นพบความรู้
8. ครูใช้แหล่งเรียนรู้ที่หลากหลาย และเชื่อมโยงประสบการณ์กับชีวิตจริงโดยร่วมมือกับชุมชน
9. ครูปลูกฝังระเบียบวินัย ค่านิยมและคุณธรรมตามวิถีวัฒนธรรมไทย
10. ครูประเมินตนเองอยู่เสมอ ตลอดจนสังเกตและประเมินพัฒนาการของนักเรียนอย่างต่อเนื่อง ซึ่ง

Susanna and Moss (2002) พบว่า ครูมีความมุ่งมั่นในการสอนในชั้นเรียนร่วมกันพัฒนาหลักสูตร เป็นตัวแทนการเปลี่ยนแปลง และมีส่วนร่วมในการทำงานกับผู้อื่น

Lieberman and Miller. (2004, page 11) ได้กล่าวว่า ภาวะผู้นำครูทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในโรงเรียน ทั้งในด้านวัฒนธรรมการทำงานและคุณภาพผู้เรียน ส่วน York-Barr and Duke (2004, page 260) ได้สังเคราะห์การวิจัยเกี่ยวกับภาวะผู้นำของครูที่พบในงานวิจัยไว้ดังนี้ 1) ภาวะผู้นำครูในแง่ผู้นำการเปลี่ยนแปลง คือครูที่มีความเชี่ยวชาญในการจัดการเรียนการสอน ใช้บทบาทของผู้นำเพื่อสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ท่ามกลางครูและครูผู้นำเพื่อให้เกิดการปรับปรุงและพัฒนาการเรียนการสอนในชั้นเรียนโดยมุ่งเน้นความสำเร็จในการเรียนรู้ของผู้เรียน 2) ภาวะผู้นำของครูในแง่ของการใช้พฤติกรรมผู้นำ

คือ การที่ครูผู้นำใช้พฤติกรรมครูผู้นำทั้งแบบเป็นทางการและไม่เป็นทางการ 4 ลักษณะ ได้แก่ ภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วม ภาวะผู้นำแบบมุ่งคุณภาพขององค์กร ภาวะผู้นำตามภารกิจที่ปฏิบัติ และภาวะผู้นำแบบใช้บทบาทคู่ขนาน และเห็นว่าการพัฒนาครูให้เป็นครูผู้นำและใช้ภาวะผู้นำเพื่อการปรับปรุงคุณภาพการเรียนการสอนจะก่อประโยชน์ให้แก่สถานศึกษา

จากการศึกษาเกี่ยวกับบทบาทและคุณลักษณะภาวะผู้นำครู สรุปได้ว่า ภาวะผู้นำครู เป็นคุณลักษณะที่จำเป็นอย่างในการปฏิบัติงานตามตำแหน่งหน้าที่ของครู ซึ่งครูผู้สอนทุกคนควรมีบทบาทและคุณลักษณะอันพึงประสงค์และต้องมีการพัฒนาตนเองให้เป็นผู้นำที่มีภาวะผู้นำทั้งในด้านการปฏิบัติหน้าที่และมีการพัฒนาตนเองให้มีความพร้อมรับต่อการเปลี่ยนแปลงทั้งในปัจจุบันและอนาคต อันจะส่งผลต่อการพัฒนาตนเองและพัฒนางานให้เกิดประสิทธิผลสูงสุด

3. ภาวะผู้นำครูในการจัดการเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจ

พอเพียง

ภาวะผู้นำครูในการจัดการเรียนรู้มีคำจำกัดความที่แตกต่างกัน Danielson (2007, page 14) ได้กล่าวว่าหน้าที่ของครูผู้นำสามารถบอกระดับความเป็นผู้นำของครูว่ามี 3 ระดับ คือ ระดับนโยบายโรงเรียน ระดับการเรียนการสอน และระดับความสัมพันธ์กับชุมชน ส่วน Harrison and Killion (2007, page 74) กล่าวถึงภาวะผู้นำของครูในสหรัฐอเมริกาว่ามีบทบาทหลายประการในการปรับปรุงวัฒนธรรมของโรงเรียน ช่วยเหลือเพื่อนครู ช่วยเหลือโรงเรียน สนับสนุนเพื่อนครูและนักเรียนให้ก้าวไปสู่ความสำเร็จ นอกจากนี้ Lattimer (2007, page 70-73) กล่าวว่าความเป็นผู้นำของครูไม่ใช่มีได้ง่าย เพราะนอกจากครูจะต้องเป็นครูผู้นำแล้วยังต้องรักษาสภาพให้มีผลงานและเกิดศรัทธา ดังนั้นโรงเรียนจึงควรดำเนินการให้การยอมรับนับถือครู สร้างชุมชนให้เพื่อนครูได้ร่วมกันทำงาน ช่วยเหลือกันให้การดำเนินงานเป็นไปในทิศทางเดียวกัน สนับสนุนให้ครูเรียนรู้และเข้าใจความต้องการของนักเรียนและกำหนดศักยภาพ ทักษะความสามารถและภาวะผู้นำของครูเพื่อนำมาพัฒนาต่อไป สอดคล้องกับ สุรศักดิ์ หลาบมาลา (2551, หน้า 23) กล่าวว่า ความพยายามในการเพิ่มผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนในยุคปัจจุบันเน้นที่ความเป็นผู้นำของครูกับผู้บริหารร่วมกันเป็นผู้นำในการเรียนการสอน เพื่อปรับปรุงผลการเรียนของนักเรียน ครูเน้นการนำความเชี่ยวชาญในการสอนของตนมาใช้ประโยชน์ มี

ความสัมพันธ์ที่ดีกับนักเรียนชุมชน ความเป็นผู้นำของครูจึงต้องมีความเสียสละในการทำงาน เพื่อเด็กและเพื่อโรงเรียน เป็นผู้นำครูคนอื่นในการทำงานให้บรรลุเป้าหมาย

กล่าวได้ว่าความเป็นผู้นำของครู ถือว่าเป็นสิ่งสำคัญยิ่งสำหรับการจัดการเรียนรู้อันจะส่งผลกระทบต่อการเรียนรู้ของผู้เรียน ซึ่งก่อให้เกิดแนวคิดเกี่ยวกับครูผู้นำขึ้น ดังที่ Papagiannis และคนอื่นๆ (1995) ได้รายงานเกี่ยวกับแนวคิดของครูผู้นำ (The Lead Teacher) ได้รับการพัฒนาขึ้นที่เมืองแกรนด์วิลล์ มลรัฐโน้ธแคโรไลนา โดยครูผู้นำทำหน้าที่เป็นผู้นำของการปฏิรูปปรับหรือโครงสร้างและสร้างสรรค์เพื่อการพัฒนาคณะครู หน้าที่ครูผู้นำในฐานะครูผู้นำทางการสอนพร้อมด้วยหน้าที่เพิ่มเติม คือ การสนับสนุนทางวิชาการ ได้แก่ผู้ร่วมงานของตน ตัวอย่างเช่น ครูผู้นำทำหน้าที่วิเคราะห์คะแนนจากข้อสอบมาตรฐานในชั้นต่างๆ แล้วนำผลมาวิจิจฉัยให้ครูผู้ร่วมงานคนอื่นๆ พร้อมทั้งแนะนำวิธีแก้ไขข้อบกพร่องทางการสอนและการเรียนของนักเรียน ครูผู้นำจะช่วยกันปรับปรุงข้อกำหนด กฎเกณฑ์ของครูเกี่ยวกับงานของนักเรียน และช่วยลงงานด้านการรายงานและการประเมินผล กรอบความคิดรวบยอดเกี่ยวกับการปฏิรูปแบบปรับหรือโครงสร้างของการจัดการศึกษานี้ เห็นได้จากการเปลี่ยนแปลงบทบาทของผู้ปฏิบัติงานฝ่ายต่างๆ ไปจากเดิม ดังนี้

1. ระดับมลรัฐ เป็นเสมือนผู้อำนวยการความสะดวก (State as Facilitator) เจ้าหน้าที่ระดับมลรัฐจะไม่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการ แต่จะทำหน้าที่เป็นผู้เอื้ออำนวยความสะดวกให้ระดับล่างมีภาวะความเป็นผู้นำของตนมากยิ่งขึ้น

2. ระดับท้องถิ่น โดยเฉพาะศึกษานิเทศ (Superintendent) เป็นเสมือนผู้ทำให้บรรลุผลสำเร็จ (Superintendent as Enabler) ศึกษานิเทศจะพยายามให้การบริหารจัดการในระดับพื้นที่ (โรงเรียน) ทั้งในด้านการจัดองค์กร (Organization) และในด้านการบริหารจัดการโรงเรียน (Governance) ขึ้นอย่างจริงจังในโรงเรียน

3. ระดับโรงเรียน ครูใหญ่ในฐานะผู้อำนวยการความสะดวก ที่จะให้เกิดการจัดการองค์กร (Organization) และการบริหารจัดการโรงเรียน (School Governance) นับเป็นการสร้างความเป็นครูมืออาชีพให้แก่สถานศึกษาของตนพร้อมด้วยการวางรูปแบบการทำงานระหว่างครูใหญ่กับครูเสียใหม่ ครูในฐานะผู้นำ (Leaders) ความเป็นผู้นำของครูนอกจากจะมีส่วนในการจัดองค์กรและการบริหารจัดการโรงเรียนแล้ว ยังเป็นผู้วางรูปแบบการทำงานระหว่างครูกับนักเรียน ร่วมกับผู้ปกครอง เพื่อให้เป็นไปตามเป้าหมายการศึกษาที่วางไว้

4. ผู้ปกครองในฐานะหุ้นส่วน บิดามารดา ผู้ปกครองนักเรียนเป็นหุ้นส่วนของโรงเรียนจะต้องร่วมมือกับครูใหญ่ ครู นักเรียนในการจัดองค์กรโรงเรียนและบริหารจัดการตลอดจนการให้มีโอกาสและเทคโนโลยีทางการสอนในโรงเรียน

การเปลี่ยนแปลงการจัดการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพและได้คุณภาพในด้านผลสัมฤทธิ์ตามมาตรฐานการปฏิบัติงานของผู้เรียนที่ได้กำหนดขึ้นไว้ โดยให้ผู้ปกครองนักเรียนตลอดจนชุมชนได้เข้ามาเป็นหุ้นส่วน (Partners) ในการบริหารจัดการการศึกษาของโรงเรียนอย่างใกล้ชิดกับเด็กมากที่สุด ครูใหญ่ ผู้ปกครองนักเรียนและชุมชนซึ่งจะนำไปสู่การพัฒนาการศึกษาที่ยั่งยืนเพราะอยู่บนพื้นฐานของความต้องการของประชาชน และเป็นการสร้างภาวะความผู้นำ (Leadership) ให้แก่ท้องถิ่นและโรงเรียนมากขึ้น โดยให้การบริหารจัดการระดับสูง เช่น ระดับมลรัฐ (State) หรือระดับเขตการศึกษา (School District) เปลี่ยนรูปไปสู่การช่วยเหลือ ทางด้านวิชาการให้มากขึ้น (Murphy and Hallinger. 1993, page 111–112)

คณะกรรมการมาตรฐานวิชาชีพแห่งรัฐเคนตักกี ได้กำหนดมาตรฐานครูที่มีประสบการณ์ในการสอนอันแสดงถึงภาวะผู้นำของครูเพื่อเป็นการเตรียมตัวรับใบประกาศนียบัตรแสดงความเป็นมืออาชีพ ซึ่งได้ประกาศใช้เมื่อ พ.ศ. 2537 และปรับปรุง พ.ศ. 2542 ไว้ว่า ครูจะต้องมีภาวะผู้นำมืออาชีพ ทั้งภายในโรงเรียนและชุมชนและโดยการปรับปรุงการเรียนให้ดียิ่งขึ้น (Papagiannis and others. 1992, page 73–83) ดังนี้

1. สร้างความสัมพันธ์ที่ดีทั้งภายในโรงเรียนเองและระหว่างโรงเรียนกับชุมชน
2. สนับสนุนให้ครูนำศักยภาพของการเป็นภาวะผู้นำในหมู่เพื่อนร่วมงาน
3. การมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมและองค์กรอย่างมืออาชีพ
4. เขียนและพูดอย่างมีประสิทธิภาพ
5. มีความเชี่ยวชาญทั้งด้านความรู้และการจัดการเรียนการสอน
6. เป็นผู้ชี้้นำการพัฒนาหลักสูตรและสื่อการสอน
7. มีส่วนร่วมในการออกแบบและพัฒนาโรงเรียนตนเองและภายนอกสถานศึกษา
8. มีความคิดสร้างสรรค์พัฒนาโครงการและแผนงานทางการศึกษา
9. มีความสามารถในการฟัง กล้าตัดสินใจในความขัดแย้งและมีทักษะในการอำนวยความสะดวกให้แก่กลุ่ม

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเพื่อพัฒนาภาวะความเป็นผู้นำของครูในการจัดการเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียนให้เท่าทันต่อความเปลี่ยนแปลงของโลกอย่างมีเหตุผล โดยเน้นภาวะผู้นำในการจัดการเรียนรู้ทั้งในระดับบุคคล ระดับกลุ่มและระดับองค์กรซึ่งมีการดำเนินการอย่างเป็นระบบต่อเนื่องเป็นไปในแนวทางเดียวกันทั้งองค์กร (สุจิตรา ธานันท์. 2550 หน้า 124 ; Marquardt. 1996, page 19–20 ; Senge. 1994, page 3) เป็นการพัฒนาภาวะผู้นำใน 3 มิติ คือ 1) มิติระดับบุคคล เป็นการพัฒนาภาวะผู้นำของครูในการจัดการเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงโดยเน้นคุณธรรมนำความรู้เป็นแนวทางพัฒนาการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของครู อนึ่งผลการวิจัยในครั้งนี้จะส่งผลให้ครูมีภาวะความเป็นผู้นำในการจัดการเรียนรู้ สามารถพึ่งตนเองได้ ประสบผลสำเร็จในการจัดการเรียนรู้ ทำประโยชน์ต่อสังคม 2) มิติระดับกลุ่ม เป็นการพัฒนาภาวะผู้นำให้สมาชิกกลุ่มในลักษณะความสัมพันธ์อย่างเป็นเครือข่าย มีการกระจายภาวะผู้นำ ทำงานแบบเป็นทีม แลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน อันจะเป็นประโยชน์ต่อผู้มีส่วนร่วม ให้เห็นความสำคัญและพัฒนาเรียนรู้ร่วมกันในการแก้ปัญหา สามารถจัดการข้อมูลสารสนเทศในการปรับปรุงและพัฒนาการเรียนรู้ของผู้เรียนและการจัดการเรียนรู้ของครูได้อย่างเหมาะสมต่อไป 3) มิติระดับองค์กร เป็นการพัฒนาองค์การด้วยแนวคิดแบบองค์การแห่งการเรียนรู้และด้วยกระบวนการที่เป็นระบบ สร้างสรรค์พัฒนาองค์การให้มีประสิทธิผล ทันทต่อการเปลี่ยนแปลงอย่างมีประสิทธิภาพ

นอกจากนี้ยังได้มีนักวิชาการและนักการศึกษาได้เสนอแนวคิดเกี่ยว ภาวะผู้นำครูในการจัดการเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ดังนี้

1. กระทรวงศึกษาธิการ (2550, หน้า 39) ได้กำหนดนโยบายการขับเคลื่อนปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่สถานศึกษา เพื่อให้สถานศึกษานำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ให้เกิดผลในทางปฏิบัติในทุกระดับได้อย่างมีประสิทธิภาพและมีประสิทธิผล เกิดการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ในการดำรงชีวิตบนพื้นฐานของหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงอย่างต่อเนื่อง ดังนี้ 1) ด้านการจัดกระบวนการเรียนการสอนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ประกอบด้วย หลักสูตรและการจัดการเรียนการสอน และการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน 2) ด้านการบริหารจัดการตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ประกอบด้วย การบริหารจัดการสถานศึกษาและการพัฒนาบุคลากรของสถานศึกษา

2. สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ (2559, หน้า 26-28) ได้สรุปวิธีการขับเคลื่อน ส่งเสริมและสนับสนุนการพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษาระดับมัธยมศึกษาและการบริหารจัดการตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในด้านหลักสูตรและการจัดการเรียนรู้ ดังนี้

2.1 การดำเนินการจัดหลักสูตรและการจัดการเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง มีดังนี้

2.1.1 หน่วยการเรียนรู้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ประกอบด้วย 1) มีหน่วยการเรียนรู้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ตามมาตรฐานการเรียนรู้ 2) มีการนิเทศ ติดตาม ประเมินผลการนำหน่วยการเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในการจัดการศึกษาระดับมัธยมศึกษา และ 3) มีการศึกษาวิเคราะห์ วิจัย เพื่อพัฒนาการจัดการศึกษาระดับมัธยมศึกษา หน่วยการเรียนรู้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

2.1.2 การบูรณาการหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่การเรียนรู้ ประกอบด้วย 1) มีแผนจัดการเรียนรู้บูรณาการหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในกลุ่มสาระการเรียนรู้และหน่วยการเรียนรู้ต่างๆ ตามมาตรฐานการเรียนรู้ 2) คุณภาพของแผนการจัดการเรียนรู้ที่บูรณาการหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในกลุ่มสาระการเรียนรู้และหน่วยการเรียนรู้ต่างๆ 3) จัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่บูรณาการหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในกลุ่มสาระการเรียนรู้และหน่วยการเรียนรู้ต่างๆ และ 4) ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาระดับมัธยมศึกษาที่บูรณาการหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

2.1.3 สื่อและแหล่งเรียนรู้เกี่ยวกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ประกอบด้วย 1) จัดทำ ผลิตภัณฑ์ เผยแพร่ สื่อการเรียนรู้เพื่อบูรณาการหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ในการจัดการศึกษาระดับมัธยมศึกษา 2) จัดทำ พัฒนา เผยแพร่ แหล่งเรียนรู้ในสถานศึกษาเพื่อสนับสนุนการเรียนรู้เกี่ยวกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และ 3) ใช้แหล่งเรียนรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่นในชุมชนที่เสริมสร้างการพัฒนาคุณลักษณะ “อยู่อย่างพอเพียง” ของผู้เรียน

2.1.4 การวัดและประเมินผลการจัดการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ประกอบด้วย 1) จัดทำ เครื่องมือวัดและประเมินผลที่หลากหลาย และสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการจัดการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง 2) ใช้วิธีการวัดและประเมินผลที่หลากหลายและสอดคล้องกับการจัดการศึกษาระดับมัธยมศึกษาที่บูรณาการหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง 3) รายงาน

ผลการประเมินและนำมาปรับปรุงพัฒนาการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่บูรณาการหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และ4) จัดแสดง เผยแพร่ ประกวด แลกเปลี่ยนเรียนรู้ ผลงานของผู้เรียนที่เกิดจากการนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้

2.2 การดำเนินงานด้านหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอน มีดังนี้

2.2.1 หน่วยการเรียนรู้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ประกอบด้วย 1) มีหน่วยการเรียนรู้ปรัชญาของหลักเศรษฐกิจพอเพียง ทุกระดับชั้น 2) มีการนิเทศ ติดตาม ประเมินผลการนำหน่วยการเรียนรู้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในการจัดการเรียนรู้ และ 3) มีการศึกษา วิเคราะห์ วิจัยเพื่อพัฒนาการจัดการเรียนรู้หน่วยปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

2.2.2 การบูรณาการหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่การจัดการเรียนรู้ ประกอบด้วย 1) มีแผนการจัดการเรียนรู้บูรณาการหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในกลุ่มสาระการเรียนรู้ต่างๆ ทุกระดับชั้น 2) คุณภาพของแผนการจัดการเรียนรู้ที่บูรณาการหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ในกลุ่มสาระการเรียนรู้ต่างๆ 3) จัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่บูรณาการหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในกลุ่มสาระการเรียนรู้ต่างๆ และ 4) ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่บูรณาการหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

2.2.3 สื่อและแหล่งเรียนรู้เกี่ยวกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ประกอบด้วย 1) จัดหา ผลิต ใช้ เผยแพร่ สื่อการเรียนรู้เพื่อบูรณาการหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ 2) จัดทำ พัฒนา เผยแพร่แหล่งเรียนรู้ ในสถานศึกษาเพื่อสนับสนุนการเรียนรู้เกี่ยวกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และ 3) ใช้แหล่งเรียนรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่นในชุมชนที่ส่งเสริมการอยู่อย่างพอเพียงของผู้เรียน

นอกจากนี้ยังได้กล่าวถึงการพัฒนาบุคลากรตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงให้เกิดคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ดังนี้

1. บุคลากรของสถานศึกษามีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

2. บุคลากรจัดการทรัพยากรและดำเนินชีวิตด้านเศรษฐกิจอย่างสอดคล้องกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

3. บุคลากรอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคม ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและสามารถเป็นแบบอย่างที่ดีในการปฏิบัติตนเพื่อส่วนรวมและสาธารณประโยชน์

4. บุคลากรรู้จักใช้และจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้อย่างสมดุล พร้อมรับการเปลี่ยนแปลงต่างๆ

5. บุคลากรดำเนินชีวิตอย่างมีฐานรากทางวัฒนธรรมและพร้อมรับการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมจากกระแสโลกาภิวัตน์

3. สำนักงานเลขาธิการคุรุสภา (2549, หน้า 84) มีดังนี้ 1) ทฤษฎีการเรียนรู้และการสอน 2) รูปแบบการเรียนรู้และการพัฒนารูปแบบการเรียนการสอน 3) การออกแบบและการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ 4) การบูรณาการเนื้อหาในกลุ่มสาระการเรียนรู้ 5) การบูรณาการการเรียนรู้แบบเรียนรวม 6) เทคนิคและวิทยาการจัดการเรียนรู้ 7) การใช้และผลิตสื่อ และการพัฒนานวัตกรรมในการเรียนรู้ 8) การจัดการเรียนรู้แบบยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ 9) การประเมินผลการเรียนรู้

4. สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา (2553, หน้า 108-109) มีดังนี้ 1) ศึกษาทำความเข้าใจหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 และการออกแบบการจัดการเรียนรู้ 2) จัดทำหน่วยการเรียนรู้ แผนการจัดการเรียนรู้ โดยเน้นความรู้ ทักษะ กระบวนการที่สอดคล้องตามมาตรฐานการเรียนรู้ ตัวชี้วัด คุณลักษณะอันพึงประสงค์และสมรรถนะสำคัญของผู้เรียน 3) วิเคราะห์ผู้เรียนเป็นรายบุคคล พร้อมนำข้อมูลมาใช้ในการออกแบบการเรียนรู้และจัดการเรียนรู้ที่มุ่งตอบสนองความต้องการของผู้เรียน ตามความแตกต่างของผู้เรียนและพัฒนาการทางสมองเพื่อพัฒนาศักยภาพของผู้เรียนให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ 4) จัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญด้วยวิธีการที่หลากหลายเพื่อให้บรรลุเป้าหมายของหลักสูตร 5) จัดบรรยากาศและสภาพแวดล้อมทั้งภายในและภายนอกห้องเรียนให้เอื้อต่อการเรียนรู้ 6) จัดเตรียมและใช้สื่อการเรียนรู้ต่างๆ ตลอดจนภูมิปัญญาท้องถิ่นเทคโนโลยีและแหล่งเรียนรู้ในชุมชนได้อย่างเหมาะสมกับการเรียนรู้ของผู้เรียน 7) ประเมินผลการเรียนรู้ของผู้เรียนด้วยวิธีการต่างๆ อย่างหลากหลาย ทั้งนี้มุ่งเน้นการประเมินผลการเรียนรู้ตามสภาพจริงเป็นสำคัญ เน้นการมีส่วนร่วมของผู้เรียนและผู้ปกครอง ตลอดจนความสอดคล้องกับธรรมชาติวิชาและพัฒนาการของผู้เรียน 8) นำผลการประเมินผู้เรียนมาใช้เพื่อสอนซ่อมเสริมและพัฒนาผู้เรียนตลอดจนปรับปรุงการจัดกิจกรรมการสอนของตนเองอย่างเป็นระบบและ 9) ใช้กระบวนการวิจัยในชั้นเรียนเพื่อพัฒนากระบวนการจัดการเรียนรู้อย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง

5. ชนาธิป พรกุล (2552, หน้า 4) มีดังนี้ 1) การจัดทำหน่วยการเรียนรู้ กำหนดการสอน แผนการจัดการเรียนรู้ระดับหน่วยการเรียนรู้ 2) ทักษะการคิดและขั้นตอน

การคิด 3) ขั้นตอนการวางแผนการจัดการเรียนรู้ทั้งก่อนและหลังการเขียนแผนการเรียนรู้
4) การออกแบบการสอน และการเลือกกิจกรรมการเรียนรู้

6. ถวัลย์ มาศจรัส (2550, หน้า 83) กล่าวว่า การดำเนินการจัดทำ
หน่วยการเรียนรู้บูรณาการปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงขึ้นมาให้สถานศึกษาได้น้อมนำ
หลักปรัชญาพระราชทานสู่การจัดการเรียนรู้ต่อไป ซึ่งการจัดระบบการเรียนรู้ เพื่อเป็นการ
ปลูกฝังหลักคิดตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โดยการจัดการเรียนการสอนที่
บูรณาการในหลักคิดในทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้และทุกระดับชั้น และเพื่อเป็นการบ่มเพาะ
อุปนิสัยพอเพียงผ่านในกิจกรรมการเรียนรู้ที่หลากหลาย การจัดการเรียนการสอนที่บูรณา
การหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โดยมีการจัดทำหลักสูตร หน่วยการเรียนรู้บูรณา
การหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามแผนการจัดการ
เรียนรู้ที่บูรณาการหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในกลุ่มสาระการเรียนรู้ โครงการงาน
แหล่งเรียนรู้และฐานการเรียนรู้

7. ทิศนา ขัมมณี (2553, หน้า 378) มีดังนี้ 1) วางแผนการเรียนการสอน 2) ออกแบบการเรียนการสอน 3) การจัดการเรียนการสอน 4) การใช้วิธีการสอน
เทคนิคการสอน 5) รูปแบบการสอน ระบบการสอน 6) สื่อการสอน และ 7) การ
ประเมินผลการเรียนการสอน

8. ปรียานุช พิบูลสรารุช (2550, หน้า 3-4) ได้สรุปแนวทางการนำหลัก
ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปสู่กระบวนการเรียนรู้ในโรงเรียนไว้ ดังนี้ 1) การจัด
หลักสูตรสถานศึกษา ควรกำหนดคุณลักษณะอันพึงประสงค์โดยใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจ
พอเพียง เป็นฐานการคิดจัดทำสาระที่สอดคล้องกับสภาพผู้เรียนและท้องถิ่น 2) การจัด
หน่วยการเรียนรู้ โดยบูรณาการปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเข้าไปในหน่วยการเรียนรู้ทุก
ชั้น และทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้หรือจัดทำเป็นหน่วยการเรียนรู้เฉพาะเรื่อง

9. ศาสลิษา บุญเกื้อและนันทกาญจน์ ชินประหัตษ์ (มปป, หน้า 10-12)
นอกจากนี้ยังกล่าวถึงภาพความสำเร็จของการจัดการศึกษาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจ
พอเพียง คือผลการดำเนินการตามกระบวนการขับเคลื่อนหลักปรัชญาของเศรษฐกิจ
พอเพียงสู่สถานศึกษา 5 ด้าน ประกอบด้วย 1) ด้านการบริหารจัดการ 2) ด้านหลักสูตร
และการจัดการเรียนการสอน 3) ด้านกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน 4) ด้านกิจกรรมพัฒนา
บุคลากรและ 5) ด้านการสร้างเครือข่ายและขยายผล

10. Papagiannis and others. (1992, page 73–83) ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้ ดังนี้ 1) สร้างความสัมพันธ์ที่ดีทั้งภายในโรงเรียนเองและระหว่างโรงเรียนกับชุมชน 2) สนับสนุนให้ครูนำศักยภาพของการเป็นภาวะผู้นำในหมู่เพื่อนร่วมงาน 3) การมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมและองค์กรอย่างมืออาชีพ 4) เขียนและพูดอย่างมีประสิทธิภาพ 5) มีความเชี่ยวชาญทั้งด้านความรู้และการจัดการเรียนการสอน 6) เป็นผู้ชี้้นำการพัฒนาหลักสูตรและสื่อการสอน 7) มีส่วนร่วมในการออกแบบและพัฒนาโรงเรียนตนเองและภายนอกสถานศึกษา 8) มีความคิดสร้างสรรค์พัฒนาโครงการและแผนงานทางการศึกษาและ 9) มีความสามารถในการฟัง กล้าตัดสินใจในความขัดแย้งและมีทักษะในการอำนวยความสะดวกให้แก่กลุ่ม

11. คณะทำงานบูรณาการเศรษฐกิจพอเพียงสู่การเรียนการสอน (2558, หน้า 4) ได้กล่าวถึงแนวทางการนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปปรับใช้ในโรงเรียนในด้านหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอนของครู ดังนี้

11.1 ด้านหลักสูตรการเรียนการสอน ประกอบด้วย การจัดทำรายวิชาเพิ่มเติม หลักสูตรท้องถิ่น ที่สอดคล้องกับสภาพและความต้องการโดยใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและการกำหนดรายวิชา

11.2 ด้านการเรียนการสอน ประกอบด้วย การจัดทำหน่วยการเรียนรู้ แผนการเรียนรู้ หรือสื่อการเรียนรู้ที่บูรณาการหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

11.3 ด้านแหล่งเรียนรู้/ฐานการเรียนรู้ ประกอบด้วย การสร้างบรรยากาศที่ส่งเสริมการเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โดยการพัฒนาและจัดการแหล่งเรียนรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในสถานศึกษา

11.4 ด้านการพัฒนาผู้เรียน ซึ่งมีลักษณะของกิจกรรม ดังนี้ 1) ต่อยอดหรือพัฒนากิจกรรมที่สอดคล้องกับภูมิสังคม หรือบริบท 2) ดำเนินการหลักโดยผู้เรียนด้วยความสมัครใจโดยมีครูช่วยสนับสนุน 3) ผู้เรียนใช้หลักคิด หลักปฏิบัติที่สอดคล้องกับหลักวิชาการอย่างสมเหตุสมผล 4) มีการวางแผนอย่างรอบคอบ คำนึงถึงความเสี่ยงต่างๆ และ 5) ส่งเสริมการเรียนรู้แบบคุณธรรม

12. สำนักงานคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน (2561, หน้า 8– 24) ได้กำหนดนโยบายในการดำเนินงาน 6 ด้าน ดังนี้

นโยบายที่ 1 ด้านการจัดการศึกษาเพื่อความมั่นคง ยุทธศาสตร์ที่ 1 การจัดการศึกษาเพื่อความมั่นคง ประกอบด้วย 1. เสริมสร้างความมั่นคงของสถาบันหลัก

และการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ได้แก่

- 1) น้อมนำแนวพระราชดำริสืบสานปณิธานและพระบรมราโชบายด้านการศึกษา หรือ “ศาสตร์พระราช” มาใช้ในการจัดกระบวนการเรียนรู้อย่างยั่งยืน 2) ปลุกฝังและเสริมสร้างวิถีประชาธิปไตย ความสามัคคี สมานฉันท์ สันติวิธี ต่อต้านการทุจริตคอร์รัปชัน และยึดมั่นในการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข
- 3) เสริมสร้างความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับสถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ผ่านหลักสูตรและกระบวนการเรียนรู้ประวัติศาสตร์และความเป็นพลเมือง 2. ปลุกฝังผู้เรียนด้านคุณธรรม จริยธรรมและค่านิยมที่พึงประสงค์ ได้แก่ 1) ส่งเสริมการจัดกิจกรรมทั้งในและนอกห้องเรียนที่เอื้อต่อการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม คุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามหลักสูตรและค่านิยมหลักของคนไทย 12 ประการ 2) เสริมสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับภัยคุกคามในรูปแบบใหม่ เช่น อาชญากรรมและความรุนแรงในรูปแบบต่างๆ สิ่งเสพติด ภัยพิบัติจากธรรมชาติ 3. พัฒนาการจัดการศึกษาโรงเรียนในเขตพื้นที่พิเศษให้เหมาะสมตามบริบทของพื้นที่

นโยบายที่ 2 ด้านการพัฒนาคุณภาพผู้เรียน และส่งเสริมการจัดการศึกษาเพื่อสร้างขีดความสามารถในการแข่งขัน ยุทธศาสตร์ที่ 2 ประกอบด้วย

1. เสริมสร้างการแข่งขันในการพัฒนาผู้เรียนอย่างมีคุณภาพด้วยการปรับหลักสูตร การวัดและประเมินผลที่เหมาะสม ได้แก่ 1) ปรับปรุงหลักสูตรในระดับปฐมวัยและหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานและนำหลักสูตรไปสู่การปฏิบัติให้เกิดประสิทธิภาพและจัดการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับหลักสูตรตามความจำเป็นและความต้องการของผู้เรียน ชุมชน ท้องถิ่นและสังคม 2) ส่งเสริมการเรียนการสอนให้ผู้เรียนมีความมั่นใจในการสื่อสารภาษาอังกฤษ ภาษาประเทศคู่ค้าและภาษาอาเซียนอย่างน้อย 1 ภาษา 3) พัฒนาระบบการวัดและประเมินผลทุกระดับให้มีคุณภาพและมาตรฐานนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพผู้เรียนเต็มตามศักยภาพ 2. พัฒนาคุณภาพกระบวนการเรียนรู้ ได้แก่ 1) พัฒนาผู้เรียนระดับก่อนประถมศึกษา ให้มีพัฒนาการทางด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคมและสติปัญญาให้มีความพร้อมเข้าสู่การเรียนรู้ในระดับที่สูงขึ้น 2) ส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้เรียนสามารถอ่านออกเขียนได้ตามช่วงวัย 3) ส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้เรียนมีนิสัยรักการอ่าน 4) ส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ที่ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ผ่านกิจกรรมการปฏิบัติจริง (Active Learning) เน้นทักษะกระบวนการ ให้เกิดทักษะการคิดวิเคราะห์ คิดแก้ปัญหาและคิดสร้างสรรค์ในทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ ทั้งในและนอกห้องเรียน 5) ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21

6) ปลุกฝังทักษะกระบวนการวิทยาศาสตร์และจิตวิทยาศาสตร์ 7) สนับสนุนการผลิต จัดหา และใช้สื่อการเรียนการสอน เทคโนโลยี นวัตกรรมและสิ่งอำนวยความสะดวกที่ หลากหลายรวมทั้งการพัฒนาห้องสมุดและแหล่งเรียนรู้ภายในสถานศึกษาในการจัดการ เรียนรู้ได้ทั้งในห้องเรียนและนอกห้องเรียน เพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้อย่างเต็มตามศักยภาพ 8) ส่งเสริมการจัดหลักสูตรทักษะอาชีพ ควบคู่ไปกับวิชาสามัญ เช่น ทวิศึกษา (Dual Education) หลักสูตรระยะสั้น 9) ส่งเสริม สนับสนุน การพัฒนาผู้เรียนที่มีความต้องการ จำเป็นพิเศษ (ผู้พิการ ผู้ด้อยโอกาส และผู้มีความสามารถพิเศษ) ให้เต็มตามศักยภาพด้วย รูปแบบที่เหมาะสม 10) ส่งเสริม สนับสนุนการจัดกิจกรรมแนะแนวเพื่อการศึกษาต่อและ การประกอบอาชีพอย่างเข้มแข็งต่อเนื่องและเป็นรูปธรรม 3. สร้างขีดความสามารถในการ แข่งขัน ได้แก่ 1) ยกระดับผลการประเมินระดับนานาชาติตามโครงการ PISA (Programme for International Student Assessment) 2) ส่งเสริมการพัฒนาศักยภาพผู้เรียนสู่ความเป็น เลิศในด้านต่างๆ 3) ส่งเสริมการเรียนรู้เชิงบูรณาการแบบสหวิทยาการ เช่น สะเต็มศึกษา (Science Technology Engineering and Mathematics Education : STEM Education) เพื่อ พัฒนาระบบการคิดและการสร้างสรรค์นวัตกรรมเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มสอดคล้องกับ ประเทศไทย 4.0 4) ส่งเสริมสนับสนุนการทำวิจัยและนำผลการวิจัยไปใช้ในการพัฒนา คุณภาพการจัดการศึกษา ได้แก่ ส่งเสริมการทำวิจัยเพื่อพัฒนาการบริหารจัดการศึกษา 5) ส่งเสริมการทำวิจัยเพื่อพัฒนาหลักสูตร กระบวนการเรียนรู้ การวัดและประเมินผล โดย เน้นให้มีการวิจัยในชั้นเรียน

นโยบายที่ 3 ด้านการส่งเสริม พัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษา ยุทธศาสตร์ที่ 3 ส่งเสริม สนับสนุนการพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษา ประกอบด้วย 1) พัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษาให้สามารถจัดการเรียนรู้อย่างมีคุณภาพในรูปแบบ ที่หลากหลาย เช่น TEPE Online (Teachers and Educational Personnels Enhancement on Mission and Functional Areas as Majors ชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ (Professional Learning Community : PLC) การเรียนรู้ผ่านกิจกรรมการปฏิบัติจริง (Active Learning) 4) การพัฒนาครูทั้งระบบที่เชื่อมโยงกับการเลื่อนวิทยฐานะ 2) พัฒนาระบบการบริหาร บุคคลให้มีประสิทธิภาพโดยเชื่อมโยงกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง โดยการสร้างแรงจูงใจให้ครู และบุคลากรทางการศึกษา มีขวัญและกำลังใจในการทำงาน

นโยบายด้านที่ 4 ด้านโอกาส ความเสมอภาค และความเท่าเทียม การเข้าถึงบริการทางการศึกษา ยุทธศาสตร์ที่ 4 ขยายโอกาสการเข้าถึงบริการทาง

การศึกษาและการเรียนรู้อย่างมีคุณภาพ ประกอบด้วย 1) เพิ่มโอกาสเข้าถึงการศึกษาที่มีคุณภาพ ได้แก่ ส่งเสริมประชากรวัยเรียนทุกคนให้ได้รับโอกาสในการเข้ารับบริการทางการศึกษาอย่างทั่วถึง มีคุณภาพและเสมอภาค สร้างความเข้มแข็งของระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน ระบบส่งเสริมความประพฤตินักเรียน ระบบคุ้มครองนักเรียน และการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคม 2) ลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา ได้แก่ ประสานหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการจัดการศึกษาที่เหมาะสม ส่งเสริมสนับสนุนการใช้เทคโนโลยีในการจัดการศึกษาให้ครอบคลุมทุกพื้นที่อย่างทั่วถึง เช่น การพัฒนาคุณภาพการศึกษาทางไกลผ่านเทคโนโลยีสารสนเทศ (Distance learning information technology : DLIT), การพัฒนาคุณภาพการศึกษาด้วยเทคโนโลยีทางไกลผ่านดาวเทียม (Distance Learning Television : DLTV)

นโยบายด้านที่ 5 ด้านการจัดการศึกษาเพื่อสร้างเสริมคุณภาพชีวิตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม ยุทธศาสตร์ ที่ ๕ การจัดการศึกษาเพื่อสร้างเสริมคุณภาพชีวิตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม ประกอบด้วย จัดการศึกษาเพื่อเสริมสร้างคุณภาพชีวิต ได้แก่ 1) ส่งเสริม สนับสนุนการสร้างจิตสำนึกรักสิ่งแวดล้อม มีคุณธรรม จริยธรรมและน้อมนำแนวคิดตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่การปฏิบัติในการดำเนินชีวิต 2) ส่งเสริม สนับสนุนให้สถานศึกษาพัฒนาหลักสูตร กระบวนการเรียนรู้ แหล่งเรียนรู้ และสื่อการเรียนรู้ต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับสร้างเสริมคุณภาพชีวิตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม 3) สร้างเครือข่ายความร่วมมือกับภาคส่วนต่างๆ ในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

นโยบายด้านที่ 6 ด้านการพัฒนาระบบการบริหารจัดการและส่งเสริมให้ทุกภาคส่วนมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา ยุทธศาสตร์ที่ 6 พัฒนาระบบบริหารจัดการและส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา ประกอบด้วย 1) พัฒนาระบบบริหารจัดการให้มีประสิทธิภาพ ได้แก่ พัฒนาระบบการวางแผน การนำแผนไปสู่การปฏิบัติ การกำกับ ติดตาม ตรวจสอบและประเมินผล เพื่อการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพ โดยยึดหลักธรรมาภิบาล พัฒนาระบบเทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อการจัดการศึกษาที่มีมาตรฐาน เชื่อมโยงและเข้าถึงได้ สร้างความเข้มแข็งและยกระดับคุณภาพสถานศึกษาตามบริบทของพื้นที่ เช่น โรงเรียนที่ประสบปัญหาวิกฤติทางการศึกษา (ICU) โรงเรียนพระราชวัง (ดีใกล้บ้าน)โรงเรียนคุณธรรม โรงเรียนห้องเรียนกีฬา โรงเรียนมาตรฐานสากล ส่งเสริมระบบประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษาให้เข้มแข็ง 2) สร้างความเข้มแข็งในการ

บริหารจัดการแบบมีส่วนร่วม ได้แก่ ส่งเสริมการบริหารจัดการเขตพื้นที่การศึกษาโดยใช้พื้นที่เป็นฐาน (Area-base Management) รูปแบบการบริหารแบบกระจายอำนาจ “CLUSTERS” เป็นต้น สร้างความเข้มแข็งในการยกระดับคุณภาพรูปแบบเครือข่าย เช่น เครือข่ายส่งเสริมประสิทธิภาพของการจัดการศึกษา ส่งเสริมและพัฒนาโรงเรียนด้วยพลังประชารัฐอย่างต่อเนื่องและยั่งยืน 3) ส่งเสริมการมีส่วนร่วมพัฒนาคุณภาพผู้เรียน ได้แก่ ส่งเสริมสนับสนุนผู้ปกครอง ชุมชน สังคมและสาธารณชนให้มีความรู้ความเข้าใจ สร้างความตระหนักในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน การกำกับดูแลตลอดจนการมีส่วนร่วมรับผิดชอบในการพัฒนาคุณภาพผู้เรียน

จากการศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับภาวะผู้นำครูการจัดการเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของนักวิชาการและนักการศึกษา สรุปได้ว่า ภาวะผู้นำครูในการจัดการเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง คุณลักษณะที่จำเป็นในการปฏิบัติงานตาม บทบาทหน้าที่ซึ่งครูผู้สอนทุกคนควรมีบทบาทและคุณลักษณะอันพึงประสงค์และต้องมีการพัฒนาตนเองให้เป็นผู้ที่มีภาวะผู้นำทั้งในด้านการปฏิบัติหน้าที่และมีการพัฒนาตนเองให้มีความพร้อมรับการเปลี่ยนแปลงทั้งในปัจจุบันและอนาคต อันจะส่งผลต่อการพัฒนาตนและพัฒนางานให้เกิดประสิทธิผลสูงสุด มีองค์ประกอบที่เป็นแนวทางในการจัดการเรียนรู้ของครูผู้สอนและจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องดำเนินการเพื่อให้ครูเกิดคุณลักษณะอันพึงประสงค์ในการจัดการเรียนรู้โดยน้อมนำหลักปรัชญาพระราชทานสู่การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ของสถานศึกษา ประกอบด้วย 1) การพัฒนาหลักสูตรและการจัดการเรียนรู้ที่บูรณาการหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง 2) การจัดหน่วยการเรียนรู้ 3) การวางแผนจัดการเรียนรู้ 4) การพัฒนาผู้เรียน 5) การวัดและประเมิน 6) การใช้สื่อเทคโนโลยีและแหล่งเรียนรู้ ซึ่งได้มาโดยการสังเคราะห์เอกสาร โดยใช้เกณฑ์การประเมินไม่น้อยกว่าร้อยละ 50 รายละเอียด ดังปรากฏตาม ตาราง 2

ตาราง 2 ภาวะผู้นำครูในการจัดการเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

นักการศึกษา/แนวทาง และภาวะผู้นำครูใน การจัดการเรียนรู้ตามหลัก ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง	1. กระบวนการศึกษา (2533)	2. สมอง. ปลัดกระบวนการศึกษา	3. สมอง. เลขานุการครูสภา (2549)	4. สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา	5. คณะทำงานกรมการเศรษฐกิจพอเพียง	6. ปริญญาฯ พิบูลสงคราม (2550)	7. ภัคฉัย มาศรัตน์ (2550)	8. ชนากิปป พรวกุล (2552)	9. ทิศนา แชมมณี (2553)	10. ศาสลينا บุญเกิด และนันทกัญจน์	11. สพฐ. 2561	12. Papagiannis and others. (1992)	ความถี่
1. การออกแบบการเรียนรู้		✓	✓	✓		✓	✓	✓	✓				7
2. การจัดทำหน่วยการเรียนรู้		✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓			8
3. การจัดทำแผนการเรียนรู้/การจัด ประสบการณ์การเรียนรู้		✓	✓	✓	✓		✓	✓	✓	✓	✓		8
4. การพัฒนาหลักสูตร	✓	✓		✓	✓	✓	✓		✓	✓	✓	✓	10
5. จัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็น สำคัญด้วยวิธีการที่หลากหลาย เพื่อให้บรรลุเป้าหมายของหลักสูตร			✓	✓									2
6. จัดบรรยากาศและสภาพแวดล้อม ทั้งภายในและภายนอกห้องเรียนให้ เอื้อต่อการเรียนรู้				✓								✓	2
7. จัดหา ผลิตและใช้สื่อการเรียนรู้ ต่างๆ ตลอดจนภูมิปัญญาท้องถิ่น เทคโนโลยีและแหล่งเรียนรู้ในชุมชน ได้อย่างเหมาะสมกับการเรียนรู้ของ ผู้เรียน			✓	✓	✓					✓	✓	✓	6
8. ประเมินผลการเรียนรู้ของผู้เรียน ด้วยวิธีการต่างๆ อย่างหลากหลาย		✓		✓							✓		3
9. การประเมินผลการเรียนรู้ตาม สภาพจริง		✓	✓	✓									3
10. การจัดการกระบวนการเรียนรู้	✓	✓	✓	✓	✓	✓			✓	✓	✓		9
11. จัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่บูรณาการ หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ในกลุ่มสาระการเรียนรู้ต่างๆ		✓		✓	✓						✓		4

ตาราง 2 (ต่อ)

นักการศึกษา/แนวทาง และวิธีการพัฒนา	1. กระทรวงศึกษาธิการ (2533)	2. สมนง. ปลดกระทรวงศึกษาธิการ	3. สมนง. เลขาธิการคุรุสภา (2549)	4. สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา	5. คณะทำงานการเตรียมครูฝึกพหุเพียงผู้	6. ปริญญาฯ พิษณุตรวราช (2550)	7. ธีวัลย์ มาศจรัส (2550)	8. ชนาธิป พรกุล (2552)	9. ทิศนา แซ่มณี (2553)	10. ศาสลينا บุญเกิด และนันทกัญจน์	11. สพฐ. (2561)	12. Papagiannis and others. (1992)	ความถี่
12. เน้นการมีส่วนร่วมของผู้เรียนและผู้ปกครอง ตลอดจนความสอดคล้องกับธรรมชาติวิชาและพัฒนาการของผู้เรียน				✓						✓		✓	3
13. นำผลการประเมินผู้เรียนมาใช้เพื่อสอนซ่อมเสริมและพัฒนาผู้เรียน ตลอดจนปรับปรุงการจัดกิจกรรมการสอนของตนเองอย่างเป็นระบบ		✓		✓									2
14. ใช้กระบวนการวิจัยในชั้นเรียนเพื่อพัฒนากระบวนการจัดการเรียนรู้อย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง		✓		✓							✓		3
15. การจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน	✓	✓			✓	✓				✓	✓	✓	7
16. การบริหารจัดการสถานศึกษา	✓	✓								✓	✓	✓	5
17. การพัฒนาบุคลากรของสถานศึกษา	✓	✓								✓	✓		4
18. นำคุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาปรับปรุง หรือเพิ่มเติมคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียนในหลักสูตร		✓									✓		2

ตาราง 2 (ต่อ)

นักการศึกษา/แนวทาง และวิธีการพัฒนา	1. กระทรวงศึกษาธิการ (2533)	2. สมนง. ปลัดกระทรวงศึกษาธิการ	3. สมนง. เลขาธิการคุรุสภา (2549)	4. สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา	5. คณะทำงานบูรณาการเศรษฐกิจพอเพียงสู่	6. ปรีชาบุช พิบูลสรารุท (2550)	7. ถวัลย์ มาศจรัส (2550)	8. ชนาธิป พกรกุล (2552)	9. ทิศนา แขมมณี (2553)	10. ศาสลينا บุญเกิด และนันทกาญจน์	11. สพฐ. (2561)	12. Papagiannis and others. (1992)	ความถี่
19. ปรับปรุงหรือเพิ่มเติมมาตรฐานการเรียนรู้ช่วงชั้น ให้สอดคล้องกับวิสัยทัศน์ เป้าหมายและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง		✓											1
20. จัดทำ พัฒนา เผยแพร่แหล่งเรียนรู้ในสถานศึกษาเพื่อสนับสนุนการเรียนรู้เกี่ยวกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง		✓			✓						✓		3
21. เน้นการฝึกทักษะกระบวนการคิดวิเคราะห์ การจัดการ การเผชิญสถานการณ์ การแก้ปัญหาที่เริ่มจากชีวิตประจำวันและเชื่อมโยงสู่ครอบครัว สังคมประเทศชาติ		✓											1
22. จัดสาระการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตของผู้เรียน เน้นกระบวนการคิดวิเคราะห์ เพื่อนำไปสู่การปฏิบัติจริงอย่างเหมาะสม ในชีวิตประจำวัน		✓			✓	✓							3
23. แหล่งเรียนรู้/ฐานการเรียนรู้ การสร้างบรรยากาศที่ส่งเสริมการเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ในสถานศึกษา		✓			✓	✓							3

ตาราง 2 (ต่อ)

นักการศึกษา/แนวทาง และวิธีการพัฒนา	1.กระทรวงศึกษาธิการ (2533)	2. สมนง.ปลัดกระทรวงศึกษาธิการ	3. สมนง.เลขาธิการคุรุสภา (2549)	4.สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา	5.คณะทำงานการเตรียมครูฝึกพหุเพียงผู้	6.ปริญญาบุช พิบูลสรารุท (2550)	7.ถวัลย์ มาศจรัส (2550)	8.ชนาธิป พรกุล (2552)	9. ทิศมา แซ่มณี (2553)	10.ศกสลิษา บุญเกิด และนันทกาญจน์	12. สพฐ. (2561)	11. Papagiannis and others.(1992)	คความถี่
24.จัดกระบวนการเรียนรู้ โดยเน้น การทดลอง การปฏิบัติจริงใน รูปแบบโครงการ การศึกษา รายบุคคล การทำงานกลุ่ม		✓											1
25.วัดและประเมินผลการเรียนรู้ให้ ครอบคลุมทั้ง 3 ด้าน ได้แก่ ด้าน ความรู้ (Knowledge) ด้านทักษะ (Process) และด้านคุณลักษณะอัน พึงประสงค์ (Attribute)		✓			✓						✓		3
26.การบูรณาการเนื้อหาในกลุ่ม สาระการเรียนรู้			✓				✓						2
27.การใช้และผลิตสื่อ และการ พัฒนานวัตกรรมในการเรียนรู้		✓	✓		✓			✓					4
28.วัดและประเมินผลการเรียนรู้		✓	✓	✓					✓				4
29. .การสร้างเครือข่ายการเรียนรู้		✓			✓					✓	✓		4
30.การจัดทำรายวิชาเพิ่มเติม / หลักสูตรท้องถิ่น ที่สอดคล้องกับ สภาพและความต้องการโดยใช้หลัก ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและ การกำหนดรายวิชา		✓			✓	✓					✓		4
31.การสร้างบรรยากาศที่ส่งเสริม การเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของ เศรษฐกิจพอเพียง โดยการพัฒนา		✓			✓						✓		3

ตาราง 2 (ต่อ)

นักการศึกษา/แนวทาง และวิธีการพัฒนา	1. กระทรวงศึกษาธิการ (2533)	2. สมนง. ปลัดกระทรวงศึกษาธิการ	3. สมนง. เลขาธิการคุรุสภา (2549)	4. สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา	5. คณะทำงานการเตรียมครูฝึกพหุเพียงผู้	6. ปรียานุช พิบูลสราวุธ (2550)	7. ถวัลย์ มาศจรัส (2550)	8. ชนาธิป พรกุล (2552)	9. ทิศนา เขมมณี (2553)	10. ศาสลينا บุญเกิด และนันทกาญจน์	11. สพฐ. (2561)	12. Papagiannis and others. (1992)	ความถี่
33. ใช้แหล่งเรียนรู้ ภูมิปัญญา ท้องถิ่นในชุมชนที่ส่งเสริมการอยู่ อย่างพอเพียงของนักเรียน		✓			✓								3
34. จัดการเรียนรู้โดยดำเนินการ หลักโดยผู้เรียนด้วยความสมัครใจ โดยมีครูช่วยสนับสนุน					✓						✓		2
35. ผู้เรียนใช้หลักคิด หลักปฏิบัติที่ สอดคล้องกับหลักวิชาการอย่าง สมเหตุสมผล					✓	✓							2

จากการสังเคราะห์เอกสารและแนวคิดเกี่ยวกับเกี่ยวกับภาวะผู้นำในการจัดการเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในสถานศึกษา สามารถสรุปองค์ประกอบเพื่อนำมาใช้ในการพัฒนาภาวะผู้นำครูในการจัดการเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงได้ 2 องค์ประกอบหลักคือองค์ประกอบที่ 1 ด้านการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาพอเพียงและองค์ประกอบหลักที่ 2 ด้านการจัดการเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง รายละเอียด ดังนี้

1. องค์ประกอบหลักที่ 1 ด้านการพัฒนาหลักสูตรตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง การปรับปรุง พัฒนา หรือเพิ่มเติมเนื้อหาสาระวิชา หรือหน่วยการเรียนรู้ที่บูรณาการการจัดการเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อเป็นแนวทางในการจัดการเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในสถานศึกษา ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวการพัฒนาหลักสูตรตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

กับหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 (สำนักงานปลัดกระทรวง
ศึกษาธิการ; สำนักส่งเสริมกิจกรรมการศึกษา, 2559 หน้า 131-135) ได้กล่าวว่า หลักสูตร
เป็นหัวใจสำคัญของการจัดการศึกษาที่จะบ่งบอกรายละเอียดเกี่ยวกับเป้าหมายในการ
พัฒนาคุณภาพผู้เรียน ซึ่งจะเป็นกรอบทิศทางในการเตรียมที่จะพัฒนาคนของประเทศ
หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 มุ่งหวังให้ผู้เรียนมีความ
สมบูรณ์ทั้งด้านร่างกาย จิตใจและสติปัญญาอีกทั้งมีความรู้และทักษะที่จำเป็นสำหรับการ
ดำรงชีวิตและมีคุณภาพได้ตามมาตรฐานสากล (กระทรวงศึกษาธิการ, 2553) หลัก
ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงกับหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช
2551 มีเป้าหมายการจัดการศึกษาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง จุดหมาย
สมรรถนะและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ในหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน
พุทธศักราช 2551 ดังนี้

1. เป้าหมายสำคัญของการศึกษาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง
คือ การปลูกฝังให้เด็กและเยาวชนรู้จักใช้ชีวิตที่พอเพียง เห็นคุณค่าของทรัพยากรต่างๆ
ฝึกการอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่และแบ่งปัน มีจิตสำนึก รักรักษาสิ่งแวดล้อม
และเห็นคุณค่าของวัฒนธรรม ค่านิยมเอกลักษณ์ของความเป็นไทย

2. จุดหมาย สมรรถนะสำคัญของผู้เรียน คุณลักษณะอันพึงประสงค์
มาตรฐานการเรียนรู้และตัวชี้วัดในหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช
2551 และกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน

2.1 จุดหมาย

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2551 มุ่งเน้น
พัฒนาให้ผู้เรียนเป็นคนดี มีปัญญา มีความสุข มีศักยภาพในการศึกษาต่อและการประกอบ
อาชีพ จึงกำหนดเป็นจุดหมายเพื่อให้เกิดกับผู้เรียน เมื่อจบการศึกษาขั้นพื้นฐาน ได้แก่ 1) มี
คุณธรรม จริยธรรมและค่านิยมที่พึงประสงค์ เห็นคุณค่าของตนเอง มีวินัย และปฏิบัติตน
ตามหลักคำสอนของพระพุทธศาสนาหรือศาสนาที่ตนนับถือ ยึดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจ
พอเพียง 2) มีความรู้อันเป็นสากลและมีความสามารถในการสื่อสาร การคิด การแก้ปัญหา
การใช้เทคโนโลยีและการมีทักษะชีวิต 3) มีสุขภาพกาย และสุขภาพจิตที่ดี มีสุขนิสัยและรัก
การออกกำลังกาย 4) มีความรักชาติ มีจิตสำนึกในความเป็นพลเมืองไทยและพลโลก ยึด
มั่นในวิถีชีวิตและการปกครองตามระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข
5) มีจิตสำนึกในการอนุรักษ์วัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทย การอนุรักษ์และพัฒนา

สิ่งแวดล้อม มีจิตสาธารณะที่มุ่งทำประโยชน์และสร้างสิ่งที่ดีงามในสังคมและอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างมีความสุข

2.2 สมรรถนะสำคัญของผู้เรียนหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้น

พื้นฐานพุทธศักราช 2551 มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพตามมาตรฐานการเรียนรู้ ซึ่งการพัฒนาผู้เรียนให้บรรลุตามมาตรฐานการเรียนรู้ที่กำหนดนั้น จะช่วยให้ผู้เรียนเกิดสมรรถนะสำคัญ 5 ประการ ได้แก่ 1) ความสามารถในการสื่อสาร เป็นความสามารถในการรับและส่งสาร มีวัฒนธรรมในการใช้ภาษาถ่ายทอดความคิด ความรู้ ความเข้าใจ ความรู้สึก และทัศนะของตนเพื่อแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารและประสบการณ์อันจะเกิดประโยชน์ต่อการพัฒนาตนเองและสังคม ขจัดและลดปัญหาความขัดแย้งต่างๆ เลือกรับและไม่รับข้อมูลข่าวสารด้วยหลักเหตุผลและความถูกต้อง ตลอดจนการเลือกใช้วิธีการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพโดยคำนึงถึงผลกระทบที่มีต่อตนเองและสังคม 2) ความสามารถในการคิด เป็นความสามารถในการคิดวิเคราะห์ การคิดสังเคราะห์ การคิดสร้างสรรค์ การคิดอย่างมีวิจารณญาณ และการคิดเป็นระบบ เพื่อนำไปสู่การสร้างองค์ความรู้หรือสารสนเทศเพื่อการตัดสินใจเกี่ยวกับตนเองและสังคมได้อย่างเหมาะสม 3) ความสามารถในการแก้ปัญหา เห็นความสำคัญในการแก้ปัญหาและอุปสรรคต่างๆ ที่เผชิญได้อย่างถูกต้องเหมาะสมบนพื้นฐานของหลักเหตุผลคุณธรรมและข้อมูลสารสนเทศ เข้าใจความสัมพันธ์และการเปลี่ยนแปลงของเหตุการณ์ต่างๆ ในสังคม แสวงหาความรู้ ประยุกต์ความรู้มาใช้ในการป้องกันและแก้ไขปัญหา และการตัดสินใจที่มีประสิทธิภาพโดยคำนึงถึงผลกระทบที่เกิดขึ้นต่อตนเอง สังคมและสิ่งแวดล้อม 4) ความสามารถในการใช้ทักษะชีวิต เป็นความสามารถในการนำกระบวนการต่างๆ ใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวัน การเรียนรู้ด้วยตนเอง การเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง การทำงานและการอยู่ร่วมกันในสังคมด้วยการสร้างเสริมสัมพันธอันดีระหว่างบุคคล การจัดการปัญหาและความขัดแย้งต่างๆ อย่างเหมาะสม การปรับตัวให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมและสภาพแวดล้อมและการรู้จักหลีกเลี่ยงพฤติกรรมไม่พึงประสงค์ที่ส่งผลกระทบต่อตนเองและผู้อื่น และ 5) ความสามารถในการใช้เทคโนโลยี เป็นความสามารถในการเลือกและใช้เทคโนโลยีด้านต่างๆ และมีทักษะกระบวนการทางเทคโนโลยีเพื่อพัฒนาตนเองและสังคมในด้านการเรียนรู้ การสื่อสาร การทำงาน การแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ ถูกต้องเหมาะสมและมีคุณธรรม

2.3 คุณลักษณะอันพึงประสงค์ หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้น

พื้นฐานพุทธศักราช 2551 มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ เพื่อให้สามารถ

อยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างมีความสุขในฐานะเป็นพลเมืองไทยและพลโลก ได้แก่

- 1) รักชาติ ศาสน์ กษัตริย์ 2) ซื่อสัตย์สุจริต 3) มีวินัย 4) ใฝ่เรียนรู้ 5) อยู่อย่างพอเพียง
- 6) มุ่งมั่นในการทำงาน 7) รักความเป็นไทย 8) มีจิตสาธารณะ

2.4 มาตรฐานการเรียนรู้และตัวชี้วัดในหลักสูตรแกนกลางการศึกษา
ขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2551 ได้กำหนดมาตรฐานการเรียนรู้เป็นเป้าหมายสำคัญในการ
พัฒนา กำหนดให้ผู้เรียนทุกคนได้เรียนรู้ 8 กลุ่มสาระการเรียนรู้ จากการวิเคราะห์ปรัชญา
ของเศรษฐกิจพอเพียง ในหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2551 มี
ปรากฏอยู่ในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม และสาระการเรียนรู้
ต่างๆ ซึ่งระบุหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในตัวชี้วัดไว้อย่างชัดเจนในทุกตัวชี้วัดตั้งแต่
ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ถึงชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 และกลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์
สาระที่ 2 ชีวิตและสิ่งแวดล้อม มีรายละเอียดที่สอดคล้องกับเป้าหมายสำคัญของการจัด
การศึกษาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง คือการปลูกฝังให้เด็กและเยาวชนรู้จัก
การใช้ชีวิตที่พอเพียง เห็นคุณค่าของทรัพยากรต่างๆ ฝึกการอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างพอเพียง
เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่และแบ่งปัน มีจิตสำนึกรักสิ่งแวดล้อมและเห็นคุณค่าของวัฒนธรรม ค่านิยม
เอกลักษณ์ของความเป็นไทยตามคุณลักษณะอันพึงประสงค์

2.5 กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน มุ่งให้ผู้เรียนได้พัฒนาตนเองตามศักยภาพ
พัฒนาอย่างรอบด้านเพื่อความเข้มแข็งที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย สติปัญญา อารมณ์และ
สังคม เสริมสร้างให้เป็นผู้มีศีลธรรม จริยธรรม มีระเบียบวินัยปลูกฝังและสร้างจิตสำนึก
ของการทำประโยชน์เพื่อสังคม สามารถจัดการตนเองได้ และอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างมี
ความสุข ได้แก่ 1) กิจกรรมแนะแนว 2) กิจกรรมนักเรียน และ 3) กิจกรรมเพื่อสังคมและ
สาธารณประโยชน์ จากการศึกษาแนวดังกล่าวสรุปได้ว่าการพัฒนาหลักสูตรตามหลัก
ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงนั้นมีองค์ประกอบย่อยที่ต้องดำเนินการ ดังนี้ 1) การ
วิเคราะห์เป้าหมายของการจัดการศึกษาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง 2) การ
วิเคราะห์จุดมาย สมรรถนะสำคัญของผู้เรียน คุณลักษณะอันพึงประสงค์ มาตรฐานการ
เรียนรู้และตัวชี้วัดและกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน 3) การกำหนดหน่วยการเรียนรู้ 4) การทำ
เนื้อหาสาระวิชา 5) การออกแบบการเรียนรู้ และ 6) การจัดทำแผนการเรียนรู้ตามหลัก
ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

2. องค์ประกอบหลักที่ 2 ด้านการจัดการเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของ
เศรษฐกิจพอเพียง หมายถึงคุณลักษณะตามบทบาทหน้าที่ที่พึงปฏิบัติในการจัดกิจกรรม

การเรียนรู้ที่บูรณาการหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง สู่การจัดการเรียนรู้ในชั้นเรียนที่ การบูรณาการหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงประกอบด้วย 1) การใช้สื่อ เทคโนโลยี และการจัดแหล่งเรียนรู้ ได้แก่ การใช้และการผลิตสื่อและการพัฒนานวัตกรรมในการ เรียนรู้ ความสามารถในการใช้สื่อเทคโนโลยีเพื่อแสวงหาความรู้และสร้างองค์ความรู้ด้วย ตนเอง การใช้สื่อ แหล่งเรียนรู้ ฐานการเรียนรู้โดยเป็นแหล่งเรียนรู้ที่มีอยู่ตามธรรมชาติ จัดการเรียนรู้ให้ผู้เรียนได้รับการพัฒนาตนเองจากเทคโนโลยีอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ ใช้สื่อแหล่งเรียนรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศูนย์การเรียนรู้และการจัดระบบสารสนเทศเครือข่าย การเรียนรู้ ส่งเสริมการแสวงหาความรู้และการเผยแพร่ความรู้ปรัชญาของเศรษฐกิจ พอเพียง การจัดนิทรรศการ การแข่งขันการใช้เทคโนโลยี มีการใช้สื่อการสอนเพื่อ พัฒนาการคิด การแก้ปัญหาและการค้นพบความรู้ เป็นผู้ชี้้นำการพัฒนาหลักสูตรและสื่อ การสอน นำภูมิปัญญาท้องถิ่น เทคโนโลยีและสื่อที่เหมาะสมมาประยุกต์ใช้ในการจัดการ เรียนการสอน ใช้สื่อการเรียนรู้ที่หลากหลายเชื่อมโยงธรรมชาติ แหล่งเรียนรู้ สถานการณ์ จริง ให้ผู้เรียนได้ศึกษาค้นคว้า ทดลองสัมผัสฝึกปฏิบัติจริง 2) การพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ได้แก่ จัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นความสำคัญ ทั้งด้านความรู้ คุณธรรม จริยธรรมและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ มีการจัดกิจกรรมเพื่อ ฝึกและส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียน ส่งเสริมความเป็นประชาธิปไตย การ ทำงานร่วมกับผู้อื่น และรับผิดชอบต่อกลุ่มผู้ร่วมงาน และมีความกระตือรือร้น ส่งเสริมให้ ผู้เรียนรักสถานศึกษาของตนเอง มีการปลูกฝังระเบียบวินัย ค่านิยมและคุณธรรมตามวิถี วัฒนธรรม จัดกระบวนการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับมาตรฐานการเรียนรู้ ตัวชี้วัด คุณลักษณะอันพึงประสงค์และสมรรถนะสำคัญของผู้เรียน ออกแบบกระบวนการจัดการ เรียนรู้ที่บูรณาการทั้งเชิงระบบ กระบวนการเรียนรู้และคุณธรรมโดยยึดธรรมชาติของ ผู้เรียน จัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นความสำคัญทั้งด้านความรู้ คุณธรรมและกระบวนการ เรียนรู้ นำคุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาพิจารณา ปรับปรุง หรือเพิ่มเติมวิสัยทัศน์ เป้าหมายและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียนใน หลักสูตร กำหนดระเบียบ ธรรมเนียมปฏิบัติในสถานศึกษา ที่ส่งเสริมระเบียบวินัย เคารพ ธรรมเนียมปฏิบัติ กฎ กติกาสังคมร่วมกัน ส่งเสริมพัฒนาบรรยากาศด้านคุณธรรม จริยธรรม กิจกรรมนักเรียนและกิจกรรมโรงเรียน เพื่อให้มีการฝึกปฏิบัติที่เสริมหนุนระบบ เรียนรู้ที่บ่มเพาะอุปนิสัย “พอเพียง” เช่น การมีฐานการเรียนรู้ต่างๆ แหล่งเรียนรู้ทั้งในและ นอกโรงเรียน กิจกรรม ชุมนุม ชมรม กิจกรรมเสริมสร้างวินัย สามัคคี จิตอาสา บำเพ็ญ

ประโยชน์ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของบุคลากร จนเป็นกิจวัตรเพื่อให้เกิดการพัฒนาและช่วยเหลือกัน จัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ปรับปรุงหรือเพิ่มเติมมาตรฐานการเรียนรู้ช่วงชั้นให้สอดคล้องกับวิสัยทัศน์ เป้าหมายและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง 1 การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมวิถีชีวิต เข้าสู่เส้นทาง “พอเพียง” ของผู้บริหาร ครู นักเรียน ผู้ปกครอง ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่สูงขึ้น สภาพแวดล้อมของโรงเรียนน่าอยู่ ความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างทุกกลุ่มในโรงเรียน รวมถึงพ่อแม่ผู้ปกครองและชุมชน ระบบการเรียนรู้ เพื่อปลูกฝังหลักคิดเศรษฐกิจพอเพียง การจัดการเรียนการสอนที่บูรณาการ ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในทุกสาระการเรียนรู้ทุกชั้นปี และบ่มเพาะอุปนิสัยพอเพียงผ่านกิจกรรมการเรียนรู้ที่หลากหลาย เหมาะสมกับวัยและบริบทของโรงเรียน ดูแลช่วยเหลือนักเรียนให้พร้อมที่จะเรียนรู้ ทั้งสุขภาพกาย สุขภาพจิต สติปัญญา เพื่อให้ผู้เรียนมีภูมิคุ้มกันที่ดีในชีวิตและพร้อมที่จะเรียนรู้อย่างมีความสุข 3) การจัดการเรียนรู้ที่เน้นทักษะกระบวนการคิด ได้แก่ จัดกิจกรรมการเรียนรู้เน้นกระบวนการมากกว่าเนื้อหา ให้ผู้เรียนมีอิสระในการแสวงหาความรู้ ความคิด ด้วยการลงมือปฏิบัติจริง ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้แสดงความสามารถทางปัญญาในการทำความเข้าใจกับเรื่องต่างๆ ทำทนายให้ผู้เรียนเกิดความคิดใหม่ที่ต่างไปจากเดิมและสามารถหาเหตุผลอธิบายความคิดของตนเองได้ ใช้วิธีการสอนที่เน้นการคิด สืบค้น เปิดโอกาสให้ผู้เรียนสืบค้นจากข้อมูลและใช้ความคิดเพื่อสรุปความรู้ต่างๆ กระตุ้นผู้เรียนให้คิดตั้งคำถามหรือการอภิปรายเพื่อนำไปสู่การกระตุ้นให้สนใจ ใฝ่รู้ รวบรวมข้อมูล ข้อเท็จจริง ตรวจสอบข้อมูล วิเคราะห์ ตีความและหาข้อสรุป ใช้วิธีการสอนที่เน้นให้ผู้เรียนใช้กระบวนการคิดวิเคราะห์และการสรุปองค์ความรู้แบบองค์รวม (Holistic Thinking) ไม่แยกส่วนด้วยการจัดการเรียนรู้ที่บูรณาการ เชื่อมโยงเรื่องราวและแนวความคิดของสิ่งที่เรียนรู้ในห้องเรียนกับวิถีชีวิต จัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้บรรลุวัตถุประสงค์ กระตุ้นให้ผู้เรียนอยากค้นหาด้วยตนเอง เปิดโอกาสให้ผู้เรียนรู้จักตนเองว่าเขาต้องการอะไร และรู้จักคิดว่าจะทำอย่างไรจึงจะได้เรียนรู้ ให้ผู้เรียนมีอิสระในการแสวงหาความรู้ ความคิด ด้วยการลงมือปฏิบัติจริง ให้ผู้เรียนแสดงความสามารถทางปัญญาในการทำความเข้าใจกับเรื่องต่างๆ ทำทนายให้ผู้เรียนเกิดความคิดใหม่ที่แตกต่างไปจากเดิมและสามารถหาเหตุผลอธิบายความคิดของตนเองได้ เน้นกิจกรรมที่สร้างกระบวนการเรียนรู้ การคิดวิเคราะห์อย่างมีเหตุผล ผ่านการวางแผน และการถอดบทเรียนตามหลัก 3 ห่วง 2 เงื่อนไข 4 มิติ และการนำไปสู่การปฏิบัติในชีวิตประจำวันโดยกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีคุณลักษณะอันพึงประสงค์

ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และมีความสมดุลและพร้อมรับการเปลี่ยนแปลง ใน 4 มิติ กระตุ้นและส่งเสริมให้ผู้เรียนรู้จักการแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง ฝึกทักษะ กระบวนการคิด การจัดการการเผชิญสถานการณ์และการประยุกต์ความรู้มาใช้เพื่อ ป้องกันและแก้ไขปัญหา การจัดการเรียนรู้ สาระการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตของ ผู้เรียน เน้นกระบวนการคิดวิเคราะห์ เพื่อนำไปสู่การปฏิบัติจริงอย่างเหมาะสม ใน ชีวิตประจำวัน เน้นการฝึกทักษะกระบวนการคิดวิเคราะห์ การจัดการ การเผชิญ สถานการณ์ การแก้ปัญหาที่เริ่มจากชีวิตประจำวันและเชื่อมโยงสู่ครอบครัว สังคม ประเทศชาติ จัดกระบวนการเรียนรู้ โดยเน้นการทดลอง การปฏิบัติจริงทั้งในสถานศึกษา และแหล่งเรียนรู้นอกสถานศึกษาในรูปแบบโครงงาน การศึกษารายบุคคล การทำงานกลุ่ม จัดกิจกรรม และสถานการณ์ให้นักเรียนได้แสดงออกอย่างสร้างสรรค์ ส่งเสริมให้นักเรียน ฝึกคิด ฝึกทำ และฝึกปรับปรุงตนเอง ส่งเสริมกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้จากกลุ่ม พร้อม ทั้งสังเกตส่วนดีและปรับปรุงส่วนด้อยของผู้เรียน ใช้สื่อการสอนเพื่อฝึกการคิด การ แก้ปัญหา และค้นพบความรู้ การออกแบบการจัดการเรียนรู้ จัดทำหน่วยการเรียนรู้ แผนการจัดการเรียนรู้ โดยเน้นความรู้ ทักษะ กระบวนการที่สอดคล้องตามมาตรฐานการ เรียนรู้ ตัวชี้วัด คุณลักษณะอันพึงประสงค์และสมรรถนะสำคัญของผู้เรียน 4) การจัดการ เรียนรู้แบบบูรณาการ ได้แก่ การออกแบบการจัดการเรียนรู้ที่บูรณาการทั้งเนื้อหาสาระ กระบวนการเรียนรู้และคุณธรรม โดยยึดธรรมชาติของผู้เรียน เพื่อสนองวิถีการเรียนรู้ที่ แตกต่างกันของผู้เรียนและธรรมชาติของวิชาด้วยกิจกรรมที่หลากหลาย ใช้สื่อการเรียนรู้ที่ หลากหลายเชื่อมโยงธรรมชาติ แหล่งเรียนรู้ สถานการณ์จริง ระบบสารสนเทศให้ผู้เรียนได้ ศึกษาค้นคว้า ทดลอง สัมผัส การบูรณาการแบบสอดแทรกในกลุ่มสาระการเรียนรู้ เน้น การถอดบทเรียนตามหลัก 3 ท่วง 2 เงื่อนไข 4 มิติ เพื่อวิเคราะห์หลักปรัชญาของเศรษฐกิจ พอเพียง จากกิจกรรมต่างๆ ที่นักเรียนทำ หรือกิจกรรมการใช้ชีวิตประจำวันของนักเรียน ใช้สื่อ แหล่งเรียนรู้ ฐานการเรียนรู้ โดยเป็นแหล่งเรียนรู้ที่มีอยู่ตามธรรมชาติ หรือมีอยู่ใน ชุมชนหรือท้องถิ่น หรือเป็นฐานการเรียนรู้ อันเป็นแหล่งที่ให้ความรู้ที่โรงเรียนสร้างขึ้นเพื่อ ใช้ในการจัดการเรียนรู้ตามหลักสูตร โดยบูรณาการเข้ากับกลุ่มสาระการเรียนรู้ต่างๆ เพื่อให้ นักเรียนได้ฝึกคิด ฝึกปฏิบัติจริงตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ปลูกฝังหลัก คิดเศรษฐกิจพอเพียง การจัดการเรียนการสอนที่บูรณาการ ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ในทุกสาระการเรียนรู้ ทุกชั้นปี และบ่มเพาะอุปนิสัยพอเพียงผ่านกิจกรรมการเรียนรู้ที่ หลากหลาย เหมาะสมกับวัยและบริบทของโรงเรียน จัดบรรยากาศและสภาพแวดล้อมทั้ง

ภายในและภายนอกห้องเรียนให้เอื้อต่อการเรียนรู้ จัดเตรียมและใช้สื่อการเรียนรู้ต่างๆ ตลอดจนภูมิปัญญาท้องถิ่นเทคโนโลยีและแหล่งเรียนรู้ในชุมชนได้อย่างเหมาะสมกับการเรียนรู้ของผู้เรียน การศึกษาเรียนรู้และการสืบทอดความรู้ในสาขาวิชาชีพต่างๆ จากภูมิปัญญาไทย รู้จักรากเหง้าประวัติศาสตร์ความเป็นมาของตนเอง ครอบครัว สังคมและประเทศชาติ รวมทั้งการเข้าใจถึงความเป็นสากลและสามารถดำรงตนอยู่ได้ท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงต่างๆ สอดแทรกแนวคิดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเข้าเป็นส่วนหนึ่งของหลักสูตรและกลุ่มสาระการเรียนรู้ต่างๆ โดยเฉพาะกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษาศาสตร์และวัฒนธรรม เพื่อสอนให้ผู้เรียนรู้จักการใช้ชีวิตได้อย่างสมดุลตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง การสร้างองค์ความรู้ให้เกิดขึ้นในตัวผู้เรียน โดยการปฏิบัติ เช่น การวาดภาพ เขียนเรียงความ ทำรายงาน การจัดทำป้ายนิเทศ การจัดนิทรรศการ การรณรงค์เชิญชวน อนุรักษ์พระราชนิพนธ์ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เช่น พระมหาชนก นายอินทร์ผู้ปิดทองหลังพระ มาเพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้โดยผู้สอนรวมคิดกับผู้เรียนจัดกิจกรรมต่างๆ การออกแบบการจัดการเรียนรู้ จัดทำหน่วยการเรียนรู้ แผนการจัดการเรียนรู้ โดยเน้นความรู้ ทักษะ กระบวนการที่สอดคล้องตามมาตรฐานการเรียนรู้ ตัวชี้วัด คุณลักษณะอันพึงประสงค์และสมรรถนะสำคัญของผู้เรียน วิเคราะห์ผู้เรียนเป็นรายบุคคล พร้อมนำข้อมูลมาใช้ในการออกแบบการเรียนรู้และจัดการเรียนรู้ที่มุ่งตอบสนองความต้องการของผู้เรียน ตามความแตกต่างของผู้เรียนและพัฒนาการทางสมองเพื่อพัฒนาศักยภาพของผู้เรียนให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ และ 5) การวัดและประเมินผลการเรียนรู้ ได้แก่ เน้นการประเมินผลที่เอื้อให้เกิดการเรียนรู้ เป็นการทดสอบเพื่อดูพัฒนาการของผู้เรียนว่าอยู่ในระดับใด มีความสามารถหรือมีจุดเด่นที่ควรได้รับการส่งเสริมในด้านใด จุดอ่อนที่ควรแก้ไขอยู่ตรงไหน สามารถออกแบบการวัดและประเมินผลผู้เรียนได้ครอบคลุมทุกด้าน เน้นการใช้ข้อสอบอัตนัยเชิงวิเคราะห์ ซึ่งจะช่วยกระตุ้นให้ผู้เรียนเข้าใจในเนื้อหาวิชาที่เรียนและมีการถ่ายทอดความคิดอย่างเป็นระบบและประยุกต์ใช้อย่างสร้างสรรค์ ประเมินผลการเรียนรู้ของผู้เรียนด้วยวิธีการต่างๆ อย่างหลากหลาย ทั้งนี้ มุ่งเน้นการประเมินผลการเรียนรู้ตามสภาพจริงเป็นสำคัญ เน้นการมีส่วนร่วมของผู้เรียนและผู้ปกครอง ตลอดจนความสอดคล้องกับธรรมชาติวิชาและพัฒนาการของผู้เรียน นำผลการประเมินผู้เรียนมาใช้ในการสอนซ่อมเสริมและพัฒนาผู้เรียนตลอดจนปรับปรุงการจัดการเรียนการสอนของตนเองอย่างเป็นระบบและใช้กระบวนการวิจัยในชั้นเรียน เพื่อพัฒนากระบวนการจัดการเรียนรู้อย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง วัดและประเมินผลการเรียนรู้ให้

ครอบคลุมทั้ง 3 ด้าน ได้แก่ ด้านความรู้ (Knowledge) ด้านทักษะ (Process) และด้านคุณลักษณะอันพึงประสงค์ (Attribute) การใช้ข้อมูลเป็นฐานในการประเมินความก้าวหน้าของนักเรียนที่นอกเหนือจากใช้เกณฑ์อื่นๆ

4. แนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำครูในการจัดการเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

การพัฒนาภาวะผู้นำครูในสถานศึกษาหรือหน่วยงานทางการศึกษาต่างๆ มีความจำเป็นอย่างยิ่งในการเลือกวิธีการหรือแนวทางการพัฒนาที่กำหนดขึ้นนั้น จะต้องเกิดประโยชน์และไม่สิ้นเปลืองเวลาในการปฏิบัติงานในหน้าที่ของผู้เข้ารับการพัฒนา ผู้วิจัยได้ศึกษาและสังเคราะห์องค์ประกอบการพัฒนาภาวะผู้นำครูจากเอกสาร แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องซึ่งมีนักวิชาการได้เสนอแนวทางการพัฒนาไว้อย่างหลากหลาย ดังนี้

ปริยานุช ธรรมปิยา (2558, หน้า 17) ได้กล่าวถึงการพัฒนาสถานศึกษาพอเพียงที่ได้ดำเนินการซึ่งได้ดำเนินการโดยเน้นความสมัครใจ คือ การถอดบทเรียน การสร้างเครือข่ายและการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ส่วนอนันตดา ชาวนา (2556, หน้า 116-118) ได้เสนอวิธีการพัฒนาภาวะผู้นำครูด้านการจัดการเรียนรู้ในสถานศึกษาไว้ว่า ประกอบด้วย 7 วิธี ดังนี้

1. การฝึกอบรม เป็นกระบวนการที่จัดขึ้นอย่างเป็นระบบ เพื่อพัฒนาบุคลากรในสถานศึกษาโดยมุ่งเน้นให้เกิดความรู้ (Knowledge) ความเข้าใจ (Understanding) ในการปฏิบัติงาน ให้มีทัศนคติ (Attitude) ที่ดีต่องานต่อผู้บริหารและองค์การ ตลอดจนให้เกิดทักษะ (Skill) ความชำนาญในงานที่ปฏิบัติจริงต่อผู้บริหารและองค์การ ตลอดจนให้เกิดทักษะ (Skill) ความชำนาญในงานที่ปฏิบัติ
2. การฝึกปฏิบัติจริง การพัฒนาภาวะผู้นำครูโดยใช้วิธีการฝึกปฏิบัติจริง เป็นการพัฒนาที่มุ่งจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับการดำรงชีวิต เหมาะสมกับความสามารถ และความสนใจผู้เข้ารับการพัฒนาโดยให้ทุกคนมีส่วนร่วมและลงมือปฏิบัติจริงทุกขั้นตอน จนเกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง โดยใช้เทคนิควิธีการที่หลากหลาย
3. การศึกษาเอกสารประกอบ เป็นการพัฒนาที่ส่งเสริมและจัดให้ผู้เข้ารับการพัฒนาได้มีการเรียนรู้ด้วยตนเอง โดยเลือกรูปแบบที่เหมาะสมสามารถเรียนรู้ได้ตามลำดับขั้นความสามารถของตนเอง และแก้ไขปฏิกิริยาการตอบสนองด้วยตนเอง โดยผู้

เข้ารับการพัฒนาเป็นผู้ปฏิบัติกิจกรรมตามที่ออกแบบไว้ ทำแบบฝึกหัดและได้รับผลย้อนกลับเป็นการเสริมแรงโปรแกรมสำเร็จรูป นอกจากนี้ยังเป็นระบบที่ช่วยบริหารจัดการข้อมูลและการปฏิบัติงานในสถานศึกษา ช่วยลดภาระงานด้านเอกสารสำนักงาน จึงทำให้สถานศึกษา ครูและบุคลากร มีเวลาพัฒนาด้านการเรียนรู้และใกล้ชิดกับผู้เรียนเพิ่มขึ้น

4. การประชุมเชิงปฏิบัติการ เป็นการส่งเสริมและสนับสนุนให้บุคลากรเข้าร่วมกิจกรรมเพื่อแลกเปลี่ยนประสบการณ์ ในประเด็นปัญหาที่น่าสนใจเกี่ยวกับการร่วมกิจกรรมเพื่อแลกเปลี่ยนประสบการณ์ ในประเด็นปัญหาที่น่าสนใจเกี่ยวกับการปฏิบัติงานที่มีการเตรียมการอย่างรอบคอบ มุ่งให้สมาชิกที่เข้าร่วมกิจกรรมมีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน เน้นบรรยากาศที่เป็นกันเอง สมาชิกกลุ่มมีความรู้ความชำนาญ ความสนใจหรือมีพื้นฐานประสบการณ์เกี่ยวเรื่องที่จะประชุม เน้นการร่วมกันทำงานเพื่อฝึกการแก้ปัญหา ผู้เข้าประชุมทุกคนจะต้องมีส่วนร่วมลงมือปฏิบัติ

5. การศึกษาดูงาน เป็นกิจกรรมหนึ่งในกระบวนการพัฒนาบุคลากรที่จะช่วยเพิ่มพูนความรู้ทักษะประสบการณ์ ให้กับตัวบุคลากร อีกทั้งเปิดมุมมองที่จะรับกับการเรียนรู้ในสิ่งใหม่ๆ สร้างความพร้อมให้บุคลากรเอง และสร้างผลสัมฤทธิ์ให้แก่ทีมงานและหน่วยงาน การไปศึกษาเรียนรู้จากหน่วยงานหรือสถานประกอบการอื่นที่ตรงตามประเด็นที่ต้องการศึกษา ซึ่งสามารถพบเห็นสภาพจริง และมีโอกาสด้วยประสาทสัมผัสต่าง เช่น การดู การฟังบรรยาย การสัมภาษณ์ การสนทนาซักถามและเปลี่ยนความคิดเห็นและการมีส่วนร่วมในกิจกรรม

6. การแลกเปลี่ยนเรียนรู้แบบเป็นกลุ่ม เป็นการเรียนรู้ที่จัดให้สมาชิกอยู่รวมกันเป็นกลุ่ม โดยร่วมมือ ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมตัดสินใจ วางแผนการทำงานระหว่างสมาชิกกลุ่มช่วยเหลือพึ่งพากันและกัน มีความสัมพันธ์ทางบวก ทำงานอย่างมีเป้าหมายร่วมกันมีการแลกเปลี่ยนความรู้ความคิดเห็นให้สมาชิกในกลุ่มฟังและรับผิดชอบผลงานของกลุ่มร่วมกันเป็นการพัฒนาทักษะการอยู่ร่วมกันทางวิชาการสมาชิกทุกคนมีบทบาทหน้าที่ต้องรับผิดชอบและสามารถตรวจสอบได้ สมาชิกกลุ่มต้องใช้ทักษะการทำงานกลุ่มและความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในการทำงาน หรือการเรียนรู้ร่วมกันรวมทั้งการวิเคราะห์กระบวนการทำงานของกลุ่มเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพ และคุณภาพของการทำงานร่วมกันวิธีการในการเรียนรู้แบบกลุ่มจะต้องมีความตระหนักว่า สมาชิกทุกคนมีความสำคัญและความสำเร็จของกลุ่มขึ้นอยู่กับสมาชิกทุกคนในกลุ่มในขณะเดียวกันสมาชิกแต่ละคนจะประสบความสำเร็จได้ก็ต่อเมื่อกลุ่มประสบความสำเร็จ

7. การระดมสมอง เป็นการศึกษาริเริ่มรู้จากหน่วยงาน หรือสถานประกอบการอื่นๆ ที่ตรงตามประเด็นที่ต้องการศึกษาซึ่งสามารถพบเห็นสภาพจริงและมีโอกาสได้สัมผัสด้วยประสาทสัมผัสต่างๆ เช่นการดู การฟังบรรยาย การสัมภาษณ์ การสนทนาและซักถามและเปลี่ยนความคิดเห็นและการมีส่วนร่วมในกิจกรรม เป็นวิธีช่วยกระตุ้นให้ผู้เข้ารับการพัฒนาเกิดความคิดสร้างสรรค์โดยให้แสดงความคิดเห็นหรือข้อเสนอแนะต่อหัวข้อที่จะอภิปรายอย่างเสรี และทั่วถึงกันทุกคนโดยไม่ต้องกังวลว่าความคิดเห็นนั้นจะถูกต้อหรือไม่

ภิญญา ทองเหลา (2553, หน้า 15) ได้ศึกษาการพัฒนาระบบการเสริมสร้างภาวะผู้นำของครูในการจัดการเรียนรู้โดยดำเนินการสร้างระบบ อบรมประชุมสัมมนา ศึกษาดูงาน สร้างคู่มือการใช้ระบบทดลองใช้ระบบ ประเมินและปรับปรุง สอดคล้อง Yulk (1998, page 465-490) กล่าวถึงวิธีการพัฒนาส่วนใหญ่จะจำแนกเป็น 3 วิธี คือ 1) การสร้างโปรแกรมการฝึกอบรม (Training Program) 2) การพัฒนากิจกรรม (Developmental Activity) และ 3) การพัฒนาตนเอง (Self Developmental Activity) ส่วนแนวคิดเสริมศักดิ์ วิชาลาภรณ์ (2550, หน้า 29) ได้ศึกษาวิธีการพัฒนาบุคลากรไว้ 4 วิธี คือ 1) การเรียนรู้จากการทำงาน 2) การเรียนรู้จากคนอื่น 3) การเรียนรู้จากความผิดพลาด และ 4) การเรียนรู้จากการฝึกอบรม และกัลยรัตน์ เมืองสง (2550, บทคัดย่อ) ได้เสนอวิธีการพัฒนาภาวะผู้นำที่ดีไว้ 3 วิธี คือ การศึกษาดูงาน การประชุมเชิงปฏิบัติการ และการระดมความคิดเห็น นอกจากนี้ รังสรรค์ ประเสริฐศรี (2551, หน้า 276 - 287) ได้กล่าวถึงแนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำไว้หลายประการ คือ การพัฒนาผู้นำด้วยการใช้การรับรู้ด้วยตนเอง ประกอบด้วย 1) การฝึกอบรม 2) การสร้างประสบการณ์ในการทำงาน 3) การสอนงาน การสร้างวินัย ในตนเอง การให้การศึกษา ประสบการณ์ และการให้คำแนะนำจากผู้อาวุโสกว่า การใช้โปรแกรมการพัฒนาภาวะผู้นำ การประเมินความพยายามในการพัฒนาภาวะผู้นำและความสำเร็จของภาวะผู้นำ ทางด้าน Dessler (1991, page 245) ได้แบ่งวิธีการพัฒนาเป็น 3 วิธี คือ การพัฒนาขณะปฏิบัติงาน ประกอบด้วย การสอนงาน การแต่งตั้งเป็นกรรมการลำดับรอง การเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง การพัฒนา นอกจากการปฏิบัติงาน ประกอบด้วย โครงการร่วมมือกับมหาวิทยาลัย การวิเคราะห์งาน จากตัวอย่าง การปฏิบัติตัวตามแบบ การพัฒนาโดยศูนย์ในหน่วยงาน และการพัฒนาด้วยวิธีเทคนิคพิเศษ

เนตร์พัฒนา ยาวีราช (2550, หน้า 172) ให้แนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำไว้ว่า การพัฒนาภาวะผู้นำ คือการประชุมสัมมนาและการพัฒนาตนเอง โดยการพัฒนาบุคลิกภาพ การพัฒนาด้านความรู้ความสามารถทักษะในการทำงาน การพัฒนาในด้านการปรับตัวให้ทันสมัย นอกจากนี้ยังต้องให้ความสำคัญกับการพัฒนาวิสัยทัศน์ให้เกิดขึ้นอย่างเป็นระบบด้วยก่อนที่จะพัฒนาให้องค์การมีความสำเร็จต่อไป ส่วนวิธีการพัฒนาภาวะผู้นำมีความหลากหลายต่างกัน มีวิธีการปฏิบัติแตกต่างกัน การเลือกวิธีการพัฒนาภาวะผู้นำที่เหมาะสมอาจต้องพิจารณาปัจจัยต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง นอกเหนือจากหลักการ แนวคิด ทฤษฎี และประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องแล้ว จำเป็นต้องคำนึงถึงความต้องการของผู้เข้ารับการพัฒนากับ ลักษณะของวิธีการพัฒนาภาวะผู้นำที่ดีและเหมาะสม จะก่อให้เกิดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องจากการสำรวจแนวคิด หลักการและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับวิธีการพัฒนาได้ 3 วิธี อาจดำเนินการพัฒนาเป็นรายบุคคล หรือเป็นการพัฒนารายกลุ่ม รายหน่วยงาน บางวิธีเป็นวิธีการพัฒนาในขณะที่ปฏิบัติงาน ซึ่งเป็นวิธีการที่ใช้กันมากที่สุด เพราะทำได้ทันที ไม่ทำให้งานสะดุด หรือใช้งบประมาณมากนัก หรือวิธีการพัฒนานอกเหนือการปฏิบัติงาน ซึ่งเป็นวิธีการที่ดำเนินการนอกสถานการณ์จริง เช่น ในห้องฝึกอบรมคล้ายการเรียนในชั้นเรียน ซึ่งมีผลหลากหลายรูปแบบและบางวิธีสามารถปรับใช้ในขณะปฏิบัติงานได้ด้วย สรุปได้ดังนี้ 1) กรณีศึกษา (Case study) คือ การใช้กรณีศึกษาเป็นข้อมูลในการวิเคราะห์และเสนอแนะ อาจเป็นกรณีขององค์การตนเองหรือผู้อื่น เพื่อช่วยให้เข้าใจในภูมิหลังขององค์การได้มากขึ้น อาจใช้ร่วมกับรูปแบบอื่นๆ ได้มากมาย 2) การฝึกประสาทสัมผัส (Sensitivity Training/ Laboratory Training) คือการฝึกอบรมด้านประสาทสัมผัสความรู้สึกของบุคคลด้านการมีปฏิสัมพันธ์ อันมีผลกระทบต่อผู้อื่นคือ ฝึกหัดคนให้รู้ร้อนรู้เย็นต่อความรู้สึก หรือการแสดงออกของผู้อื่นเพิ่มให้เข้าใจพฤติกรรมที่จะเกิดขึ้น 3) กระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ (Group Process) เป็นเทคนิคการฝึกอบรมให้ผู้เข้ารับการอบรมได้ทำกิจกรรมเพื่อการเรียนรู้พฤติกรรม ทศนคติ การเข้าใจคน วิธีการแก้ปัญหาเกี่ยวกับคนที่ถูกต้อง รวมถึงการเรียนรู้ปฏิริยาภายในกลุ่ม 4) กลุ่มชกถาม (Audience Reaction Group) การฝึกหัดหรือจัดกลุ่มผู้อบรมให้มีหน้าที่ชกถามประเด็นปัญหา ทำให้ต้องตั้งใจฟัง และฝึกหัดการจับประเด็นการชกถามให้เกิดความสุภาพ กระจ่างชัด จดบันทึกการถามการตอบ และสรุปในระหว่างที่วิทยากรบรรยายเพื่อรายงานต่อที่ประชุมทำรายการ เป็นการฝึกหัดการตั้งใจฟัง สมาธิในการฟังการเรียนรู้ปฏิริยาภายในกลุ่ม การกระตุ้นให้บุคคลเกิดการเปลี่ยนแปลง 5) การจัดทีมผู้ฟัง (Listening

Team) การจัดกลุ่มให้เป็นผู้ฟังในการสอน การอบรมและทำหน้าที่จัดบันทึก ผักกาดการจับประเด็น บันทึก เรียบเรียงให้ได้ประเด็นเนื้อหาสาระสำคัญของเรื่องการบรรยายหมู่หรือ ชุมนุมปาฐกถา (Symposium) คล้ายกับการอภิปรายโดยผู้ทรงคุณวุฒิหลายคน ทุกคนพูดเรื่องเดียวกัน แต่แบ่งกันพูดคนละตอนคนละช่วงไม่มีการอภิปรายหัวข้อของคนอื่นๆ เหมือน การอภิปรายเป็นคณะ 6) ทักษะศึกษา ศึกษาดูงาน (Field Trip Field Study) เป็นการศึกษา ดูงาน ณ สถานที่นอกเหนือการสอนปกติ เพื่อให้เห็นสถานการณ์ของการปฏิบัติจริง แล้วกลับมาบอกข้อสังเกต เขียนรายงานหรือจัดให้มีการอภิปรายสรุปผลเป็นการเปลี่ยน บรรยากาศและสร้างความสัมพันธ์ของกลุ่ม 7) การทำแบบฝึกหัด (Exercise) เป็นการ กำหนดให้ผู้เข้าอบรมปฏิบัติกรอย่างใดอย่างหนึ่งเพื่อแก้ปัญหา หลังการบรรยายอาจตั้ง โจทย์ปัญหาให้ฝึกหัด แก้ปัญหาหรือทำการทดลองโดยการปฏิบัติในช่วงระยะเวลาหนึ่ง 8) การเรียนรู้ด้วยการลงมือปฏิบัติ (Action Learning) เป็นการลงมือทำงานเพื่อให้บรรลุ เป้าหมายที่กำหนดไว้ด้วยประสบการณ์จริง ได้เพิ่มทักษะการวางแผนวิเคราะห์ปัญหา และ ได้มีโอกาสทำงานร่วมกับบุคลากรอื่น ร่วมกันแก้ไขปัญหาจริงที่เกี่ยวข้องกับงาน และเอื้อ ประโยชน์ต่อการพัฒนาทั้งบุคคล ทีมและองค์การ 9) กิจกรรมนันทนาการ เช่น กิจกรรม Walk Rally ซึ่งดัดแปลงมาจากการแข่งขันรถแรลลี่ หรือการทำกิจกรรมร่วมกันอย่างใด อย่างหนึ่งหรือหลายอย่าง เช่น ร้องเพลง ปรบมือ แสดงท่าทาง เล่นเกม อันเป็นการพัฒนา บุคลากรให้มีจิตสำนึกในการทำงานร่วมกัน ใช้เวลาและทรัพยากรอื่นๆ อย่างเหมาะสม ฝึกการสังเกต จดจำ คิด ปรับปรุงแก้ไขอย่างต่อเนื่อง รวมทั้งการสื่อสาร การนำและการ แบ่งงานกันและสร้างสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน 10) บทบาทสมมุติ (Role Playing) เป็นการพัฒนาให้ เรียนรู้แก้ปัญหาเฉพาะด้าน ฝึกความเป็นผู้นำ การวางแผน การมอบหมายงาน โดยแสดง บทบาทในสถานการณ์จริง อาจแบ่งเป็นกลุ่มย่อยสวมบทบาทที่เป็นจริง 11) การบรรยาย (Lecture) เป็นลักษณะของการสอน บอกเล่าทางวิชาการ สื่อสารทางเดียวเพื่อสร้างหรือ เปลี่ยนแปลงความรู้สึนึกคิด ความเชื่อเพื่อให้เกิดการยอมรับเรื่องราวหลักการทฤษฎี 12) การเผชิญเหตุการณ์ (Incident Method) เป็นวิธีการนำเอาปัญหาที่เกิดขึ้นจริงจาก บุคคล สถานการณ์ที่เกี่ยวกับการปฏิบัติงาน โดยมีวิทยากรช่วยแยกแยะรายละเอียดจาก จุดของเหตุการณ์ รวบรวมคำถามและให้กลุ่มตัดสินใจ รวมทั้งประเมินการกระทำ พฤติกรรม เพื่อให้เกิดการเรียนรู้และเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมให้ถูกต้องเหมาะสม 13) การ ระดมความคิด (Brain Storming) เป็นเทคนิคที่เปิดโอกาสให้ทุกคนในกลุ่มได้แสดงความคิด อย่างเสรี ทุกแง่ทุกมุมไม่คำนึงว่าจะถูกหรือผิด เป็นความคิด คำแนะนำอาจใช้พูดหรือเขียน

ลงกระดาษ ใช้เวลาตามความเหมาะสมแล้วนำไปสู่การประเมินของกลุ่มใหญ่ เพื่อหาแนวทางที่เหมาะสมและเป็นไปได้ 14) E – Learning เป็นรูปแบบการศึกษาที่เน้นการพัฒนาตนเองให้ด้านต่างๆ เป็นการเรียนในลักษณะใดก็ได้จากสื่ออิเล็กทรอนิกส์ที่มีการเผยแพร่ความรู้มีการถ่ายทอดเนื้อหาผ่านอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ ไม่ว่าจะเป็นคอมพิวเตอร์ เครือข่ายอินเทอร์เน็ต อินทราเน็ต แอ็กชทรานเน็ต หรือทางสัญญาณโทรทัศน์ หรือสัญญาณดาวเทียม ซึ่งอาจอยู่ในรูปแบบการเรียนรู้ที่คุ้นเคย เช่น คอมพิวเตอร์ช่วยสอน (CAI) การสอนบนเว็บ (WBI) การเรียนออนไลน์ (On – Line Learning) การเรียนทางไกลผ่านดาวเทียม หรือการเรียนจากวีดิทัศน์ตามอัธยาศัย (Video On – Demand) 15) การสัมภาษณ์ (Interviewing) เป็นเทคนิคที่จะให้ผู้เข้ารับการพัฒนาก่อเกิดการเรียนรู้ มีข้อคิดทางประสบการณ์กับวิชาที่เรียนในห้องอบรม อาจมีการกำหนดให้แต่ละคนไปสัมภาษณ์ในหัวข้อที่กำหนด แล้วนำมาเสนอในชั้นสรุปรวบรวมเป็นเรื่องราวทั้งหมด 16) การสัมมนา (Seminar) เป็นการให้สมาชิกระดมความคิดเห็นเพื่อแก้ปัญหาหรือเสนอแนวทางในการดำเนินงานในขอบข่ายเนื้อหาสาระที่กำหนด เป็นวิธีการที่ลดความรู้สึกต่อต้านการเรียนรู้ เพราะทุกคนมีโอกาสที่จะมีส่วนร่วมและมีการสื่อสารสองทาง 17) การอภิปราย (Discussion) เป็นการจัดให้บุคคลตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป พุดแสดงความคิดเห็นและมุมมองของตนต่อประเด็นที่เป็นปัญหาที่สนใจร่วมกันมีหลายรูปแบบ คือ การนำอภิปราย (Leading Discussion) การอภิปรายกลุ่ม (Group Leading) การอภิปรายกลุ่มย่อย (Buzz Group) การอภิปรายโดยผู้ทรงคุณวุฒิหลายคน (Panel Discussion) การอภิปรายกลุ่มแบบปุจฉา – วิสัชนา (Colloquy) 18) กิจกรรมพัฒนาจิต (Mind Development Activity) เป็นการฝึกปฏิบัติกิจกรรมที่มุ่งเสริมสร้างความมั่นคงทางอารมณ์ และความมีพลังของจิตใจให้มีความสงบเยือกเย็น เช่น การฝึกสมาธิ (Meditation) เพื่อให้จิตใจเหมาะแก่การใช้สติปัญญาในการวิเคราะห์สภาพการและแก้ปัญหาการทำงาน 19) การจัดทำแผนพัฒนาตนเอง (Individual Development Plan: IDP) เป็นการจัดทำแผนพัฒนาตนเองเพื่อให้สามารถวางแผนการพัฒนาตนเองไว้ล่วงหน้าอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง ช่วยจัดลำดับความสำคัญเน้นประเด็นสำคัญที่ต้องพัฒนาและเป็นแนวทางในการพัฒนาตนเอง ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Trulove (1992, page 168–169) ได้เสนอวิธีการพัฒนาไว้ 3 วิธี ดังนี้

1. การเรียนรู้ด้วยตนเอง (Solo Learning) ได้แก่ ประกอบด้วย
 - 1) การฝึกปฏิบัติงานตามที่มอบหมาย (Assignment) 2) การใช้บทเรียนโปรแกรม (Programed learning) 3) การทำโครงการเดี่ยว (Project – Individual) 4) การปฏิบัติซ้ำ

(Action Maze) เช่น การใช้คอมพิวเตอร์ช่วยการอบรม (Computer – Based Training) การใช้วีดิทัศน์แบบมีปฏิสัมพันธ์ (interactive video) สถานการณ์จำลอง (simulation)

2. การเรียนรู้แบบตัวต่อตัว (one – to – one Learning) ได้แก่ 1) การฝึกหัดตามคำแนะนำ (Guide Practice) 2) การสอนงาน (Coaching) 3) การให้คำปรึกษา (Counseling) 4) การฝึกงาน (Mentoring) 5) การสาธิต (Demonstrating) 6) สถานการณ์จำลอง (Simulation) 7) การอ่านตามคำแนะนำ (Guide reading) และ 8) การติวเข้ม (Tutorial)

3. การเรียนรู้เป็นกลุ่ม (Group Learning) ได้แก่ 1) การแสดงบทบาทสมมติ (role playing) 2) การสอนกลุ่มย่อย (Micro Teaching) 3) การบรรยาย (Lecture) 4) การเรียนจากบทเรียน (Lesson) 5) การสนทนาแลกเปลี่ยนความคิดเห็น (Discussion) 6) การทำโครงการรายกลุ่ม (Project – Group) 7) การฝึกปฏิบัติ (In – Tray Exercise) 8) การฝึกปฏิบัติทักษะเฉพาะด้าน (Exercise – skill) 9) การฝึกปฏิบัติรายกลุ่ม (Exercise – Group) 10) การศึกษากรณีตัวอย่างจากเอกสาร (Case stud – Paper – Based) 11) การศึกษากรณีตัวอย่างจากสถานการณ์จริง (Case Study – Incident) 12) สถานการณ์จำลอง (Simulation) 13) เกมทางธุรกิจ (Business Game) 14) การเรียนรู้จากการค้นคว้า (Discovery Learning) 15) การเรียนรู้จากการปฏิบัติงานจริง (Action Training Set) 16) การระดมสมอง (Brainstorming) 17) การศึกษานอกสถานที่ (Field trip) 18) การแลกเปลี่ยนความคิดเห็น (Open Forum)

นอกจากนี้ Fulmer and Goldsmith (2000) พบว่า การศึกษาปัจจัยที่มีผลกระทบต่อภาวะผู้นำของบุคลากรในบริษัทค้าผลิตภัณฑ์ยาโรด 8 แห่ง ผลการวิจัยพบว่า วิธีการพัฒนาผู้บริหารที่ส่งผลกระทบต่อการเรียนรู้มี 13 ประการ เรียงลำดับการส่งผลจากมากไปน้อย ดังนี้ 1) การเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง 2) การหมุนเวียนเปลี่ยนข้ามสายงาน 3) การรับฟังความคิดเห็นจากทุกทิศทาง 4) การเปิดโอกาสเรียนรู้การทำงานของผู้บริหารระดับสูงโดยใกล้ชิด 5) การสอนงาน 6) การหมุนเวียนเปลี่ยนที่ทำงานไปยังประเทศอื่นๆ 7) การเปิดโอกาสให้เรียนยุทธศาสตร์ของบริษัท 8) การฝึกงานอย่างเป็นทางการ 9) การฝึกงานอย่างไม่เป็นทางการ 10) การศึกษากรณีตัวอย่างจากภายในบริษัท 11) การศึกษาต่อปริญญาโททางการบริหารธุรกิจ 12) การร่นระยะเวลาในการเลื่อนตำแหน่งให้เร็วขึ้นและ 13) การเข้าร่วมประชุมทางวิชาการ และ Wills (1993, page 9) กล่าวว่า วิธีการพัฒนาภาวะผู้นำที่เหมาะสม ประกอบด้วย 1) การฝึกอบรมในห้อง

โดยมีวิทยากรนำ (Classroom / Trainer – Led) 2) การเรียนรู้ทางไกล (Distance Learning) 3) การฝึกอบรมในระหว่างประจำการ (On – the – Job Training) 4) การฝึกอบรมจากหลักสูตรภายนอก (External Course) 5) การประชุมเชิงปฏิบัติ (Workshop) 6) การสัมมนา (Seminar) 7) การประชุมทางวิชาการ (Conference) 8) การประชุม (Meeting) 9) กระศึกษาภาคค่ำ (Evening Course) 10) การศึกษาต่อ (Further Education) 11) การฝึกปฏิบัติงานที่มอบหมาย (Assignment) 12) การมีส่วนร่วมในวงจรรคุณภาพ (Participation in Q.C.) และ 13) การอ่านหนังสือหรือบทความ (Reading Article and Books) ส่วนวิเชียร วิทย์อุดม (2550, หน้า 249–257) กล่าวว่า วิธีการพัฒนาภาวะผู้นำ ประกอบด้วย โปรแกรมการฝึกอบรม กิจกรรมเพื่อพัฒนา การมอบหมายงานพิเศษ การหมุนเวียนตำแหน่ง การเรียนรู้โดยการปฏิบัติ การให้คำปรึกษาแนะนำ เทคนิคในการพัฒนาตนเอง และ DuBrin (1998, page 383–393) ได้เสนอแนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำไว้ 5 แบบ คือ การทำความเข้าใจตนเอง การสร้างวินัยในตนเอง การศึกษาประสบการณ์ และการให้คำปรึกษา

จากการศึกษาแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนาภาวะผู้นำครู และการพัฒนาภาวะผู้นำ ผู้วิจัยได้สังเคราะห์เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องมากำหนดเป็นแนวทางและวิธีการพัฒนาภาวะผู้นำครูได้ ดังตาราง 3

จากตาราง 3 ผลการศึกษาแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนาภาวะผู้นำผู้วิจัยได้ศึกษาและสังเคราะห์เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องมากำหนดเป็นวิธีการพัฒนาภาวะผู้นำ ของ ปรียานุช ธรรมปิยา (2560) อนันตดา ชาวนา (2556) ภิญญา ทองเหลา (2553) รังสรรค์ ประเสริฐศรี (2551) กัลยรัตน์ เมืองสง (2550) เสริมศักดิ์ วิชาลาภรณ์ (2550) วิเชียร วิทย์อุดม (2550) จากการศึกษาและวิเคราะห์โดยการรวบรวมวิธีการพัฒนาภาวะผู้นำ จากนักวิชาการทั้งในประเทศและต่างประเทศคือ เนตร์พัฒนา ยาวีราช (2552) Trulove (1992) Wills (1993) DuBrin (1998) YuKI (1998) Dessler (1991) และ Fulmaer and Goldsmith (2000) เพื่อเลือกแนวทางหรือวิธีการพัฒนาภาวะผู้นำโดยใช้เกณฑ์การพิจารณา ร้อยละ 50 สามารถสรุปวิธีการพัฒนาภาวะผู้นำและภาวะผู้นำครู ได้ 6 วิธี ดังนี้

1. การฝึกปฏิบัติจริง การพัฒนาภาวะผู้นำครู โดยใช้วิธีการฝึกปฏิบัติจริง นับได้ว่า เป็นวิธีการพัฒนาที่มุ่งจัดกิจกรรมที่สอดคล้องกับการดำรงชีวิต เหมาะสมกับความสามารถ และความสนใจผู้เข้ารับการพัฒนา โดยให้ผู้เข้ารับการพัฒนามีส่วนร่วม และลงมือปฏิบัติจริงทุกขั้นตอนจนเกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง โดยใช้เทคนิควิธีการที่หลากหลาย เช่นให้ผู้เข้ารับการพัฒนาเป็นผู้สร้างความรู้ด้วยตนเอง บทบาท และมีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนรู้มากที่สุด มีปฏิสัมพันธ์ต่อกันและกันได้เรียนรู้ร่วมกันได้แลกเปลี่ยนข้อมูล ความรู้ ความคิด และประสบการณ์แก่กันและกันมากที่สุดเท่าที่จะทำได้ ได้เรียนรู้กระบวนการทำงาน ควบคู่ไปกับการจัดทำผลงานและนำข้อความรู้ที่สรุปได้ ไปใช้ประโยชน์ในการปฏิบัติงานในหน้าที่ ในการพัฒนาภาวะผู้นำครูในการจัดการเรียนรู้นั้นจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องนำวิธีการพัฒนาโดยการฝึกปฏิบัติจริงมาใช้ในการพัฒนาครูผู้สอนให้มีความรู้ความเข้าใจ มีทักษะและความสามารถในการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผลสูงสุดส่งผลต่อคุณภาพการศึกษาในสถานศึกษาได้อย่างดี

2. การถอดบทเรียน เป็นวิธีการจัดการความรู้รูปแบบหนึ่งที่เน้นเสริมสร้างการเรียนรู้ในกลุ่มที่เป็นระบบเพื่อสกัดความรู้ฝังลึกในตัวคนและองค์ความรู้ของท้องถิ่นออกมาเป็นบทเรียนที่สามารถนำไปสรุปและสังเคราะห์เป็นชุดความรู้คู่มือสื่อรูปแบบต่างๆ โดยผลที่ได้จากการถอดบทเรียน โดยการสืบค้นความรู้จากการทำงาน เพื่อสกัดเอาความรู้ที่เกี่ยวข้องกับรายละเอียดขั้นตอนการทำงานผลการทำงานความรู้ใหม่ๆ ที่เกิดขึ้นระหว่างการทำงาน ทั้งที่เกี่ยวข้องกับความสำเร็จหรือความล้มเหลวเพื่อเป็น

แนวทางในการปรับปรุงการทำงานให้บรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้ ซึ่งมีเทคนิคขั้นตอนในการปฏิบัติกิจกรรม คือ การทบทวนระหว่างการปฏิบัติ (After Action Review technique : AAR) เทคนิคการทบทวนหลังการปฏิบัติ (Retrospective technique) และอีก 2 เทคนิคการถอดบทเรียนที่ประยุกต์มาจากทฤษฎีการประเมินโครงการ คือ เทคนิคการประเมินประสิทธิผลการทำงาน (Performance Measurement :PM) และเทคนิคแผนที่ผลลัพธ์

3. การฝึกอบรม การฝึกอบรมเป็นกระบวนการที่จัดขึ้นอย่างเป็นระบบ เพื่อพัฒนาบุคลากรในสถานศึกษาโดยมุ่งเน้นให้เกิดความรู้(Knowledge) ความเข้าใจ (Understanding) ในการปฏิบัติงาน ให้มีทัศนคติ (Attitude) ที่ดีต่องาน ต่อผู้บริหาร และองค์กร ตลอดจนให้เกิดทักษะ (Skill) ความชำนาญในงานที่ปฏิบัติ ทั้งนี้ เพื่อให้บุคลากรสามารถปฏิบัติงานในความรับผิดชอบได้อย่างมีประสิทธิภาพ และเพื่อเป็นการเตรียมบุคลากรไว้รองรับการเปลี่ยนแปลง และองค์การที่ขยายตัวอย่างรวดเร็ว เป็นการเตรียมความพร้อมในการรับกับสภาพปัญหาอันอาจเกิดขึ้นได้ตลอดเวลา นอกจากนี้การฝึกอบรมยังเป็นขั้นตอนสำคัญในการบริหารทรัพยากรมนุษย์ ตั้งแต่การสรรหา พัฒนา รักษาไว้ และใช้ประโยชน์ การได้มาซึ่งบุคลากรที่ผ่านการคัดเลือก สรรหา จนได้คนเก่งที่มีความรู้จากระบบการศึกษามาสู้องค์การแล้ว จำเป็นต้องพัฒนาคนเก่งให้สามารถปฏิบัติงานที่รับผิดชอบได้อย่างถูกต้อง การฝึกอบรมเป็นวิธีหนึ่งในการพัฒนาบุคลากรให้เป็นทรัพยากรมนุษย์ซึ่งมีคุณค่าและคุณภาพตามที่ต้องการพึงประสงค์ ดังนั้น จึงให้ความสำคัญกับการฝึกอบรมเพื่อพัฒนาบุคลากรอย่างจริงจัง ซึ่งต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่องและเป็นระบบ โดยมีจุดประสงค์ให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ซึ่งหน่วยงานสามารถประเมินผลได้จากการปฏิบัติงานหรือผลงาน (Performance) หลังจากได้รับการฝึกอบรม จะเห็นได้ว่าการฝึกอบรมนั้นเป็นวิธีการที่สำคัญอีกวิธีหนึ่งที่จำเป็นในการพัฒนาภาวะผู้นำครูในการจัดการเรียนรู้ อันจะส่งผลและเอื้ออำนวยประโยชน์ให้กับองค์กรหรือหน่วยงานได้และเพื่อให้ครูสามารถ นำความรู้และประสบการณ์จากการฝึกอบรมไปใช้ในการพัฒนาการปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ จากความสำคัญของการฝึกอบรมที่มีต่อการพัฒนาบุคลากรดังกล่าว เชื่อว่า การฝึกอบรมนั้นจะเป็นเครื่องมือสำคัญที่ช่วยในการพัฒนาบุคลากร และนำไปสู่การปรับปรุงและพัฒนาการบริหารจัดการศึกษาในสถานศึกษาได้เป็นอย่างดี

4. การประชุมเชิงปฏิบัติการ เป็นการส่งเสริมและสนับสนุนให้บุคลากรเข้าร่วมกิจกรรมเพื่อแลกเปลี่ยนประสบการณ์ ในประเด็นปัญหาที่น่าสนใจเกี่ยวกับการปฏิบัติงานที่มีการเตรียมการอย่างรอบคอบ มุ่งให้สมาชิกที่เข้าร่วมกิจกรรมมีการ

แลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน เน้นบรรยากาศที่เป็นกันเอง สมาชิกกลุ่มมีความรู้ ความชำนาญ ความสนใจหรือมีพื้นฐานประสบการณ์เกี่ยวกับเรื่องที่จะประชุม เน้นการ ร่วมกันทำงานเพื่อฝึกการแก้ปัญหา ผู้เข้าประชุมทุกคนจะต้องมีส่วนร่วมลงมือปฏิบัติ นอกจากนี้การประชุมเชิงปฏิบัติการยังเป็นรูปแบบหนึ่งของการพัฒนาบุคลากรที่ช่วยให้ผู้ เข้ารับการพัฒนาก่อเกิดการเรียนรู้ตามวัตถุประสงค์ของการฝึกประชุมเชิงปฏิบัติการนั้นๆ อย่างมีประสิทธิภาพ เน้นทั้งด้านวิชาการ หรือทฤษฎี และด้านการปฏิบัติ โดยคำนึงถึงการ เสริมสร้างศักยภาพให้ผู้เข้ารับการพัฒนาคำนึงถึงสิ่งที่ตนเรียนรู้ นำมาปฏิบัติในสถานการณ์ ทำงานจริงได้

5. การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เป็นการเรียนรู้ที่จัดให้สมาชิกอยู่รวมกันเป็น กลุ่ม โดยร่วมมือ ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมตัดสินใจ วางแผนการทำงานระหว่างสมาชิกกลุ่ม ช่วยเหลือพึ่งพากันและกัน มีความสัมพันธ์ทางบวก ทำงานอย่างมีเป้าหมายร่วมกันมีการ แลกเปลี่ยนความรู้ความคิดเห็นให้สมาชิกในกลุ่มฟังและรับผิดชอบผลงานของกลุ่มร่วมกัน เป็นการพัฒนาทักษะการอยู่ร่วมกันทางวิชาการสมาชิกทุกคนมีบทบาทหน้าที่ต้อง รับผิดชอบและสามารถตรวจสอบได้ สมาชิกกลุ่มต้องใช้ทักษะการทำงานกลุ่มและ ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในการทำงาน หรือการเรียนรู้ร่วมกันรวมทั้งการวิเคราะห์ กระบวนการทำงานของกลุ่มเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพ และคุณภาพของการทำงานร่วมกัน วิธีการในการเรียนรู้แบบกลุ่มจะต้องมีความตระหนักว่า สมาชิกทุกคนมีความสำคัญและ ความสำเร็จของกลุ่มขึ้นอยู่กับสมาชิกทุกคนในกลุ่มในขณะเดียวกันสมาชิกแต่ละคนจะ ประสบความสำเร็จได้ก็ต่อเมื่อกลุ่มประสบความสำเร็จ

6. การศึกษาดูงาน เป็นกิจกรรมหนึ่งในกระบวนการพัฒนาบุคลากร ในอันที่จะช่วยเพิ่มพูนความรู้ทักษะประสบการณ์ ให้กับตัวบุคลากร อีกทั้งเปิดมุมมองที่จะ รับกับการเรียนรู้ในสิ่งใหม่ๆ สร้างความพร้อมให้แก่ทั้งตัวบุคลากรเอง และสร้างผลสัมฤทธิ์ ให้แก่ทีมงานและหน่วยงาน การไปศึกษาเรียนรู้จากหน่วยงานหรือสถานประกอบการอื่นที่ ตรงตามประเด็นที่ต้องการศึกษา ซึ่ง สามารถพบเห็นสภาพจริงและมีโอกาสได้สัมผัสด้วย ประสบการณ์สัมผัสต่างๆ เช่น การดู การฟังบรรยาย การสัมภาษณ์ การสนทนาซักถามและ แลกเปลี่ยนความคิดเห็นและการมีส่วนร่วมในกิจกรรมซึ่งการส่งเสริม สนับสนุนและจัดให้ บุคลากรได้รับการพัฒนาโดยการศึกษาดูงานนั้นนับว่ามีประโยชน์อย่างยิ่ง ทั้งในด้าน ความรู้ความเข้าใจ ความคิด ความสัมพันธ์ การทำงานเป็นทีม ช่วยกระตุ้นให้เกิดการ เรียนรู้ร่วมกัน รวมทั้งแลกเปลี่ยนประสบการณ์ มุมมองความคิดเห็นต่างๆ ร่วมกันบน

สถานการณ์เดียวกัน หรือเหตุการณ์เดียวกัน ทำให้ได้เห็นถึงเทคนิควิธีการในการนำมาปรับใช้หรือการแก้ไขปัญหา อันที่จะก่อให้เกิดประโยชน์ในการทำงาน ดังนั้น ในการดำเนินการพัฒนาครูผู้สอนให้มีภาวะผู้นำให้เกิดประสิทธิภาพที่กล่าวมาข้างต้นนั้น องค์ประกอบที่สำคัญคือ ผู้เรียนรู้ หรือตัวบุคคลากรเอง จำเป็นที่จะความเข้าใจถึงจุดประสงค์หรือเป้าหมายสำคัญในการศึกษาดูงาน มีความใส่ใจกระตุ้นทุกคนเกิดความรู้สึกร่วมในการมีส่วนร่วมในกิจกรรมศึกษาดูงาน และเกิดความเชื่อมั่น มุ่งมั่น มุ่งหวังเดียวกัน เพื่อให้การศึกษาดูงานเกิดประโยชน์หรือสัมฤทธิ์ผล สร้างความพึงพอใจให้แก่ตัวบุคคลากรเอง สร้างประสิทธิภาพและประสิทธิผลในการปฏิบัติงานให้เกิดผลดียิ่งขึ้น

ตอนที่ 4 การวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR)

การวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเป็นรูปแบบของการวิจัยที่ประยุกต์และรวมเอาแนวความคิดของการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) กับการวิจัยแบบมีส่วนร่วม (Participatory Research) มาผสมผสานเข้าด้วยกัน (ชัชวาล ทัตติวิธ, 2551, หน้า 2)

ความหมายของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม หมายถึง กระบวนการศึกษาค้นคว้ารวบรวมข้อมูลบนพื้นที่เปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในองค์การเข้ามามีส่วนร่วมดำเนินกิจกรรมวิจัยทุกขั้นตอนตั้งแต่การวางแผน การปฏิบัติตามแผน การประเมินผลการปฏิบัติ และการสะท้อนผลการดำเนินงานร่วมกัน (สุภาวงศ์ จันทวานิช, 2541, หน้า 67 ; ทิพย์สัมพันธ์ เกษโกมล, 2545, หน้า 35 ; อังคณา ตุงคะสมิต, 2550, หน้า 60) นอกจากนี้ วิโรจน์ สารรัตน์ (2550, หน้า 15) ได้กล่าวถึงการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research) ว่าผู้ถูกวิจัยได้ถูกเปลี่ยนบทบาทจากผู้ถูกกระทำเป็นผู้กระทำ หรือร่วมกระทำและผู้ถูกวิจัยจะมีส่วนร่วมในการวิจัยทุกขั้นตอน

Kemmis & Mc Taggart (1988, page 11-15) ได้กำหนดขั้นตอนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ประกอบด้วย การวางแผน (Planning) การกระทำ/ดำเนินการ (Action) การสังเกตผล (Observation) การสะท้อนผล/ทบทวน (Reflection) ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. การวางแผน (Planning) การเลือกกิจกรรมกำหนดในแผน ต้องเป็นกิจกรรมที่สามารถปฏิบัติได้ดี มีการตรวจสอบอย่างรอบคอบ มีการวิเคราะห์สภาพการณ์

และกำหนดยุทธวิธี การดำเนินการให้อยู่ในแนวของการปฏิบัติจริงให้ชัดเจน โดยเน้นให้เห็น การปฏิบัติจริงให้มากที่สุด

2. การกระทำ/ดำเนินการ (Action) เป็นการปฏิบัติตามแผนที่วางไว้ มีการควบคุมการดำเนินงานเป็นอย่างดี เพื่อให้เป็นไปตามเป้าที่กำหนด แต่ในทางปฏิบัติ อาจจะต้องมีการเปลี่ยนแปลงไปจากแผน ดังนั้นแผนจึงต้องมีการยืดหยุ่น

3. การสังเกตผล (Observation) เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการ สังเกต สังเกตการณ์กระทำ วิธีการกระทำ อิทธิพลเกี่ยวเนื่องกับการกระทำอื่นและผลของ การกระทำตามเนื้อหาที่จะต้องปฏิบัติและผลของการปฏิบัติตามแผนที่วางไว้ มีการบันทึก การปฏิบัติงานไว้เป็นหลักฐานดังนี้ การสังเกตเป็นสิ่งสำคัญสำหรับการวิจัยเชิงปฏิบัติการที่ ใช้ควบคู่กับการปฏิบัติจริง

4. การสะท้อนผล/ทบทวน (Reflection) เป็นขั้นตอนสุดท้ายที่นำผล ของการปฏิบัติและการสังเกตมารวบรวมวิเคราะห์ผลดี ผลเสีย สรุปผล สะท้อนข้อมูล ย้อนกลับไปสู่การวางแผนการดำเนินการครั้งต่อไป ซึ่งวนกลับไปสู่วงจรการปฏิบัติอีกครั้ง วงจรนี้มีลักษณะเหมือนขดลวด (Spiral Circle)

นอกจากนี้ Robin Mc Taggart (1991, page 172 – 179) กล่าวถึง หลักการของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมว่าประกอบไปด้วย

1. การดำเนินงานร่วมกันของบุคคลที่มีความแตกต่างกัน
2. การเปลี่ยนแปลงวิถีศึกษาโดยการเข้าร่วมปฏิบัติงาน
3. การเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมในการทำงานของกลุ่ม สถาบันและ สังคม
4. การปฏิบัติการและการสะท้อนกลับ
5. การใช้ความรู้สู่การปฏิบัติ
6. การสร้างความรู้ที่ได้เกิดจากการปฏิบัติงานของผู้ปฏิบัติ เกิดจาก การแบ่งปันจากกลุ่มทำงานและเกิดจากการพัฒนางานวิชาการ
7. การปฏิบัติที่เกี่ยวกับนโยบาย
8. การใช้วิธีการที่หลากหลายวิธีและ
9. ดำเนินการวิจัยตามทฤษฎี

จากหลักการและแนวคิดที่ได้กล่าวมาสามารถสรุปได้ว่า หลักการและแนวคิดการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม คือกระบวนการวิจัยที่เปิดโอกาสให้ผู้ร่วมงานในองค์การมีส่วนร่วมในฐานะหุ้นส่วนและมีความเสมอภาคกัน

ประโยชน์ของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมก่อให้เกิดประโยชน์หลายประการที่นักวิจัยหรือผู้ที่ต้องการศึกษาวิจัยอย่างมีขั้นตอนซึ่งอังคณา ตุงคะสมิต (2550, หน้า 65 – 66) ได้กล่าวถึงประโยชน์ต่อการนำไปพัฒนากระบวนการวิจัยได้แก่

1. ทำให้วัตถุประสงค์ของการวิจัยและข้อค้นพบมีความตรง (Validity) มากขึ้น เพราะเป็นการสร้างองค์ความรู้เพื่อนำไปใช้ในการแก้ไขปัญหา โดยอยู่บนพื้นฐานที่กลุ่มผู้มีส่วนได้เสียมีส่วนร่วมในการสร้างองค์ความรู้
2. ทำให้มีโอกาสเพิ่มมากขึ้นที่จะสร้างนวัตกรรมและการใส่สิ่งสอดแทรกต่างๆ (Intervention) เพราะการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม สะท้อนคุณค่าในเรื่องกระบวนการเปลี่ยนแปลง
3. ทำให้มีความร่วมมือเพิ่มมากขึ้นระหว่างนักวิจัยและกลุ่มผู้มีส่วนได้เสีย ซึ่งสอดคล้องกับหลักประชาธิปไตย ผู้มีส่วนร่วมหรือกลุ่มผู้มีส่วนได้เสียจะมีบทบาทเป็นผู้กระทำการดำเนินการหรือเป็นสมาชิกชุมชน เพื่อสร้างสังคมและเป็นคนของสังคมในขณะทำการวิจัยแบบดั้งเดิม คนของสังคมจะไม่เกี่ยวข้องกับนักวิจัย แต่คนในสังคมจะถูกพิจารณาให้เป็นผู้ถูกศึกษา

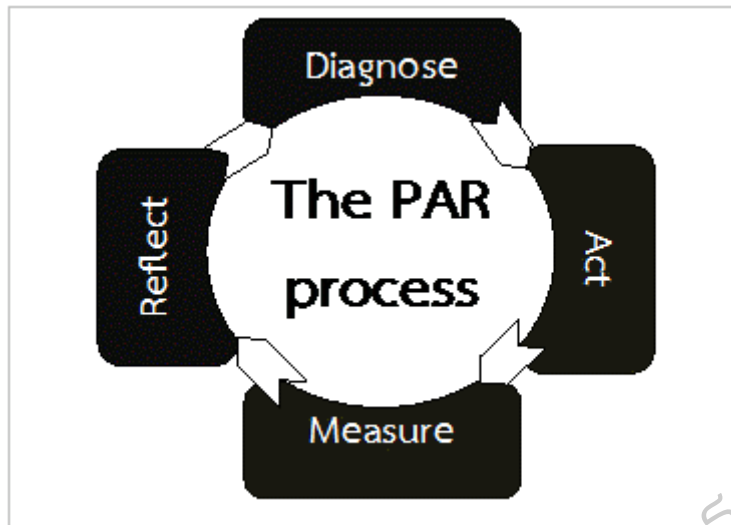
ขั้นตอนการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

จากการศึกษาค้นคว้ามีผู้ออกแบบขั้นตอนการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมที่สามารถนำไปออกแบบการวิจัยดังต่อไปนี้

ขั้นตอนการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมแบบ DAMR

การศึกษาวิจัยเรื่องการพัฒนาภาวะผู้นำครูในการจัดการเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงกรณีโรงเรียนบ้านหนองแวง สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามุกดาหาร ได้ศึกษาและใช้ระเบียบวิธีวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research) ในรูปแบบ DAMR ดังรายละเอียดต่อไปนี้ ระเบียบวิธีการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research) เป็นรูปแบบการวิจัยเพื่อพัฒนางานในรูปแบบวงรอบของการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR) อิทธิพลแห่ง

การทำซ้ำ ซึ่งแนวคิดของ E.Alana James, Margaret T. Milenkiewicz & Alan Bucknam (2008) กล่าวว่าวงจรการปฏิบัติการวิจัยจำเป็นต่อการขับเคลื่อนกระบวนการวิจัย ปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเป็นแนวทางของวงรอบการทำซ้ำ ซึ่งการดำเนินการต้องอาศัย ความหลากหลายและพัฒนาที่เหนือชั้นกว่าการนำความรู้มาใช้เพราะต้องเข้าใจการ แก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในสถานการณ์นั้นๆ การวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เป็นการ ดำเนินงานวิจัยที่มีลักษณะเด่นด้านการวินิจฉัยความหลากหลายของแต่ละวงรอบขั้นตอน การดำเนินการวินิจฉัย ขั้นตอนการดำเนินการปฏิบัติการ ขั้นตอนการดำเนินการการวัด ประเมินผล และขั้นตอนการดำเนินการสะท้อนในบริบทการเปลี่ยนแปลง ขององค์กร ลักษณะเด่นเป็นกระบวนการดำเนินการซ้ำหลายรอบทำให้ได้ทั้งความรู้ ความเข้าใจใน ปัญหาที่เกิดขึ้นในองค์กรมากขึ้นธรรมชาติของวงจรปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมจะความ พิเศษทั้งที่เป็นจุดแข็งที่จะต้องมีความเข้มงวด และทั้งความยืดหยุ่นในการดำเนินการวิจัย" (Dick, 1998, page P1 อ้างถึงใน James,E.A., Milenkiewicz, M.T. and Bucknam, A. 2008, page 145) ในวงรอบการวิจัยผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยต้องมีความเป็นอันหนึ่งอัน เดียวกันช่วยกันคิดไตร่ตรองอย่างรอบคอบ และการสะท้อนผลเพื่อลดเจตคติต่อผลที่ต้อง ยอมรับจากการวิจัยปฏิบัติการ" (Dick, 1998, b, page 1) ภาวะผู้นำทางการศึกษาต้องให้ เวลาในการพิจารณาไตร่ตรองจนชัดเจนกับการพัฒนาวงรอบแต่ละวงรอบ จนสามารถ กลายเป็นแนวทางการพัฒนาการเปลี่ยนแปลงองค์กรหรือเป้าหมายในการพัฒนาไปใน ทิศทางที่ดี ดังภาพประกอบ 6 แผนภาพแสดงการพัฒนาวงรอบการวิจัยตั้งแต่ 2,3 หรือ วงรอบที่ 4 ของวงรอบการวิจัย

ภาพประกอบ 6 การวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม
(ที่มา : Dick, 1998b, page 1 cited in James,E.A., Milenkiewicz,
M.T. and Bucknam, A. 2008, page 145

แนวทางการพัฒนากระบวนการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมที่ต้อง

คำนึงถึง

1. มุ่งเน้นไปที่จุดประสงค์ที่ครอบคลุม Purpose (s)
2. สร้างกระบวนการทำงานร่วมกันของทีมงาน
3. หากเป็นไปได้ต้องมีการเลือกตั้งระหว่างมีส่วนร่วมกับผู้มีส่วนได้

เสียในองค์กร

4. มีทักษะในการฟังที่เกิดประสิทธิภาพ

ขั้นตอนการพัฒนาริวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม DAMR

1. วินิจฉัย (Diagnose)

วินิจฉัยโดยทั่วไปเกิดขึ้นจากสองส่วนคือ การใช้คำถามและการเก็บรวบรวมข้อมูล ในขณะที่ While Hughes and William (2001) กล่าวว่าคำถามที่คลุมเครือหรือเวลาในการใช้คำถามส่งผลต่อความเข้าใจที่เกิดขึ้นในการดำเนินงานวิจัยปฏิบัติการได้ ซึ่งขึ้นอยู่กับการใช้คำถามจากประสบการณ์ที่ต่างกัน ส่งผลต่อการแก้ปัญหาที่ต่างกันด้วย เช่นเดียวกัน James (2004) กล่าวว่า เมื่อเป็นเช่นนี้การวินิจฉัยปัญหาเพื่อการทราบข้อมูล

เบื้องต้น จึงเป็นพื้นฐานสำหรับการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม PAR แต่จะวงรอบซึ่งอาจเกิดขึ้นได้จากกระบวนการสัมภาษณ์บุคคล ครอบครัว ผู้ปกครอง ครูผู้สอน ทรัพยากรและบุคลากรอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนแต่ละขั้นตอนช่วงเวลาของการดำเนินการตั้งคำถามเพื่อการดำเนินการวิจัย ส่งผลกระทบต่อผลหรือค่าคลาดเคลื่อนที่อาจเกิดขึ้นได้ จึงจำเป็นที่ต้องดำเนินการทันทีหลังจากเสร็จสิ้นการวินิจฉัยจากสถานการณ์นั้น ๆ เพื่อลดค่าคลาดเคลื่อนที่อาจเกิดขึ้นจากคำถามและสถานการณ์ที่เกิดขึ้นสัมพันธ์เวลาจะมีผลต่อการแปลผลที่เกิดขึ้นได้

2. ดำเนินการ (Act)

การดำเนินงานวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม จะมีความซับซ้อนขึ้นในแต่ละวงรอบโดยขั้นตอนการดำเนินการจะเห็นความเจริญเติบโตของการพัฒนากระบวนการหรือการดำเนินงาน หรือผลงานและการบูรณาการดำเนินการในรูปแบบวิธีการขั้นตอนแบบ "วัฏจักรการเปลี่ยนแปลง" (meta cycles) (Coghlan & Brannick, 2001) การมีส่วนร่วมของสมาชิกองค์กรซึ่งต้องมีการกระตุ้นบุคลากรผู้ร่วมวิจัย เพื่อให้กระบวนการขับเคลื่อนไปอย่างก้าวหน้าตามวัตถุประสงค์

3. วัดผล (Measure)

เกณฑ์การวัดผลประเมินผลการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ผ่านการวิเคราะห์หลายวงรอบ เพื่ออธิบายการเปลี่ยนแปลงจากขั้นตอนการดำเนินการที่เกิดขึ้นเพื่อปรับปรุงพัฒนาให้เหมาะสมที่สุด โดยการวัดผลต้องสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการศึกษาค้นคว้าหรือการวิจัยที่กำหนดไว้ ช่วยให้ผลปรากฏชัดเจนมีความคืบหน้าตามแผนที่วางเอาไว้แต่ละขั้นตอน เพื่อนำผลที่ได้จากการวิเคราะห์มาพัฒนางานให้เกิดประสิทธิภาพเพิ่มมากขึ้น (Kock et al, 1997)

4. สะท้อนผล (Reflect)

การพัฒนากระบวนการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ขั้นตอนการสะท้อนเป็นการดำเนินการเพื่อให้เกิดกระบวนการที่มีประสิทธิภาพด้วยมาตรฐานโดยการสะท้อนกลับทั้งกระบวนการคิดและทัศนคติต่อการดำเนินการ การสะท้อนผลสามารถทำให้เห็นการเปลี่ยนแปลงองค์กรสู่การพัฒนาส่งผลให้องค์กรมีคุณภาพยิ่งขึ้น รวมทั้งการสะท้อนผลของความผิดพลาดที่เกิดขึ้นในองค์กรเพื่อนำสู่การปฏิบัติการพัฒนา หรือย้อนกลับสู่ขั้นตอนการวินิจฉัยเพื่อนำมาซึ่งการพัฒนาดำเนินการ พัฒนาการวัดผลตามกระบวนการอีกครั้งเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด

Kammis and Mc Taggart (1991 : page 169–170, อ้างถึงในองอาจ นัยพัฒน์. 2549, หน้า 343–344) ได้กำหนดขั้นตอนการวิจัยเชิงปฏิบัติการไว้ 4 ขั้นตอนหลักคือ 1) วางแผน (Planning) 2) ลงมือปฏิบัติตามแผน (Action) 3) สังเกตการณ์ (Observation) กระบวนการและผลการเปลี่ยนแปลง และ 4) สะท้อนผลการปฏิบัติ (Reflection) กระบวนการและผลการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นและปรับปรุงแผนการปฏิบัติงาน (re-Planning) และดำเนินการเช่นนี้ต่อไปเรื่อยๆ ความสัมพันธ์ระหว่างกิจกรรมการวิจัยหลักที่หมุนเคลื่อนไปเป็นวัฏจักรของกระบวนการวิจัยเสมือนแหล่งที่ก่อให้เกิดความรู้เชิงปฏิบัติ และกลไกการนำความรู้ที่ได้รับไปใช้แก้ปัญหาอย่างต่อเนื่อง หรือเป็นการดำเนินงานวิจัยที่ไม่แยกกิจกรรมการสืบหาความรู้ความจริงออกจากกิจกรรมการพัฒนา ซึ่งการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมสามารถประยุกต์ใช้ระเบียบวิธีการวิจัยตามแนวคิดเคมมิส และแมคแทกการ์ทได้ ซึ่งมีรายละเอียดในแต่ละขั้นตอน ดังนี้

1. ขั้นวางแผน (Planning) เป็นขั้นเริ่มต้นซึ่งดำเนินการด้วยการสำรวจปัญหาที่ต้องการให้มีการแก้ไขหรือพัฒนาโดยผู้มีส่วนร่วมหรือผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ได้แก่ ครูผู้สอนในชั้นเรียนและผู้เกี่ยวข้องอาจเป็นครูอื่นๆ ที่สอนร่วมกัน นักเรียน ผู้ปกครองและหรือผู้บริหารตลอดจนชุมชน วางแผนร่วมกันโดยการสำรวจสภาพปัญหาที่ต้องการแก้ไขจะใช้วิธีการใดบ้างบทบาทหน้าที่ของผู้มีส่วนร่วมเป็นอย่างไร เครื่องมือที่ใช้ในการแก้ปัญหา มีอะไรบ้าง เป็นต้น ในขั้นการวางแผนจะมีการปรึกษาร่วมกันระหว่างผู้มีส่วนร่วมที่จะช่วยให้มองสภาพปัญหาได้ชัดเจน รอบด้าน สอดคล้องกับความเป็นจริงที่เกิดขึ้นแล้วร่วมกัน กำหนดเป็นแผนปฏิบัติการ

2. ขั้นลงมือปฏิบัติการ (Action) เป็นการนำข้อมูลจากขั้นวางแผนงานมาดำเนินการปฏิบัติ โดยผู้มีส่วนร่วมใช้การวิเคราะห์วิจารณ์ประกอบการปฏิบัติไปด้วยโดยร่วมกันให้ข้อมูลย้อนกลับว่าที่วางแผนไว้อย่างสมเหตุสมผลนั้นปฏิบัติได้จริงมากน้อยเพียงใดและอาจมีอุปสรรคอื่นๆ มาเกี่ยวข้องโดยไม่คาดคิด ฉะนั้นแผนงานที่กำหนดไว้ อาจจะยืดหยุ่นได้นั้นคือ การปฏิบัติการโดยมีลักษณะเป็น fluid and dynamic โดยผู้มีส่วนร่วมต้องใช้วิจารณญาณและการตัดสินใจที่เหมาะสมและมุ่งการปฏิบัติเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงตามขั้นตอนที่กำหนดไว้ด้วย

3. ขั้นสังเกตการณ์ (Observation) ในการดำเนินการวิจัยเชิงปฏิบัติการในขั้นการปฏิบัติจำเป็นต้องมีการสังเกตการณ์ควบคู่ไปด้วย เพื่อให้เกิดความเที่ยงตรงในการปฏิบัติควรให้ผู้มีส่วนร่วมทุกฝ่ายได้ร่วมการสังเกตการณ์การเปลี่ยนแปลง

ที่เกิดขึ้นอย่างระมัดระวัง พร้อมกับจดบันทึกสิ่งที่เกิดขึ้นทั้งที่คาดหวังและไม่ได้คาดหวัง สิ่งที่ต้องทำการสังเกตก็คือ กระบวนการของการปฏิบัติการสังเกต (The Action Process) ผลของการปฏิบัติการ (The Effects of Action) และสภาพแวดล้อมและข้อจำกัดของการปฏิบัติ (The Circumstances and Constraints) การสังเกตนี้รวมถึงการรวบรวมผลที่เกิดขึ้นจากการปฏิบัติโดยมากจะใช้เครื่องมือในการสังเกตเพื่อบันทึกข้อมูลเชิงคุณภาพ หรือแบบสังเกตที่วัดผลออกมาในเชิงปริมาณใช้แบบสำรวจ แบบสอบถามวัดสิ่งที่ต้องการทราบ ความเปลี่ยนแปลงด้วย

4. ขั้นสะท้อนผลการปฏิบัติ (Reflection) ขั้นตอนสุดท้ายของวงจรการวิจัยเชิงปฏิบัติการ คือ การประเมินหรือการตรวจสอบกระบวนการ ผู้มีส่วนร่วมจะต้องตรวจสอบปัญหาที่เกิดขึ้นในแง่มุมต่างๆ ที่สัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมของโรงเรียน ชุมชน และสังคมโดยร่วมกันอภิปรายเพื่อสะท้อนผลการปฏิบัติที่เกิดขึ้น การประเมินโดยผู้มีส่วนร่วมจะทำให้ข้อมูลครอบคลุมรอบด้าน โดยข้อมูลที่จะเป็นแนวทางในการปรับปรุงและวางแผนการปฏิบัติต่อไปจนกว่าจะสามารถแก้ปัญหาหรือพัฒนางานที่เกิดขึ้นได้

สรุปได้ว่า การวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม หมายถึง กระบวนการทำงานร่วมกันระหว่างผู้วิจัยกับผู้ร่วมวิจัยและผู้ที่เกี่ยวข้องในโรงเรียนบ้านหนองแวง สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุดรธานี เพื่อพัฒนาภาวะผู้นำครูในการจัดการเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โรงเรียนบ้านหนองแวง สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุดรธานี โดยผู้วิจัยเลือกรูปแบบการวิจัยตามแนวคิดของ Kammis and Mc Taggart (1991 : page 169-170, อ้างถึงในองอาจ นัยพัฒน์. 2549, หน้า 343-344) ได้กำหนดขั้นตอนการวิจัยเชิงปฏิบัติการไว้ 4 ขั้นตอนหลักคือ 1) วางแผน (Planning) 2) ลงมือปฏิบัติตามแผน (Action) 3) สังเกตการณ์ (Observation) กระบวนการและผลการเปลี่ยนแปลง และ 4) สะท้อนผลการปฏิบัติ (Reflection) กระบวนการและผลการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นและปรับปรุงแผนการปฏิบัติงาน (re-Planning) ดำเนินการวิจัย 2 วงรอบเป็นการนำผลการวัดผลที่ได้จากการจากวัดผล โดยการพิจารณาร่วมกันระหว่างผู้วิจัย ผู้ร่วมและผู้ให้ข้อมูล ในประเด็นการบรรลุผลการดำเนินงานตามจุดมุ่งหมายของการวิจัย การบรรลุผลการดำเนินงานตามดัชนีชี้วัดของโครงการและการบรรลุผลการดำเนินงานตามเป้าหมายของการวิจัย

ตอนที่ 5 บริบทโรงเรียนบ้านหนองแวง

1. ข้อมูลทั่วไป

โรงเรียนบ้านหนองแวง ตำบลบ้านโคก อำเภอเมืองมุกดาหาร จังหวัดมุกดาหาร รหัสไปรษณีย์ 49110 website : [http:// www.school.obec.go.th/bannongwaeng](http://www.school.obec.go.th/bannongwaeng) สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามุกดาหาร เปิดสอนตั้งแต่ระดับชั้นปฐมวัย ถึงระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 มีเขตพื้นที่บริการ 4 หมู่บ้าน ได้แก่ หมู่ที่ 8 หมู่ที่ 9 หมู่ที่ 12 และ หมู่ที่ 13

ประวัติโรงเรียนโดยย่อ

โรงเรียนบ้านหนองแวง ก่อตั้งเมื่อวันที่ 4 มิถุนายน พ.ศ. 2486 โดยมีนายหนูทัศน์ ธิพรพันธ์ ดำรงตำแหน่ง ครูใหญ่ เปิดทำการสอน 4 ชั้น คือ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 – 4 ต่อมาทางรัฐบาลได้ขยายการศึกษาภาคบังคับเป็นชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนบ้านหนองแวง จึงได้เปลี่ยนแปลงการศึกษาภาคบังคับตั้งแต่ปีการศึกษา 2521 และเปลี่ยนแปลงหลักสูตร 2503 มาใช้หลักสูตรประถมศึกษา 2521 ปีการศึกษา 2536 โรงเรียนบ้านหนองแวง ได้รับอนุญาตให้เปิดทำการสอนในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นตามหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง 2533) ในปีการศึกษา 2546 จนถึงปัจจุบัน โรงเรียนบ้านหนองแวงได้ใช้หลักสูตรปฐมวัย พุทธศักราช 2546 และหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ฉบับปรับปรุง 2560 โดยรับผิดชอบจัดการศึกษาดังนี้ คือ ระดับปฐมวัย (อนุบาล 2-3) ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-6 และระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-3

ข้อมูลผู้บริหาร

1) ผู้อำนวยการสถานศึกษา นายชาติชาย ก่อคุณ วุฒิการศึกษาสูงสุดศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษา ดำรงตำแหน่งที่โรงเรียนนี้ตั้งแต่วันที่ 24 เดือนตุลาคม พ.ศ. 2550 จนถึงปัจจุบัน เป็นเวลา 11 ปี 10 เดือน

ข้อมูลครูและบุคลากร

ข้าราชการครูจำนวน 12 คน

ข้อมูลนักเรียน

1) จำนวนนักเรียนในเขตพื้นที่บริการทั้งสิ้น 251 คน

ตาราง 4 จำนวนนักเรียนในโรงเรียน จำแนกตามระดับชั้นที่เปิดสอน

ระดับชั้นเรียน	จำนวนห้อง	เพศ		รวม
		ชาย	หญิง	
ชั้นอนุบาลปีที่ 1	1	10	16	26
ชั้นอนุบาลปีที่ 2	1	12	9	21
รวม	2	22	25	47
ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1	1	10	13	23
ชั้นประถมศึกษาปีที่ 2	1	12	8	20
ชั้นประถมศึกษาปีที่ 3	1	8	8	16
ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4	1	8	9	17
ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5	1	13	12	25
ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6	1	11	18	29
รวม	6	62	68	130
ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1	1	15	11	26
ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2	1	13	16	29
ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3	1	15	4	19
รวม	3	43	31	74
รวมทั้งหมด	11	127	124	251

ข้อมูลสภาพชุมชนโดยรวม

1. สภาพชุมชนรอบบริเวณโรงเรียนมีลักษณะ ชุมชนชนบท มีประชากรประมาณ ๒,๑๕๖ คน บริเวณใกล้เคียงโดยรอบโรงเรียน ได้แก่ วัด โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพประจำตำบลศูนย์การเรียนรู้ชุมชน วัด สถานประกอบการ ร้านค้า อาชีพหลักของชุมชน คือ เกษตรกรรม และรับจ้างทั่วไป โดยส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ

ประเพณี/ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นที่เป็นที่รู้จักโดยทั่วไป คือ ประเพณีบุญข้าวประดับดิน บุญข้าวสารท ทำบุญเลี้ยงศาลปู่ตาและงานบุญประจำปี

2. ผู้ปกครองส่วนใหญ่ จบการศึกษาระดับ ชั้นประถมศึกษา อาชีพหลัก คือ เกษตรกรรม ส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ ฐานะทางเศรษฐกิจ/รายได้โดยเฉลี่ยต่อครอบครัว ต่อปี 30,000 บาทจำนวนคนเฉลี่ยต่อครอบครัว 6 คน

3. โอกาสและข้อจำกัดของโรงเรียน

โรงเรียนบ้านหนองแวง จัดการเรียนการสอนระดับปฐมวัย (ชั้นอนุบาลปีที่ 1-2) ระดับ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-6 ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-3 โดยใช้หลักสูตรปฐมวัย พุทธศักราช 2546 และหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 โรงเรียนบ้านหนองแวง ได้แบ่งโครงสร้างองค์การบริหารงาน เป็น 4 กลุ่มงาน ได้แก่ การบริหารงานวิชาการ การบริหารงานแผนและงบประมาณ การบริหารงานบุคคล และการบริหารงานอำนวยการ จัดกิจกรรมการเรียนการสอนเน้น ผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยใช้แหล่งเรียนรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีอยู่ในชุมชน เช่น วัด ร้านค้า ชุมชน โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพประจำตำบล สถานประกอบการ กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มเลี้ยงไหม กลุ่มเพาะเห็ด องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านโคก เป็นต้น

องค์กรที่สนับสนุนในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนได้แก่ องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านโคก โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพประจำตำบลบ้านโคก สหกรณ์ออมทรัพย์ครูมุกดาหาร สถานีตำรวจภูธรตำบลผึ่งแดด สถานประกอบการ บริษัท/ห้างร้านต่างๆ เป็นต้น

วิสัยทัศน์ พันธกิจ เป้าหมาย อัตลักษณ์ และเอกลักษณ์ของสถานศึกษา

วิสัยทัศน์

พัฒนาการศึกษา ให้นักเรียนมีคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษา สืบสานวัฒนธรรมไทยและท้องถิ่น มีคุณธรรม จริยธรรม น้อมนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โดยความร่วมมือจากทุกภาคส่วนตามหลักธรรมมาภิบาล

พันธกิจ

1. สนับสนุนการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานอย่างทั่วถึงเน้นกระบวนการเรียนรู้ตาม พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม ส่งเสริมให้ผู้เรียนเป็นคนดี มีปัญญา และมีความสุข

2. มุ่งเน้นให้นักเรียนพัฒนาตนเอง มีคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษา สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข
3. พัฒนา อาคาร สถานที่ จัดสภาพแวดล้อม แหล่งเรียนรู้ภายใน โรงเรียนและภายนอกให้เอื้อต่อการจัดการศึกษาที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ
4. ส่งเสริม สนับสนุน และพัฒนาผู้บริหาร ครู และบุคลากรใน สถานศึกษาให้มีศักยภาพในการจัดการเรียนรู้ มีคุณธรรม จริยธรรม ก้าวสู่ครูมืออาชีพ และมีวิทยฐานะสูงขึ้น
5. ส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาจากทุกภาคส่วนตาม หลักธรรมาภิบาล

เป้าหมาย

1. นักเรียนได้รับการศึกษาอย่างทั่วถึงมีคุณภาพตามเกณฑ์มาตรฐาน การศึกษา
2. นักเรียนได้รับการพัฒนา ความรู้ คู่คุณธรรม จริยธรรมอันดีและ อยู่ในสังคมอย่างมีความสุข
3. อาคารสถานที่ที่มีความมั่นคง ปลอดภัยน่าอยู่ สภาพแวดล้อมน่าดู แหล่งเรียนรู้เพียงพอ ต่อการเรียนรู้
4. ผู้บริหาร ครูและบุคลากรมีศักยภาพในการจัดการเรียนรู้ เป็นครู มืออาชีพ มีความก้าวหน้าและมีขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติงาน
5. บริหารจัดการศึกษาด้วยความร่วมมือจากทุกภาคส่วนอย่างมี ประสิทธิภาพ

อัตลักษณ์ของสถานศึกษา

1. นักเรียนมีวินัย
2. อยู่อย่างพอเพียง
3. รักความเป็นไทย

เอกลักษณ์/มาตรการส่งเสริมของสถานศึกษา

1. โครงการส่งเสริมรักการอ่าน
2. โครงการส่งเสริมคุณธรรมและจริยธรรมในสถานศึกษา
3. โครงการส่งเสริมกีฬาและนันทนาการ

จุดเด่น จุดที่ควรพัฒนา และข้อเสนอแนะจากการประเมินคุณภาพภายนอก
รอบสอง

1. ผู้เรียนปฐมวัย ควรจัดการเรียนการสอนโดยเน้นให้ผู้เรียน ได้มีการปฏิบัติ อย่างต่อเนื่อง และเป็นขั้นตอน ในเรื่องกระบวนการคิดรวบยอด คิดแก้ปัญหา มีจินตนาการ และคิดสร้างสรรค์ จนเกิดความเคยชินและทักษะ กล้าคิด กล้าถาม กล้าเสนอความคิดของตนเองตามธรรมชาติของวัย
2. ผู้เรียนประถมศึกษา ควรรับการพัฒนาความรู้และทักษะที่จำเป็น ตามหลักสูตรในทุกกลุ่มการเรียนรู้ ภาษาไทย คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ และ ภาษาต่างประเทศ โดยได้ผู้เรียนได้เรียนรู้โดยการปฏิบัติจริงเพิ่มมากขึ้น เช่น การทำ โครงการ การศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง และรายงานการไปศึกษาแหล่งเรียนรู้ต่างๆ เป็นต้น ควรได้รับการสอนซ่อมเสริมในกลุ่มสาระการเรียนรู้ที่บกพร่อง หรือให้ผู้เรียนได้ปฏิบัติ กิจกรรมเพิ่มมากขึ้น ผู้เรียนควรได้รับการพัฒนาทักษะในการคิดวิเคราะห์ คิดสังเคราะห์ โดยการฝึกทำ Mind Mapping เพื่อให้ผู้เรียนรู้จักการจำแนกแจกแจงสิ่งต่างๆ ได้
3. ครูปฐมวัย ควรพัฒนาการจัดการเรียนการสอนโดยเน้น กระบวนการคิดรวบยอด คิดแก้ปัญหา คิดริเริ่มสร้างสรรค์ ให้มีความหลากหลายยิ่งขึ้น อาจใช้การตั้งประเด็นคำถามให้ผู้เรียนตอบ และช่วยทำให้เกิดความสงสัยให้ถาม จุดประเด็น ให้ผู้เรียนคิดต่อ คิดเพิ่ม
4. ครูประถมศึกษา ควรได้รับการอบรมพัฒนาเรื่องวิธีการวัดและ ประเมินผลให้หลากหลายมีการสร้างเครื่องมือวัดและประเมินผล และทำการวิเคราะห์ เครื่องมืออยู่เสมอควรใช้วิธีการวัดและประเมินผลตามสภาพจริง (Authentic Assessment) ควรใช้สื่อเทคโนโลยีประกอบการสอนให้มากขึ้น เปลี่ยนวิธีการสอนจากการบอกความรู้ เป็นการให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมโดยกระบวนการกลุ่มการจัดทำโครงการ
5. คณะกรรมการบริหารหลักสูตรของสถานศึกษาควรดำเนินการ บริหารหลักสูตรให้เป็นรูปธรรมดำเนินการพัฒนาหลักสูตร และสาระการเรียนรู้ที่ สอดคล้องกับการปฏิบัติ รวมถึงการกระตุ้นให้มีการผลิตสื่อ และนำสื่อไปใช้ประกอบการ เรียนการสอนเพิ่มมากขึ้นมีการดำเนินกิจกรรมประเมินผลการใช้หลักสูตรและสื่อ นำผล การประเมินไปปรับปรุงพัฒนาอย่างจริงจัง ชัดเจนต่อไป

สรุปสภาพปัญหา จุดเด่น จุดที่ควรพัฒนาในการจัดการศึกษาของสถานศึกษา
สภาพปัญหา

เนื่องจากโรงเรียนบ้านหนองแวง เป็นโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา เปิดสอนตั้งแต่ระดับชั้นอนุบาล – มัธยมศึกษาปีที่ 3 นักเรียนส่วนมากอาศัยอยู่กับ ปู่ ย่า ตา ยาย และญาติ ซึ่งพ่อ-แม่ไปทำงานที่ต่างถิ่น ทำให้เด็กขาดความอบอุ่นและส่งผลกระทบต่อพฤติกรรมของเด็ก เช่น ก้าวร้าว ไม่เชื่อฟังคำสั่งสอน เป็นต้น และผู้ปกครองมีรายได้น้อย ไม่มีเวลาเอาใจใส่ลูกและไม่เป็นแบบอย่างที่ดี ขาดการส่งเสริมการเรียนต่อในระดับอุดมศึกษา มีการแพร่ระบาดของยาเสพติดในชุมชน

จุดเด่น

ผู้บริหารมีวิสัยทัศน์และมีภาวะผู้นำทางวิชาการ บริเวณโรงเรียนกว้างขวางสะอาด รมรื่น ครูและบุคลากรมีความมุ่งมั่นในการทำงาน ชุมชน หน่วยงานองค์กรชุมชนให้ความร่วมมือสนับสนุนการจัดการศึกษา

จุดที่ควรพัฒนา

ควรพัฒนาผู้เรียนให้มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่สูงขึ้น ส่งเสริมความสามารถในการคิดวิเคราะห์และส่งเสริมนิสัยรักการอ่านของนักเรียน จัดหาสื่อเทคโนโลยีและแหล่งเรียนรู้ที่ทันสมัยไว้ให้เพียงพอต่อความต้องการ

2. ข้อมูลในการจัดการเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

โรงเรียนบ้านหนองแวง สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุพรรณบุรี เป็นหน่วยงานทางการศึกษาระดับสถานศึกษาที่น้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาบูรณาการสู่การจัดการเรียนรู้ในสถานศึกษา เพื่อให้การจัดการศึกษาภายในโรงเรียนเป็นไปตามกฎหมาย นโยบายและสอดคล้องกับการแนวทางการจัดการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 และแก้ไขปรับปรุง พ.ศ. 2545 และตระหนักถึงคุณค่าหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ รัชกาลที่ 9 ว่าเป็นแนวทางสำคัญที่จะช่วยนำพาผู้เรียนไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนในอนาคต ในการสร้างเด็กและเยาวชนให้เป็นคนดีและเก่ง เป็นพลเมืองดี มีคุณภาพและประสิทธิภาพ

โรงเรียนบ้านหนองแวงได้น้อมนำเอาหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเข้าสู่การจัดการเรียนรู้ในทุกระดับ ทุกชั้นเรียนและทุกห้องเรียน โดยเริ่มตั้งแต่ปี 2554 ได้มีการพัฒนาจัดการเรียนรู้ที่บูรณาการการจัดการเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงที่น้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาขับเคลื่อนสู่การปฏิบัติและได้รับ

การคัดเลือกจากกระทรวงศึกษาธิการให้เป็นศูนย์การเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ปี 2558 และผู้วิจัยได้รับการคัดเลือกให้เป็นผู้ประเมินสถานศึกษาแบบอย่างพอเพียงระดับกระทรวงศึกษาธิการ จึงมีความมุ่งมั่นที่จะพัฒนาและขับเคลื่อนการจัดการเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงให้ถูกต้องและต่อเนื่องอย่างยั่งยืน โดยเชื่อว่าครูเป็นปัจจัยที่สำคัญและต้องมีภาวะผู้นำในการพัฒนาการปฏิบัติงานแบบมีส่วนร่วมภายใต้ปัญหาความต้องการและแนวทางการปฏิบัติร่วมกันที่ชัดเจนอันจะนำองค์กรไปสู่ความสำเร็จ ดังนั้นเพื่อให้การดำเนินงานขับเคลื่อนปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่สถานศึกษาเป็นไปอย่างต่อเนื่องและสอดคล้องกับนโยบายของรัฐบาล จึงได้จัดทำกรวิจัยเพื่อพัฒนาภาวะผู้นำครูในการจัดการเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงกรณีโรงเรียนบ้านหนองแวง สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุพรรณบุรี